ovid s. crohmălniceanu

alte istorii insolite

OVID S. CROHMĂLNICEANU

Alte istorii insolite

Ovid S. Crohmălniceanu

ALTE ISTORII INSOLITE

Cartea Românească

1986

SCRISORI DIN ARCADIA

Cluis, 20 martie, 3016

Scumpul meu Rostand,

Vei fi, nu mă îndoiesc, surprins că utilizez această cale neobişnuită ca să comunic cu tine. Oare de cînd n-ai mai primit o scrisoare? Eu îmi amintesc doar de una, cu mulţi ani în urmă, cînd eram elev. Mă îndrăgostisem, atunci, de o fată pistruiată, cu păr roşu aprins şi foarte timidă. Am vrut odată să o sărut, la despărţire, după ce o condusesem acasă, dar ea s-a smuls din braţele mele şi a fugit. A ales apoi mijlocul acesta pentru a-şi explica purtarea. Zicea că e cu totul altceva să scrii, decît să vorbeşti, chiar şi la telefon. Pornind astăzi să-ţi împărtăşesc ce mi se întîmplă, înclin să-i dau dreptate.

Dar ce prostii spun! Scrisoarea aceasta n-o să-ţi parvină de fapt niciodată; e, din păcate, un adevăr limpede pentru oricine. A trecut un mileniu de cînd ne-am luat rămas bun, eu acceptînd să fiu primul om care se lasă congelat. Din tine, vechiul meu prieten, n-a mai rămas probabil nici o urmă acum, pînă şi cenuşa ţi s-o fi risipit.

Mă adresez în realitate neantului. S-a dus şi speranţa mea că viitorul ne va permite să călătorim fără dificultate în timp (ea mi-a dat curajul să vă părăsesc). Dar, vai!, în prezent se dovedeşte mai puţin îndreptăţită decît era atunci cînd am intrat în alveola care urma să devină locuinţa mea frigorifică pentru o mie de ani.

V-aţi întrebat, desigur, cum mi-a trecut prin cap să fac una ca asta? Trebuie să vă fi spus că natura m-a în-

zestrat cu o inimă de gheață și deci eram omul cel mai potrivit pentru o asemenea experiență.

Nu mi-a fost însă deloc ușor, te rog să crezi. Pot să-ți declar acum, (iată-mă și sentimental!) : lipsa ta, bătrîne, o resimt deosebit de dureros. Va fi un fleac, îmi ziceam, în ceasurile mele cele mai grele. O simplă chestiune de apăsat și sucit niște butoane, ca să revin printre voi și atunci, o, atunci!, cîte nu aveam să vă istorisesc!

Încerc să o fac prin scrisorile de față, închipuindu-mi că le și primești, deși, după cum se prezintă lucrurile în jurul meu, aceasta pare să fie cu neputință. Alungă-ți însă din minte orice îngrijorare privitoare la mine. Nu mă paște nici o primejdie. Dimpotrivă, îmi merge excelent, sînt *bine merci,* instalat confortabil la un birou *régence* din lemn de *acajou,* cu intarsii și ornamente metalice aurite, dispuse delicat împrejurul plăcii superioare, sertarelor laterale bombate și picioarelor grațios arcuite ale mobilei. Fotoliul pe care-l ocup are și el forme fin curbate. Îmbrăcămintea lui din atlaz de culori stinse, roz vested, auriu și alb, înfățișînd coșuri mari cu fructe, împodobește ambele fețe ale spătarului și scaunul. Încă două fotolii identice stau întoarse către cămin.

Trebuie să-ți mărturisesc că am luat loc la birou, nu fără o anumită sfială. Atîta eleganță desuetă mă cam intimidează și-mi dă impresia că aș locui într-un muzeu. De altfel, întreg interiorul odăii în care-ți scriu vine să întărească această senzație stranie : șemineul din marmură albă, străjuit de cariatide, cu bustul nu știu cui așezat între două sfeșnice înalte, sprijinite pe creștetele unor sfincși, oglinda lungă, fumurie, îndărătul monștrilor fabuloși, decorațiile panourilor care acoperă pereții. Parcă aș fi rămas într-o sală la Chantilly, după ce a trecut ora de vizită și paznicii au închis palatul. Consola din stînga mea, cu marchetărie în lemn aurit, doar acolo și-ar avea locul. Ca și candelabrul a cărui feronerie savantă înconjoară o nimfă surîzătoare în mijlocul celor opt lumini. Draperiile sînt exact în tonul îmbrăcămintii fotoliilor și fondului tapiseriei roz pal. N-o să-ți vină să crezi, dar în spatele biroului, deasupra capului meu, se află o gravură cu o scenă galantă, ieșită ai spune din atelierul unui Baudoin sau Saint-Aubin. Și mai există în colțul drept o pendulă, care ar face senzație la o licitație. Are o siluetă zveltă, evazată, aplicații de fildeș sculptate pe lemnul negru și trei amorași care se hîrjonesc printre nori baroci împrejurul cadranului. Arătătoarele acestuia indică în clipa de față ora zece și cinci minute.

Nu ți-am spus însă tot adevărul : ceea ce m-a împins să iau loc la birou și să scriu a fost mai ales atracția pe care au exercitat-o asupra mea pana și călimara. Amîndouă sînt superbe, nu încetez să le privesc fascinat, de cîteva zile. Călimara, dintr-un porțelan alb ca zăpada, prin liniile foarte fine ale desenului care o acoperă, creează iluzia că asupra ei s-ar fi așternut o pînză delicată de păianjen. Imitația e atît de reușită încît te simți îndemnat să iei o cîrpă și să corijezi această neglijență în curățenia încăperii. Abia atunci constați păcăleala.

...Și lîngă călimară, sprijinită într-un suport, o magnifică pană de păun, ascuțită impecabil.

Mi-a venit gustul să o apuc ușor și să o moi în cerneală, ca să văd cum scrie. M-am așezat, prin urmare, la birou și am luat o hîrtie din mapa deschisă, care parcă aștepta gestul meu. Dar ce se poate scrie cu pana, pe o filă satinată, purtînd și o vignetă delicată în marginea stîngă, sus, decît o scrisoare? Atunci mi-a trecut prin gînd să concep într-adevăr una și, întrebîndu-mă cui să o adresez, n-am găsit că ar exista altcineva mai indicat ca tine. E încă o dovadă de ce loc ocupi în sufletul meu.

A trecut de zece și un sfert și la unsprezece, amfitrionul meu, domnul Perronnet, mi-a propus să facem împreună o plimbare prin grădină. Nu vreau să închei înainte de a-ți destăinui niște observații care mă intrigă.

Totul în juru-mi, din cîte ai băgat de seamă mai mult ca sigur pînă acum, pare să aparțină secolului XVIII. Am și alte motive, pe care ți le voi împărtăși, ca să cred aceasta. S-ar zice că în o mie de ani lumea a involuat. A avut loc vreo catastrofă care să o fi dat în-

dărăt? Cînd plecasem dintre voi, nu era deloc exclusă. Dar după cum am aflat, iscodindu-l pe domnul Perronnet, v-aţi descurcat destul de bine şi aţi evitat războiul acela nimicitor, a cărui dezlănţuire părea inevitabilă. Nici ulterior nu a intervenit vreun cataclism nuclear sau de altă natură, deduc din spusele amabilului meu interlocutor şi înclin să-i dau crezare, pentru că altfel era aproape exclus să rămîn şi eu întreg, fie chiar într-o prismă de parafină îngheţată.

Atunci cum a ajuns lumea să scrie iar cu pană şi să locuiască la fel ca pe timpul lui Montesquieu?

Nu sînt specialist, dar nici ignorant în materie de mobilă veche; citeam cărţi de istoria artei şi eram abonat la *Lippincott's Magazine*. Lucrurile printre care mă mişc reproduc parcă toate stilul Louis XV şi XVI. Şi totuşi, cîteva amănunte împrumută decorului o notă bizară.

Gravura de care ţi-am pomenit, dacă o privesc mai bine, nu are o senzualitate libertină, ci o alta rece, vag morbidă, potrivită mai degrabă unui Beardsley sau Charles Rickets.

Şi pana de păun din mîna mea trădează ceva prea ostentativ somptuos, ca să-şi găsească loc în veacul „bunului gust şi bunului plac", cum i s-a spus secolului XVIII. Împreună cu călimara par să fie piese dintr-o expoziţie *Modern Style*.

Nu mi-a scăpat nici că luminările candelabrului sînt false, au flăcări de cristal în vîrful lor, făcute să sclipească orbitor prin nişte fire metalice incandescente sau un gaz, presupun. O tehnologie mult mai evoluată se lasă ghicită în aceste amănunte şi stîrneşte senzaţia de ciudăţenie, dar nu distonează supărător niciodată, fiind peste tot integrată ansamblului, fără vreo stridenţă.

Pendula bate zece şi jumătate. Trebuie să mă şi schimb, să îmbrac în locul hainei de casă un costum potrivit pentru plimbare. Ca să fiu punctual, închei chiar aici.

Pe mîine, iubitul meu Rostand, al tău devotat

Agnus Becque

Cluis, 21 martie, 3016

Dragă Rostand.

Plimbarea, pe care am făcut-o în compania domnului Perronnet, a fost cît se poate de agreabilă, dar a sfîrşit prin a mă intriga mai mult ca tot ce-ţi semnalasem că-mi părea ciudat pînă la ea.

Grădina amfitrionului meu e foarte mare, aproape un parc unde straturile de verdeaţă, adesea în relief, cuprind, risipite după o neglijenţă studiată, amfore pline cu flori; grilaje de lemn, semănate ici-colo, închipuie mici oaze de frunziş, protejînd cîte o bancă, la care te scoate traseul capricios al aleilor. Străbătîndu-le, desluşeşti uneori figuri de piatră ascunse prin boschete, fauni, naiade sau alte făpturi mitologice.

Am dat şi peste luminişuri cu gazon proaspăt tuns. De aici, privind albastrul foarte pur al cerului, nişte globuri plutitoare mi-au reţinut îndată atenţia. Curînd, cîteva la o mică înălţime îngăduiau să se distingă bine că sînt baloane, fiecare altfel colorat, roşu cu alb, verde şi auriu, portocaliu, albastru şi negru, gris-perle, argintiu şi violet, galben şi castaniu, după desene pline de fantezie. Erau multe şi circulau lin, dar destul de repede şi, pe cît am putut să-mi dau seama, urmărind direcţii precise. Unuia, care a trecut foarte jos, i-am văzut chiar nacela şi într-însa, instalaţi confortabil, doi bărbaţi şi trei femei cu umbreluţe de soare. Ei spuneau ceva şi ele ascultau rîzînd amuzate, presupun că domnii le făceau complimente. Baloanele erau prevăzute cu mici elice, care le permiteau deplasarea, rotindu-se extrem de iute, fără să scoată cel mai mic zgomot.

Am rămas stupefiat. Nu ştiu ce-mi provocase o mai mare uimire, frumuseţea tabloului sau apariţia bruscă a acestor vehicule aeriene în întreaga atmosferă *XVIII-e siècle* din jurul meu. M-am uitat la domnul Perronnet;

privea și el cerul fără însă nici o mirare, și, într-un tîrziu, parcă ghicind ce-aș fi vrut să-l întreb, s-a simțit obligat să-mi dea o vagă lămurire : „Uite și cursa pentru Chateauroux !“ — a exclamat, arătînd cu bastonul către un balon care avea în partea din față a nacelei două stegulețe.

Am reflectat în sinea mea că secolul al XVIII-lea văzuse înălțîndu-se primele montgolfiere. Dar între ele și navele, care treceau elegante și sigure pe mișcările lor deasupra capetelor noastre, era o distanță enormă. Cu totul alte cunoștințe fuseseră necesare pentru construirea unor astfel de vehicule perfecționate. Ce energie le mișca atît de rapid și silențios elicele ? Cum s-a ajuns la siguranța aceasta a zborului, fiindcă era evident că aeronavele pe care le-am admirat ieri au devenit un mijloc curent de circulație acum ?

Înțelegi ce mă intrigă, Rostand ? Pe de-o parte, toată anticăria asta, mobile *régence*, statui în manieră clasică, grădini care vor să pară cît mai „naturale“ folosind diverse artificii ca să-și ascundă geometria și, pe de altă parte, baloane rapide cu cîrmă, cum nu aveam noi !

Am încercat să scot ceva de la domnul Perronnet. E un om cult, dizertează cu erudiție și dezinvoltură pe temele cele mai variate care intervin în conversațiile noastre. Am luat-o de departe ca nu cumva curiozitatea mea să fie prea bătătoare la ochi. Voiam să aflu de la el unde mergeau diverse baloane și-mi manifestam acest interes, arătîndu-i-le anume pe cer. Cunoștea cumva și orele cînd trec principalele curse locale ? La un moment dat, în treacăt, am aruncat o vorbă despre motoare. Cuvîntul, mi-a făcut impresia netă că l-a deranjat pe domnul Perronnet. A încrețit cu o surprindere neplăcută fața, ca și cum i-aș fi rănit auzul. Și-a revenit imediat și, surîzînd, mi-a arătat un balon alb cu meridiane subțiri albastre, întrebîndu-mă : „Nu ți se pare, domnule Becque, că niște linii verzui ar fi fost mai de efect ?“. Apoi a adăugat repede : „Uite ce admirabilă compoziție fac baloanele acelea trei, care zboară foarte aproape unul de altul !“

Am înțeles că domnul Perronnet nu vrea să vorbească despre motoare. E oare ignorant în materie și dorește să ascundă această lipsă de informație ? Putea să găsească o scuză ; în fond, nimeni nu are obligația să știe toate lucrurile. Graba cu care trecuse la o preocupare de frumusețe trăda mai degrabă o repulsie și am avut impresia că voia să se apere împotriva ei prin contemplație pură. Nu pot să uit ce grimasă a făcut cînd a auzit cuvîntul „motor“.

N-am mai insistat. Acum, după cele întîmplate, remarc cîtă atenție acordă amfitrionul meu chestiunilor de armonie și eleganță. Cum mi-am făcut apariția pe peronul casei unde hotărîsem să ne întîlnim, m-a complimentat pentru rafinamentul cu care asortasem niște pantaloni bleumarin de catifea la jiletca și cascheta din piele maro. A apreciat și jaboul alb bogat, găsind că împrumută o eleganță aparte unui costum de promenadă. S-a pierdut pe urmă în considerații subtile cu privire la ce admite sau nu o haină de piele ca material pentru pantaloni, catifeaua da, merge, stofa însă dă un aer sărac. Tot așa, pînza și flanela. Mătasea iarăși, e cu totul altceva.

În timpul plimbării s-a oprit, nu o dată plin de încîntare ca să admire arabescurile pe care le desena lumina pătrunzînd printre ramurile arborilor. Mi-a explicat pentru ce preferă el statuile năpădite de frunziș ; marmura capătă astfel carnalitate, susținea, adăugînd că, simultan, distanța artei autentice de iluzia naturii reiese în acest chip mai net.

De fapt, cam tot ce-a vorbit s-a învîrtit în jurul frumosului, e remarca pe care sînt obligat să o fac, încercînd acum să reconstitui subiectul conversației noastre, toată vremea cît a ținut promenada prin grădină.

Asta n-ar fi nimic, dar și doamna Perronnet pare să aibă aceeași permanentă preocupare. E evident o femeie pentru care înfățișarea contează enorm ; de cînd sînt aici, n-am văzut-o niciodată în aceeași rochie. Dă dovadă și de o apreciabilă fantezie în alegerea bijuteriilor pe care le poartă, cercei lungi, coliere, brățări sau broșe complicate. Își schimbă des și coafura, ba chiar cu-

loarea părului, cînd alb scînteietor, cînd negru cărunt, cînd mov chiar, nu știu cum reușește, bănuiesc că poartă mereu altă perucă.

M-a întrebat zilele trecute dacă exercițiile ei la pian nu-mi deranjează urechea; vrea să învețe *Concertul în re minor* de Mozart, am observat desigur, și, pînă-i prinde toate nuanțele, îl cam maltratează un pic, prin urmare își cere infinite scuze.

Culmea e că și doctorul care venea să mă vadă zilnic, cît am stat la pat, a ținut să afle ce flori prefer și a dispus ca toate glastrele din cameră să fie umplute cu ele. Am avut așadar, mereu, odaia plină de zambile și garoafe splendide.

Și cînd au fost niște vecini în vizită la domnul și doamna Perronnet, zilele trecute, tema principală a conversației a constituit-o iarăși frumosul, bag de seamă abia acum. S-a discutat foarte aprins despre cum sună mai plăcut numele anumitor îndeletniciri: tîmplar sau ebenist, giuvaergiu ori bijutier. Crezusem atunci că oaspeții domnului Perronnet trebuie să fie filologi, azi îmi sare în ochi adevărul: erau, și ei, niște esteți.

Numai valetul (da, există și așa ceva), o persoană tăcută și ceremonioasă, în livrea, nu pare atins de această manie. Atent, lăsînd impresia că-ți ghicește dorințele și se grăbește să le execute pe loc, are un limbaj distins, dar precis, la obiect. Cînd l-am întrebat de motoarele baloanelor, n-a ocolit chestiunea și mi-a răspuns lapidar: „Sînt niște rîndunici de patru milimetri, domnule".

N-am înțeles mare lucru, dar oricum era o încercare de lămurire exactă.

Presimt că o mulțime de nedumeriri s-au adunat în mintea ta. Cum am ajuns în casa domnului Perronnet? De ce a trebuit să stau în pat cîteva săptămîni? Pentru care motiv mă feresc să-mi exprim deschis mirările și să cer explicații clare acolo unde simt nevoia lor?

Am să-ți povestesc totul cu de-amănuntul, dar nu mai e loc pentru așa ceva în scrisoarea aceasta. Ai răbdare pînă la următoarea.

Te îmbrățișez,

Agnus

* * *

Cluis, 23 martie, 3016

Iubite Rostand,

Îți sînt dator niște lămuriri ca să înțelegi situația bizară în care mă aflu. Nu știu însă dacă te vor și satisface. Aș fi omul cel mai bucuros să aflu și eu ce s-a întîmplat cu mine; multe lucruri le ignor pur și simplu, iar altele pe care mi le spune domnul Perronnet, cînd îl întreb, sînt greu de crezut.

Dar să plec de la fapte:

M-am trezit într-un pat larg, cu baldachin și perne moi, imense, de puf. Eram împachetat în așternut, abia puteam face vreo mișcare, dar nici nu aveam chef atît de dureroasă se vădea orice asemenea încercare. Parcă devenisem de sticlă. Era o adevărată tortură să țin ochii deschiși, la înțepăturile luminii și cel mai mic zgomot îmi producea bubuituri groaznice în urechi. Sufeream de cîte ori trăgeam aer în piept și mă chinuia pînă și pulsația sîngelui prin vine.

O femeie și un bărbat vorbeau pe șoptite lîngă patul meu. Altcineva (am aflat ulterior că era doctorul) se agita prin apropiere, avînd treabă cu vasele de flori din încăpere. A desfăcut de cîteva ori așternutul, atent să nu-mi producă dureri. Eram supus unui examen me-

dical — am înțeles —, dar, ai să rîzi, de la distanță și cu o lornietă.

Amintirile mele din acele zile sînt foarte tulburi. Deschideam rareori ochii, țineam capul cufundat în perne, ca să nu aud nimic și dormeam aproape tot timpul. Simțeam doar mireasma florilor și ea mă ajuta să suport parcă mai ușor durerile.

Doamna Perronnet îmi servea cu lingura la gură o poțiune, din cînd în cînd. Înghițitul a fost pentru mine penibil lungă vreme, deși ceea ce consumam era delicios. Doctorul apărea și el în fiecare dimineață, repetînd manevrele lui comice cu glastrele și lornieta. Îmi ziceam că trebuie să fie puțin țicnit, mai ales cînd, ulterior, a vrut neapărat să știe care sînt florile mele preferate.

După ce am început să vorbesc, ori de cîte ori încercam să-i explic domnului Perronnet cine sînt și cum străbătusem zece veacuri congelat, amfitrionul meu mă oprea îndată: „Da, desigur, spunea, dar e cazul acum să te odihnești, domnule Becque, și să uiți toate astea". Iar dacă insistam, mă sfătuia să stau liniștit, pentru că trebuie să evit orice agitație nervoasă. „E recomandarea categorică a medicului" — ridica el prevenitor degetul arătător, cu un accent de mustrare părintească în glas.

Mai tîrziu, cînd m-am dat jos din pat și, restabilit, am fost în stare să susțin o convorbire normală, domnul Perronnet mi-a furnizat următoarea versiune a prezenței mele în casa lui: fusesem găsit gol și în nesimțire, la cîțiva kilometri distanță. Cum ajunsesem acolo? Probabil în urma unei grave tulburări nervoase. Înghețasem — am dreptate — dimineața e încă destul de frig și mai ales prin regiunea aceasta muntoasă cînd n-ai nimic pe tine. Noroc că nu zăcusem prea multă vreme așa și putusem primi la timp toate îngrijirile medicale necesare. Doctorul Filou e foarte priceput, iar ei n-au făcut decît să dea ascultare legilor ospitalității.

Ideea că i-aș deranja o găsea absurdă; dimpotrivă, le face o deosebită plăcere să fiu musafirul lor. Speră să mă aibă de oaspete și în continuare, toată vremea

cît va ține lunga mea convalescență care necesită îngrijiri speciale.

Aici, domnul Perronnet s-a oprit o clipă, căutînd, un pic încurcat, cuvintele cele mai nimerite. Bineînțeles, am fost pus pe picioare, dar cauza răului, nu-i așa?, maladia inițială, afecțiunea mea nervoasă, mai bine zis, are încă nevoie de timp pînă o să treacă. Dovadă că vorbesc necontenit de secolul XXI, ca și cum aș fi trăit atunci, pun niște întrebări ciudate, toate în legătură cu lucruri pe care ne repugnă să le numim. Așa a spus, am reținut întocmai: „ne repugnă să le numim".

Doctorul Filou e un excelent diagnostician. El susține că la mijloc ar fi o formă de nevroză, o amnezie care substituie trecutului real altul imaginar. Mai ales curiozitatea pentru laturile dezgustătoare ale existenței e simptomatică, trădează deranjamentul psihic, dacă poate să spună astfel, fără să mă lezeze în vreun fel. Ar suferi grozav să i-o iau în nume de rău. Sînt o persoană bine crescută, se vede asta, dar voi admite că a dori să afli ce sursă are lumina candelabrelor din casă și cum facem să obținem apă caldă la baie nu sînt subiecte de conversație cuviincioase. Cam tot acolo bat ca și povestea mea cu congelarea și alte orori asemănătoare, pe care le repetam încăpățînat, atunci cînd mi-am recăpătat cunoștința și eram întrebat de unde vin.

Fiindcă vorbesc întruna de secolul XXI, poate știu, că cineva a studiat nu foarte mult înainte asemenea tulburări mentale. Îl chema Sigmund Freud, era un medic vienez, a trăit pe la începutul veacului XX, așa crede, și a născocit chiar o metodă de vindecare a acestor maladii psihice, primitivă, brutală, firește, dar, pentru vremea respectivă...

E încîntat că am auzit și eu de psihanaliză, nu mai are nevoie să insiste; cunosc, deci, unde pot duce diferitele nevroze. Mulți dintre cei atinși de ele sfîrșeau pe vremea lui Freud într-un ospiciu, cu tot tratamentul. Azi, așa ceva se întîmplă, desigur, foarte rar — s-a grăbit domnul Perronnet să-mi alunge eventualele temeri — există metode noi, infinit mai perfecționate. Apar cîteodată și cazuri fără leac, bineînțeles...

O anume recalcitranță a organismului, din anumite cauze misterioase și, atunci, nu există altă soluție, nefericitul trebuie izolat, dar doctorul Filou e un practician admirabil, să fiu fără grijă...

Cum pot crede, totuși, ce îndrugă domnul Perronnet? Mi-a rămas întipărit în minte fiecare amănunt al pregătirilor efectuate pentru înghețarea mea. Curios însă, nimic din cîte trebuie să fi presupus operația de reanimare, transfuzii, hrănire artificială, radiografii, teste oculare, acustice, senzoriale. Cine m-a găsit? Cum am fost scos din nișa închisă ermetic? Ce s-a întîmplat cu aparatul de semnalizare?

Aș fi avut chef să-i pun domnului Perronnet aceste întrebări, dar am înțeles că stăruința mi-ar putea fi fatală. Nu vreau să mă trezesc într-o casă de nebuni, amenajată, poate, tot ca în veacul prea fericit, cînd internaților care o țineau necontenit pe a lor li se punea botniță la gură. Am decis, așadar, să dau, pînă una alta, impresia perfectei docilități. Mă feresc să-mi manifest mirările, nu-i contrazic pe amfitrionii mei, am adoptat chiar și felul lor de a se îmbrăca. Descopăr că e și plăcut să porți o redingotă din lustrin, dantelă la manșete și pantaloni de mătase, încheiați sub genunchi. Nici nu mă văd în alt costum, stînd la biroul acesta și scriind cu pana. Cît privește fundele pantofilor, sînt de-a dreptul amuzante; e de ajuns să le arunci o privire ca să-ți înseninezi dispoziția. Poți să rîzi cît vrei, dar o să-mi pun zilele astea chiar și o perucă albă, spre a-i înlătura domnului Perronnet orice bănuială că aș persista să mă cred un om vechi din veacul al XXI-lea.

Altfel n-am motive să fiu nemulțumit. Domnul Perronnet e extrem de drăguț cu mine. Mi-a dat mii de asigurări că se simte fericit să mă găzduiască în casa lui. Așa cum am fost găsit, fără nimic pe mine, era cu neputință să fiu identificat, dar voi reuși eu singur aceasta, cînd memoria mea va începe iar să funcționeze normal. Pînă atunci unde să mă duc? Nimeni nu mi-a reclamat dispariția. „Simte-te la noi ca și acasă — a conchis domnul Perronnet. Nu ne împovărezi cîtuși de puțin, sîntem, dimpotrivă, bucuroși să venim în întîmpinarea tuturor dorințelor dumitale."

Am găsit într-un dulap din camera de dormit, foarte încăpător și cu uși mari sculptate, o întreagă garderobă. Tot felul de costume, care-mi vin ca turnate, au fost bănuiesc comandate pe măsura mea, cît zăcusem în pat, fără cunoștință, altfel nu se explică potrivirea lor perfectă. Comoda *régence*, cu marchetărie somptuoasă în foi de acant, conține rufărie fină, jabouri și lavaliere, butoni pentru manșete din sidef și pietre rare, a căror montură migălos lucrată am stat ore întregi să o admir. Să vezi și încălțămintea. Am o grămadă de pantofi. Unii sînt foarte curioși, nici nu îndrăznesc să-i pun, din cauza tocurilor prea înalte.

La cîteva zile găsesc așezat discret pe colțul șemineului o pungă brodată, plină cu bani. N-am cheltuit pînă acum nimic din ei. Încercarea mea de a-i explica domnului Perronnet inutilitatea acestor stipendii a fost zadarnică. M-a oprit, făcînd un gest de mare lehamite cu mîna.

E o persoană instruită și extrem de afabilă; trebuie să aibă vreo cincizeci de ani, se ocupă cu numismatica, așa mi-a spus, dar văd că se pricepe foarte bine și în botanică, muzică, literatură și filosofie, pe lîngă istorie și mitologie. Oricum, l-am auzit atacînd competent asemenea probleme. Cred că are o simpatie reală pentru mine, altfel nu văd de ce mi-ar purta atîta grijă.

Și eu îl privesc cu o sinceră afecțiune, în fond îi datorez viața. O anume prețiozitate, pe care o pune în felul său de a vorbi și a se mișca, mă agasează. L-aș prefera mai puțin controlat.

Să nu-ți închipui că am renunțat la anchetele mele discrete. Tocmai de aceea m-aș fi bucurat să-l pot face pe domnul Perronnet să spună cîteodată și lucruri care nu sînt compatibile, după opinia sa, cu limbajul decent. Mi-am forjat însă o tactică. Pornesc de departe, atac subiecte înalte, mă lansez în speculații gratuite, estetice, cum îi plac lui și, treptat, precaut, împing convorbirea către obiectul adevărat al interesului meu. E cam obscur, recunosc, rămîne totuși singura cale ca să-mi continui investigațiile fără a lăsa impresia că sînt stăpînit de o idee fixă.

Sper să-ți pot relata în scrisoarea următoare cîteva rezultate mai concrete ale acestei tactici.

Cu bine,
Agnus.

* * *

Cluis, 27 martie, 3016

Rostand, dragul meu,

Azi am descoperit ceva senzațional și mă grăbesc să-ți împărtășesc uimirea, perplexitatea, bănuiala care-și fac loc în mintea mea.

E o tortură să n-ai cu cine-ți confrunta părerile. Ce noroc aveam dacă te supuneai și tu congelării ! Eram acum măcar doi să căutăm o explicație bizareriei inimaginabile la care sînt martor. Iartă-mă dacă povestesc dezordonat, dar nu mi-am revenit încă de pe urma surprizei.

Începusem cu domnul Perronnet o discuție din acelea cărora speram să le aplic tactica mea de informare indirectă, așa cum îți spuneam în scrisoarea precedentă. L-am găsit pe amfitrionul meu în fața *secrétaire*-ului pîntecos din bibliotecă notînd ceva. A lăsat pana albă din mînă, cînd am intrat ; voisem să mă retrag, dar a insistat să rămîn și să-i țin companie, fiindcă-și terminase însemnarea. Am folosit prilejul ca să aduc elogii scrisului cu mîna, e mijlocul ideal de fixare a cuvintelor, spuneam, întrucît realizează un contact fizic între sonuri și semnele fiecărei litere așternute pe hîrtie. Și pana... ce altceva ar putea urmări cu o egală grație și siguranță zborul gîndurilor ?

Înțelegi unde voiam să ajung : domnul Perronnet și contemporanii săi cunoșteau sau nu mașina de scris ? Era o provocare ascunsă cu grijă în apologia mea, cam trasă de păr, sînt de acord.

Domnul Perronnet mi-a dat dreptate. Desigur, o pagină scrisă de mînă — a ținut el să adauge — e și mai frumoasă, păstrează identitatea celui care a redactat-o, nu se impersonalizează.

Aici am ciulit urechile, adică avea în vedere și o altfel de posibilitate ? Cu condiția să scrii măcar lizibil, dacă nu caligrafic — a continuat imperturbabil domnul Perronnet. Exprimarea îngrijită presupune și această străduință. Cum urmează să arate un manuscris a fost o preocupare a Evului Mediu, poate tot atîta cît fusese pentru Antichitate retorica. Caligraful se comporta ca oricare artist veritabil, cînd copia și împodobea un text. „Mie mi-ar fi plăcut să exercit o astfel de meserie, dumitale nu ?" — m-a întrebat surîzînd domnul Perronnet.

I-am răspuns că scrisul meu, din păcate, e cam necitet, iar ținutul penei prea lungă vreme în mînă, trebuie să admită, obosește pe oricine.

„Firește — mi-a replicat el —, dar pentru asta avem secretarii noștri fideli. Al meu e ireproșabil. Uite ce prompt și corect lucrează !". A ridicat capacul ca de pian al mobilei masive din lemn galben lăcuit, cu incrustații fine, aurite și, așa, în picioare cum stătea, l-am auzit adresîndu-se ceremonios, după obiceiul lui, cuiva invizibil : „Frate Benedictus, fii te rog bun și notează : «Monezile asupra cărora îmi cereți părerea sînt portugheze și datează, probabil, din secolul XXI, deceniul întîi, deși poartă imprimat anul 1109. Emisiunea a fost creată în 2009, spre a celebra mileniul întemeierii statului lusitan. Atunci, comitatul portughez s-a proclamat independent. Chipul gravat pe monedă este al lui Henri de Bourgogne, ginerele regelui Castiliei, Alfons al VI-lea. Se distinge inscripția : Hen Comit de Port ; restul e șters. Armoariile de pe fața cealaltă a monezilor, o spadă între două chei încrucișate deasupra turnurilor unui castel, la poarta căruia veghează capul Meduzei, sînt ale lui și aparțin, cred, capeților. Deviza : POT MOR QU FOED, vrea să însemne prescurtat : *Potius mori quam foedari* (Mai bine să mori decît să-ți pierzi onoarea), cuvinte legate de evenimentul celebrat.» Mulțumesc Frate Benedictus" — a încheiat amfitrionul

meu și a tras unul din sertarele *secrétaire*-ului. A scos de acolo niște file și mi le-a întins cu o mînă satisfăcută.

Plin de uimire, am citit pe ele, imprimat în mai multe copii, ceea ce dictase Domnul Perronnet. Textul avea menționat în stînga sus, *Societatea Numismatică, Biroul expertize,* și adresa, iar la sfîrșit cuprindea o formulă de politețe sub care trebuia așternută doar semnătura.

M-am apropiat de miraculoasa mobilă. În partea dreaptă a micului pupitru, distingeam acum o figurină din fildeș gălbui. Era bustul unui călugăr cu gluga trasă pe frunte, ținînd în mînă o pană, rezemată de fila catastifului imens care stătea deschis înaintea lui. Părea o reproducere miniaturizată după o statuie din secolul XVI; îl înfățișa cred pe acel *Anonymus Notarius,* așa cum își imaginase sculptorul că putea arăta necunoscutul cronicar maghiar. Figurina, am înțeles, răspundea la numele de Frate Benedictus, ei îi adresase interlocutorul meu rugămintea să noteze scurtul raport numismatic, iar gălbejitul călugăr din fildeș se executase, ca un perfect secretar. „Mă ajută enorm în munca mea," l-a lăudat domnul Perronnet, și mulțumit că-și poate elogia colaboratorii, a întors capul către colțul celălalt al *secrétaire*-ului, adăugînd: Dă-mi voie să-ți recomand și pe Gontran, lectorul meu fidel".

Acolo unde arăta, se afla o păpușă mică de sex bărbătesc, îmbrăcată cu o bluză amplă neagră, ca a marinarilor altădată, pantaloni trei sferturi din satin violet și ciorapi lungi albi. Băiatul, căci părea să aibă vreo treisprezece ani, purta plete blonde, tunse drept, așa cum erau cele ale pajilor, și ședea pe un taburet, ținînd în mîini o carte mare, deschisă. Fața lui copilăroasă contrasta comic cu ochelarii enormi, pătrați, împinși către vîrful nasului, într-o concentrare savantă.

Domnul Perronnet a scos un volum din bibliotecă, a căutat o pagină anume și a depus exemplarul deschis pe pupitrul miraculosului *secrétaire.*

„Gontran, s-a adresat el păpușii cu o voce afectuoasă, părintească, fă-mi te rog plăcerea și citește de la fila 150 înainte".

Am auzit îndată, înmărmurit, o voce plăcută, limpede, rostind: „Treceam deunăzi pe Pont-Neuf cu un prieten. Acesta întîlni un cunoscut despre care îmi spuse că e geometru. Nimic nu părea să-l dezmintă, pentru că omul era într-o profundă reverie. Amicul meu fu obligat să-l tragă de mînecă îndelung pînă să-l facă să coboare la el, atît de preocupat era cu o curbă care îl chinuia de mai bine de opt zile. Își făcură complimente și își spuseră unul altuia cîteva noutăți literare. Discuția asta îi purtă pînă în ușa unei cafenele, unde intrai cu ei.

Am băgat de seamă că toată lumea se grăbi să-l primească pe geometrul nostru și că cei ce serveau făceau mai mult caz de el decît de doi mușchetari ce ședeau într-un colț. Cît despre el, păru că se află într-un loc plăcut. Își descreți puțin fruntea și începu să rîdă, ca și cum n-ar fi avut nimic comun cu geometria. Totuși, spiritul lui ordonat măsura tot ce se spunea. Semăna cu unul care, fiind într-o grădină, taie cu sabia florile ce se ridică deasupra celorlalte. Victimă a preciziunii, se simțea rănit de-o glumă, așa cum o lumină prea vie rănește o privire delicată. Nimic nu i se părea indiferent, numai să fie adevărat: de aceea conversația lui era curioasă. Sosise în acea zi, de la țară, cu un om care văzuse un castel superb și grădini minunate; iar el, geometrul, nu zărise decît o clădire lungă de șaizeci de picioare, lată de treizeci și cinci și un crîng trapezoidal de zece pogoane. Tare ar mai fi dorit ca legile perspectivei să fi fost în așa fel respectate, încît aleile și potecile să pară că au peste tot aceeași lărgime și, în acest scop, ar fi putut oferi o metodă fără greș. Părea foarte mulțumit de un cadran pe care îl descoperise acolo și care avea o construcție cu totul aparte, dar se înfurie cînd un savant ce stătea lîngă mine îl întrebă, din nefericire, dacă acel cadran arăta orele babiloniene.

Un gazetar vorbi despre bombardarea castelului Fontarabie, iar geometrul ne înșiră pe dată proprietățile liniei descrise în aer de obuze și, încîntat de a ști aceasta, nu vru să afle dacă ele își atinseseră sau nu

ținta. Un om se plînse că fusese ruinat iarna trecută de o inundație.

— Ceea ce spuneți îmi face multă plăcere, zise atunci geometrul. Văd că nu m-am înșelat în observațiile pe care le-am făcut și că a căzut cu două degete mai multă apă decît anul trecut".

„Îți rămîn îndatorat, Gontran — și-a întrerupt amfitrionul meu lectorul. Delicios! a exclamat, întorcîndu-se spre mine. Nu mă satur niciodată să reascult aceste *scrisori persane*. Sînt pline de grație și au mult humor".

Eu m-am grăbit să-i dau dreptate, ca să nu remarce cît eram de tulburat.

Îmi apărea în afară de orice îndoială că *secrétaire*-ul Louis XV al domnului Perronnet poseda o instalație pentru înregistrarea și reproducerea sunetelor, extraordinară. Pornea și se oprea la simpla comandă verbală, probabil după un cod care consta din formularea ceremonioasă rostită de amfitrionul meu, cu indicarea numelui colaboratorilor săi, fratele Benedictus și tînărul Gontran.

Imprima pe hîrtie fără nici un zgomot ceea ce înregistrase, manipula foile și realiza simultan copiile lor. Lucru senzațional, urmărea textul tipărit și-l transforma automat în cuvinte pronunțate cu o dicțiune perfectă. Toate aceste operații presupuneau un sistem electronic receptor și emițător foarte evoluat, care avea și facultatea să prefacă impulsurile sonore sau luminoase în altele mecanice și invers.

Am revenit în bibliotecă după ce mă despărțisem de domnul Perronnet și nu mai era acolo nimeni. Mi se oferea astfel prilejul să cercetez numeroasele sertare ale *secrétaire*-ului; conțineau doar stive cu hîrtie de scris, albă, galbenă și *bleu pâle,* plicuri, timbre poștale. Nu vedeam unde putea să se afle instalația; tot ce-am izbutit să descopăr a fost o cutie mică metalică, aurită ca și restul feroneriei. Era prinsă aproape invizibil într-o cavitate a tăbliei de scris, pe fața ei inferioară. Am scos-o de acolo, dar nu m-am priceput să o deschid, oricîtă osteneală mi-am dat. Bănuiam că ea conține întreg mecanismul, inclusiv sursa lui de energie. Așa era, fiindcă, fără

cutia aceea mică, am verificat îndată, și fratele Benedictus și simpaticul Gontran rămîneau inerți la comenzile mele, dar le executau instantaneu, cum o reașezam în cavitatea ei.

Deplasările foilor de hîrtie se produc, mai mult ca sigur, sub efectul unor cîmpuri magnetice, create și anulate prin telecomenzi, către niște receptori minusculi, pe care nu am reușit să-i identific, acolo unde sînt probabil dispuși în încheieturile interne ale mobilei. Uimitoarea construcție este posibilă, îmi dau seama, datorită miniaturizării extreme a instalației, înzestrate și cu o fantastică sursă de energie, perfect stăpînită.

Am găsit o cutie similară, ascunsă iarăși foarte ingenios, printre ornamentele biroului din cabinetul meu. E și ea, cum mă așteptam, inviolabilă.

Am încercat să pun în mișcare măcar mecanismele pe care le comanda, ca să studiez mai îndeaproape funcționarea lor. Mi-a fost însă cu neputință, pentru că nu știu cine ar fi secretarul sau lectorul și cum îi cheamă; trebuie să aibă amîndoi o întruchipare alegorică și un cod propriu prin care să li se obțină bunăvoința de a-și oferi serviciile.

Oricum, dragă Rostand, am acum convingerea că oamenii aceștia posedă o tehnică foarte avansată, dar întrețin cu ea niște relații extrem de ciudate. Seara mi-a oferit o nouă confirmare a opiniei la care am ajuns.

După cină, doamna Perronnet a adus iar vorba de muzică, slăbiciunea ei. Am întrebat-o dacă-i place Mahler, urmărind tactica mea care s-a dovedit și de astă dată profitabilă. Aveam în minte o stratagemă și ea a reușit, căci doamna Perronnet și-a exprimat admirația pentru acest compozitor, dar și o anume neputință de a-l înțelege bine. De aceea n-a cutezat vreodată să cînte ceva din el la pian. Asta am așteptat, ca să-i spun cît de rău îmi pare, pentru că tare aș fi vrut să aud *Das Lied der Erde*.

Ținta mea era să aflu — ai înțeles — ce mijloace de reproducere muzicală dețineau contemporanii domnului Perronnet. „A! — m-a liniștit îndată interlocutoarea mea —, nu e nici o problemă, avem o *boîte à musique*. S-a ridicat, a luat de pe marmura unei como-

de o casetă mică și a adus-o cu ea. „Există aici și Mahler", m-a asigurat, mulțumită că-mi poate satisface atît de prompt dorința.

Caseta era o bombonieră, lucrată în lac chinezesc policrom. Pe fondul negru, desenul înfățișa păsări, lacuri și arbuști subțiri. O luntre aluneca printre stufuri și trestii, sub un soare roșu, împinsă cu o prăjină lungă de un fiu al imperiului celest.

Doamna Perronnet a așezat caseta pe măsuța din fața noastră, a deschis-o (înăuntru erau bomboane de ciocolată) și a rotit-o ușor, ca și cum ar fi căutat o poziție favorabilă pentru un tranzistor. O urmăream intrigat, cînd brusc liedul lui Mahler a umplut cu măsurile sale savante încăperea.

Nu mă mai miram, eram pur și simplu fascinat de finețea și rafinamentul instrumentului. Cine ar fi ghicit ce putea să facă? Părea doar un obiect de lux destinat să pună în pericol silueta marchizelor gurmande din veacul lui Voltaire.

Amfitrioana mea m-a îndemnat să servesc, cînd ultimele note ale lied-ului se stinseră. Am luat o bomboană și bucata lui Mahler a reînceput de la capăt.

Doamna Perronnet a insistat să duc cutia în camera mea, poate doresc să ascult și alte lucruri. „Voi goli bomboniera", am glumit eu, iarăși ca să nu arăt prea uimit. Doamna Perronnet a respins obiecția mea rîzînd: „Julien (acesta e valetul) are grijă să fie mereu plină!".

Am plecat deci cu grațioasa cutie de muzică la mine, unde mi-am pierdut cîteva ore ca să o examinez pe îndelete. E un ordinator miniaturizat, dar în măsură să înlocuiască o întreagă discotecă din care nu lipsește nimic important. Compozitorii sînt înregistrați, la rînd cu operele lor, pur și simplu în ordine alfabetică. Totul funcționează ca un dicționar muzical, foarte ușor de răsfoit, rotind cutia în jurul axei ei verticale. Atunci cînd deschizi bomboniera, ordinatorul începe să lucreze și, mișcînd capacul, poți trece repede peste ceea ce nu te interesează, spre a-ți alege bucata dorită. Repetarea se obține printr-o ușoară schimbare de greutate a conținutului cutiei, adică servind o bomboană.

Tot sucind și învîrtind amuzanta jucărie, am descoperit că și ea conține o piesă demontabilă, ochiul unui itlan alb cu moț cenușiu, o mică sferă metalică, probabil sursa de energie a ordinatorului. Obiectul era de o simplitate dezarmantă, o nevinovată bombonieră plină cu ciocolată delicioasă. Îl găseam însă sofisticat peste măsură, fiindcă trăda aceeași gratuitate care mă intrigă oriunde-mi arunc privirile aici.

La ce e nevoie ca un dictafon să fie deghizat în cronicar de curte? Sau o mașină de citit, într-o persoană care face lecturi stăpînului pînă îl prinde somnul? Și nu se putea declanșa mai ușor un mecanism apăsînd pe o clapă, fără să te îndopi pentru aceasta cu bomboane de ciocolată?

Am o presupunere, dar aștept să o verific, înainte de a ți-o comunica.

Pe curînd,
Agnus

* * *

Cluis, 4 mai, 3016

Rostand, scumpul meu,

Am fost ieri la Chateauroux, orașul cel mai apropiat de proprietatea domnului Perronnet. El a ținut să luăm balonul, deși distanța era mică, mai puțin de treizeci de kilometri, dar, zicea, să mă învăț pentru altădată, cînd voi dori să voiajez singur. Există o cursă directă, la fiecare sfert de oră, chiar din Cluis. Se călătorește foarte comod, nacela e mult mai încăpătoare decît aveam impresia, pot sta confortabil într-însa și cincisprezece pasageri. Are și un compartiment inferior, protejat, unde intră lumea pe timp prost. Balonul zboară lin, cu o mare viteză; pînă la Chateauroux a făcut vreo zece minute.

Orașul nu a crescut față de cum îl știam. Mi s-a părut chiar mai liniștit ca înainte ; cred că din cauza circulației complet tăcute.

Frecvent, trec doar velocipediști, pe acele vehicule comice cu o roată uriașă și alta foarte mică. A apărut, la un moment dat, și o ambarcațiune. Da, nu bat cîmpii, era un iaht simplu, cu pînze albe. Am mai numărat apoi cîteva, galbene, verzi sau de un roșu aprins. Pe urmă, nu mi s-a mai părut ceva extraordinar cînd am zărit lunecînd o veritabilă corabie, cu un cap de dragon monstruos la proră. Am înțeles că pluteau fiecare pe o saltea de aer și ea le permitea să înainteze rapid și fără gomot.

Ca totul să pară natural, partea carosabilă a străzilor e pietruită cu un material ceramic și albastru sau închis, bătînd în vînăt, transpare prin stratul gros semitransparent. Se creează o iluzie de spumă a valurilor pe care le-ar isca mișcarea unor vase în niște canale marine.

E, fără îndoială, o imagine mai plăcută decît a automobilelor noastre, umplînd străzile, agasînd pietonii și poluînd atmosfera, dar nu-ți ascund că mi-a stîrnit aceeași senzație de gratuitate bizară, ca și *secrétaire*-ul Louis XV, cu dictafon, al domnului Perronnet, sau bomboniera lui fonotecă. De altfel și pe velocipediști îi purta o forță propulsoare bine ascunsă, un motor minuscul, totuși foarte puternic, pot să pun rămășag, căci am observat că mai mult lunecau, pedalînd doar, rareori, probabil atunci cînd simțeau nevoia să-și dezmorțească picioarele.

Energia de care dispun oamenii aceștia trebuie să fie inepuizabilă și să nu coste aproape nimic. Altfel e inexplicabilă risipa ei în asemenea jocuri ale imaginației, nepăsătoare la orice grijă pentru aerodinamica formelor. Am tot mai net impresia că necesitatea trece aici pe ultimul plan, în fața gustului și chiar a capriciului. De vreme ce locomoția rapidă nu ridică nici o problemă serioasă, întrucît o poate asigura perfect un motor de buzunar, alegerea vehiculului la care acesta să fie adaptat foarte ușor dobîndește o latitudine fără margini. Oricine poate voiaja iute și comod în ce-i place și nu e exclus ca, văzînd preferințele lumii din jurul meu pentru atmosfera secolului XVIII, să-mi răsară în față chiar un landou. Fapt care s-a și produs curînd. Era un landou somptuos și razele soarelui îi jucau orbitoare pe spițele subțiri ale roților, dar așa cum bine remarca domnul Perronnet : fără cai, avea ceva nelalocul lui, extravagant, ca și cum ne-ar fi introdus împreună cu strada și magazinele ei într-o pînză de Magritte.

Arhitectura s-a păstrat cam aceeași, deși clădirile au fost, sigur, aproape toate reconstruite. Stilul neoclasic stăpînește înfățișarea fațadelor, portalurilor și ferestrelor, chiar dacă pe alocuri am surprins unele excese de fantezie în împletiturile feroneriei balcoanelor și sculpturilor care împodobesc frontoanele. Orice urmă de funcționalitate a dispărut. În locul meu, Corbusier ar fi trăit un adevărat coșmar. Eu care nu agreez în mod deosebit arhitectura modernă am suportat lucrurile mai ușor.

Vitrinele magazinelor sînt însă mari și dintr-un singur cristal, ca pe vremea noastră. Și străzile au fost lărgite considerabil.

Am distins pe acoperișurile caselor locuri amenajate special pentru plecarea și sosirea baloanelor. Grațioasele aeronave se văd ancorate deasupra clădirilor, ca niște vaste ciuperci colorate.

Foarte multe magazine vînd obiecte de artă. Caracterul acesta îl au însă mai toate obiectele trebuincioase, pe care ai avea chef să le cumperi, de la o solniță pînă la un pian. Grija amfitrionului meu ca orice lucru din jurul său să fie frumos nu este o blîndă manie estetică, așa cum eram înclinat să cred, ci o preocupare generală. Am văzut ceainice care închipuiau lebede, pythoni sau elefanți din porțelan, șervete purtînd veritabile gravuri imprimate pe ele, scaune de toaletă împodobite cu fastul vechilor tronuri regale. Domnul Perronnet mi-a apărut în privința aceasta un om auster.

Chateauroux e plin acum cu teatre și galerii de artă. Există și cîteva biblioteci publice pe care nu voi pierde ocazia să le cercetez.

Cum doctorul Filou locuiește în împrejurimile orașului, am trecut să-i facem o vizită de curtoazie. L-am găsit în grădină, ocupîndu-se de flori. Ne-a arătat cîteva exemplare superbe, niște dalii al căror galben tandru îl putea invidia Vermeer, un strat cu trandafiri roz-argintii, parcă ninși, o specie de iriși violeți pîlpîind în bătaia luminii ca flacăra spirtului. Era foarte mîndru mai ales de tuberozele lui; reușise — ne-a explicat — să le armonizeze parfumul cu cel al garoafelor, florile preferate de majoritatea pacienților.

„Doctorul Filou, mi-a spus Domnul Perronnet, nepierzînd nici acum ocazia să-și arate admirația pentru medicul și amicul său, e un as în terapeutică. Florile sale fac minuni".

Mi s-a aprins brusc un bec în cap. Am priceput de ce doctorul Filou a vrut să știe care sînt florile mele preferate și a umplut odaia cu ele. Tratamentul tulburărilor organismului se face în lumea aceasta pe cale olfactivă; medicamentele administrate astfel au o acțiune subtilă, insinuantă și, bineînțeles, delicată, exercitîndu-și influența asupra bolnavilor conform cu gustul fiecăruia în materie de flori. E vorba, pot să jur, de niște radiații și efectul lor sporește considerabil cînd pacientul agreează parfumul, i se „deschide".

Doctorul Filou prepară asemenea balsamuri aliind știința lor cu o artă savantă de grădinar.

Eram acum aproape sigur că și lornieta de care nu se desparte și o plimba peste corpul meu, cît zăcusem la pat, trebuie să posede și ea niște virtuți miraculoase. I-am cerut să mi-o împrumute cîteva minute, pentru a examina mai îndeaproape un trandafir roz-argintiu. Intuiția mea a fost exactă. Mi-au apărut fulgerător în fața ochilor niște imagini colorate ale structurii petalelor și staminelor, ca privite prin *scanner*. Înainte de a-i înapoia doctorului Filou lornieta, am trecut-o peste mîna mea; mi-a arătat într-o clipă secțiunea venelor, mușchilor și oaselor. Micul binoclu, a cărui folosință îi dădea doctorului Filou aerul acela de prețiozitate ușor prăfuită, era chiar un *scanner* miniaturizat pînă la proporții incredibile, cu toată aparatura băgată, fără îndoială, în montura sau mînerul instrumentului minuțios cizelat și declanșabil, evident, doar prin strîngerea degetelor.

Știința și tehnica n-au stat pe loc în tot timpul cît am zăcut congelat, pot să te asigur acum, dragă Rostand. Ascunsă după dantele, orfevrării și lacuri pictate a făcut, crede-mă, progrese fantastice.

Agnus

*
* *

Cluis, 18 iunie, 3016

Iubite Rostand,

Nu te-am uitat. Îți scriu însă cu atîta întîrziere fiindcă în ultimele săptămîni lectura m-a absorbit aproape complet. Nu mi-a fost greu să consult fondul Bibliotecii Municipale din Chateauroux. Dar, deprinzîndu-mă să călătoresc singur, am umblat și prin alte părți, oriunde era de așteptat să găsesc o informație cît mai cuprinzătoare. Nici o osteneală nu mi s-a părut de prisos. Află că am petrecut multe zile chiar și în Biblioteca Națională din Paris.

Cărțile tipărite pînă prin secolul XXIV s-au fărîmițat și a trebuit ca ele să fie reimprimate în întregime, pe o hîrtie specială nealterabilă care e folosită azi și permite citirea cu ajutorul unui lector automat, cum are domnul Perronnet.

Am căutat întîi, îți închipui, tratatele tehnice, dar mi-a fost imposibil să mă descurc în ele. Totul e foarte abstract, scheme, simboluri, nici o planșă care să reproducă alcătuirea internă a vreunui aparat sau mecanism. Limbajul însuși diferă simțitor de cel folosit pe vremea noastră în asemenea lucrări. Îi lipsește simplitatea și limpezimea, „gradul zero al scriiturii", cum se spunea. Are întorsături de frază ciudate, formulări metaforice, aluzive și obscure, parcă ar căuta efecte poetice, al căror rost într-un text pur informativ îmi scapă.

Nici cărțile de știință nu se prezintă altfel. Chiar și cele de matematică mi-au devenit inaccesibile. Pe lîngă stilul lor ermetic, în mai multe ape, ca al parabolelor, oamenii secolului XXXI utilizează operații aritmetice noi. Una, care se predă din clasele primare și are importanța adunării, scăderii, înmulțirii și împărțirii, este, după cîte am reușit să pricep, *armonizarea*, adică aranjarea mulțimilor într-o ordine *frumoasă*. Intervin aici niște factori subiectivi, e clar, dar cum se împacă ei cu matematica rămîne pentru mine cel mai profund mister.

Cărți tehnice din vremea noastră și din epocile imediat următoare (secolele XXII și XXIII) nu există în nici un catalog și o să-ți dai seama îndată de ce.

M-am apucat să citesc tratate de istorie. Nu sînt nici ele altfel scrise, dar le găsesc mai accesibile. Te scutesc de detaliile acomodării mele cu spiritul lor. Mă mulțumesc să-ți spun doar că lucrările de istorie rețin din trecut mai ales fapte și evenimente care pot avea, atunci cînd sînt povestite, efecte artistice, culoare, dramatism, tensiune, reversuri neașteptate. Un dictator obscur african, de pildă, e pomenit pentru că a obținut ca diplomații europeni să-l poarte pe umerii lor, în litieră, și a amenințat cu bombardarea Londrei guvernul britanic. N-am întîlnit însă nicăieri numele lui Neil Armstrong, primul explorator al lunii. E invocat adesea un autor român care, prin secolul XX, ar fi definit istoria ca „știință inefabilă și sinteză epică".

Atenția cercetătorilor trecutului se îndreaptă cu precădere asupra realizărilor artistice ale omenirii. Frederic cel Mare apare doar acolo unde vine vorba de corespondența lui Voltaire. Mussolini e pomenit în legătură cu stilul pompier. Construirea Capelei Sixtine trezește mai mult interes pentru istoricii din anul 3000 decît cel de-al doilea război mondial.

Pe larg sînt tratate în special epocile de mare înflorire a arhitecturii, artelor și literaturii. Veacul nostru e numit „neobarbar" din cauza pasiunii lui pentru știință și tehnică.

De altfel nici n-am întîlnit relatări prea asemănătoare ale evenimentelor survenite în lume pînă azi. Mi-e foarte greu să le reconstitui, chiar după lungi și istovitoare lecturi. Nu numai interpretarea lucrurilor dar însăși materia cărților de istorie diferă considerabil. Chiar și atunci cînd e vorba de aceeași epocă. Fiecare autor alege un șir de fapte, amintindu-le pe altele doar în treacăt sau omițînd complet menționarea lor.

Comparînd asemenea versiuni multiple ale imaginii trecutului, identificînd punctele în care ele coincid, am izbutit să construiesc, crede-mă, nu fără destulă bătaie de cap, o schemă vagă a ceea ce numim noi desfășurare istorică obiectivă.

Iată rezultatul (aproximativ, firește) al deducțiilor mele :

Cam prin deceniul patru al secolului XXIII, oamenii au reușit să controleze perfect procesul fisiunii atomului de hidrogen, ajungînd să aibă astfel la dispoziție o energie inepuizabilă care o făcea practic aproape gratuită. Mijloacele de a o manipula s-au perfecționat colosal și ele, antrenînd o dezvoltare furtunoasă a electronicii și automaticii.

Orice tehnologie, pe măsură ce evoluează — știi prea bine — cunoaște o simplificare și restrîngere a volumului. Chiar noi, de unde înainte umpleam o cameră cu piesele unui post de radio-recepție, reușisem să-l introducem într-o perlă la cravată, grație tranzistorilor. Primele ordinatoare erau niște veritabili mastodonți, dar încă din ultimele decenii ale secolului XX luaseră proporții considerabil reduse și puteau fi mînuite atît de ușor, încît pînă și copiii învățaseră să le folosească. Intraseră, ții minte, în jocurile lor favorite.

De la un moment dat, am întîlnit consemnate, ca simple acte obișnuite, fapte pe care pentru a le putea săvîrși era nevoie să ai o adevărată uzină în buzunar. Către sfîrșitul veacului XXIII, deduc de aici, au apărut motoare, mașini și mecanisme automate minuscule, foarte sofisticate, dar cu o funcționare cum nu se poate mai simplă. Erau niște bile, plăcuțe sau cutii mici metalice care înfăptuiau lucruri extrem de complicate, la comenzi verbale sau gesturi naturale.

Nimeni nu le numește, dar e evidentă existența lor în nenumărate acțiuni relatate de diverși autori. Unul menționează că Scagrini, marele muzician italian care a trăit între anii 2134 și 2196, își compunea simfoniile seriale, plimbîndu-se prin cartierele mărginașe ale orașului său natal Grosseto, poposind prin ospătării populare și popicării. La altul, am găsit amintită mania președintelui confederației Statelor Sud Americane, Ramon Valdes, care colecționa soldați de plumb și-i punea să execute diverse operații militare, cu o valoare spectaculoasă coregrafică.

Așa s-a născut posibilitatea ca *forma* obiectelor să nu mai depindă neapărat de *însușirile* lor. Înțelegi, Rostand, pentru ei nu mai era o problemă să dirijeze cu o viteză de avion baloanele, dacă aveau chef, sau să transfere virtuțile *scanner*-ului unei lorniete. Imaginația omenească a căpătat o mare libertate pînă și în cîmpul activităților practice de fiecare zi. Frumosul n-a mai simțit constrîngerea de a se adapta neapărat funcționalității obiectelor, a cîștigat dreptul la o efectivă gratuitate. Au revenit astfel podoabele, înfloriturile, ornamentele. Viața s-a *estetizat* din ce în ce mai mult. Acum toată lumea e preocupată de armonie, eleganță, fantezie. Fiecare lucru se vrea o piesă rară, un obiect de artă. Nevoia de frumos le-a intrat oamenilor acestora în sînge.

Concomitent s-a ivit și a crescut necontenit la dînșii dezgustul față de tehnică, pînă acolo încît ea să fie privită ca o activitate penibilă, ordinară, degradantă.

Rostand, ascultă-mă, nu am luat-o razna. E o presupunere, firește, recunosc, dar există oare altă explicație mai plauzibilă a ceea ce constat? Am apoi și un șir de dovezi. Îți amintești cîtă scîrbă îi trezea domnului Perronnet orice aluzie a mea la aparate, motoare sau mașinării. Acum cunosc mai mulți inși; ei bine, toți au aceeași reacție. O ființă blondă, cu ochelari, duduia care m-a servit la Biblioteca Națională, a roșit pînă în vîrful urechilor cînd am întrebat-o cum se face că pe fișa lui H. G. Wells nu figurează romanul *Mașina de călătorit prin timp*. Apoi, după ce a repetat, ca să fie sigură de cauza nedumeririi mele, titlul, și-a cerut scuze pentru cuvîntul urît, adăugînd, rostindu-l, un „pardon", prin reflex. Am aflat cu acest prilej că majoritatea literaturii S. F. se afla relegată în rîndul „cărților de raftul doi", cum erau numite eufemistic altădată scrierile pornografice.

Tehnica nu e numai abhorată, dar a intra în amănuntele ei constituie o indecență. Cuvinte ca electrod, accelerator, radar, tranzistor, dinam, bobină sînt socotite rușinoase, orice om bine crescut evită să le pronunțe. Multe, am impresia că au și dispărut din limbă.

S-ar putea să fi avut loc și o traumă care a provocat o atît de radicală repulsie, dar tehnica n-a cauzat lumii pînă acum nici o catastrofă, cel puțin pe cît am reușit să aflu eu. O mentalitate antimașinistă a apărut, ce-i drept, încă de prin anii noștri și a luat tot mai multă amploare ulterior. Nu-mi vine totuși să cred că ea a determinat asemenea modificări adînci ale sensibilității omenești. Am avut o discuție interesantă cu cineva pe tema aceasta.

E un bărbat amabil care mi-a arătat cum să mă descurc în labirintul catalogului Bibliotecii Naționale. Pregătește o teză de filozofie, specialitatea lui, așa am înțeles; trebuie să aibă vreo 27—28 de ani, trădează predispoziții la îngrășare, după fața pufoasă și gesturile lenеșe. Ochii, foarte vioi însă, i se aprind cînd vorbește și, cum am avut curînd prilejul să constat, își îngăduie o anumită libertate a spiritului, potrivită cu meseria sa. Era lîngă mine și a zîmbit cînd pudica bibliotecară a ezitat să pronunțe titlul romanului de Wells

Îl cheamă Paul Coppel și ne-am împrietenit. Știe despre mine doar atît, că mă documentez ca să scriu o povestire care se petrece la începutul secolului XXI. A fost satisfăcut cu această explicație, pentru ce căutam anumite cărți, dar a vrut să cunoască mai îndeaproape obiectul curiozității mele.

„Tehnica — i-am spus, referindu-mă la Wells — nu le inspira oamenilor nici o repulsie pe vremea lui..." „Da — mi-a dat dreptate el — dar trăiau încă în plină barbarie". „Sincer să fiu, nu înțeleg cum reușeau să-și biruie scîrba" — am mințit eu. „Tehnica era atunci, pentru ei, un lucru important, pe care îl respectau și

chiar se temeau de el, mi-a replicat Coppel. Nu intrase ca pentru noi, în rîndul actelor... animalice", a rostit filozoful cuvîntul din urmă numai după ce-l cîntărise o clipă în minte. „Sînt indispensabile existenței, dar aparțin condiției noastre elementare, bestiale, a continuat. Civilizația — s-a lansat el într-o mică teorie — nu ne-a eliberat cu totul de niște fatalități biologice umilitoare, pe care viața ni le impune ca și ultimului animal. Secreții, urdori, excremente, cum lasă guzganii și viermii, a ținut să precizeze, neascunzîndu-și sila. E dezgustător tot ce ne reamintește rămînerea noastră pe o treaptă inferioară a zoologiei. Oamenii s-au rușinat dintotdeauna să-și facă nevoile în public și considerau o necuviință să vorbească despre ele. Dar nu a intrat astăzi tehnica pentru noi în rîndul unor astfel de acte? E tributul înjositor pe care trebuie să-l plătească materiei imaginația noastră spre a prinde chip. Treburi plictisitoare și grețoase, bune pentru automate !"

Am ghicit că-i numea astfel, cu un cuvînt din secolul XVIII, pe roboți. Așadar și aceștia din urmă există pe undeva; pînă acum nu mi-a ieșit nici unul în cale, dar sper să dau și de ei. Par să fie prezențe puțin agreate, în orice caz interlocutorului meu îi inspirau un dispreț strivitor.

„În proiecte — a continuat el, ca să-și susțină afirmația — se însemnă prin simboluri ceea ce le revine de făcut automatelor." Să monteze bilele sau plăcuțele miraculoase, l-am completat eu în gînd. Dar cine le fabrică pe acestea? m-am întrebat. Oare tot ei? Cum și unde ?

Coppel a sărit între timp la altă idee. Nu se putea spune că ducea lipsă de ele. Tehnica presupunea, după dînsul, a cotrobăi prin măruntaiele lucrurilor. Cui i-ar place să se uite la viscerele sale? Să aibă înaintea ochilor toată înnodătura aia și zemurile în care ea plutește. Puah !... „Eu am văzut, crede-mă, la un muzeu foarte vechi, nu mai există azi, fiindcă multe lucruri de acolo s-au făcut praf, o... mașină. Coppel și-a învins o scurtă ezitare și a pronunțat cuvîntul. Era un vehicul rapid din anul 2000 și am aruncat numai o scurtă privire în interiorul lui. Mățăria încîlcită de acolo, murdară și scăldată în ulei negru, mi-a făcut rău. Am părăsit grabnic sala ca să nu vomit".

„Dar medicii ? Pe ei profesia, totuși, îi obligă...", am intervenit eu, fără să mă gîndesc mult.

„A, nu !, a sărit Coppel. Imaginile pe care le studiază dînșii, cînd examinează un bolnav, sînt secțiuni computerizate ale organelor noastre. N-au nimic naturalist în ele, arată ca niște tablouri abstracte".

A trebuit să-i dau dreptate, amintindu-mi de lornieta doctorului Filou. Dar ce fac oamenii aceștia cînd e nevoie de efectuat o intervenție chirurgicală ? Poate că, dragă Rostand, au renunțat complet la așa ceva, consideră bisturiul un instrument sălbatic, primitiv și repară toate defecțiunile organismului uman cu ajutorul florilor făcîndu-le să emane, probabil, prin parfumul lor, substanțe radioactive vindecătoare.

Lui Coppel îi place să vorbească. Nu știu dacă aceasta îi stă bine unui filozof, pe vremea noastră era mai recomandabil să tacă. Locvacitatea noului meu amic îmi este însă de mare folos. Aflu prin el o mulțime de lucruri, fără să mă întreb tot timpul ce pot și ce nu să-l întreb. Am înțeles, de pildă, cum se face că din biblioteci lipsesc cărțile tehnice. De la un timp încolo, întreg cuprinsul lor a fost înscris în memoria roboților, singurii cărora le revenea sarcina să se ocupe cu asemenea lucruri respingătoare. Retipărirea cărților tehnice vechi a devenit inutilă, iar altele noi nu au mai fost scrise.

Însăși ideea moștenirii trecutului s-a estetizat la oamenii secolului XXXI, îmi dau seama. Ei sînt convinși că tot ce e într-adevăr frumos durează. Uitarea exercită, prin urmare, conform concepției lor, o operă istorică salutară. Ce a dispărut din memoria omenirii a fost urît și e natural să piară fără urmă. Nu regretă deci nici o carte pe care au renunțat să o retipărească și s-a făcut pulbere.

Dar m-am lungit peste măsură. Restul, în scrisoarea următoare. Pînă atunci, te salut cu cele mai amicale sentimente, al tău

Agnus

* * *

Cluis, 23 iunie, 3016

Dragă Rostand,

Existenţa aceasta estetizată, cu care am devenit contemporan, are şi laturi neplăcute.

Ieri, scriind la birou, am avut senzaţia că oglinda fumurie instalată deasupra căminului, s-a limpezit dintr-odată şi, prin apele ei fumurii, o figură îndepărtată venea către mine. Trebuie să fie un reflex, a fost primul meu gînd cu care mi-am îndreptat privirile spre uşă ca să văd cine intrase în cameră. Nu era însă nimeni. Întorcînd capul spre oglindă, mi-am dat seama că ea se transformase într-un ecran mare de televizor. Îndată a pornit şi sunetul.

Imaginea dădea o impresie extraordinară de realitate, din cauza adîncimii. Tot timpul mi se părea că figurile de pe ecran erau efectiv undeva prin cameră şi se reflectau în oglindă.

Declanşasem fără să vreau acest ciudat televizor, deplasînd o tabacheră de email, cu un Hermes zvelt, pictat pe capacul ei. Era zeul mesager, trebuia să mă gîndesc la asta. Am pus din nou tabachera în locul unde era aşezată iniţial pe birou şi imaginea a dispărut, oglinda închizîndu-şi încet apele mohorîte asupra ei. Mai luasem cunoştinţă de un obiect miraculos.

La prînz, m-am grăbit să-l chestionez pe domnul Perronnet asupra descoperirii mele, fireşte fără să mă arăt mirat. O remarcă a lui despre un spectacol mi-a oferit prilejul nimerit. L-am întrebat dacă-i place să privească teatru în oglindă. Întîi s-a uitat la mine stupefiat, apoi, după cîteva cuvinte lămuritoare ale mele, a exclamat, revenindu-şi : „Ce zăpăcit sînt ! De oglinda cu imagini vorbeşti ? Să-ţi spun drept, domnule Becque, mi-a ieşit complet din cap. Am uitat cum funcţionează şi nu cred să mai fi umblat la ea de foarte mulţi

ani. Pierdusem chiar din vedere că există încă pe undeva prin casă."

Cînd a auzit cum am ajuns să pun în mişcare „oglinda cu imagini", a început să rîdă. „Şi mie mi s-au întîmplat de astea" — m-a asigurat vesel, privind complice către doamna Perronnet. „Soţul meu — a intervenit ea — nu are deloc memoria ustensilelor domestice, pe care le-a moştenit din familie. Odată a păţit ceva foarte comic. Nu ştiu ce a făcut cu un scaun, a uitat că era numit «jilţul lui Cagliostro» şi s-a trezit brusc la Bagdad. Fără să cunoască un cuvînt arab, îmbrăcat nepotrivit... Pînă a ajuns iar acasă, a avut de furcă".

„De atunci ating obiectele cu prudenţă ! — a completat-o pocăit domnul Perronnet. Şi către mine, justificîndu-se : Nu poţi şti niciodată ce surprize îţi rezervă".

Pentru voiajele lungi, am aflat ulterior, lumea foloseşte proiectarea materiei în spaţiu şi reconstituirea ei fulgerătoare la destinaţie. Seamănă cu un fel de scamatorie, de aceea scaunul care o îngăduie poartă numele faimosului conte Joseph Balsamo, poreclit Cagliostro.

Domnul Perronnet preferă să apeleze în asemenea cazuri la oficiile companiilor de voiaj, unde — mi-a explicat el — operaţia o efectuează persoane calificate şi exclude riscul eventualelor accidente. Păstra, totuşi, scaunul, fiindcă i-l lăsase bunica sa din partea mamei, dar ezita să se aşeze pe el, ca să nu ajungă fără voie în cine ştie ce ţinuturi sălbatice.

Există, presupun, o lentă involuţie a acestei lumi, obsedată de frumuseţe. Tot ascunzînd aparatele şi maşinile în obiecte casnice, cu o înfăţişare cît mai agreabilă, şi folosindu-se de ele doar prin acte foarte simple, absolut fireşti, au ajuns să ignore ce sînt în stare să facă scaunele, oglinzile sau, poate, pălăriile lor. De virtuţile secrete ale unor lucruri îşi amintesc vag, dar nu mai ţin minte cum să le declanşeze. De altele au uitat cu desăvîrşire. Prevăd o vreme cînd vor utiliza toate aceste obiecte miraculoase exclusiv pentru rostul lor aparent, dintr-o străveche obişnuinţă. Mi le imaginez foarte bine pe strănepoatele doamnei Perronnet, folosind „cutia de

muzică" numai ca bombonieră. Și, într-un viitor nu prea îndepărtat, urmașii amfitrionilor mei, uitînd probabil complet că velocipedele lor au motoare, or să asude pedalînd.

Dar poate greșesc. Oamenii aceștia părăsesc treptat niște îndeletniciri pentru care simt prea puțină atracție și nu e exclus să aibă dreptate. În cazul oglinzii-televizor, de pildă, aproape că-i înțeleg. Și chiar cînd e vorba de mania turistică.

Vreau să-ți povestesc însă altceva. Am făcut cunoștință cu cel care a dat primul de mine. E una dintre numeroasele rude ale domnului Perronnet și se ocupă de petrografie. Am fost la el acasă, are o soție foarte drăguță, cu niște gene lungi și le ridică extrem de lent, aruncînd pe sub ele priviri sfioase, adesea provocatoare. El pare morocănos, nu face impresia să fi fost prea încîntat cînd ea a insistat să rămîn la dejun.

Albert, așa îl cheamă, e un tip înalt, blond, ciolănos, cu o mustață galică ațoasă și ochi apoși, inexpresivi. I-am cerut să-mi arate locul unde m-a găsit; s-a codit, ceea ce arunca o umbră de îndoială peste toată povestea lui. Pînă la urmă, a acceptat.

L-am însoțit într-una din expedițiile sale obișnuite prin împrejurimi, pe unde caută — mi-a spus — niște roci de andezită. Are un inel gros cu care, atunci cînd ciocănește pietrele, acestea se desfac, ca și cum o mînă nevăzută le-ar scoate la lumină cristalele. Ar fi fost o jucărie pentru dînsul să sfarme și ușa blindată a nișei în care fusesem închis — m-am gîndit imediat.

Albert descoperea foarte repede locurile unde se aflau rocile sale adulmecîndu-le parcă, la fel ca un cîine de vînătoare. L-am întrebat cum face și, în stilul său necomunicativ, și-a scos cascheta cu clape deasupra urechilor și mi-a întins-o. De ce m-aș fi formalizat? Am pus-o pe cap și imediat au început să-mi țiuie în urechi niște zgomote care se intensificau sau slăbeau după direcția pașilor mei. Erau desigur radiațiile andezitei și clapele caschetei lui Albert indicau în felul acesta de unde provin. Mi-a trecut atunci prin cap că

așa putuseră surprinde și apelurile aparatului de semnalizare din nișă.

Albert s-a încurcat conducîndu-mă acolo unde pretindea că dăduse peste mine. A apucat-o întîi foarte hotărît într-o direcție, apoi a rămas locului și a schimbat-o brusc, luînd-o către o cu totul altă țintă. Am mirosit îndată că, de fapt, nu voia să-mi arate punctul real. Pornise mașinal spre el, dar, cînd a ajuns în preajma lui, și-a dat seama de greșeala comisă și a căutat pe urmă să pună cît mai multă distanță între acesta și noi.

Oamenii secolului XXXI, dragă Rostand, nu prea se pricep să mintă. E curios că le lipsește tocmai o facultate pe care dezvoltatul lor simț estetic ar fi presupus-o. Nu a asimilat Oscar Wilde minciuna cu opera de artă? Și am băgat de seamă că e un autor foarte prețuit astăzi, cărțile lui figurînd în primul raft al bibliotecii domnului Perronnet.

Oricum, Albert nu s-a priceput deloc să dea măcar aparența adevărului poveștii sale cu găsirea mea gol și în nesimțire prin apropierea văii Gargilesse-Dampièrre.

M-am întors a doua zi singur la locul unde geologul se oprise ca să-și modifice itinerarul. Nu mi-a fost greu să găsesc intrarea tunelului care ducea către puțul săpat în stîncă, încăperea subterană și alveola din zidul ei. Totul arăta ca în urmă cu o mie de ani, nimic nu se modificase. Numai ușa blindată a alveolei era dată în lături și avea toate penele zăvoarelor tăiate parcă de mîna unui spărgător expert. În camera subterană nimic, nici o urmă din complicatele instalații care fuseseră destinate protecției mele nu rămăsese. Aparatul de semnalizare dispăruse și el. Pereții erau însă înnegriți, ca și cum o flacără extrem de puternică i-ar fi mușcat, atunci cînd devorase întreg cuprinsul încăperii.

Am părăsit locul acela, care-mi dăduse adăpost o mie de ani, cu o senzație foarte neplăcută. Mă simțeam profund umilit, fără să pricep la început bine de ce. Era ceva dușmănos, străin, în sila cu care fuseseră

șterse orice urme ale lumii mele; ca și cum ar fi fost opărită pardoseala unei cămări unde pătrunseseră gîndaci!

Pînă atunci, n-aș putea spune că lumea aceasta stăpînită de pasiunea frumosului îmi displăcea. Mă intriga, dar îi găseam și o latură agreabilă, ba chiar amuzantă. Ne considera pe noi barbari și mie îmi făcea impresia, cel puțin la început, că s-a întors cu paisprezece secole îndărăt.

Acum însă era vorba de absolut altceva. Mă simțeam azvîrlit de o scîrbă fără margini pe o treaptă biologică inferioară, în regnul insectelor. Obscur, se trezea în mine o gratitudine față de țevile, vasele și regulatoarele automate care vegheaseră atîta vreme la perfecta mea păstrare. Realizam inconștient că sînt și eu vizat de acea imensă repulsie împotriva lor, mă solidarizam cu ele.

Mi s-a făcut dintr-odată un dor nebun după puțin fum sau miros de benzină arsă. M-a cuprins nostalgia cartierului meu zgomotos, unde metroul, camioanele și mașinile începeau să uruie de la cinci dimineața. Aș fi fost bucuros ca un copil să-mi murdăresc puțin mîinile cu ulei.

Stăpînit de aceste sentimente, i-am amintit lui Coppel, a doua zi, că au existat momente cînd arta însăși a manifestat o atracție pronunțată pentru tehnică. Întreg sfîrșitul secolului XX poate sluji drept exemplu. Nici lui Leonardo da Vinci nu-i displăcea să deseneze mașini și cine poate spune despre el că era lipsit de gust?

Secolul XX, și-a reluat Coppel teoriile, netulburat de obiecția mea, a atins culmea barbariei, a ajuns să divinizeze tehnica. Mașinile au luat atunci locul monumentelor în cele mai elegante pasaje din Paris, unde diverse idei de *perpetuum mobile* erau reproduse la scară gigantică și oferite spre contemplare trecătorilor.

Pînă cînd mentalitatea aceasta tribală a dispărut, se mai aflau încă acolo. Ca și Centrul Beaubourg care, citisem desigur, fusese demolat abia în anul 2457 la cererea aproape unanimă a parizienilor.

Nu m-am dat însă bătut, poate și pentru că regăsisem în cuvintele lui același dispreț superior pentru epoca noastră. În plus, o suficiență care a început să-mi calce pe nervi. I-am retezat avîntul, invitîndu-l să țină seama că arta n-a întors atît de îngrețoșată capul nici de la nevoile „animalice", cum pretindea el. A uitat de Rabelais? Și nu e plină sculptura indiană de zei care se acuplează în văzul tuturor? Iar ca ultim exemplu i-am citat versul unde Rimbaud declară măreț: „Je piusse vers les cieux bruns, très haut et très loin..."

Coppel m-a felicitat pentru cunoștințele mele culturale. A admis chiar că am pînă la un anumit punct dreptate, dar, ca să-și apere teza, s-a lansat într-o altă teorie aiuritoare. Artiștii ar fi nutrit — după el — lungă vreme credința greșită în frumusețea a tot ce este natural. Abia foarte tîrziu au înțeles că lucrurile nu stau așa. Natura e plină de orori și arta ne permite tocmai să le alungăm din existența noastră. În aceasta constă *catharsisul*. Dacă dăm cuvîntului „natural" accepția de „firesc", „plăcut", dictonul antic trebuie răsturnat. Și ridicînd mîinile, ca biruit de evidența lucrurilor, Coppel a conchis: „Turpia non sunt naturalia".

Întrucît nu păream prea convins, s-a simțit dator să adauge tezei sale un argument intuitiv suplimentar; cum aș reacționa — m-a întrebat — dacă o namilă de metal, cu ochi fosforescenți și cîngi în locul brațelor, mi-ar aduce dimineața, la pat, micul dejun? O să mai am poftă de mîncare? Automatele sînt construite de aceea cu o figură simpatică, omenească. El și-a făcut chiar rost de o subretă foarte drăguță, îi ajută să înceapă bine dispus ziua.

Am rămas cu gura căscată. Aceștia sînt probabil roboții și Julien trebuie să fie unul dintre ei. Eram nerăbdător să văd dacă într-adevăr așa stau lucrurile, prin urmare l-am lăsat pe Coppel să aibă ultimul cuvînt. Revelația senzațională care m-a așteptat ajuns acasă, o vei afla în scrisoarea următoare. Dă-mi voie să introduc în relatările mele și puțin *suspense*.

Al tău

Agnus

* *
*

Cluis, 25 iunie 3016

Rostand, scumpul meu,

După cum te preveneam din scrisoarea trecută, m-am grăbit să urmăresc cu o atenţie mărită comportările lui Julien. Bănuiala mea s-a confirmat : Julien e un *automat*, aşa cum le spune fapturilor ca el Paul Coppel, ca să evite pronunţarea cuvîntului *robot*, considerat probabil prea tehnic, pe cînd celălalt sună mai distins, şi aminteşte creaturile mecanice, delicate, construite de baronul Kempelen.

L-am pîndit să văd ce face cînd lumea din casă s-a dus la culcare. Intră într-un dulap masiv de mahon, trage după el uşile grele, sculptate, şi stă acolo înăuntru, nemişcat, pînă a doua zi dimineaţa.

Am înţeles de ce cunoştea perfect tipul motoarelor care poartă baloanele prin văzduh şi mi l-a comunicat pe loc. Lui îi revenea ingrata sarcină să se ocupe de asemenea lucruri inomabile, cum spunea Coppel.

Într-adevăr, Julien ştia exact tipul şi numărul tuturor bilelor sau plăcuţelor cu care erau prevăzute obiectele din casă. Locurile unde acestea se aflau ascunse nu constituiau pentru dînsul, iarăşi, nici un secret. Mi le-a arătat de îndată ce i-am cerut-o.

Nu tot astfel a reacţionat însă la întrebările mele în legătură cu alcătuirea minusculelor ordinatoare sau surse de energie. De cîte ori încercam să aflu cum sînt făcute, Julien răspundea invariabil, pe tonul cel mai politicos : „Vă rog să mă scuzaţi, dar nu ştiu, domnule!"

Am crezut întîi că se jenează să vorbească despre lucruri care provoacă dezgust stăpînilor săi. Era poate programat să respecte regulile de bună cuviinţă ale acestei lumi. Am insistat în zadar, Julien repeta cu obstinată dezolare : „Vă rog să mă scuzaţi, nu ştiu, domnule !"

Abia cînd mi-a venit ideea să-l întreb ce face dacă vreo bilă sau plăcuţă se strică, a pomenit de *fraţii nevăzuţi*. Primeşte de la ei imediat alta bună, trebuie numai să indice tipul şi seria.

Julien, rezulta clar, era un robot inferior care nu ştia să efectueze decît treburi menajere. Cu tehnica se ocupau *fraţii nevăzuţi*. Am dedus că şi ei trebuie să fie nişte roboţi, de vreme ce Julien îi consideră rudele lui apropiate.

Coppel sau domnul Perronnet resimţeau prea multă scîrbă faţă de tehnică, pentru a le spune vreodată aşa. Din acelaşi motiv desigur, sînt ţinuţi în afara oricărui contact cu oamenii. Nici roboţii inferiori, care sînt folosiţi la treburi casnice nu au acces în incintele lor. Există un fel de contoare unde se fac comenzile, mi-a explicat Julien. Bilele şi plăcuţele sosesc apoi automat. De aceea roboţii care le fabrică sînt numiţi *fraţii nevăzuţi*.

Dintr-o discuţie ulterioară cu Coppel, am înţeles că izolarea lor absolută este tot o urmare a hipertrofiei simţului estetic în secolul XXXI. Roboţii cărora li s-a predat ansamblul cunoştinţelor şi activităţilor tehnice nu mai arată ca automatele destinate treburilor casnice. *Fraţii nevăzuţi* sînt monştri de metal. Ei trăiesc într-o junglă de maşini şi instalaţii infernale pentru ceea ce a devenit sensibilitatea oamenilor din jurul meu. Oroarea lor de tehnică, descopăr acum cînd constat pînă unde poate ea să meargă, ia un aspect aproape religios. Aşa cum altădată marii preoţi iudei nu aveau voie să intre în cimitire, ca sacrul să nu sufere astfel o gravă maculare prin contactul cu lăcaşul morţii şi descompunerii materiei vii, oamenii secolului XXXI au instituit astăzi veritabile tabuuri referitoare la contemplarea a ceea ce închipuie domeniul turpitudinii supreme, locurile unde se fabrică motoarele şi maşinile.

Automatele domestice îndeplinesc rolul unor intermediari. Ele mijlocesc relaţiile oamenilor cu tehnica, ferindu-i de orice contact pîngăritor.

O asemenea izolare totală a acesteia din urmă a fost posibilă — mi-am dat seama — şi pentru că *fraţii nevăzuţi* posedă facultatea să se reproducă singuri. Închişi în incintele lor subterane, ascunse cu totul pri-

virilor omenești, lucrează ca niște kobolzi neobosiți, autoreglîndu-și activitățile după comenzile pe care le primesc. Acum știu cum sînt confecționate mulțimea obiectelor din magazine și pe ce cale capătă atîtea însușiri surprinzătoare. Fantezia umană se materializează fără nici o greutate grație *fraților nevăzuți*. Acum știu și care e explicația altui fapt care mă intriga enorm, deși nu ți-am vorbit despre el : puținătatea populației. Localitățile pe unde am umblat, parcă ar fi toate niște stațiuni climaterice. Nicăieri multă lume, trecători rari, negrăbiți, case fără etaj, înconjurate de grădini mari și parcuri, chiar și la Paris. Populația globului a ajuns sub a suta parte din cît era pe vremea noastră. Pot să-ți spun și cifra exactă, am consultat un atlas, 462.000.000. Cum a avut loc descreșterea aceasta formidabilă, fără să fi intervenit vreo catastrofă, pentru că nu se vorbește nicăieri de așa ceva, mi-era cu neputință să pricep. Acum sînt lămurit.

Află că pămîntul s-a depopulat din motivul cel mai simplu : locuitorii săi fac extrem de rar copii. Dar ca să-ți explic cum am ajuns la această constatare, sînt nevoit să încep cu o destăinuire.

Există în viața mea, aici, o femeie. Știi foarte bine că nu mi-a plăcut niciodată să vorbesc de asemenea lucruri cu prietenii. În privința relațiilor mele sentimentale, am fost totdeauna de o discreție care a atras destule ironii din partea voastră. Cu atît mai puțin mi-aș îngădui să adopt o conduită contrară, cînd femeia în cauză e și căsătorită, cum se întîmplă acum. Știu însă că scrisorile acestea nu au cum să ajungă la tine, prin urmare simțul meu al pudorii rămîne împăcat.

Sînt cîteva săptămîni de cînd mă întîlnesc în secret cu doamna Mailly. Éliane, așa o cheamă, e soția lui Albert, ți-am pomenit de ea. Dacă o iubesc ? Ar fi neadevărat să spun asta, dar îmi place foarte mult. Nici ea, de altfel, nu vrea să complice cu cine știe ce investiții sufletești legătura noastră. Albert o cam plictisește, mi-a mărturisit, și pe mine mă găsește o persoană agreabilă. Deși atracția fizică reciprocă joacă rolul principal în idila dintre noi, a trebuit să desfășor o întreagă strategie galantă ca să cîștig grațiile Élianei.

Norocul meu a fost că mi-a plăcut mult Laclos și am citit de cîteva ori *Les liaisons dangereuses*. Altfel n-aș fi reușit niciodată să dau turnura potrivită complimentelor, aluziilor și declarațiilor mele, fără de care orice izbîndă amoroasă e aici imposibilă.

Dragostea are un ceremonial savant, începînd cu dialogul privirilor și mergînd pînă la o adevărată diplomație a darurilor și atențiilor galante. Trebuie să-ți spun că el se prelungește chiar și în pat. Amorul a devenit la rîndul lui o artă și îi gust din plin deliciile, oricît eram eu înclinat să prețuiesc în această materie candoarea. Éliane, ca un desăvîrșit produs al lumii ei, urmărește în dragoste plăcerea fără finalitate naturală. E tot timpul lucidă, stăpînă pe simțuri și plină de precauții. Mi-a declarat că ar bucura-o să aibă copii, dar așa ceva reclamă deformații corporale care o umplu de oroare. Éliane își tratează trupul ca pe o statuetă prețioasă (cum și e), avînd o necontenită grijă să-i ferească frumusețea de cea mai mică lezare. Își supraveghează atent alimentația, face lungi plimbări, depune zilnic în fața oglinzii un travaliu migălos de sculptor miniaturist. Nu e însă o cochetă cum ai fi poate dispus să crezi. Se poartă ca aproape toate reprezentantele sexului ei, în vremea de azi. Éliane are chiar obiceiul să spună adeseori cu umor autocritic : „Ce vrei, sînt o femeie comună !"

Mi-a servit replica aceasta și ca să marcheze deosebirea dintre ea și o verișoară care a dat naștere de curînd unui băiețel adorabil. Sylvie e o ființă *romantică*, susține Éliane, pentru dînsa frumusețea supremă e situată acolo unde ne poartă marile avînturi sufletești, iar la ele nu se poate ajunge fără suferință. Asemenea gusturi apar foarte rar, cele ale oamenilor comuni ca mine — a adăugat cu o modestie ironică — sînt mai degrabă *clasice*.

Învățînd să o cunosc pe Éliane de aproape, am priceput cum a avut loc depopularea planetei. Copii nu mai fac decît ființe singulare, cu gusturi romantice, ca Sylvie. O rațiune estetică le conduce și pe ele în ultimă instanță.

Lăsînd gluma la o parte, Éliane stimează foarte mult astfel de persoane. Fără extravaganța gustului lor, lumea ar deveni urîtă, fiindcă n-ai mai vedea nicăieri copii și tineri. E drept că mulțumită eutanasiei, oamenii, nesuportîndu-se ei singuri sub o înfățișare decrepită, îi scutesc de bună voie pe ceilalți să le suporte prezența, atunci cînd ea ajunge hidoasă.

Dar fiecare își face o imagine proprie, fatal subiectivă, despre cum arată și... copiii, tineretul, dînșii corijează cu grația naturală a vîrstei lor astfel de erori inevitabile. Altminteri, lumea ar căpăta un aer bătrînicios și dezagreabil.

Dacă ești gata să-i plîngi pe oamenii secolului XXXI pentru o asemenea mentalitate crudă, te previn că au tot timpul să se plictisească de viață. Cu terapeutica lor florală arată încă foarte bine la o sută cincizeci de ani.

Te îmbrățișez,

Agnus

* * *

Cluis, 1 iulie 3016

Dragă Rostand,

Să nu crezi cumva că dragostea mi-a alungat din minte gîndul la reîntoarcerea în vremea noastră. Éliane e o femeie adorabilă, cîtuși de puțin acaparantă, mă bucur să fiu împreună cu ea, dar sînt departe de a fi făcut o pasiune.

Pe urmă, există și spălăcitul ăla de Albert între noi. Cred că și bănuiește ceva, altfel nu-mi explic antipatia pe care mi-o arată. În sfîrșit, cum se întîmplă, nevoia de a născoci necontenit noi alibiuri, ipocriziile necesare sfîrșesc prin a fi obositoare.

Lumea în care mă aflu manifestă o foarte scăzută dispoziție de a efectua voiaje lungi. Nu practică, din cîte pot să-mi dau seama, călătorii în spațiu și cu atît mai puțin de-a lungul timpului. E greu să cred însă că i-ar lipsi mijloacele ca să le realizeze. Nu am abandonat așadar ideea mea și l-am tras de limbă pe amicul Coppel.

Ceea ce am aflat de la el mi-a confirmat presupunerile. Voiajuri extraterestre și cronospațiale se făceau cîndva frecvent, dar au devenit cu timpul extrem de rare. Pe măsură ce simțul dezvoltat al frumosului a ajuns să dirijeze toate comportările omenești, nimeni n-a mai putut suporta astfel de experiențe. Planetele vizitate cu prilejul călătoriilor în cosmos se dovediseră adevărate muzee de monstruozități. Cît privește timpul, — susținea Coppel — ce oroare mai mare poate exista decît apariția unui american din secolul XX, la curtea regelui Arthur, să zicem ? În plus, riscul de a modifica întreg cursul evenimentelor prin cine știe ce intervenții interesate, toată dezordinea respingătoare care ar surveni astfel, au tăiat oricui cheful să viziteze trecutul sau viitorul.

Coppel mi-a citat și cîteva relații de călătorie celebre cu mărturii concludente în sprijinul spuselor sale : *The voyage of the Space Beagle* de Alfred Elton van Vogt ; *Rescapé de l'An mille* de Guy Longin și mai ales *Liber Horrorum*, oder *Tagebuch meiner Abscheulichen Reise in die späte Zukunft* de Werner von Baeyer.

Le-am consultat. Către sfîrșitul veacului XXVIII aveau loc într-adevăr încă numeroase călătorii în timp, dar ulterior nu mai e consemnată nici una. S-au păstrat însă oare pe undeva vehiculele care le-au făcut cu putință ? Nu e deloc exclus. Și dacă aș descoperi unul, unde să găsesc pe cineva care să știe cum să-l pună în mișcare ? Asta e o greutate aproape insurmontabilă, fiindcă au trecut două secole, de cînd nimeni nu a mai umblat la o asemenea mașină.

Sper să descopăr, totuși, un mijloc ; am o idee și o să-ți comunic curînd ce roade a dat.

Agnus

* * *

Cluis, 28 iulie, 3016

Rostand, vechiul meu prieten,

Singura mea preocupare la ora de față e cum să fac să ajung iar în binecuvîntatul an 2016. Certitudinea că posibilitatea aceasta există și are toate șansele să fie transformată în realitate, dacă ar exista cineva care să-mi dea o mînă de ajutor, mă înnebunește. Am pierdut pînă și răbdarea de a scrie.

Mă văd curînd la ușa ta și construiesc mental zeci de scenarii ale revederii noastre: cum voi chema liftul acela veșnic defect ca să urc la tine. Ce zdruncinături, ca pe scaunul electric, o să suport, dacă am norocul să meargă. Sau nu, cît va trebui să caut un loc de parcat mașina în apropierea casei tale. Și cine are să mă înjure mai întîi cu prilejul acestei dificile operații.

Vezi tu, m-a cuprins nostalgia tuturor mizeriilor de care ne plîngeam noi altădată. Dorul de vremea aceea fericită le-a transformat acum, pentru mine, în voluptăți. Așa îmi apar în momentul de față. Și ca să fiu sincer pînă la capăt, toate rafinamentele acestea de gust mă sîcîie din ce în ce mai rău.

Din păcate, nu am reușit încă nimic. Ba una din marile mele speranțe s-a năruit.

Îmi ziceam că, de vreme ce oamenii călătoriseră în timp pînă acum două secole, porneau și către viitor. Există deci o probabilitate ridicată ca unii dintre ei să sosească oricînd în anul de grație 3016. Nu e exclus să fi ajuns chiar zilele acestea și să se afle printre noi. Atunci aș putea să-i rog ca la întoarcere să mă ducă în anii mei, pentru că lor o astfel de călătorie nu le provoacă încă oroare. Dar cum să dau de ei?

L-am chestionat pe Julien. Unde trag voiajorii veniți din alte epoci? Cum își anunță sosirea? Există vreo autoritate care se ocupă de așa ceva?

„Domnul glumește, mi-a răspuns surîzînd Julien, ca să arate, probabil, că apreciază umorul meu. Nimeni nu călătorește în timp", a adăugat apoi, lăsîndu-mă consternat. Stăruințele mele au rămas fără rezultat, el negînd cu încăpățînare că asemenea voiaje s-ar fi făcut cîndva, altădată.

Intrigat, l-am întrebat pe Coppel ce e cu povestea asta. A rîs: „Automatul dumitale nu e destul de bătrîn ca să-și amintească. Cei noi, adică fabricați după anul 2800, nu mai sînt prevăzuți cu astfel de cunoștințe. S-au luat măsuri!"

Am înțeles că spălarea creierului automatelor noi de orice ar privi voiajul în timp urmărește să exercite o protecție discretă asupra spiritelor aventuroase. Chiar dacă cineva ar fi avut această tentație îi lipseau mijloacele elementare ca să o poată realiza singur.

Nădejdea mea de a găsi un voiajor oarecare din altă vreme și a veni înapoi cu el s-a micșorat simțitor, precum vezi.

În plus, am necazuri cu Éliane. Albert — îmi istorisește ea — devine tot mai suspicios. A mirosit ceva și, ieri, i-a făcut o scenă foarte urîtă. A fost, săraca, nevoită să toarne o grămadă de minciuni ca să scape cu fața curată.

Deocamdată atît,

Agnus

* * *

Cluis, 27 august, 3016

Dragă Rostand,

Îți spuneam că aria investigațiilor mele în vederea descoperirii unui voiajor prin timp, de acum două, trei secole s-a restrîns considerabil. Trebuie să găsesc unul

cunoscut, despre care se știe precis cînd și unde a sosit în anii aceștia. Mi-au trebuit cîteva săptămîni ca să alcătuiesc o listă a relatărilor de călătorii efectuate în viitor prin secolele XXVII sau XXVIII și să parcurg tot ce cuprindeau respectivele însemnări. Am eliminat pe cele cu destinație mult anterioară sau posterioară anului 3016 pentru că nu mai aveam cum să ajung la autorii lor. Printre ei au rămas doar trei, care-mi ofereau această șansă : căpitanul Jim Clepperton din Atlanta, profesorul Ibn-Abi-Amir, un botanist algerian, și Werner von Baeyer, autorul faimosului *Liber Horrorum*.

Primul făcuse în 3013 o escală la Boston, ținta călătoriei lui fiind anul 4000. Din însemnările sale, pe care le-am citit cu maximă atenție, reiese că, spre ghinionul meu, și-a reluat voiajul acum două luni și patru zile. Ibn-Abi-Amir vorbește de o expediție efectuată în 3028. Ca să dau de el, ar trebui să aștept cincisprezece ani. Werner von Baeyer se află acum undeva prin Alpii bavarezi. Vine din mileniul cinci și e complet stresat de grozăviile pe care le-a văzut. A fost nevoit să se oprească din cauza unei pane, notează în jurnalul său. Speră să o repare în cîteva săptămîni, nu vrea să ia însă contact cu nimeni și e atît de speriat încît deschide imediat focul asupra oricui se apropie.

Așa stau deocamdată lucrurile, dragă Rostand. Alți voiajori vestiți de care să mă pot agăța nu se cunosc, iar cei pomeniți rămîn practic tot inabordabili pentru mine.

Am găsit-o azi pe Éliane plîngînd. Albert a trecut la acuzații directe ; a zis că sînt o adevărată pacoste și nu știe cine dracu' m-a adus în casa lui. N-aș fi crezut ca individul ăsta placid să poată nutri o pasiune amoroasă. Văd însă că ține foarte mult la soția sa și am început să-mi fac reproșuri. N-ar fi trebuit să mă bag într-o astfel de poveste regretabilă. Îmi pare rău, dar e posibil ca tocmai încurcătura aceasta să-mi aducă salvarea.

Detalii, pe curînd,

Agnus

* * *

Cluis, 2 septembrie 3016

Scumpe amice,

Am vești mari să-ți comunic. Pregătește o sticlă de șampanie, fiindcă vom avea curînd prilejul să o golim împreună. Ceea ce-ți spuneam s-a adeverit. Am avut o explicație cu Albert, grație căruia mă voi întoarce săptămîna viitoare în anul 2016. Iată cum au evoluat lucrurile ca să capete un astfel de deznodămînt fericit pentru mine, dar și pentru el : după eșecul cercetărilor mele la Biblioteca Națională, unde lectura atîtor însemnări de voiaj prin timp m-a năucit, mi-a rămas doar o soluție : să găsesc pe cineva care să se priceapă cît de cît în științele pozitive datorită însăși profesiunii sale.

Un asemenea om ar fi în stare să descifreze simbolurile dintr-o carte de specialitate și să reconstituie cum funcționau crononavele, chiar dacă nimeni nu mai călătorește cu ele acum. Și încă ceva esențial : să aibă chef să mă ajute !

Atunci mi-a venit deodată ideea că Albert ar fi omul cel mai nimerit. Cunoștințe de fizică trebuie să aibă, altfel nu și-ar putea face ca lumea meseria. Și în plus, va găsi cea mai bună cale să scape de mine.

L-am luat repede, fără menajamente ; îi solicitam pur și simplu concursul pentru a pleca în anul 2016, unde doream să rămîn definitiv. Mai aveam un atu pe care-l țineam în rezervă, dacă ar fi încercat, ca amicul Coppel, să mă sperie cu ce lucru monstruos presupune o astfel de deplasare. Așa s-a și întîmplat. M-a întrebat dacă realizez cît de oribilă ar fi prezența unui om din secolul XXXI în epoca barbariei supreme ? Bineînțeles, i-am răspuns, dar nu era cazul meu, deoarece eu veneam de acolo, *cum el știa foarte bine*.

A roșit la aceste ultime cuvinte rostite de mine apăsat și privindu-l drept în ochi.

N-am greșit adresîndu-mă lui. Era în afară de orice îndoială că ideea dispariției mele îl încînta și se lăsa greu numai din cauza dificultăților pe care înfăptuirea ei le presupunea. Știa o asemenea mașină „crononavă", cum i-a spus, într-o magazie a unui unchi al său excentric, colecționar de vechituri. S-a și urcat în ea odată, cînd era copil. Dar habar n-are cum se pune în mișcare. Ar putea consulta niște tratate, desigur, cunoaște principiul, e nevoie însă de timp. Nu mai există automate care să aibă memorizate detaliile mecanismelor, va trebui el singur să se ocupe de toate amănuntele. E o muncă penibilă pentru un om, speră că-mi dau seama.

Eu l-am lăsat să vorbească. Repetam însă că e singura mea posibilitate de a reveni printre ai mei. Altfel, va trebui să mă resemnez și să rămîn aici. Vedeam bine că ipoteza aceasta reprezenta pentru el o catastrofă și era dispus să-și învingă reținerile spre a o evita, făcîndu-mi vînt cît mai repede.

Nu l-am slăbit prin urmare. Voiam de la el o promisiune fermă și un termen precis. Le-am obținut în cele din urmă. Albert mi-a făgăduit că peste o săptămînă va fi gata, deci să termin și eu preparativele de plecare și să lichidez pînă atunci tot ce mă reține încă aici. A rînjit răutăcios. M-am făcut că nu observ și l-am asigurat că poate să fie fără grijă; peste o săptămînă voi veni la el pregătit să-i spun adio acestei lumi frumoase, oricîte regrete aș avea.

Ți se pare că dau dovadă de cinism. Să nu crezi așa ceva. Îi fac lui Albert un mare serviciu și, în realitate, eu sînt cel păgubit, fiindcă țin la Éliane, dar mă descurajează complicațiile pe care legătura noastră le-a creat.

Și, mai ales, vreau să vin înapoi în epoca mea. Sînt sătul pînă în gît de atîta grație și delicatețe. Toate orfevrăriile și porțelanurile astea fine mă exasperează. Mi-e dor să golesc o cutie de pepsi și să o arunc apoi pe jos. Am o poftă nebună să mănînc niște hot-dogs cu muștar într-o farfurie de carton. Tînjesc după o stradă

plină de ambalaje și sticle goale. Mi-e chef de o înghesuială gălăgioasă, simpatică, umană.

Peste o săptămînă, Rostand. Aceasta e ultima scrisoare.

Te îmbrățișează, al tău

Agnus

*

* *

Cluis, 10 septembrie, 3016

Scumpul meu Rostand,

După cîte vezi, m-am bucurat degeaba. O săptămînă întreagă nu mi-a fost capul decît la plecare. Am stat să aleg obiectele pe care aveam intenția să le iau cu mine. Voiam să-ți aduc un dar și nu mi-a fost ușor să mă decid. Orice lucru de aici ar fi cel mai extraordinar *gadget*, la voi, dar țineam să găsesc ceva cu totul aparte pentru tine. Ți-am luat o pereche de cizme zburătoare; le încalți și te poți înălța cu ele pînă la zece metri deasupra solului; îți reglezi apoi viteza de înaintare prin văzduh, mișcînd rozeta pintenilor. Au și o denumire amuzantă cizmele astea, li se spune „Münchhausens Lackstiefel".

Singur faptul că nu puteam să-mi iau rămas bun de la persoanele pentru care nutresc o autentică afecțiune mă mîhnea. Am încercat să fiu cît mai drăgăstos cu Éliane. Ultima noastră întîlnire înainte de ziua stabilită pentru plecare a luat, ca urmare, un aspect delicat și romanțios. Ne-am plimbat cîteva ore printr-o pădurice din apropiere, pe sub arbori rari, decorativi și melancolici, parcă ar fi fost pictați de Lorrain, eu fă-

cîndu-i nenumărate complimente și ea, acceptîndu-le surîzătoare și fericită.

Cu Coppel mi-a venit mai ușor. I-am declarat că micile lui dizertații au avut pentru mine un rol salutar, cum va constata de altfel curînd. S-a îmbujorat de plăcere. Credea că e vorba de povestirea pe care, după cîte-i spusesem, aveam intenția să o scriu. Nu-l mințeam însă, îți dai seama. Avea să înțeleagă, după ce voi fi fost plecat, sensul exact al afirmației mele.

Cel mai jenat m-am simțit față de domnul Perronnet, care mi-a acordat atîtea luni ospitalitate și s-a purtat ca un veritabil părinte cu mine. Puteam oare să-l părăsesc fără nici o vorbă ? I-am căutat mai stăruitor compania, în ultimele zile, jucînd șah cu el și lăsîndu-mă înadins bătut de cîteva ori la rînd. Cît privește cuvintele de adio, avea să le găsească într-o scrisoare adresată lui personal și așezată pe cămin, exact acolo unde-mi depunea discret banii pentru micile mele cheltuieli. Ea cuprinde, bineînțeles, explicațiile ca și mulțumirile de care nu puteam să-l lipsesc.

De cîteva pagini duioase am avut grijă să aibă parte și Éliane. Ca să le compun a trebuit să fac apel la tot ce citisem mai izbutit în materie de stil afectuos.

Lucrurile n-au ieșit din nefericire așa cum nădăjduiam.

În dimineața prevăzută pentru plecare, Albert m-a primit descompus la față. Voia să mă asigure că-și dăduse toată osteneala, trecuse prin momente penibile, nici nu-mi puteam închipui. Trebuise să extragă cu mîna lui cîteva cutii și bile de energie. Și asta n-a fost încă nimic ! Fusese nevoit să umble chiar prin măruntaiele mașinii, pentru a înțelege cum se îmbină anumite mecanisme. Realizam la ce spectacol insuportabil se supusese numai ca să-mi facă pe plac ?

Bietul om ! Era înduioșător în strădania lui de a mă convinge cîtă suferință își impusese. Clipea din ochii săi apoși, repede, ca sub amintirea unor clipe de teroare, cînd pomenea de încercările prin care trecuse. Șuvițe de păr asudate îi atîrnau jalnic pe frunte, imitînd parcă linia dezolată a mustății lui blonde care se pleoștise complet.

„Și ?" — am întrebat eu neîndurător, dar cu o teamă ascunsă, presimțind că voi afla o veste dezastruoasă. A fost peste puterile mele. — mi-a declarat pînă la urmă Albert, într-o stare de totală disoluție.

Cu mari eforturi, insistînd, am reușit să aflu mai exact ce se întîmplase : Albert fusese la un pas de reușită, dacă e să-l cred. Îi mai rămăsese de controlat cum funcționau comenzile mașinii, dar pentru aceasta ar fi trebuit să le încerce, să efectueze, adică, el însuși cîteva scurte călătorii în timp. Și, ca să aibă certitudinea că a înțeles bine sistemul, să coboare și să verifice la fața locului unde ajunsese. Pentru așa ceva nu găsise însă destul curaj. Să se afle deodată într-o disonanță absolută, țipătoare, cu tot ce-l înconjura, numai gîndul la o astfel de încercare îi provoca o scîrbă paralizantă.

Nu aș fi putut efectua, vai ! nici eu încercarea în locul lui, cum mi-ar trece probabil prin minte să-i propun, auzind motivul eșecului. Pentru așa ceva, era nevoie să ai obișnuința calculului simbolic, în care se traduceau deplasările crononavei. Exista apoi și riscul ca un novice să ajungă cine știe unde, făcînd cea mai mică greșeală.

Grija lui Albert pentru soarta mea m-a mișcat. Mi-am jurat în gînd să n-o mai văd pe Éliane, orice o să se întîmple de acum înainte. Albert a înțeles aceasta din felul cum a decurs despărțirea mea de el, grăbită și rușinată.

Acum mă găsesc într-un punct mort, dragă Rostand, dar n-am disperat. Îmi rămîne încă o cale : să mă familiarizez efectiv cu tot sistemul lor de calcul și reprezentări simbolice. Nu e ușor, fiindcă va trebui să o iau de foarte departe, să încep prin a buchisi manualele după care învață copiii în clasele elementare. Doar așa voi putea să-mi însușesc o mentalitate anume, să mă obișnuiesc cu un fel de a gîndi.

După socotelile mele, am nevoie de cel puțin cinci ani pentru așa ceva. Poate mă supraestimez și-mi vor trebui șase sau chiar șapte. Fie ! Am să dobîndesc însă pînă la urmă cunoștințele de care vorbea Albert, oricît timp mi-ar cere aceasta.

Afară numai dacă nu voi cădea cumva și eu în mania frumuseții. M-am surprins deunăzi mîngîind umărul driadei al cărei braț alb încolăcește piciorul lămpii mele de pat.

Amărîtul tău,

Agnus

HERMENEUȚII

Posibilitatea pămîntenilor de a comunica efectiv cu locuitorii unei alte planete surveni pe neașteptate. Primul mesaj extraordinar sosi într-o marți după amiază dintr-o regiune apropiată de *Alfa Centauri* și se distingea foarte bine. Radio-observatoarele prinseseră simultan niște semnale care, deși reveneau identice, nu semănau cu cele ale pulsarilor, fiindcă aveau o structură mult mai complicată.

Introduse în ordinator și traduse prin unități luminoase sau întunecate, pe ecranul acestuia, alcătuiau o suită de figuri geometrice, pătrate, triunghiuri și pentagoane. Nu încăpea nici o îndoială că erau emise de ființe raționale și voiau să spună ceva. Pătratele, triunghiurile și pentagoanele, se înțelese foarte repede, reprezentau cifre, exprimate prin numărul laturilor fiecăreia dintre figuri. Ce indicau ele, așezate astfel una după alta? Era clar, o lungime de undă, pe care pămîntenii trebuiau să emită, pentru ca mesajul lor să ajungă la misterioșii interlocutori din spațiu. De ce tocmai ea? Nimeni nu știa să răspundă, dar se bănuia că transmițătorii mesajului posedă mijlocul necunoscut de a învinge marea distanță dintre ei și noi, spre a înjgheba un veritabil dialog.

Figurile geometrice sugerau să adoptăm, la rîndul nostru, acest fel de limbaj simbolic, ca să ne facem mai ușor înțeleși. Semnalele trebuie să provină de pe o planetă din sistemul *Alfa Centauri,* traseră concluzia astronomii, cîntărind toate datele înregistrate. Au fost lansate de o civilizație superioară, pe care n-o intimida

imensitatea hăului stelar. Altfel, ce rost ar fi avut comunicarea acelei lungimi de undă anume?

Contactul cu centaurienii (așa fură botezați necunoscuții de pe planeta invizibilă) deschidea omenirii perspective extraordinare. Răspunsul pămîntenilor fu, deci, redactat foarte repede, într-o stare de spirit euforică. Doar o ușoară umbră de îngrijorare, dacă el va ajunge într-adevăr curînd la destinație, însoți expedierea lui.

Temerea se risipi în cîteva zile, cînd noul mesaj al centaurienilor confirmă primirea celui pornit de pe pămînt. Toată lumea fu cuprinsă de entuziasm.

Pămîntenii trimiseseră în semn de răspuns trei figuri simbolice: întîia reprezenta două cercuri tangente, unul mare și altul mai mic. Apoi, o mînă întinsă, schițată schematic, dar destul de expresiv ca să se înțeleagă ce vrea să spună. În sfîrșit, o porțiune din harta cerului cu sistemul *Alfa Centauri* și un frumos semn de întrebare, desenat alături.

Cele două cercuri urmăreau să exprime dorința noastră de a comunica. Ideea rezulta dintr-o comparație geometrică extrem de simplă, fusese părerea specialiștilor. Dacă cele două cercuri și-ar fi reciproc exterioare sau interioare, ele n-ar avea nici un punct de contact. Tangența exprimă tocmai contrariul, adică o legătură intimă.

Figura fusese aleasă astfel încît să conțină și niște sugestii suplimentare, adică o conotație discretă, dar substanțială. Cercul mai mic eram noi, iar cel mare, centaurienii; manifestam prin urmare, din capul locului, o atitudine plină de modestie. Ideea contactului se putea figura și prin intersecția cercurilor care ar fi avut astfel chiar două puncte de contact. Însemna să abuzăm, explicară specialiștii. Mai mult, întretăierea presupune o anume brutalitate a contactului, un fel de violentare, pe cînd tangența sugera o apropiere delicată, tandră.

Mîna întinsă era chemată să exprime gestul salutului amical. Cît privește semnul de întrebare în dreptul stelei *Alfa Centauri* nu lăsa nici un dubiu că vrea

să obțină o informație asupra planetei care s-ar fi aflat acolo pe hartă.

Mesajul în întregimea lui, fără să ținem seama de conotații și rezumat telegrafic, suna deci cam așa:

Doritori de contact; salutări prietenești; cine sînteți?

Pentru centaurieni, cercul, figură geometrică perfectă, reprezenta divinul și de aceea se fereau să facă prea des apel la el în legătură cu lucrurile profane. Graba pămîntenilor de a-l așeza în fruntea mesajului lor nu produse așadar o bună impresie. Pe deasupra, cele două cercuri diferite ca mărime și lipite între ele trădau o mentalitate religioasă înapoiată. Pămîntenii își închipuiau că există mai multe divinități, superioare și inferioare, ignorau natura unică a sacrului, erau încă, se pare, idolatri.

Centaurienii nu aveau mîini, ci tentacule. Pe planeta lor exista însă o speță de primate, înzestrate cu asemenea membre neevoluate, și presupuneau că pămîntenii îi consideră ca făcînd parte dintre ele, așa cum indica ultima parte a mesajului. Nu era iarăși ceva măgulitor, întrucît animalele acelea se distingeau printr-o stupiditate proverbială; cînd ei voiau să-i spună cuiva că e idiot, îl numeau în batjocură astfel.

În plus, harta cerului arăta diferit privită din sistemul *Alfa Centauri.* Se deduse acolo despre ce era vorba, dar și că pămîntenii aveau cunoștințe astronomice foarte aproximative.

În ansamblu, lăsînd din nou la o parte conotațiile acestea, extrem de importante, mesajul fu interpretat pe scurt cam așa: „Slavă zeilor! Voi sînteți primatele din constelația *Alfa Centauri*?"

Primul impuls era de a răspunde la o atare întrebare jignitoare cu o înjurătură. Centaurienii aveau însă un temperament potolit și destulă înțelepciune, ca să-și spună că între mentalitatea lor și cea a pămîntenilor trebuie să existe enorme deosebiri. Prin urmare, hotărîră să ia deocamdată lucrurile așa cum erau și să continue dialogul.

Concepură un răspuns laconic, nu fără o anume ambiguitate ironică.

Ei expediară spre pămînt o serie nouă de figuri. Întîia reproducea corectată porțiunea din harta cerului cu sistemul *Alfa Centauri*, în care planeta lor apărea indicată, evoluînd pe orbita ei exactă. Iarăși, niște șiruri de triunghiuri, pătrate și pentagoane dădeau coordonatele corespunzătoare.

Informația, precisă conținea și o săgeată la adresa infatuării pămîntenilor. Li se atrăgea tacit atenția ca, în loc să utilizeze cercul cu atîta ușurință, să învețe mai bine cum trebuie desenată corect harta cerului.

În continuare, mesajul centaurienilor cuprindea două figuri despărțite printr-un ax vertical. Cea dintîi înfățișa silueta primatelor la care păreau să facă aluzie pămîntenii. A doua oferea o imagine schematică a centaurienilor : schița trupul lor tronconic și numeroasele lui tentacule la partea superioară, cele mai multe dintre ele terminate prin ochi mari, cu gene lungi.

Tot ce se afla situat la stînga unei axe — raționaseră transmițătorii mesajului — aparține domeniului negativ și va pune sub semnul acestuia figura reprezentată acolo. Pămîntenii ar urma să-i dea înțelesul de „nu așa". În schimb, figura situată la dreapta axei va căpăta o accepție pozitivă, adică „așa".

Mesajul ar suna în continuare : „Nu arătăm ca primatele acestea, ci astfel".

Exista și aici strecurată o înțepătură la adresa pămîntenilor. Centaurienii erau răbdători și filosofi, dar nu-și puteau reprima o dispoziție permanentă de a zeflemisi prostia. Mesajul lor îngăduia și o altă lectură, mai puțin neutră și care, cu conotația dată de ei numelui primatelor reprezentate prin vietatea din stînga axului, ar fi sunat precum urmează : „Așa arătăm, nu cum credeți voi, neghiobilor !"

În sfîrșit, era subînțeleasă și invitația ca, după toate regulile politeții, pămîntenii să ofere la rîndul lor o imagine a lor.

Descifrarea mesajului centaurienilor făcu să crească simțitor optimismul celor care îl descifrară. Nu numai că exista acum dovada certă a posibilității dialogului, ființele raționale de pe planeta nevăzută pricepîndu-se să recepteze semnalele pămîntenilor și să răspundă la ele cu viteze mult superioare luminii, dar conlocutorii îndepărtați arătau tot așa ca oamenii și păreau foarte prietenoși.

Concluzia aceasta rezulta din interpretarea dată de specialiști mesajului centaurienilor. După ce indicaseră precis orbita planetei lor, ei își înfățișaseră chipul. Se vedea bine că sînt niște făpturi primate, probabil ceva mai scunde ca oamenii, cu blană pe corp și puțin aduse de spate. Aveau o privire foarte inteligentă, în ciuda frunții înguste și împinse mult peste ochi.

Sentimentele lor prietenești rezultau limpede din ghiveciul cu flori desenat alături, o ofrandă mișcătoare la adresa pămîntenilor : specialiștii luaseră trupul tronconic al centaurienilor drept un vas, tentaculele lor, drept niște lujere, iar ochii cu gene mari de la capătul acestora li se părură a fi corole deschise. E adevărat că și desenul arăta cam așa.

Axul dintre cele două figuri îl explicaseră ca pe un simbol al distanței imense, veritabilă barieră de netrecut care separă lumile noastre. După cîteva lungi ședințe de dezbateri savante, interpreții ajunseră la concluzia că mesajul trebuie citit astfel : „Ne rotim în jurul lui Alfa Centauri pe o orbită cu coordonatele următoare: (vezi cifrele) : arătăm așa și, în ciuda faptului că ne aflăm în două lumi diferite, vă oferim flori".

Optimismul pămîntenilor crescu, ca urmare, cu cîteva grade. Răspunsul Terrei, după numeroase conciliabule ale specialiștilor, avu ambiția să se înalțe la o egală noblețe sufletească.

Prima grijă fu deci de a găsi ceva care să simbolizeze un dar cît mai prețios oferit centaurienilor din partea pămîntenilor. Alegerea căzu pe spicul de grîu. Într-adevăr, ce putea să exprime mai bine generozitatea Terrei ?

Apoi, se socoti nimerit a le prezenta prietenilor îndepărtați cîteva imagini semnificative pentru civilizația pămînteană. Erau aici, firește, multe de arătat, dar, ca să păstreze aceeași elevație spirituală a dialogului, specialiștii se opriră la două realizări umane, ușor figurabile sub o formă schematică : un templu grec și

„Coloana infinită", opera sculptorului român Brâncuşi. Conotaţiile săreau în ochi: armonia ideală a proporţiilor şi gîndirea avîntată către nemărginire; *ăsta sîntem*, trebuiau să înţeleagă centaurienii.

În formă strictă, telegrafică, mesajul ar fi sunat: „Primiţi din partea noastră darul cel mai de preţ al pămîntului, principalul său rod; iată şi două imagini care exprimă sintetic spiritul civilizaţiei terestre".

Centaurienii nu se hrăneau cu cereale. Acestea lipseau de altfel cu desăvîrşire pe planeta lor. Ei asimilau substanţele nutritive direct din atmosferă, ca plantele. Spicul de grîu li se păru că reprezintă un miriapod uriaş. Cum aşteptau ca pămîntenii să-şi înfăţişeze la rîndul lor chipul, le atribuiră aspectul acestor animale inferioare. Oricîtă înţelegere arătau centaurienii multiplelor forme sub care putea apărea viaţa inteligentă pe alte planete, ideea că-şi găsiseră drept parteneri de dialog nişte scolopendre gînditoare nu-i prea încînta, ba le producea chiar scîrbă.

În plus, avuseseră mult de furcă, o vreme, cu asemenea făpturi, foarte vorace, care se înmulţeau peste măsură şi ameninţau să copleşească tot spaţiul din jur. Duseseră o luptă grea pînă le veniseră de hac.

Că era vorba de aceleaşi vietăţi cotropitoare, înzestrate acum şi cu inteligenţă, rezulta clar din restul mesajului.

Casele centaurienilor aveau exact aspectul templelor greceşti de pe pămînt. Imaginea aceasta le era foarte familiară şi se simţeau îndemnaţi să o identifice cu noţiunea de *habitat*. Ei traduseră, prin urmare, a doua figură din mesajul pămîntenilor prin *loc de viaţă*. Mai ales că luară trapezele care figurau piramidele retezate ale coloanei infinite, drept corpuri tronconice de centaurieni, reprezentate schematic şi aşezate astfel încît să ocupe un spaţiu minim.

Agresivii miriapozi gînditori îi invitau deci, pur şi simplu, pe jumătate dintre ei, să stea cu capul în jos, spre a le face loc în casele lor. Mai exact spus, interpretară astfel mesajul pămîntenilor: „Ăştia sîntem! Strîngeţi-vă şi voi oleacă, de pildă aşa, ca să ne putem instala şi noi pe planeta voastră".

E lesne de înţeles ce indignare stîrni propunerea aceasta obraznică. Ea exprima pofta de expansiune a prolificelor scolopendre, binecunoscută centaurienilor. Mai mult, felul cum le pretindeau să stea, aşezaţi cap în cap şi postament pe postament, fără să-şi poată scoate nici măcar tentaculele la lumină, arăta veritabilele sentimente ale pămîntenilor faţă de ei.

Cu toată firea lor paşnică, centaurienii începură să se enerveze. Înghiţiseră nişte mojicii, dar iată că după acestea, venea acum o propunere nesăbuită şi apărea la orizont chiar o serioasă primejdie. Hotărîră deci să le taie cheful miriapozilor pămînteni de a veni peste ei. Nu aveau nevoie nicidecum de asemenea musafiri. Politeţea îi îndemnă să evite un refuz brutal dar să descurajeze gustul de vizită pe planeta lor, al locuitorilor Terrei, prin factori obiectivi. Îşi amintiră că lupta dusă cîndva de ei împotriva miriapozilor invadatori găsise nişte aliaţi preţioşi în nişte păsări, consumatoare lacome ale acestor vietăţi dezgustătoare. Prietenele înaripate nu simţeau pentru ele nici o repulsie, ci dimpotrivă, le mîncau cu o mare poftă.

Desenară, aşadar, în mesajul lor de răspuns, o asemenea pasăre. Ea plonja din înălţimi cu un miriapod în cioc.

Proporţiile între cele două făpturi ţinteau să ilustreze mărimea uriaşă a rapacelor zburătoare, faţă de care locuitorii Terrei ar fi fost complet dezarmaţi.

Pasărea cu miriapodul în cioc trebuia să comunice pămîntenilor: „Regretăm din cale afară; dar nu e posibil să veniţi aici, fiindcă există pentru voi o primejdie de moarte".

Scurtul mesaj al centaurienilor nu fu interpretat deloc astfel, pe pămînt. Aici provocă o bucurie delirantă, căci specialiştii găsiră că figura reprezintă o porumbiţă cu o ramură de măslin în cioc. Iarăşi, am fi nedrepţi să-i acuzăm de miopie. Centaurienii aveau o predilecţie pentru desenul schematic. Pasărea putea foarte bine să fie o porumbiţă, iar firişorul cu cili din ciocul ei, o rămurică. Întîmplarea făcu şi ca zburătoarele care se hrăneau cu scolopendre pe planeta cen-

taurienilor să aparțină ordinului columbiformelor, deși cînd desfăceau aripile măsurau aproape doi metri. Desenul nu făcuse decît să le exagereze simțitor mărimea.

Specialiștii explicară că, de vreme ce, așa cum arătase clar mesajul lor anterior, centaurienii erau niște humanoizi, și felul cum își reprezentau ei lumea trebuie să semene cu al nostru. E foarte probabil să fi evoluat ca noi, prin urmare să aibă și mituri analoage celor pămîntești. In *illo tempore*, toate civilizațiile au cunoscut cataclisme din care au renăscut înnoite. *Distrugerea și recrearea lumii* constituie un mit identificat în foarte numeroase culturi de istoricii religiilor, la chaldeeni, evrei, greci și azteci.

Și centaurienii trebuie să fi avut potopul lor, oricum și-ar imagina ei că se desfășurase acesta, iar pasărea cu o ramură în cioc simbolizează sigur începutul altui ciclu de existență după sfîrșitul diluviului și reapariția vieții.

Ce voia să spună însă mesajul? Specialiștii căzură toți de acord că *mitul regenerării timpului* semnifică intrarea într-o eră nouă. Divergențele în legătură cu natura plantei pe care pasărea o purta în cioc nu schimbau sensul simbolului. Omenirea avea să înceapă, grație centaurienilor, o altă existență, superioară, incomparabilă cu cea dinainte.

Și nu era așa? Realizasem o legătură trainică, amicală, cu o civilizație mult mai avansată ca a noastră. N-aveam acum decît să le cerem centaurienilor tot ce duceam lipsă și era în puterea lor să ne dea. Așa trebuia citit lapidarul mesaj, după opinia unanimă a specialiștilor.

Ei fură de părere să formulăm cererile noastre fără ocol, cît mai curînd, ca nu cumva generoșii noștri interlocutori să se răzgîndească.

Pămîntenii aveau, bineînțeles, destule de cerut. Dar, pentru a nu da loc la prea lungi discuții, s-au fixat niște priorități. Ar fi fost nedelicat ca noul mesaj să cuprindă o grămadă de lucruri și, în plus, cum să-i găsești fiecăruia o reprezentare simbolică pe înțelesul oricui?

Specialiștii se opriră la trei ordine mari de necesități: un mijloc de transport interplanetar (altfel nu puteam primi nimic), energie și ajutor medical.

Primul era ușor figurabil printr-o *rachetă;* pentru al doilea fu ales *simbolul energiei atomice*, două elipse încrucișate, cu electronii care le descriu rotindu-se în jurul nucleului; a treia noțiune dădu specialiștilor puțină bătaie de cap, dar pînă la urmă ei găsiră că poate fi exprimată foarte bine prin toiagul lui Aesculap, *caduceul*, cu perechea șerpilor încolăciți pe el.

Aveau să înțeleagă centaurienii despre ce era vorba? Fără îndoială, îi asigurară specialiștii pe cei care păreau neîncrezători. Șarpele a fost asociat în toate culturile cunoașterii tainelor vieții și, cum centaurienii aproape că nu se deosebeau de noi, pentru ce imaginația lor ar lucra altfel?

În concluzie, mesajul pămîntenilor venea să comunice următoarele: „Faceți să ne parvină mijloacele voastre cele mai perfecționate pentru obținerea energiei atomice, și pentru vindecarea bolilor incurabile." Se putea înțelege chiar, precizau autorii mesajului (aceasta era o finețe): am vrea să cunoaștem și noi secretul vieții veșnice, dacă-l aveți.

Cu excepția ultimei figuri, centaurienii le interpretară de astă dată pe celelalte în sensul pămîntenilor. Interveni însă, din păcate, o modificare gravă a înțelesului global, din cauza contextului. Mesajul fu citit în continuarea celor anterioare și, ca urmare, suferi o deviere semantică fundamentală de ordin sintactic, dacă putem spune așa.

Centaurienii își făcuseră pînă aici ideea că pămîntenii sînt niște făpturi detestabile care doreau să se instaleze pe planeta lor și emiteau niște pretenții nerușinate în legătură cu aceasta. E explicabil așadar de ce dădură sensul unei amenințări simbolurilor din noul mesaj terestru.

În rachetă, ei văzură nu un mijloc pașnic de comunicație spațială, ci vehiculele prin care miriapozii intenționează să-i invadeze. Semnul energiei nucleare îl citiră iarăși ca pe acela al forței nimicitoare, destinată să

le facă orașele praf, dacă refuză să împlinească cererile pămîntenilor.

În sfîrșit, din a treia figură, deduseră cu totul altceva decît voiau să spună prin ea autorii mesajului. Perechea șerpilor încolăciți pe toiagul lui Aesculap li se păru centaurienilor că reprezintă cele două lanțuri spiralate ale acidului nucleic, simbolul vieții. În linia verticală care apărea între ele văzură o tentativă de a tăia definitiv împletirea lor și a împiedica astfel orice ființă să se mai perpetueze.

Practic, pămîntenii le comunicau că, în caz de nesupunere, vor suferi represalii cumplite. Nu va rămîne nimic din așezările lor, după ploaia de bombe atomice care-i aștepta; însuși principiul vieții are să fie stîrpit pe planeta lor, dacă vor schița vreo rezistență.

Era vorba de un ultimatum în toată regula, nu mai încăpea loc pentru parlamentări, măsuri preventive extreme se impuneau fără întîrziere.

*

* *

Samuel Flinker ținea un curs de semiotică aplicată la Universitatea Columbia din New York. Era reputat ca specialist în descifrarea textelor celor mai dificile. Seminariile sale de interpretare a filozofiei Zen atrăgeau numeroși studenți care urmăreau fermecați cîte lucruri știa el să scoată dintr-un *Satori*.

Flinker avea mult spirit de observație, o apreciabilă cultură, destulă imaginație, dar și noroc. El îl numea inspirație și susținea că fără ea nici o lectură înțelegătoare de semne nu e cu putință. Citea adesea ce spunea despre faimosul *declic*, Leo Spitzer, ale cărui cursuri le frecventase bunicul lui, Efraim, cînd studiase romanistica la Baltimore. Printr-însul cultul ilustrului stilistician se păstrase în familia Flinker.

Inspirația îl ajutase — afirma Samuel — să descifreze misterioasa mențiune pe care o face Epiphanius despre așa-numitul *Deuterosis* datorat lui Akiba ben Ioseph și să descopere acel manuscris pierdut al legendarului comentator al *Torei*, demonstrînd că el enunțase primul principiul interpretării unui text într-o manieră integrală, desprinzîndu-i semnificații pînă și din forma literelor. Ediția comentată a introuvabilei *Mișna* îl făcuse cunoscut pe Samuel în cercurile specialiștilor. Invidioșii șopteau că mai degrabă norocul l-a ajutat să cumpere la o licitație din Amsterdam un exemplar adnotat al *Panarion*-ului sau *Farmacia contra tuturor ereziilor* de Epiphanius.

Inspirație sau șansă avusese Flinker și cu Schleiermacher, dovedind, pe baza scrisorilor lui către Henriette Herz, rolul jucat de o imaginație amoroasă dezamăgită în celebra sa interpretare a *Bibliei*. Iarăși, existau spirite răutăcioase care susțineau că oricui i-ar fi dat așa ceva prin cap citind acele pagini înflăcărate, cu condiția să aibă acces la o corespondență rămasă de peste două veacuri secretă. Trebuie să ai norocul lui Flinker, ca soția ta să fie ea însăși o descendentă a familiei Herz, și să obții astfel favoarea de a putea consulta nestingherit asemenea scrisori intime.

Pînă și cu prilejul accidentului recent pe care-l suferise, s-ar fi putut spune că pronia îl protejează.

În drum spre Washington, Fordul lui Flinker derapase, rupsese bariera șoselei și intrase într-un copac, la treisprezece kilometri de Philadelphia. El fusese însă ejectat viu din mașină, efectuase un salt spectaculos prin aer și se alesese doar cu patru coaste frînte, o fractură a piciorului drept și niște zgîrieturi pe față.

Ca semiotician de frunte ar fi intrat neîndoios în echipa specialiștilor care interpretaseră mesajele centaurienilor și concepuseră împreună răspunsurile pămîntenilor. Accidentul suferit îl împiedicase de la aceasta. Se afla acum într-o clinică din Philadelphia, unde aștepta ca medicii să-i scoată ghipsul, și urmărea îndeaproape cum evolua dialogul interplanetar.

Pe Samuel Flinker îl preocupase de mult efectul „erorii fertile“ în semiotică. El numea astfel o interpretare greșită, care nu rămîne limitată la semnul citit anapoda și introduce un nonsens în frază, ci, dimpotrivă,

schimbă și înțelesul celorlalte elemente ale ei, făcînd posibilă o lectură falsă, dar perfect coerentă.

Le explica studenților că e posibil ca noi să fi comis asemenea erori în descifrarea anumitor inscripții antice foarte importante. Nu au fost observate deoarece textul restabilit pe baza lor părea absolut plauzibil, deși exprima cu totul altceva decît voiseră să spună autorii lui. Mai mult, pentru a le da studenților săi fiorul abisului hermeneutic, Flinker se grăbea să împingă la ultimele ei consecințe o atare ipoteză năstrușnică. Toată istoria omenirii — adăuga el — a avut, poate, o desfășurare complet diferită; întrucît orice este semn al unui text, evenimentele alcătuiesc o pagină de lectură și cine știe dacă noi am citit-o cum trebuie? Interpretarea ei adecvată ne-ar deplasa dintr-o dată în altă lume, paralelă cu a noastră. Și sîntem oare siguri că nu există mai multe lecturi posibile, toate la fel de îndreptățite? „Iată cum iau naștere veritabilele lumi paralele!", obișnuia să exclame Flinker triumfător.

„De ce nu scrii tu, dragă Sam, literatură științifico-fantastică?" — l-a întrebat malițios un coleg care-i ascultase aceste teorii.

Flinker sucea în toate chipurile figurile din schimbul de mesaje al pămîntenilor cu centaurienii. Gîndul că s-ar fi putut strecura și aici o „eroare fertilă" nu-i da pace. Norocul sau spiritul de observație îl făcu să-și concentreze atenția asupra liniei verticale dintre ceea ce colegilor săi le păruse a reprezenta o făptură păroasă în două picioare și un buchet de flori. „N-ar putea să fie o axă?" — se întrebă Flinker, nevăzînd rațiunea pentru care ar reprezenta distanța separatoare imensă între planeta centaurienilor și lumea noastră. Iar dacă lucrurile stau așa, atunci tot ce se află la stînga liniei verticale are o accepție negativă și modifică fundamental sensul dat de pămînteni mesajului.

Aici Flinker avu revelația „erorii fertile", înțelegînd fulgerător că dialogul evoluase exact invers de cum își închipuiau oamenii care, pe fondul unei euforii generale, așteptau să le sosească baterii înzestrate cu energie nucleară, foarte lesne manipulabile, leacul cancerului și poate chiar elixirul vieții veșnice.

Nu mai rămînea nici o clipă de pierdut; era neapărat nevoie ca factorii de răspundere să cunoască fără întîrziere gravitatea situației.

Flinker puse mîna pe telefon, dar nu avu timpul să ridice receptorul, fiindcă exact în clipa aceea clinica unde se afla internat fu lovită de una dintre primele rachete cu care centaurienii porniseră să bombardeze pămîntul.

Lucrarea aceasta este rodul unor cercetări de aproape șaptesprezece ani. Dată fiind dificultatea problemei, timpul cheltuit pentru strîngerea informațiilor și interpretarea lor nu-l socotesc prea întins, dimpotrivă, mi se pare cu totul insuficient. Aș mai fi avut nevoie de încă cel puțin zece ani. Mă grăbesc totuși să public concluziile la care am ajuns, pentru că o boală de inimă s-ar putea să-mi interzică brusc orice activitate științifică și vreau să las măcar altora posibilitatea de a continua munca mea.

Ce soartă au avut oamenii care, înainte ca planeta Neptun să dispară, au fugit în trecut, a rămas una dintre marile enigme ale istoriei cosmice. În jurul misterului circulă numeroase ipoteze și există nu mai puține legende asemănătoare oarecum cu acelea despre cele zece triburi pierdute ale lui Israel, la întoarcerea din captivitatea asiro-babiloniană [1].

Într-o epocă atît de îndepărtată, fabulosul înconjoară, fatal, cu fumul său evenimentele. Ce putem ști sigur în privința unor fapte petrecute acum un miliard de ani ?

Și totuși, cercetătorul n-are dreptul să dispere. Acolo unde există fie și cel mai sărac document, istoricul e dator să-l pună în lumină și să încerce a reconstitui trecutul din asemenea date sigure, chiar atunci cînd trebuie să relateze întîmplări pe care noaptea timpului amenință să le înghită complet.

Olaf Stapledon [2] constituie, firește, principalul nostru izvor de informație referitor la „ultimii oameni“. Dar ar fi greșit să neglijăm și alte surse care s-au adunat de-a lungul anilor. Una, cea mai cunoscută, este mărturia directă a supraviețuitorilor marelui cataclism. Autenticitatea ei a fost pusă sub semnul dubiului de către unii autori, între care cîțiva cu o mare autoritate, ca Ossipov [3] și Méry [4], dar o lucrare recentă [5] a venit să risipească îndoielile acestora printr-o analiză comparativă edificatoare.

Din Stapledon știm că „ultimii oameni“ au căzut victime unei maladii astronomice, fiind luați de ea prin surprindere : o stea apropiată și-a schimbat brusc lumina albă într-alta violetă, orbitoare, de o „frumusețe hidoasă“. Fenomenul, fără precedent, o consumare subită a unui corp astral, menit să dureze la nesfîrșit și pierind acum rapid, printr-o risipă fantastică de energie, a stîrnit întîi curiozitate și apoi îngrijorare, cînd s-a observat că maladia e contagioasă.

În scurt timp, stelele din regiunea respectivă au dat pe rînd semne ale aceleiași boli. S-a crezut, o vreme, că soarele, la o distanță încă apreciabilă, va scăpa necontaminat, dar nu a fost așa. Curînd l-a cuprins și pe el febra mortală.

Totul s-a petrecut prea repede ca să le mai lase „ultimilor oameni“ vreo șansă. Dibăcia lor, grație căreia izbutiseră să evite pînă atunci două catastrofe similare, emigrînd pe Venus și apoi pe Neptun, nu a avut de astă dată răgazul să găsească o soluție salvatoare. Chiar și calea spre alte planete le-a fost închisă. Conform calculelor, Neptun avea să fie carbonizat peste aproximativ optsprezece mii de ani, iar în acest răstimp redus ei nu puteau ieși din raza mortală a epidemiei cerești nici măcar dacă goneau cu vitezele cele mai mari la care ajunseseră navele lor spațiale [6].

Stapledon ignoră însă că o mică parte a omenirii a reușit totuși să părăsească spațiul cuprins de uriașul incendiu cosmic și să debarce pe altă planetă. Omisiunea apare cu atît mai curioasă cu cît împrejurarea care a îngăduit aceasta e pomenită și nu o singură dată.

Oamenii au înțeles prea tîrziu — menționează Stapledon — că atunci cînd ajunge să depășească o anumită treaptă, dezvoltarea spiritului, adică a psychozoicum-ului,

după denumirea noastră, influențează echilibrul astral și-i poate aduce tulburări catastrofice. Așa s-a întîmplat ca luna să înceapă a cădea spre pămînt, silind a cincea specie umană să plece pe Venus. Din același motiv un nor de gaz neluminos a pătruns apoi în orbita soarelui, provocînd pîrjolul ceresc care a lăsat locuibile doar planetele Neptun și Jupiter[7].

Acum se ivise o dereglare astronomică și mai gravă, cu efecte nimicitoare. Viteza de consumare a stelelor îmbolnăvite, în rîndul cărora intrase și soarele, se accelera pe măsură ce spiritul uman atingea o mai mare înălțime.

Stapledon istorisește că, după ce oamenii și-au pierdut orice speranță de scăpare, înfloritoarea civilizație neptuniană a suferit o prăbușire vertiginoasă, dezordinea, conflictele, epidemiile, nebunia și bestialitatea cîștigînd un teren mereu sporit în viața locuitorilor planetei. Dar exact de aici a venit și salvarea lor.

Decăderea moravurilor a avut curînd drept consecință o scădere formidabilă a nivelului intelectual. Stapledon vorbește de o adevărată „degradare spirituală generală“ care a dus pînă acolo încît oamenilor din a optsprezecea specie le-a pierit „puterea telepatică“. Mai mult, invidia, lipsa de caritate, cruzimea gratuită și crima însăși, necunoscute altădată printre ei, au ajuns să fie întîlnite peste tot[8].

Scăderea considerabilă de forță a spiritului a determinat însă și o încetinire a procesului care făcea să se mistuie soarele. Boala astrală și-a domolit evoluția febrilă, permițînd cîteva mii de oameni curajoși să pună între ei și această parte contaminată a universului destulă distanță, pentru ca efectele cataclismului final să nu le mai poată primejdui existența. În sistemul *S. Doradus* din constelația *Peștele de aur,* unde s-au instalat, trăiesc pînă astăzi și sînt creatorii uneia dintre principalele civilizații ale confederației noastre galactice.

Istoria plecării roiului cosmic de pe Neptun e consemnată amănunțit în *Liber viaticus*[9]. De acolo știm în ce condiții a putut fi realizată migrația, cam care a fost numărul participanților la ea și cum s-a desfășurat lungul zbor către *Marele Nor al lui Magellan.* Supraviețuitorii cataclismului solar sînt autorii anonimi ai acestui întins jurnal, rezultat din numeroase adaosuri succesive, în timpul imens cît a durat călătoria spre *Dorado,* și diverși inși, aparținînd mai multor generații, au simțit nevoia să povestească episoadele ei.

Redactarea cronicii lui Stapledon are evident o origine anterioară. E greu de spus exact cu cît, fiindcă autorul trece fulgerător peste milenii, dar a fost scrisă neîndoios atunci cînd oamenii erau convinși că nu mai au nici o scăpare. Un sentiment deprimant stăpînește întregul text și putem bănui perspectiva sumbră care a dus la dictarea lui, chiar și fără să-i cunoaștem partea finală, unde se descrie sfîrșitul umanității.

Treapta atinsă mai tîrziu de degradarea spirituală a „ultimilor oameni“, Stapledon nici nu și-o imagina (Scotus vorbește de împerecheri cu animalele[10]) și abia atunci astrofizicianul Urs Bott[11] a emis teoria că viteza de descompunere a soarelui începe să scadă, fapt confirmat peste cincisprezece secole prin observațiile și măsurătorile lui Peter Bley, așa cum arată *Liber viaticus*[12].

Suspiciunea că aceasta ar fi o operă apocrifă de ficțiune a persistat pînă cînd s-au parcurs în întregime nenumăratele înregistrări electromagnetice pe care le-au transportat cu ei fugarii și constituie imensul fond documentar asupra civilizației umane.

Nici o neconcordanță între ele și *Liber viaticus* n-a ieșit la iveală pînă acum. E, prin urmare, de necrezut că cineva, chiar avînd geniu, ar fi fost în stare să construiască o asemenea narațiune imaginară fără să greșească măcar o dată sub raportul preciziei documentare.

Pe lîngă însemnările de călătorie ale neptunienilor plecați spre *Dorado* n-ar trebui neglijate și alte izvoare, în măsură să furnizeze — după opinia mea — date prețioase pentru lămurirea problemei care ne interesează. Mă gîndesc la memoria ancestrală a locuitorilor constelației *Cygnus.*

Se știe că „ultimii oameni“, cum ne face cunoscut Stapledon, și-au fixat ca țel suprem de a trimite, cît mai aveau putința, sămînța vieții în univers, folosind presiunea razelor soarelui[13]. Acești germeni (în stare să declanșeze

iarăși întreg ciclul biologic evolutiv, care a dat naștere umanității, dacă vor găsi mediul prielnic) au călătorit aproape cu viteza luminii prin spațiu, aflîndu-și terenul sperat pe cinci planete din *Constelația Lebedei.*

Sporii expediați de „ultimii oameni" — menționează explicit Stapledon [14] — erau astfel fabricați, încît să grăbească apariția „spiritului" sau, fără a atribui procesului vreo finalitate providențială, a ființelor inteligente pur și simplu, aș spune eu.

Cu oricîte rezerve ar întîmpina unii lucrările lui Lumumbashi, ei nu pot să nege că miturile studiate comparativ de el pe planetele populate din *Constelația Lebedei* prezintă paralelisme incontestabile. Asemănările devin tulburătoare atunci cînd ne gîndim la distanțele enorme care separă leagănele acestor civilizații. A nouăsprezecea specie de oameni, după clasificarea lui Stapledon, are vădit o origine comună și descinde, recunoaște azi oricine, din locuitorii defunctului sistem solar.

Dacă lucrurile stau așa, nu vorbesc paralelismele, pe care le-a pus în lumină Lumumbashi [15], despre o anumită memorie a materiei la nivelul corpuscular? Și atunci greșeau oare autorii antici ca G. C. Jung [16], cînd o bănuiau structurînd reprezentările omenești elementare în unele simboluri ancestrale, cum e crucea de pildă? Se pare că nu, de vreme ce niște analize antropologice moderne, foarte riguroase, vin să le dea dreptate.

O extrapolare prudentă a ceea ce populațiile din sistemul *61 Cygni* păstrează comun în fondul lor mitic străvechi ne trimite la momentul cînd „ultimii oameni" (de fapt a optsprezecea speță umană) au pornit să însămînțeze cu sporii lor cosmosul. Vreau să spun că particulele atomice își amintesc proveniența și o istorisesc prin felul în care e organizat inconștientul făpturilor inteligente create de ele. Iar limbajul secret al acestuia poate fi descifrat, dacă știm să-i interpretăm corect produsele: miturile populațiilor de pe planetele din *Constelația Lebedei.* Lumumbashi și discipolii săi, Haussas [17], Bujumbura [18] și Sakeisso [19] care le-au studiat cu răbdare, m-au ajutat să deduc o serie de lucruri foarte importante.

Cine acuză astfel de reflecții că se lasă pradă fanteziei interzice practic științei să-și croiască drumuri noi și o condamnă să pășească numai pe cele bătute. Disciplina noastră are nevoie de prudență. Dar niciodată aceasta nu trebuie împinsă pînă acolo încît să paralizeze orice inițiativă de gîndire mai curajoasă.

În sfîrșit, am căpătat de cinci ori aprobarea să folosesc *cronoscopul* [20]. E știut cît de anevoioase sînt operațiile cu acest instrument care permite, grație unui document autentic, contemplarea nemijlocită a faptului consemnat în el. În cazul nostru, greutățile erau infinit mai mari, aparatul trebuind să fie îndreptat exact către punctul unde presupunem că se afla atunci planeta Neptun, iar acum există doar vid spațial.

Vreau de aceea să exprim recunoștința mea *Fundației Toynbee* pentru sprijinul pe care mi l-a acordat ca să pot obține încuviințarea autorităților superioare de a folosi *cronoscopul* și de a efectua cu ajutorul lui cinci plonjoane în trecutul îndepărtat. Sper să dovedesc prin rezultatele cercetărilor prezente că am meritat o asemenea înaltă încredere, nimic din ce voi relata nedăunînd cîtuși de puțin ordinii din galaxia noastră.

Țin să mulțumesc pe această cale tuturor persoanelor care mi-au oferit prețiosul lor concurs la realizarea lucrării de față. Sînt îndatorat mai ales distinsului filozof dr. Arnold Washburn din sistemul *Algol* fiindcă a binevoit să răspundă nedumeririlor mele în legătură cu paradoxurile timpului. De asemeni profesorului Horst Stübling de la Universitatea *Ședir* pentru lămuririle pe care mi le-a dat în aceeași problemă.

N-aș fi reușit niciodată să adun documentarea necesară fără colaborarea colegilor mei de la *Institutul Mommsen,* specialiști în atîtea domenii variate. Îmi exprim cea mai caldă recunoștință decanului nostru, ilustrul savant în istorie cosmică, dr. docent Paul Eddington, care a avut amabilitatea să citească manuscrisul lucrării și să facă pe marginea lui observații esențiale.

Cer iertare cititorilor dacă unele părți din expunerea mea le vor părea obscure. N-am vrut să mă aventurez nicăieri dincolo de ceea ce e certificat prin docu-

mente sau se impune rațiunii, în legătură cu ele, pe cale deductivă. Fiecare fapt istorisit trimite la sursa lui de întemeiere, iar atunci cînd ea lipsește, și expunerea mea devine, fatal, mai vagă. Dacă pledez pentru îndrăzneala gîndirii nu o fac ca să mă abat de la normele istoriei. Întîmplările, pe care încerc să le relatez, s-au petrecut însă cu un miliard de ani în urmă. Istoria cosmică rătăcește printre astfel de dimensiuni amețitoare, fiind silită să-și caute evenimentele în hăul timpului și al spațiului. Nu numai civilizațiile cu care se ocupă ea au pierit adesea de nesfîrșită vreme, dar și lumile unde acestea au înflorit cîndva sînt acum inexistente. Imensitatea spațio-temporală le-a înghițit cu desăvîrșire. Nicăieri, străvechiul dicton, *pulvis es*, nu-și găsește o mai melancolică rezonanță ca în cîmpul disciplinei noastre. Orașele, edificiile grandioase, monumentele, aparatele și mașinile, actele glorioase sau infame, făpturile de orice fel, plantele, apele și munții, toate sfîrșesc prin a se preface în aceeași mută pulbere stelară.

* * *

A optsprezecea specie de oameni a pierit aproape în întregime odată cu dispariția planetei *Neptun*. O mică parte numai a reușit să se salveze, alcătuind convoiul pornit spre *Constelația Dorado*.

Șansele de succes ale unei migrații au fost socotite nule în tot timpul cît s-a discutat eventualitatea efectuării ei, iar atunci cînd expediția a plecat, nimeni din cei rămași n-a crezut că-și va atinge ținta. Teoria lui Urs Bott a întîmpinat rezistențe foarte serioase, chiar și după ce observațiile astronomice păreau să o confirme. S-a spus că diversele calcule în legătură cu evoluția misterioasei boli a stelelor sînt aproximative și diferențele de timp, grație cărora unii sperau să scape din sfera cataclismului, fugind, nu întrec măcar coeficientul erorii admisibile. Principalul adversar al teoriei lui Urs Bott, radioastronomul Jules Bonnet, a și lansat o reflecție glumeață, ajunsă apoi foarte populară: „prefer — a declarat el — să mor prăjit în patul meu decît pe o navă cosmică".

Reacția aceasta ilustrează cît de rapid și grav decăzuseră „ultimii oameni" sub raport moral. Nepăsarea luase locul, în rîndurile lor, preocupării atît de acute altădată pentru viitorul speciei. Temeritatea se lăsa învinsă de comoditate. Nu cu mult în urmă, ei plănuiseră să modifice orbita planetei, apropiind-o de o stea mai tînără, spre a preveni răcirea soarelui. Acum nu găseau destulă energie pentru a încerca măcar să scape de dispariție, pornind în spațiu.

Adepții migrației, puțini la număr, rămăseseră izolați. Fiindcă proiectul lor era privit cu neîncredere, ba socotit chiar o nebunie, au găsit potrivit să întemeieze un fel de ligă, ca să-l poată realiza. Nu altfel procedaseră înainte și cei care, împotriva dezinteresului general, continuau să se ocupe cu trimiterea de germeni ai vieții în cosmos, după cum relatează Stapledon [21].

Liga izbutise să-și organizeze douăsprezece grupuri de aderenți în marile centre populate din *Antarctida*. Toate pregătiseră cîte zece nave echipate pentru transportul a cinci sute de pasageri fiecare și semnalul plecării a fost dat la ora stabilită, conform planului expediției. Vehiculele spațiale și-au luat zborul simultan din centrele ligii, înșiruindu-se apoi pe orbite calculate astfel încît să formeze un veritabil roi cosmic.

Acesta însă — ne spune *Liber viaticus* [22] — a cuprins numai douăzeci de nave, și calculul elementar arată imediat că exact zece grupuri nu au fost prezente la întîlnire. Ce s-a întîmplat cu ele? Jurnalul neptunienilor ajunși pe sistemul *S. Doradus* nu conține nici o precizare; doar o mențiune pasageră într-un loc, unde vine vorba de „cei care au ales altă țintă" [23], îi vizează pe absenți. Încercarea de a-i contacta, aflăm în continuare, a rămas zadarnică, întrucît dispăruseră fără urmă cu cîteva zile înainte.

Faptul că nu se mai suflă apoi nici un cuvînt despre ei e vădit o formă prin care comportarea lor capătă o condamnare tacită. A optsprezecea specie de oameni — o spune Stapledon [24] — considera grija pentru semeni principala virtute umană. Sîntem îndreptățiți să

deducem din tăcerea păstrată asupra absenților că ei săvîrșiseră o abatere gravă de la normele morale ca să-și atragă un asemenea dispreț strivitor. E o precizare a cărei importanță capitală nu trebuie să ne scape. Altminteri, am putea foarte bine presupune că cele zece grupuri au preferat să se îndrepte cu navele lor în altă direcție. Dar atunci nu le-ar fi condamnat nimeni, întrucît își asumau riscuri egale și neptunienii aveau un foarte dezvoltat simț al justiției.

E exclusă și presupunerea că absenții au hotărît în ultimul moment să rămînă pur și simplu pe planetă ca majoritatea locuitorilor ei. *Liber viaticus* n-ar fi vorbit în acest caz despre niște inși care aleseseră „altă țintă", cînd aproape toți oamenii refuzaseră din capul locului să plece.

Tăcerea osînditoare păstrată asupra „dispăruților" spune încă ceva: că ei găsiseră o cale cu mai mulți sorți de izbîndă ca să se salveze, dar au ținut-o secretă, pentru a recurge la ea doar în folosul lor exclusiv.

Dintre membrii ligii așadar, cincizeci de mii au ales „altă țintă". Care însă putea fi aceea?

Dacă nici un obiectiv *spațial* diferit nu era de luat în considerare, și am văzut pentru ce, singur *timpul* putea oferi o salvare: Cei cincizeci de mii au recurs la el spre a fugi cît mai departe de explozia solară. Unde? În trecut, este răspunsul categoric al tuturor autorilor care s-au ocupat de problema „triburilor pierdute", căci spre viitor, a fost limpede pentru oricine, nu puteau pleca. Într-acolo, ei știau foarte bine, avea să dăinuie vreme nesfîrșită un negru gol cosmic. Întreg sistemul solar urmînd să piară curînd, nu-i aștepta nimic altceva, pe o largă rază în jur, decît spațiul aproape vid, prin care rătăcește praful stelar.

Unica direcție de fugă, le-o lăsa deschisă trecutul. În privința aceasta nu poate exista nici o umbră de îndoială.

Cînd vine vorba însă de a preciza în ce epocă din trecut s-a produs fuga, părerile sînt împărțite. N-am să mă ocup de fiecare în parte, fiindcă le găsesc pe toate inacceptabile din cauza unei erori comune, așa cum voi arăta îndată. Aș vrea să fac aici doar cîteva remarci:

E curios că cercetătorii preocupați de soarta „celor zece triburi", le caută în perioada „primilor oameni", chiar atunci cînd își îndreaptă atenția asupra unor epoci foarte diferite ale istoriei lor.

Avicebron[25] ca și Abdelrahman Ibn Khaldun[26] cred că neptunienii dispăruți s-ar fi refugiat în vremurile pe care pămîntenii le situau nu mult după izgonirea din Paradis a părintelui umanității, legendarul Adam. În schimb, Hu-Kong-Wang[27], Ramânanda Shastri[28] și Ronald Tolkien[29] plasează ținta evaziunii mult mai tîrziu, pe la începutul secolului XV.

De ce nimeni nu a socotit probabil ca dispăruții să-și fi căutat azil în alte perioade? Cu a cincea specie de oameni, neptunienii se asemănau prin proprietatea telepatică și lungimea vieții, în plus, puteau găsi la ei un nivel al dezvoltării spiritului foarte ridicat. Existau, deci, destule motive pentru ca să prefere anii cînd pămîntul cunoscuse civilizația acestora.

Atrăgătoare era de asemeni perioada „oamenilor zburători", care au trăit lungă vreme fericiți pe Venus. Nici o lucrare însă nu a fost îndemnată să caute „triburile pierdute" în această epocă.

Explicația orientării exclusive către vremea „primilor oameni" rezidă — după opinia mea — în influența enormă exercitată de Stapledon asupra tuturor cercetătorilor care s-au ocupat cu istoria defunctului sistem solar, cîndva foarte populat.

E știut cum a luat naștere cartea destinată să fie pînă azi lucrarea principală de referință pentru oricine abordează problema „triburilor pierdute": un anonim dintre „ultimii oameni" i-a dictat-o lui Olaf Stapledon, fără ca măcar acesta să-și dea seama, lăsîndu-l să creadă că scrie în anul 1930 o pură operă de ficțiune. Ce concluzie a fost trasă de aici se vede lesne: Neptunianul a căutat pe un om din secolul XX, ca să redea istoria dramatică a umanității, de la începuturile ei, pînă în anii cînd a căpătat convingerea că e sortită unei pieiri inevitabile. O certă afinitate trebuie, prin urmare, să-l fi condus în această alegere a purtătorului său de cuvînt. Cu atît mai mult cu cît, în repetate rînduri, își exprimă îndoiala că el poate să reproducă exact lucru-

rile pe care i le comunică, întrucît depășesc considerabil înțelegerea „primilor oameni". Recurgînd însă la unul dintre ei, anonimul neptunian arată preferința semenilor săi de a fi trăit în mijlocul acestora și nu al reprezentanților altei specii umane.

Logic, trebuie să recunoaștem, concluzia se impune. Dar istoria nu are, vai, o desfășurare rațională și putem cădea ușor victime erorii de a i-o atribui. Să ne dezbărăm, prin urmare, de o asemenea ispită : Nu o înclinație sentimentală le-a dictat „celor cincizeci de mii" alegerea, ci o rațiune practică, imediată și constrîngătoare. Ar fi o copilărie să trecem peste o sumă de factori ca : pînă unde puteau să ajungă ei cu mijloacele de care dispuneau, ce probleme le ridica o anume epocă în privința adaptării la ea și, mai ales, cît viitor reușeau astfel să-și asigure.

În lumina aceasta, refugiul printre „primii oameni" prezenta desigur unele avantaje, dar și inconveniente serioase. Punea, e adevărat, o distanță foarte mare între „cele zece triburi" și sfîrșitul catastrofic al sistemului solar, două miliarde bune de ani, care nu erau o glumă.

O asemenea deplasare uriașă în timp reclama însă, pentru a putea avea loc, și un consum de energie enorm. Pe deasupra, ochii occipitali și acela „astronomic" din creștetul capului le-ar fi creat neptunienilor dificultăți serioase în relațiile cu „primii oameni" chiar și fără să mai punem la socoteală mentalitatea sau moravurile primitive ale contemporanilor lui Olaf Stapledon.

Iată destule motive ca să facă prea puțin probabilă ipoteza că „dispăruții" s-au refugiat într-o astfel de epocă foarte îndepărtată. Există însă altele care înlătură pur și simplu perioada „primilor oameni" din discuție.

E uimitor cum unele observații de bun simț scapă lungă vreme atenției specialiștilor și îngăduie părerilor greșite să dăinuie lungă vreme.

Deplasarea în timp lasă mobilul pe locul unde el se afla la pornire. În epoca „primilor oameni", Neptun era o planetă neamenajată pentru viață și „cei cincizeci de mii" ar fi pierit instantaneu descinzînd în anii respectivi. Ca să ajungă acolo unde se presupune că au dorit, aveau nevoie de o manevră foarte complicată. Ar fi trebuit să

se întoarcă în vremea cînd a început colonizarea planetei Neptun, să ia apoi drumul înapoi spre Venus, cu una dintre navele care efectuaseră atunci această operație, să coboare iar îndărăt pe scara timpului pînă la momentul părăsirii pămîntului, să mai efectueze o deplasare spațială și o alta nouă cronologică. Oricîte mijloace tehnice avansate le-am atribui „ultimilor oameni", e greu să ni-i imaginăm realizînd atîtea acrobații.

Abdelrahman Ibn Khaldun[30] susține că „dispăruții" s-au refugiat într-o vreme imemorabilă, numită de pămînteni „biblică". În sprijinul tezei sale, el citează o scriere, după numele căreia a fost botezată epoca[31], și unde, niște pasagii obscure menționează ivirea printre locuitorii planetei a unor făpturi neasemănătoare la statură și înfățișare cu ei. E vorba de „uriașii" născuți după ce „fiii Domnului", plăcîndu-le „fiicele oamenilor", și-au luat neveste din rîndul lor.

Abdelrahman crede a detecta aici prezența „fugarilor". Pe ei i-ar fi denumit „primii oameni", „fiii Domnului" sau „îngeri", adică mesagerii cerești, care intervin adeseori în relatările *Bibliei* și se deplasează zburînd. Neptunienii, amintește Abdelrahman, citîndu-l pe Stapledon, posedau această facultate. Erau apoi mult mai înalți ca primii locuitori ai pămîntului și trăiau mii de ani. Aceasta ar explica de ce progeniturile rezultate din împerecherea „fiilor Domnului" cu „fiicele oamenilor" au păstrat statura neptunienilor, dar nu și longevitatea lor, iar tot după *Biblie*, o asemenea unire a atras reducerea drastică a duratei pe care avea să o atingă ulterior viața pămîntenilor : „Atunci Domnul a zis : Duhul Meu nu va rămînea pururea în om, căci și omul nu este decît carne păcătoasă : totuși zilele lui vor fi de o sută douăzeci de ani" (Geneza, 6,3)[32].

Numeroși istorici n-au făcut decît să preia această opinie a lui Abdelrahman Ibn Khaldun, aducîndu-i unele modificări doar în privința detaliilor. Am considerat prin urmare inutil să mă mai refer la fiecare dintre ei în parte, rezervele mele vizînd însăși ipoteza lor de bază.

O cu totul alta îi aparține lui Hu-Kong-Wang și a fost dezvoltată ulterior de Ramânanda Shastri și Ro-

coala 6 c-da 45

nald Tolkien, găsind iarăși un larg ecou printre căutătorii „triburilor pierdute". Conform ei, acestea ar fi alcătuit populația nomadă, a cărei soartă tragică înregistrările de pe *S. Doradus* o amintesc în cîteva rînduri. E vorba de așa-numiții „egipțieni", „gitani" sau „țigani", apăruți în Europa la începutul secolului XV, cînd îi semnalează diferite relatări [33].

Disprețuiți, izgoniți dintr-o țară într-alta, ducînd o existență mizeră, fuseseră supuși unei acțiuni de exterminare prin anii cînd a trăit Stapledon și nu lipsise mult ca să fie stîrpiți complet.

Principalul argument, adus de Hu-Kong-Wang în sprijinul tezei sale, este că țiganilor li se atribuise o facultate specială care le permitea să ghicească soarta oricui, femeile lor îndeletnicindu-se chiar cu prezicătoria. Aceasta erau în măsură să o facă tocmai neptunienii dispăruți — crede el — întrucît veneau din viitor și-l cunoșteau bine. Alte lucruri știute despre țigani confirmă — după Ramânanda Shastri și Ronald Tolkien — teza lui Hu-Kong-Wang. Originea acestui neam a rămas lungă vreme enigmatică „primilor oameni" tocmai pentru că „egipțienii" sau „gitanii" s-au ferit să spună de unde veneau în realitate, așa cum era probabil să o fi făcut, din prudență, neptunienii [34]. Tolkien invocă și înfățișarea țiganilor ca pe un argument în favoarea identificării lor cu „dispăruții". Culoarea întunecată a pielei și pilozitatea abundentă, în sfîrșit, frumusețea stranie, rezultată din spiritualizarea unei animalități care continuă să-și exhibe sub trăsăturile înnobilate vigoarea elementară, ar corespunde foarte bine descrierii „ultimilor oameni" de către Stapledon.

În plus, supunerea țiganilor la atîtea înjosiri a fost socotită grăitoare. Discriminările și persecuțiile ar dovedi că „primii oameni" au recunoscut în neamul cu pielea tuciurie niște făpturi străine, alcătuite altfel ca ei [35].

Nu-mi propun să discut acum temeinicia acestor deducții, întrucît am făcut-o pe larg altădată *. Vreau să

* V. recenzia mea la lucrările lui Ramânanda Shastri, *Alte argumente în sprijinul tezei lui Hu-Kong-Wang* și Ronald Tolkien, *De ce îi disprețuiau „primii oameni" pe țigani ? (Anale de istorie cosmică*, Tomul MCCCXI).

remarc doar că, în timp ce la Abdelrahman Ibn Khaldun neptunienii lasă impresia unei superiorități cvasi-divine, cum era de așteptat, dată fiind diferența uriașă dintre întîia și a optsprezecea specie umană sub raportul puterilor și cunoștințelor, la Hu-Kong-Wang, Shastri și Tolkien, întîlnim o situație contrară, ei trezesc un dispreț greu explicabil.

Și mai de neînțeles e cum s-au lăsat tratați astfel, ba chiar masacrați, fără să opună vreo rezistență, deși puteau nimici ușor pe oricine le-ar fi primejduit existența.

Dar, independent de asemenea neconcordanțe, Hu-Kong-Wang, Shastri sau Tolkien sînt, ca și Abdelrahman Ibn Khaldun, adepții unei teorii, după mine, discutabile.

Pe ei nu-i deranjează faptul că *Biblia*, după cum și diferitele însemnări despre țigani, au fost redactate cu mult înaintea fugii în trecut a neptunienilor. Dimpotrivă, anterioritatea știrii față de momentul săvîrșirii actului la care ea se referă li se pare firească. Dacă neptunienii au ajuns în vremurile dinaintea Potopului — raționează ei — e normal să apară menționați în relatările despre epoca respectivă. Altfel nu s-ar găsi realmente în trecut, am avea de a face cu o falsă prezență a lor acolo, practic posterioară evenimentelor care au avut loc cîndva. Ilogismul situației — a admite că un fapt, intervenit după ce o istorisire a fost terminată, poate figura în ea — ține de paradoxurile timpului — explică Abdelrahman Ibn Khaldun.

Tot așa justifică Hu-Kong-Wang și Tolkien întîlnirea unor informații cu privire la țigani, încă din secolul VI, cînd neptunienii nici nu existau.

Raționamentul acesta, de o mare subtilitate, e seducător, dar aș minți declarînd că mintea mea izbutește să-l accepte fără o profundă tulburare. Ea îmi dă senzația alunecării de pe tărîmul științei în cel al metafizicii. Este oare întîmplător că Abdelrahman Ibn Khaldun s-a ilustrat și prin asemenea scrieri, cîteva de altfel foarte prețuite [36] ?

Îmi lipsește competența să pot discuta *à fond* paradoxul timpului, din punctul de vedere al logicii polivalente, cu atît mai mult al fizicii, și folosesc prilejul să

deplîng lipsa unei colaborări mai strînse între ele și disciplina noastră. Cazurile cînd istoria cosmică întîmpină probleme pentru elucidarea cărora o asemenea conlucrare constituie o necesitate imperioasă s-au înmulțit enorm în ultima vreme. Nu exagerez afirmînd că a devenit imposibil de relatat prin ce evenimente a trecut viața ființelor inteligente pe sistemele planetare dispărute, fără a cunoaște în chip serios formele logicilor multiple și noile teorii fizice asupra timpului.

În privința acestora din urmă, domnește printre noi istoricii destulă ignoranță; totuși ea nu mă poate împiedica să remarc la autorii amintiți o contradicție gravă în modul de a-și reprezenta timpul. El constituie pentru Khaldun, Hu-Kong-Wang, Shastri, Tolkien ș.a. o entitate paradoxală, atunci cînd e vorba să-și sprijine tezele pe izvoare cu o origine mult mai veche decît evenimentele asupra cărora ne-ar oferi știri. În rest, suferă o completă spațializare, admițînd să fie străbătut oricum, chiar și îndărăt, fără probleme existențiale, deși, la un moment dat, călătorii ajung pînă acolo unde nici măcar strămoșii lor nu se născuseră încă. Timpul pare un fel de autostradă, a cărei parcurgere în ambele sensuri lasă intactă vîrsta pasagerilor, ca și cum ei ar fi scoși din scurgerea vremii.

Dacă prima reprezentare contrariază rațiunea noastră, oricîte argumente ni s-ar furniza, cea de a doua o descurajează prin puerilitate. Cum să credem că cineva poate descinde așa cum e într-o vreme cînd fusese sugar, să zicem? Atunci același ins va trebui să ducă două existențe independente și s-ar putea întîlni cu sine însuși, ba chiar să-și aplice o corecție pentru nu știu care năzbîtie. Iar dacă ni-l imaginăm trăind cu mult înainte de data nașterii sale, riscă să provoace oricînd anularea propriei persoane, tulburînd șirul evenimentelor destinate a duce la conceperea ei.

Cu astfel de situații se ocupa literatura de anticipație în timpuri imemoriale, atunci cînd voia să exalteze imaginația cititorilor. Istoria însă este o știință și trebuie să respecte rigoarea adevărului.

Iată de ce socotesc că atît Abdelrahman Ibn Khaldun, cît și Hu-Kong-Wang, Ramânanda Shastri sau Ronald

Tolkien, ca și toți aceia care le-au preluat tezele, nu oferă un răspuns acceptabil la vechea întrebare: „Ce s-a întîmplat cu „triburile pierdute?“

*

* *

E neîndoios că absenții la întîlnirea care a precedat exodul către extremitatea galaxiei au plecat în trecut. Dar spre deosebire de ceea ce se susține pînă acum în privința epocii unde ei și-ar fi găsit refugiul, eu nu cred că ea a fost o perioadă foarte veche din istoria „primilor oameni“. Cercetările mele m-au dus dimpotrivă la concluzii complet opuse. Am convingerea că timpul ales de neptunieni drept refugiu s-a situat foarte puțin îndărătul celui pe care ei îl părăsiseră.

Afirmația mea pare, la prima vedere, absurdă. Ce sens ar fi avut ca „dispăruții“ să se oprească atît de aproape, cînd știau că nu cîștigă astfel decît un infim răgaz, întrucît foarte curînd vor trebui să înfrunte aceeași problemă, iminenta catastrofă a sistemului solar? Fără nici o perspectivă de amînare serioasă a dezastrului, fuga în timp devenea o osteneală zadarnică.

Se va vedea însă imediat că nu era așa, ba mai mult, aceasta fusese soluția optimă. Încă o dată am avut prilejul să constat cît de frecvent intervin ideile paradoxale în disciplina noastră, ca să ofere răspunsuri la probleme rămase lungă vreme nerezolvate. Trebuie să ne obișnuim a gîndi fără teama de a contrazice reprezentările curente; istoria cosmică e o știință paradoxală.

Înainte de a arăta pentru ce neptunienii au plecat doar cu puțină vreme îndărăt, aș vrea să atrag atenția că voiajul în trecutul anterior datei cînd cineva s-a născut presupune tensiuni raționale care pot pune în primejdie orice minte sănătoasă. Găsim menționate chiar în Stapledon efectele unor asemenea experiențe asupra oamenilor din a cincea specie: tulburări nervoase grave, urmate adesea de o moarte rapidă. Neptunienii, ne informează tot aceeași sursă, se fereau să efectueze fizic astfel de voiaje și le realizau doar cu gîndul. E motivul pentru care sînt evitate și astăzi, deși teoretic ar

fi posibile, după cîte afirmă specialiștii consultați de mine. Cum avem *cronoscopul*, el ne dispensează de un act cu urmări prea riscante ca să mai ispitească pe cineva.

Deplasarea fizică în trecut nu ridică însă probleme, dacă păstrează cadrul existenței individului. Atunci, el devine pur și simplu acela care fusese la data respectivă, în condiții identice. Posibilitățile lor tehnice le îngăduiau neptunienilor să facă asemenea călătorii fără riscuri, m-au asigurat atît profesorul Edington cît și colegul meu, distinsul fizician Carlo Gucci.

Această informație prețioasă mi-a dat ideea că plecarea numai cu puțin timp îndărăt era, pentru neptunieni, soluția optimă de refugiu în altă vreme. Ei puteau astfel să trăiască tot așa ca înainte, fără a avea nevoie să se supună la nici o adaptare. Dar mult mai important e că, beneficiind de toate resursele civilizației lor avansate, erau în măsură să repete la infinit operația.

Aceasta fusese descoperirea neptunienilor dispăruți și se înțelege de ce au ținut-o secretă: ca să păstreze energia necesară eternei lor reîntoarceri numai pentru ei, (altfel, probabil, nefiind destulă).

Comportarea lor a fost, e adevărat, imorală, dar trebuie să recunoaștem că a permis realizarea unei idei geniale.

Istoria cosmică ne-a deprins cu împrejurări cînd proiecte grandioase nu au fost duse la înfăptuire decît printr-o anumită cruzime. Fără ea s-ar fi instaurat oare vreodată ordinea desăvîrșită din imperiul nostru galactic? Și cine a uitat cîte planete pulverizate a costat obținerea ei?

Nu vreau să le găsesc scuze „dispăruților", dar încerc să explic rațiunea procedurii lor. Descoperiseră un mijloc de a evita pentru vecie cataclismul care-i pîndea. Să fi renunțat la el, pentru că numai o parte restrînsă a oamenilor îl puteau folosi ca să se salveze? „Cei cincizeci de mii" și-au asumat cruzimea necesară realizării ingeniosului lor plan.

El îmi devenise clar și eram în stare să-i explic principiile ca și cum aș fi asistat la elaborarea lui: retragerea în timp trebuia să meargă pînă acolo unde cel mai mare număr dintre fugari rămîneau în viață, deoarece se născuseră înaintea datei alese drept punct extrem al expediției. Copiii și chiar adulții foarte tineri erau sortiți, fatal, să dispară pe drum. Ei urmau să se nască iar, atunci cînd le va veni sorocul.

Trebuia aleasă și o dată, la care să aibă loc automat reîntoarcerea, cînd perioada prevăzută pentru o desfășurare normală a existenței lua sfîrșit. Acest punct terminal, nu cred că a fost momentul de pornire al expediției și iată pentru ce: oprindu-se cu puțin înaintea lui, fugarii puteau scăpa și de anii în care civilizația neptuniană începuse să decadă. Pentru aceasta era de ajuns să plece din nou înapoi, atunci cînd primele știri privitoare la „îmbolnăvirea" cerului porniseră să circule dar nu alarmau încă pe nimeni. Le rămînea astfel de retrăit mereu epoca de maximă înflorire a vieții omenești. Unde mai punem la socoteală că evitau astfel să se regăsească în situația penibilă de a nu-și respecta cuvîntul dat și a fi iar absenți din convoiul pornit înspre extremitatea galaxiei.

„Cei cincizeci de mii" avuseseră o purtare condamnabilă, dar, oricîte scăderi dovedise simțul lor moral, nu cred că le-ar fi venit ușor să repete necontenit actul trădării.

Durata foarte mare cît ținea viața „ultimilor oameni" (cam 250.000 de ani pămînteni și 1570 neptunieni, după Stapledon[37]) îngăduia reculul care să lase vremurile tulburi din urmă în afara existenței viitoare a fugarilor, fără să o scurteze prea mult. Și ce importanță mai avea o eventuală reducere cînd ei se aranjaseră să devină nemuritori?

Colegul meu, doctorul în matematici David Joël, a calculat, la indicațiile mele, intervalul de timp pe care fugarii îl parcurg și astăzi fără încetare. Conform formulei statistice Fibonacci-Simensky, el trebuie să fie aproximativ o mie de ani neptunieni.

Viața nici unuia dintre membrii expediției nu apucă să se sfîrșească în acest răstimp, iar după consumarea

lui, ei o reiau de la capăt, redevenind exact inşii care fuseseră cu un mileniu înainte.

Îşi păstrau neptunienii dispăruţi memoria existenţei lor anterioare? E o întrebare care m-a chinuit lungă vreme pentru că, în funcţie de răspunsul la ea, ipoteza mea putea sau nu să fie verificată practic.

Redevenind întocmai cei dinainte cu o mie de ani, era normal ca dispăruţii în timp să uite complet ceea ce li se întîmplase cînd avuseseră o vîrstă superioară. De unde să ştie copilul prin cîte o să treacă pînă va creşte mare? Sau cum să bănuiască omul matur ce-l poate aştepta la bătrîneţe?

Neamintindu-şi nimic din existenţa anterioară, „cei cincizeci de mii" o vor repeta aidoma, căci fiecare act al lor va cunoaşte determinări identice. Era consecinţa inevitabilă a unei astfel de presupuneri: cine a alunecat pe gheaţă şi s-a ales cu o fractură a braţului, să zicem, va suferi acelaşi accident exact în împrejurările respective. Îndrăgostiţii se vor regăsi în situaţia care i-a apropiat şi le-a trezit sentimentul reciproc de atracţie. Nimeni nu va evita să repete un act prostesc făcut odată, chiar dacă l-a regretat apoi toată viaţa. Aceleaşi raţiuni vor interveni ca hotărîrea greşită să fie luată din nou, în ignorarea urmărilor ei. Cine comisese un păcat era sortit să-l săvîrşească etern.

Trecutul se păstra mereu absolut egal cu sine, aşa cum ne spune Stapledon că era convingerea „ultimilor oameni".

„Cele zece triburi" se sustrăgeau în acest caz oricărei tentative de a le surprinde prezenţa; ca o apă sorbită de nisipuri, ele dispăreau, ascunse pe veci, sub faţa neschimbată a unui timp împietrit.

Era o concluzie care mă aducea la disperare, cu atît mai mult cu cît îmi interzicea definitiv să dovedesc experimental temeinicia tezei mele, chiar dacă găsisem destule mărturii foarte elocvente în sprijinul ei.

Printre înregistrările provenite de pe Neptun există un curios dialog filozofic, care datează din anii precedenţi migraţiei şi e intitulat: *„Peri tou aionos"* (Despre eternitate)[38]. Două personaje, Mnemnos şi Cliton, discută problema nemuririi; e citat numele unui

filozof vechi, Nietzsche, şi enunţată teoria lui, a „eternei reîntoarceri"[39]. Discuţia mi se pare simptomatică, mai ales acolo unde unul dintre parteneri argumentează de ce o viaţă veşnică obţinută cu preţul repetiţiei nesfîrşite ar fi inacceptabilă. „A şti că, oricît te-ai zbate, revii invariabil la acelaşi punct de plecare iniţial — spune Mnemnos — e dezolant şi contrazice natura umană". Chiar atunci cînd ignori faptul? insistă Cliton. „Ar fi şi mai grav — îi răspunde Mnemnos. Viaţa de care nu-ţi aminteşti e ca şi netrăită!"[40].

Sînt încredinţat că dialogul reflectă frămîntările neptunienilor din zilele cînd se agita printre ei problema căutării celui mai nimerit loc de refugiu în trecut. Şi lor, chestiunea memoriei le-a apărut din capul locului decisivă. Nu fără rost, primul din susţinătorii dialogului se numeşte Mnemnos, adică „cel care-şi aminteşte", iar al doilea, Cliton, o figură de om modest, mulţumit cu foarte puţin, în *Epigrammata*[41] lui Leonidas Tarentinul.

Am descoperit printre înregistrările pomenite şi alte indicaţii că membrii ligii, neplecaţi spre Constelaţia Cassiopeea, şi-au căutat refugiu în mileniul imediat anterior momentului cînd civilizaţia „ultimilor oameni" a început să decadă. În acesta din urmă, memoria ajunge o adevărată obsesie pentru studiile ştiinţifice şi operele literare, cum oricine poate să-şi dea seama uşor. Eu am identificat peste cîteva sute, dar s-ar putea să fi existat şi numeroase altele, dispărute. E mai mult ca sigur că interesul subit arătat memoriei se datorează „celor cincizeci de mii", preocupaţi de problema ei. Dar cum să furnizez o dovadă a acestui lucru, dacă prin inserţia inşilor retraşi în interiorul său trecutul n-a suferit nici o modificare?

La descendenţii „ultimilor oameni" de pe sistemul *61 Cygni*, Lumumbashi descrie un mit interesant: Întemeietorului rasei lor, legendarul *Adapa*, i-a fost oferită de o zeitate *(Amphithrita)* nemurirea în schimbul memoriei. El urma să se nască din nou mereu, dar fără să-şi amintească ce trăise înainte. Era vorba însă de o păcăleală, pe care *Adapa* a ghicit-o: acceptînd tîrgul, îi dispărea şi putinţa de a controla dacă el a fost res-

pectat. Eroul preferă de aceea să rămînă muritor și plea- că din palatul *Amphithritei*, situat în fundul Oceanului[42]. Să notăm că numele zeității e al soției lui *Poseidon* sau *Neptun*, deci ispita ar fi fost de a nu părăsi planeta.

O variantă a mitului, Lumumbashi a identificat-o și în altă parte a sistemului *61 Cygni*. Acolo, același *Adapa*, ajuns bătrîn, nu vrea să-și urmeze fiii într-o călătorie cu luntrea către izvorul fluviului *Sambation*, căruia oricine îi suie cursul întinerește. Eroul motivează refuzul prin teama de a nu uita astfel tot ce viața l-a învățat pînă atunci[43]. E iarăși foarte ciudat că fluviul mitic *Sambation*, pe care-l pomenesc Josephus Flavius[44] și Pliniu[45] a fost întotdeauna legat de legenda „celor zece triburi pierdute".

Pe *61 Cygni* există un joc de copii, constînd în mersul cu spatele. Cel care, legat la ochi, face astfel o sută de pași înapoi, e întrebat cum îl cheamă, cine sînt părinții săi, unde stă ș.a.m.d. Jocul reproduce — arată Sakeisso — un ritual degradat[46] și la originea lui putem recunoaște lesne scenariul mitului memoriei pierdute, printr-o regresiune în timp.

Toate acestea ca și dialogul *Peri tou aionos* sînt, după mine, ecoul discuțiilor aprinse și nesfîrșite între membrii ligii. Nici nu cred că au fost atît de secrete încît să rămînă cu totul străine neptunienilor neplecați nicăieri. Germenii trimiși de ei în spațiu trebuie să fi păstrat o îndepărtată amintire a uneia dintre obsesiile lor principale, lungă vreme.

Pentru mine, existența acestor mituri constituia o dovadă serioasă că supozițiile mele erau juste. Dar se găsesc încă destule spirite pedante care să nu considere faptul o mărturie suficientă pentru disciplina noastră, unde e nevoie de cît mai multă exactitate.

M-am gîndit, deci, și la o experiență edificatoare: să îndrept *cronoscopul* către niște momente pe care alți cercetători ai aceleiași probleme le-au examinat cu milioane de ani în urmă. Orice modificare de imagine ar fi demonstrat fără dubiu că „triburile pierdute" se află acolo și retrăiesc mereu apogeul civilizației neptuniene. Dar atîta vreme cît totul rămînea întocmai așa

cum fusese odată, repetiția existenței nu mai era discernabilă în nici un chip. Revenirea cuiva de nesfîrșite ori în aceeași epocă ar echivala cu reimprimarea neîncetată a unei litere pe pagina care o conține și exact la locul unde se găsește.

Cronoscopul oferă imagini însuflețite din trecut; nu ne dă însă și putința să distingem dacă trăsăturile unora dintre figurile care le alcătuiesc sînt mai proaspete ca altele. Experiența imaginată de mine era, în acest caz, inutilă.

Și fără a pleca înapoi în timp și a relua de la capăt mereu o viață identică, „dispăruții" s-ar fi aflat acolo unde i-am descoperi grație *cronoscopului*, pentru simplul motiv că trăiseră atunci oricum momentul respectiv. Și cît timp totul rămînea neschimbat, a-ți relua, fără să știi, de nesfîrșite ori existența, era absolut la fel cu a o străbate o singură dată.

Mi-am dat seama că Mnemnos avea perfectă dreptate. Practic și restul oamenilor, fără a participa la fuga în trecut, trăgeau foloasele ei. Reîntorcîndu-se mereu în mileniul fericit al civilizației neptuniene, „cei cincizeci de mii" aveau să-și întîlnească de fiecare dată contemporanii, chiar dacă soarta lor era să piară între timp sau mai tîrziu.

Așa căpătau sens și pasajele obscure din Stapledon, unde se relatează cum neptunienii comunicau cu trecutul prin intermediul *eternității* înțeleasă ca o dimensiune proprie tuturor evenimentelor petrecute odată[47]. Înainte, înclinam să cred că pămînteanul căruia îi fusese dictată faimoasa cronică n-a priceput bine despre ce era vorba, așa cum se temea veritabilul autor, unul dintre „ultimii oameni". Acuma, acele fraze enigmatice îmi deveneau clare. Într-adevăr, dacă se păstrează la fel, trecutul își repetă veșnic desfășurarea pentru cine încearcă să-l retrăiască, oricînd. E însuși principiul care ne îngăduie să folosim cronoscopul ca pe un instrument de control în cercetarea științifică modernă a istoriei.

Chiar dacă mă lăsa pradă celei mai negre descurajări, eram silit să accept o astfel de concluzie imperioasă.

* *
*

Şi totuşi... Mă ocupasem de şaptesprezece ani cu istoria „ultimilor oameni" şi ajunsesem să-i cunosc destul ca să cred că nu prevăzuseră ce-i aştepta şi se lăsaseră prinşi, fără să-şi dea seama, într-o asemenea capcană vicleană a timpului. Neptunienii aveau o minte foarte ascuţită şi obişnuită cu speculaţia intelectuală, iar simţul lor moral era, cum ştim, extrem de dezvoltat. Acceptaseră ei să apară drept „trădători" pentru a fugi într-un timp unde se aflau din capul locului şi ar fi rămas oricum pentru vecie? Era absurd.

Am reluat raţionamentele mele de nenumărate ori, cu o încăpăţînare aproape maniacală. Îi însoţeam mental, în rotirea lor neîncetată, pe neptunienii dispăruţi, încercînd să le smulg secretul acestui act săvîrşit fără rost.

Sigur, nu mureau niciodată, ca restul oamenilor care piereau, e adevărat, dar reveneau şi ei în alt ciclu al desfăşurării timpului identic. Erau, înţelegem, cruţaţi de clipa sfîrşitului. Dar pentru „ultimii oameni" care trăiau atît de mult, ea nu mai însemna ceva înspăimîntător, ci echivala cu o uşurare a însăşi materiei vii obosite. Şi pe urmă, uitarea completă a existenţei duse anterior nu era tot o moarte? Avantajul părea insignifiant faţă de preţul plătit.

Urmărind aşa întruna cercul infernal la care-şi osîndiseră „cei cincizeci de mii" existenţa, mi s-a făcut deodată lumină în minte: *uitarea completă a existenţelor anterioare nu putea dura la nesfîrşit!*

Neptunienii mizaseră pe faptul că pînă şi materia neînsufleţită îşi aduce aminte de ceva care i se întîmplă necontenit. În alcătuirea intimă a unui corp, eforturile identice lasă urme, chiar dacă elasticitatea îl face să-şi revină la starea iniţială. Aşa se rup axele maşinilor după ce au suferit milioane de rotaţii şi o formulă arată cînd şi cel mai nobil oţel cedează sub efectul „oboselii".

Era cu neputinţă — au raţionat neptunienii fugari în timp — ca o memorie a fiinţei să nu ia naştere prin atîtea repetiţii. La un moment dat, ceva din existenţele trecute trebuia să le apară în conştiinţă. Fragmentar, aburit, incert, dar dînd oricum o senzaţie de *déjà vécu.*

Cît se petrecea întoarcerea, ei străbăteau de-a-ndăratelea, cu o viteză ameţitoare, toate clipele trăite pînă atunci. Momentul revenirii la punctul iniţial păstra două legături memoriale foarte apropiate: una care ducea spre trecutul propriu-zis, adică cineva, trezindu-se iar adolescent, să presupunem, avea amintiri proaspete încă din copilărie; altă legătură îl conducea însă către vîrsta la care ajunsese înainte de a face drumul îndărăt, momentele precedente ei fiindu-i mai viu întipărite în minte. Viitorul îndepărtat devenea tot un trecut recent.

Treptat „cei cincizeci de mii" aveau să-şi cîştige facultatea recunoaşterii şi pe urmă chiar memoria evenimentelor „trăite" încă o dată. Era vorba însă de o însuşire bizară. Ea îi făcea să-şi amintească deopotrivă foarte bine lucruri întîmplate cu puţin înainte sau care se vor petrece abia după multă vreme. Mi-i imaginez vorbind şi utilizînd adesea construcţii gramaticale bizare. Puteau spune, de pildă: „Înotul era sportul favorit al nepotului meu cel mai mic care nu s-a născut încă". Sau: „Cînd tu ai murit, mamă, eu voi fi fost plecat într-o călătorie de studii". Din cauza acestei facultăţi curioase, prin care evenimentele viitorului îndepărtat aparţineau memoriei lor, neptunienii refugiaţi în timp făceau literatură de anticipaţie fără să vrea, povestindu-şi pur şi simplu amintirile.

Lungă vreme, ei n-au ştiut cu adevărat că retrăiesc o singură existenţă de nenumărate ori. Acelui *déjà vécu* îi dădeau, probabil, o veche explicaţie psihologică, de oboseală psihică, atunci cînd le tulbura conştiinţa. Chiar dacă li se întîmpla să ia, sub influenţa ciudatei senzaţii şi alte hotărîri decît luaseră în existenţa anterioară, ele nu aveau puterea să schimbe trecutul. Puţine, rare, izolate, efectele lor sfîrşeau prin a se stinge treptat în înlănţuirea inflexibilă a actelor repetate.

Cînd memoria viitorului a început efectiv să le apară, așa cum sînt convins că scontaseră refugiații în timp, și ducerea pînă la capăt a planului lor cutezător a fost cu putință: amintindu-și ce-o să facă, ei erau în măsură să decidă și altceva. Nu le-a venit ușor, îmi închipui, pentru că și îndemnul de a proceda diferit, nu era exclus să fi fost suspectat la rîndul său tocmai ca o reacție destinată a provoca repetiția actului săvîrșit anterior.

Primele tendințe de modificare a comportamentului vechi au izvorît firesc din dorința evitării unor întîmplări cu consecințe neplăcute. Cineva, de exemplu, își amintea că stîrnise o gravă neînțelegere familială, lipsind odată de acasă, cînd prezența sa era dorită mai mult ca oricînd. Lua, prin urmare, hotărîrea să nu se mai ducă unde avea intenția. Dar putea să-i vină în gînd că și atunci a renunțat la primul imbold, din același motiv și, neplecînd, repetă de fapt actul anterior. Unii au rupt însă cercul acesta vicios, dînd pur și simplu crezare memoriei, oricîte dubii asupra exactității ei le-ar fi trezit speculația intelectuală.

Multe acte contrarii celor săvîrșite înainte au fost efectuate dintr-o firească dorință de schimbare. Ideea de a trăi încă o dată la fel e dezolantă, mai ales cînd ai conștiința faptului. Unii poate doreau să se afle iar în anumite momente fericite, dar să ducă o întreagă existență identică, nu cred să fi avut chef nimeni. Chiar și cele mai delicioase momente ale vieții sfîrșesc prin a deveni insuportabile, dacă se repetă la nesfîrșit.

Cu un cuvînt, faptele din trecut au început să fie modificate sistematic, pe o scară largă, de refugiații în anii cînd civilizația „ultimilor oameni" își atinsese apogeul. Erau cincizeci de mii și nu mai repeta nici unul ceea ce făcuse înainte. Intervențiile lor au introdus nenumărate modificări de comportare și în rîndul multor inși care întrețineau relații cu ei. Curînd trecutul și-a schimbat în întregime înfățișarea, ajungînd să fie alcătuit din evenimente complet diferite de cele anterioare. Și continua să capete altă fizionomie în ciclul următor, deoarece varietatea comportărilor umane era imprevizibilă, iar numărul de efecte rezultate din combinarea lor practic infinit.

Dispăruții își realizaseră astfel planul lor genial. Izbuteau să trăiască într-un timp ideal, care-i aducea invariabil la același punct de pornire, dar le oferea mereu o nouă existență. Transformaseră o porțiune din trecut în *eternitate* și, mai mult, o înzestraseră cu viitor. Sau, dacă vrem să privim altfel lucrurile, pliaseră literalmente timpul; printr-o rabatere asupra lui însuși, oprindu-i cursul spre cataclism, pe o fîșie în care se aflau ei și silindu-l să-și desfășoare mișcarea necurmată așa cum le convenea lor.

Putea exista vreo soluție mai fericită? Și era oare imaginabilă o formă de existență eternă care să o întreacă în perfecțiune pe aceasta?

*
* *

Dacă nu greșeam în supozițiile mele, și experiența cu *cronoscopul* avea șanse de reușită.

Am însuflețit prin urmare trei momente din mileniul în care s-ar găsi, după opinia mea, „dispăruții", toate examinate și de alți cercetători, cu mulți ani înainte. Alegerea a avut în vedere ca observațiile să fi fost efectuate la mari intervale de timp. Astfel, între prima și a doua trecuseră două milioane de secole. A treia avusese loc cu tot atîta timp în urmă.

Rezultatele, consemnate în casetele de înregistrare BZ6LY din seria 11280, sub numerele 649323, 649324 și 649325 mi-au confirmat în două cazuri ipoteza: scenele pe care le însuflețiseră Rolf Krumsieck (o conferință consultativă, pe cale telepatică în vederea abrogării unui obicei) și Dorotheea Wilms (o ceremonie funebră, destinată a deplînge moartea marelui astronom Oguz Akalin) nu mai semănau deloc, la mine, cu cele surprinse de ei. Diferența izbitoare între înregistrările lor și ale mele o arată limpede: conferința consultativă s-a amînat din cauza numărului mare (aproape cincizeci de mii) al persoanelor care au refuzat contactul telepatic, situație nemaisurvenită niciodată pînă atunci.

În locul ceremoniei funebre, *cronoscopul* mi-a oferit spre contemplare un banchet. Era sărbătorit fostul de-

funct, scăpat ca prin minune de accidentul care era să-l coste viața, dacă nu asculta sfatul să renunțe la o proiectată călătorie pe Jupiter. Savantul tocmai ridica paharul în cinstea prietenului înzestrat cu o asemenea „formidabilă clarviziune, dovedită și în alte împrejurări".

Al treilea moment adus în *cronoscop* a rămas identic cu cel suprins înainte de Jan Danetzki; oferea prilejul de urmărit cum se ajungea pe pasarela piloanelor uriașe care populau planeta Neptun și serveau drept observatoare astronomice. Vedeam exact aceiași vizitatori, repetînd întocmai gesturile și cuvintele înregistrate în urmă cu două milioane de secole.

Unele întîmplări din trecut puteau să se păstreze, bineînțeles, neschimbate, dacă tulburările suferite de el nu le afectaseră. Dar coincidența absolută în atîtea detalii era foarte puțin probabilă și mă contraria.

Am folosit încă două ședințe de observație cu *cronoscopul*, ca să încerc a-mi lămuri misterul acestei inexplicabile potriveli. Ideea care m-a condus de astă dată a fost să însuflețesc niște documente importante pentru supoziția mea, chiar dacă ele nu mai fuseseră reanimate altădată. Am introdus, deci, în *cronoscop* dialogul *Peri tou aionos*.

Efectul a fost cît se poate de relevant. Autorul, un neptunian în vîrstă, surîdea tot timpul, scriind replicile lui Mnemnos și era evident pentru oricine că îl amuza copios suficiența senină a personajului său. În text au apărut adăugiri cu accente ironice: Cliton aduce vorba de credința naivă a „primilor oameni" în metempsihoză și-l întreabă pe Mnemnos dacă e adevărată legenda după care Pitagora își amintea viețile sale trecute.

Cum am bănuit, autorul dialogului era unul dintre refugiații în timp, ros de îndoieli cu privire la șansele planului lor; acum avea dovada reușitei și-și bătea joc de vechile sale temeri.

A doua experiență m-a lăsat din nou într-o stare de totală stupefacție. Era vorba de pierderea gravă pe care o suferiseră neptunienii cînd unul din pilonii lor se prăbușise omorînd numeroase persoane și îngropînd sub dărîmături o vastă pinacotecă adăpostită în interiorul lui.

O înregistrare adusă de fugarii ajunși pe sistemul Ședir și realizată chiar la fața locului relatează faptul [48]. Fusese cel mai groaznic accident survenit pe Neptun și lăsase o impresie puternică asupra locuitorilor planetei. Nu încăpea nici o îndoială că, într-o variantă modificată a trecutului, nenorocirea ar fi fost împiedicată de oricine și-o amintea. În *cronoscop* însă ea se petrecea, cu toate efectele dezastruoase pe care înregistrarea le consemnase. Eventuala explicație că încercarea de oprire a prăbușirii pilonului n-a reușit putea fi, la rigoare, luată în considerație. Dar numai cu prețul forțării adevărului, de vreme ce știam foarte bine cît îl preocupa pe fiecare neptunian soarta celorlalți semeni ai săi. Tocmai pentru că fuseseră nevoiți să se comporte contrar firii lor, refugiații în trecut n-ar fi pierdut prilejul să-și răscumpere vina.

Ceea ce constatasem prin *cronoscop* mă deruta complet. Trei dintre observațiile mele îmi confirmau integral presupunerile, alte două le infirmau categoric. O explicație cuprinzătoare a rezultatelor experienței trebuie totuși să existe și n-am pierdut speranța să o găsesc.

Un an întreg, gîndul meu a fost numai la aceasta. Mă surprindeam blestemînd „triburile pierdute", după ce-mi recitisem pentru a nu știu cîta oară fișele adunate și revăzusem înregistrările pe care le făcusem la *cronoscop*. Pînă și în somn, oamenii cu „memoria viitorului" se țineau de mine, îi visam, aș fi în stare să scot din paradoxurile vieții lor cîteva romane științifico-fantastice.

Cred că de aici mi-a și venit explicația neconcordanțelor ciudate ale observațiilor mele. Era simplă, ca și aceea care m-a făcut să înțeleg cum lua naștere amintirea evenimentelor trăite și altădată: *„Memoria viitorului" se stingea, ca să dispară în întregime, după ce repetarea existențelor încetase de lungă vreme.* Variantele mereu diferite, pe care le căpăta trecutul suferind nenumărate modificări, anulau veracitatea acelui *déjà vécu*. Lucrurile nu se mai întîmplau așa cum „dispăruții" își aminteau că le trăiseră cîndva. După foarte multe reluări ale existenței de la capăt, dar cu o altă desfășurare, „memoria viitorului" se ștergea iarăși complet din mintea lor, nemaicorespunzînd practic nici unui eveniment care survenea în mod real. Neprevăzutul era restabilit

în întregime. „Cele zece triburi" își recăpătau virginitatea amintirii și se regăseau astfel în situația cînd începuse expediția lor.

Cum porneau iarăși de la condiții inițiale identice și nu aveau nici un motiv să se opună determinărilor pe care le sufereau, săvîrșeau din nou toate actele făcute înainte. Ciclul existențelor repetate reîncepea, ca să dureze o vreme îndelungată.

De aceea îmi apăruseră în cronoscop trei momente cu totul deosebite și două aidoma. Ele se înșirau, băgam de seamă acum, într-o alternanță perfectă : *diferite, identice, diferite, identice, diferite.*

Fiindcă, de asemenea era evident, după un răstimp „memoria viitorului" revenea ca să piară din nou și așa pînă la nesfîrșit.

Cu un număr mai mare de observații am putea măsura chiar durata ciclurilor și stabili cît țin unele și celelalte. Din păcate, aprobările de folosire a *cronoscopului* se obțin foarte greu și prevăd doar cîteva înregistrări scurte. Permisiunea de a efectua cinci observații a fost o adevărată favoare și nu vreau să închei fără a mulțumi încă o dată forurilor care mi-au acordat-o.

M-am grăbit însă scriind că cele zece triburi găsiseră o soluție genială spre a scăpa din incendiul sistemului solar. Îmi pun întrebarea astăzi, după ce o cunosc : a fost oare ea chiar atît de fericită ? Mă tem că „dispăruții" nu prevăzuseră tot ce urma să li se întîmple, adică revenirile inevitabile la ciclul care-i obliga să-și reia existența inițială, după un număr de vieți diferite. Oricum, soarta lor e de neinvidiat. Cu sau fără voie, „cele zece triburi" s-au condamnat să treacă perpetuu din paradis în infern. Căci dacă parcurg infinite existențe neasemănătoare între ele, prețul unui asemenea privilegiu zeiesc e calvarul lui Sisif, trăit de tot atîtea ori.

NOTE

Titlurile lucrărilor la care se fac referiri, atunci cînd sînt redactate cu simbolurile galactice, apar în traducere, ca și textul de față. Indicii privesc codul casetelor, seria și numărul lor, după numele prescurtat al constelației de unde provin. La lucrările foarte vechi, publicate în idiomurile acelor epoci, au fost respectate titlurile originale, din înregistrările păstrate în diferite fonduri de arhivă.

[1] IV. *Ezra*, 13, 39 f.f. ; *Echa* R II, 2 ; *Midraș* R.16, în *Bibliotheka Rabinica* 1881—1910 ; *Sefer Eldad ha' Dari*, Mantua 1480 ; J.H. Brühl : *The Ten Tribs : Where are They ?*, London, 1880 ; M.J. Ben Gorion : *Der Born Judas* V, 25 f.f.

[2] Olaf Stapledon : *Last and First Men*, Methuen & Co, London, 1930.

[3] W. Osipov : *Legendă și istorie.* Hyi, BZNK, 18649.

[4] J. Méry : *Cine a scris Liber viaticus ?* Leo, AWNM, 21423.

[5] A.I. Mjedrikoff : *Îndoieli neîndreptățite*, Lyr, BUGT, 46592.

[6] Olaf Stapledon, *Last and First Men*, op. cit., 2, XVI, 1 f.f.

[7] Ibid. XIII, 3 f.f.

[8] Ibid., XVI, 3.f.

[9] *Liber viaticus*, Dor. MLKZ, 1.

[10] Paul Scotus : *Fall of the neptunian Ethics*, Dor. NMYP 16204.

[11] Urs Bott : The spiritual effect, Dor. NHYP. 18315.

[12] *Liber viaticus*, Dor. MLKZ, 1.

[13] Olaf Stapledon : *Last and First Men*, op. cit., 2, XVI, 2f.

[14] Ibid.

[15] Joshua Lumumbashi : *Mituri ancestrale la primii oameni de pe sistemul 61 Cygni*, Cyg. ODLWI, 49317.

[16] C.G. Jung : *L'Homme à la découverte de son âme*, Ed. du Mont Blanc, S.A., Genève, 1943.

[17] M.Z. Haussas : *Cu privire la mitul pierderii metoriei* Cyg. ODLWI, 49319.

[18] Th. Bujumbura : *Alte mituri ale memoriei pe 61 Cygni*, Cyg ODLWI, 49402.

[19] O. Sakeisso : *Reziduuri mitice în jocurile de copii din sistemul 61 Cygni*, Cyg. ODLWI, 49403.

[20] O formă arhaică a *cronoscopului* le-a fost cunoscută și „primilor oameni". Un autor din sec. XX, Ernst Jünger, o amintește sub numele de *luminar*, în romanul său Eumeswil, Ernst Klet Verlag ; Stuttgart, 1977.

[21] Olaf Stapledon : *Last and First Men*, op. cit., 2, XV, 3 f.

[22] *Liber viaticus*, Dor. MLKZ, 1.

[23] Ibid.

[24] Olaf Stapledon : *Last and First Men*, op. cit. 2, XV, 3 f.f.

[25] Avicebron : *Știri despre cele zece triburi pierdute în Geneza*, Tau, NWABK, 87520.

[26] Abdelrahman Ibn Khaldun : *Cine au fost îngerii ?*, Tau, NWABK, 87528.

[27] Hu-Kong-Wang : *Prezicătorii*, CMa, PLBCT, 12161.

[28] Ramânanda Shastri : *Alte argumente în sprijinul tezei lui Hu-Kong-Wang*, CMa. PLBCT, 12178.

[29] Ronald Tolkien : *De ce îi disprețuiau „primii oameni" pe țigani ?* CMa, PLBCT, 12179.

[30] Abdelrahman Ibn Khaldun, op. cit., 26.

[31] *Biblia Hebraica*, h, s.g. Kittel, Leipzig, 1906.

[32] Ibid.

[33] Grellmann : *Historischer Versuch über die Zigeuner*, Göttingen, 1787 ; Predari : *Origine e vicende dei Zingari*, Milano, 1841 ; Bataillard : *De l'apparition et de la dispersion des Bohémiens en Europe*, Paris, 1844.

Pot : *Die Zigeuner in Europa und Asien*, Z. B. de Halle, 1844—45 ; Miklosich : *Über die Mundarten und die Wendungen der Zigeuner Europas* (12 Hefte, Wien, 1872—80) ; *Beiträge zur Kenntnis der Zigeunermundarten* (4 Hefte, ebd. 1874—78).

Leland : *The Gypsies*, London, 1882 ; Golocii, *Gli zingari. Storia di un popolo errante* (Turin, 1889).

[34] Ramânanda Shastri, op. cit., 28.

[35] Ronald Tolkien, op. cit., 29.

[36] Abdelrahman Ibn Khaldun : *Fața întregului*, Tau, NW ABJ. 87419. *Timpul, un cuvînt echivoc*, Tau. NW ABJ. 87420.

[37] Olaf Stapledon : *Last and First Men*, op. cit., 2, XV, 2 f.

[38] *Peri tou aionos*, Cit. Nord 2, Neptun.

[39] Fr. Nietzsche : *Die ewige Wiederkunft*, Werke, Kröner, Leipzig.

[40] *Peri tou aionos*, op. cit., 38.

[41] Leonidas de Tarente : *Epigrammata*, apud A.J. Festugière : *L'Enfant d'Agrigente*, Paris, 1950.

[42] Joshua Lumumbaschi, *Mituri ancestrale*, op. cit., 15.

[43] Ibid.

[44] Josephus Flavius :

[44] Josephus Flavius : Ιουδαϊκή αρχαιολογια, T. F. Leroux, 1921.

[45] Caius Plinius Secundus : *Naturalis Historia*, Les Belles Lettres, 1947.

[46] O. Sakuseisso : *Reziduuri mitice...* op. cit., 19.

[47] Olaf Stepledon : *Last and First Men*, op. cit., 2, XV, 4 f.f.

[48] CX9PW, 291464.

PREA MULTĂ MINTE STRICĂ

Cînd află cu ce sumă fusese impus pe venit, rămase întîi stupefiat. Apoi începu să fiarbă : nu se poate, el cîştigase în anul trecut mult mai puţin ca altădată, ultimul lui roman se vînduse prost, dobitocii ăia de critici scriseseră că-i lipseşte fantezia epică, o să vadă ei cîtă are cînd va apare *Jucătorul norocos,* care e aproape gata. Nici o reeditare — şi pe scenariul după *O haimana fericită* încasase nişte drepturi de autor mizerabile.

Scrisese totul în declaraţia de impunere, iar asupra banilor acelora, picaţi ca din cer, pentru povestirea humoristică, semnată cu alt nume, păstrase un secret desăvîrşit ; pînă şi faţă de nevastă-sa a avut grijă să-şi ţină gura. Şi chiar dacă maşina aflase de existenţa lor, unii spun că-ţi citeşte şi gîndurile (ce tîmpenie !), nu însemnau mai nimic. Calculînd şi amenda pentru omisiune, era imposibil să se ajungă la o asemenea sumă.

Trebuia să fie o greşeală. Imbecila de maşină stătuse instalată în casa lor, ca o cloşcă, trei zile ; şi-o aminteşte foarte bine, cocoţată colo sus pe scrinul din dormitor, plimbînd inchizitorial un ochi verde telescopic în toate părţile. Evalua fiecare lucru. Evalua pe mă-sa, uite ce clocise !

Nu a pus la socoteală, mai mult ca sigur, cît l-au costat aranjarea danturii, reparaţia instalaţiilor sanitare şi cele douăsprezece şedinţe cu medicul psihanalist.

Ceru imediat o contraexpertiză. Maşina reveni, îşi reluă locul ştiut precum şi clipitul enervant al ochiului iscoditor cu care cerceta întregul apartament. Păţit, puse

la vedere, chiar pe scrin, nota de plată a dentistului, factura instalatorului, contul achitat cabinetului psihiatric.

Cît stătu maşina la ei, iarăşi numai trei zile, nu se simţi în apele lui, parcă cineva îl spiona fără întrerupere cu o privire neiertătoare care trecea prin ziduri. Avea senzaţia că nu scapă de sub observaţie nici în locurile cele mai intime.

„Uită-te, tu, uită-te, pînă ţi-or ieşi ochii din cap ! se mîngîia el, dar tot o să trebuie să corectezi socoteala neghioabă pe care ai făcut-o".

Cînd contraexpertiza se termină, resimţi o secretă satisfacţie, imaginîndu-şi cum maşina aceea antipatică, plină de ea însăşi, va fi silită să recunoască foarte curînd că săvîrşise o greşeală prostească. Bucuria îi fu însă de scurtă durată.

Primi peste puţină vreme o nouă înştiinţare. Confirma cifra anterioară, sporită cu taxa de contraexpertiză.

De enervare îi năvăli sîngele în cap. Înghiţi un pumn de calmante, ca să-şi limpezească mintea ; era exclus să fie aşa, oricît îşi chinuia creierul nu găsea nimic care să explice pentru ce maşina îi atribuia, pe anul trecut, nişte cîştiguri fantastice.

Telefonă agentului său comercial. Acesta era măcar o maşină amabilă, răspundea cu o voce plăcută, plină de bunăvoinţă şi — se ştia — îşi întrebuinţa întotdeauna inteligenţa ca să găsească soluţia cea mai convenabilă pentru clienţii săi. Păstra un secret garantat asupra discuţiilor pe care le purta, puteai să ai într-însul încredere deplină. Era o maşină astfel concepută încît să fie oricînd de partea ta, bineînţeles respectînd legile, dar dînd şi sfaturi cum să te strecori printre paragrafele lor, fără să le calci, dacă exista vreo cale la îndemînă. Îşi reţinea, e drept, un comision frumos ; în schimb, puteai să fii sigur de loialitatea recomandaţiilor sale.

Cum nu-i vedeai chipul, se obişnuise să şi-l reprezinte ca pe al unui tip rubicond, veşnic zîmbitor şi foarte serviabil. Ce mai încoace-încolo, era un auxiliar de nepreţuit ; îl botezase Jó şi-i spunea aşa în semn de familiaritate.

Maşina vru să ştie pînă unde împinsese el sinceritatea în declaraţia de impunere. N-avu încotro şi-i mărtu-

risi că păstrase tăcerea asupra banilor încasați pe povestirea humoristică, publicată sub pseudonim. Dar nu reprezentau mare lucru, o bagatelă.

Jó îi dădu dreptate, calculă instantaneu cu cît ar fi sporit suma aceasta venitul, adăugă amenda pentru nedeclararea ei și conchise că n-avea de unde ieși, nici așa, cifra exorbitantă care i se reclama.

Îl mai întrebă ce obiecte de artă achiziționase în cursul anului trecut. Nu-i dăruise cumva vreo lucrare unul dintre amicii săi pictori sau sculptori? Calculatorul electronic al impunerilor pe venit putea să fi apreciat valoarea ei viitoare și să o pună la socoteală.

Îl compătimi, cînd află că el, în loc să-și populeze apartamentul cu obiecte de artă noi, vînduse un tablou pentru a achita tratamentul psihanalitic. Sigur, era în măsură să cunoască mai bine ca oricine cît de prost îi mersese anul trecut, dar nu credea să fi ajuns la o asemenea strîmtorare. Ar fi găsit el, Jó, o altă cale, ca să nu-și sacrifice obiectele prețioase din casă. Există o întreprindere care oferă un tratament psihanalitic gratuit scriitorilor, dacă menționează aparatele ei de consult și cură în cărțile lor.

„Bine, admise el, trebuia să-ți fi cerut părerea, ticălosule, dar acum ce fac cu impunerea?. Era nerăbdător să afle ideile mașinii, gata să ofere soluții economicoase de rezolvare la toate problemele aduse în discuție.

Jó reflectă cîteva clipe. Apoi, cu același glas îndatoritor, îi recomandă să se adreseze justiției. Numai astfel va reuși să afle ce date deține fiscul pentru că, vrînd-nevrînd, calculatorul de impuneri pe venit va trebui să le comunice mașinii însărcinate cu instruirea procesului. Vor fi niște cheltuieli, fără îndoială, dar pînă la instanță are tot timpul să consulte un avocat și să decidă dacă-i convine să meargă mai departe.

Găsi bun sfatul lui Jó, deși făcea să crească binișor suma pe care o avea de plătit și-l îngrozea chiar fără vreo adăugire. Se prezentă a doua zi la Palatul de Justiție. Fu nevoit să răspundă la un lung șir de întrebări, sub privirile mai multor ochi electronici albaștri, care se aprindeau și se stingeau impasibili în jurul lui. Nu ascunse că încasase niște bani pe alt nume, ca lucrurile să fie limpezi de la început, dar contestă categoric exactitatea calculelor mașinii. Avea dubii în privința facultăților ei contabile? Nu, era însă convins că sînt bazate pe supoziții fără dovezi și au, în consecință, un caracter arbitrar.

Mașina care efectua instrucția judiciară luă legătura cu centrul de impuneri fiscale. Trecură cîteva minute lungi și urechea lui ascultă încordată țăcănitul a bilioane de mecanisme cuplîndu-se și revenind la liniștea lor inițială. Apoi, mașina îl întrebă cu o voce albă dacă are obiceiul să joace cărți pe sume mari de bani. Îi veni să rîdă, de unde?, dar, imediat, o idee își făcu loc în mintea lui. Nu cumva cretina aia de mașină citise manuscrisul romanului său? Mai mult ca sigur că asta era! În *Jucătorul norocos*, el istorisește o partidă de poker formidabilă, la care eroul își curăță toți partenerii. Cvintă roială la damă, două culori și un careu de ași! O întîlnire fabuloasă! Atunci cînd i-a povestit-o mașinii care scormonea prin inconștientul lui, la ședințele de psihanaliză, ea încercase să-l convingă că și-a proiectat în episodul acesta niște vechi frustrări sexuale: de ce cvinta roială triumfătoare era tocmai la damă? Nu știa, dar recunoștea că relatase scena cu o plăcere grozavă și era mîndru de cum îi ieșise.

Acum se lămurea totul. Romanul îl istorisise la persoana întîia, în tradiția literaturii picarești, așa cum sînt povestite *Lazarillo de Tormes*, *Simplicissimus* și *Gil Blas*, pentru a face mai atașantă figura eroului, un trișor, ceea ce iar reținuse atenția analistului automat, măsluirea cărților presupunînd, după el, neapărat *o substituție*, termen încărcat cu o puternică pulsiune erotică.

Dar nu despre asta era vorba, ci că imbecila de mașină luase textul cărții drept o confesiune și-i atribuise lui formidabilul pot. Ca romancier poate să se simtă măgulit, nu totuși pînă acolo încît să plătească impozite pe venituri imaginare.

„Însemnările dumneavoastră — auzi vocea egală a mașinii — conțin mărturisirea că ați cîștigat în noaptea de 16 august, anul trecut, o sumă considerabilă la poker“.

Se grăbi, zîmbind înțelegător, să explice cum stăteau lucrurile ; „vedeți, eu sînt scriitor, născocesc întîmplări, istorisesc fapte care au avut loc numai aici înăuntru" și-și împunse cu degetul arătător fruntea. Mașina reluă însă netulburată, „din punct de vedere judiciar"... ; el nu mai ascultă sfîrșitul propoziției fiindcă-l ghicea, îngăimă „am dreptul să apelez la concursul unui avocat ?" — și, cînd mașina încuviință, ieși în grabă din încăpere.

Clocotea, ce colecție de cretini ! Reveni furios în sala de intrare și căută coridorul care ducea către biroul avocaților. Se opri înaintea unei uși, o deschise fără să bată și pătrunse într-o cameră mare, cu numeroase cabine înșirate, ca niște confesionale, pe ambele laturi ale ei. Deosebirea era doar că în interiorul lor te întîmpina o atmosferă mai puțin lugubră, un fotoliu masiv de piele și o măsuță joasă lîngă el. Pe aceasta, îndărătul scrumierei uriașe, se afla o piesă cilindrică de ebonit, prevăzută cu o fantă longitudinală. Introduse într-însa legitimația de efectuat plăți prin contul lui bancar și așteptă pînă cînd mașina-avocat primi confirmarea că i-a fost virat onorariul. Cilindrul restitui cartonașul și porni să se rotească încetișor, semn că era gata să preia cazul. Citi pe ecranul aprins în peretele căptușit cu lemn din fața sa o urare de bun venit și un îndemn să fie cît mai concis. Căută să povestească pe scurt ce pățise și nu termină bine, cînd o nouă inscripție îl anunță că are 2,8% șanse să obțină o sentință favorabilă. Cum naiba ? insistă, mașina a comis o greșeală grosolană ! „Nu spuneți asta, citi pe ecran, e programată special să citească orice însemnare a contribuabilului, chiar și scrisorile lui intime ; a descoperit astfel, pînă azi, venituri de peste zece ori mai mari decît au fost declarate".

Era convins, răspunse cu o ironie amară, dar în ceea ce-l privește, el n-a cîștigat nici o lețcaie ; chiar și un copil, ce dracu, știe să deosebească o recunoaștere scrisă adevărată de o istorisire închipuită, chiar dacă e relatată la persoana întîia.

„Sînteți sigur ?" — interveni mașina printr-o întrebare vădit retorică, scopul ei fiind, observa oricine, să pregătească o demonstrație de astuție avocățească : dacă

textul lui, aflä îndată ascultînd-o, nu dă senzația unei confesiuni autentice, el e nerealizat și iese astfel din sfera literaturii. Dar atunci abia poate fi considerat o mărturisire cu forță de document în justiție ! Mașina a fost, deci, perfect îndreptățită să-l introducă în calculul de impunere.

Dacă textul, dimpotrivă, aparține literaturii și are cu adevărat valoare artistică trebuie să lase impresia netă de confesiune sinceră, indubitabilă. Prin urmare, nu era deloc cazul ca mașina să treacă peste el.

Se știe apoi că orice scriere literară reușită izvorăște dintr-o experiență de viață reală, are la origine un fapt trăit. Procedura capătă astfel o motivare suplimentară.

Justiția va înclina de altfel să-i dea mașinii cu atît mai multă dreptate cu cît „jucătorul norocos" e un ins deprins să calce frecvent legea, așa cum rezultă din numeroase întîmplări pe care el singur le povestește. Infractorii, nu-i așa ?, sînt prin definiție suspecți. Avea strict 2,8% șanse ca mașina, care va pronunța sentința, să fie dispusă a-l distinge pe el, scriitorul, de naratorul romanului *Jucătorul norocos* și să vadă în acesta din urmă un personaj imaginar.

Ce propune atunci ? Să pledeze ca parte culpabilă, așa nu riscă să se aleagă cu o amendă serioasă și va suporta doar plata cheltuielilor de judecată, iar dacă lasă baltă totul, iese și mai cîștigat.

Simți cum o mînie neputincioasă îi umflă vinele de la tîmple. Se ridică din fotoliu, își pironi ochii asupra mașinii și, înainte de a pleca, îi spuse rar, rostind răspicat cuvintele, unul după altul, ca și cum asta l-ar fi răcorit : „Mama voastră și a lui Norbert Wiener care v-a inventat !"

*
* *

Ei cerură aprobarea să se căsătorească, o săptămînă după ce el venise la policlinică pentru niște neromantice dureri stomacale. Fusese un adevărat *coup de foudre* ; amîndoi aveau sentimentul că-și găsiseră perechea ideală. Erau de aceea foarte grăbiți. Ea îi comunicase mamei sale

că nu se va mărita niciodată cu altul. El trimisese pur și simplu o telegramă părinților săi, anunțîndu-le data căsătoriei

O fixaseră foarte aproape, ca să poată pleca imediat în insulele Fidji, unde ea urma să efectueze stagiul medical și aveau astfel prilejul să-și petreacă luna de miere sub Tropicul Capricornului.

Mașina care elibera certificatele pentru oficierea căsătoriilor înregistră actele prezentate de ei și adunate într-o mare viteză. Reclamă în plus o serie de informații și el i le servi conștiincios, manipulînd claviatura ordinatorului cu multă dexteritate, fiindcă lucra la o stațiune de observații maritime și avea obișnuința unor asemenea operațiuni.

Îi amuză interesul mașinii pentru părinții, bunicii, unchii, mătușile, frații și surorile lor și ea spuse rîzînd: Te pomenești că ne întocmește și arborele genealogic!"

Plecară să facă o plimbare, cît timp creierul electronic avea să rumege datele înghițite; era foarte frumos afară, iar ei se simțeau fericiți.

Cu emoție copilărească așteptară la întoarcere primirea certificatului care trebuia să răsară într-un fel de cartotecă aranjată pe litere. Li se păru curios că hîrtia lor nu semăna cu celelalte, era de o culoare diferită, galbenă. O luară și citiră uluiți: *NEPERMIS*.

„Asta-i bună!", exclamă el, mototolind hîrtia și azvîrlind-o pe jos; apoi începu să repete flegmatic operațiile, fără să scoată vreun cuvînt. Ea îi urmărea mecanic gesturile, neîndrăznind să-l întrebe ceva.

Ieșiră îngîndurați și, abia după o bucată de vreme, el rupse tăcerea, căutînd să o liniștească și asigurînd-o că erori de acestea mai surveneau cîteodată, dar nu există nici un motiv ca ea să-și facă sînge rău pentru atîta lucru. Mergeau alături și tot entuziasmul lor dinainte se topise. Ea-l luă de braț cu o accentuată tandrețe, gestul însă căpătă o expresie stîngace, avînd parcă aerul unei consolări întîrziate. El începu să vorbească despre cum se ajunge prin Suva la Varua, insula unde aveau să-și stabilească locul de reședință. Ea îl asculta distrată, neizbutind să alunge o presimțire proastă care-i stăruia în suflet.

Cînd intrară din nou în oficiul unde mașina elibera certificatele de căsătorie, hîrtia galbenă îi aștepta la locul știut.

Ea o zări de cum trecură pragul și o gheară îi încleștă inima. El observă culoarea formularului, la rîndul său, și spuse: „E nebună mașina asta!". Luară hîrtia care le confirmă ceea ce se așteptau să găsească scris în ea și rămaseră o vreme împietriți, neștiind ce să mai facă.

Ea izbucni în plîns. El o scoase din sală, ținînd-o strîns după umeri și îndrugîndu-i tot felul de vorbe mîngîietoare. Repeta, ajutînd-o să-și șteargă lacrimile, că vor pleca oricum la Varua și hodoroaga aia va rămîne aici să decidă ce e și nu permis pentru cine are să stea să o asculte. Ea dădea din cap fără convingere, cuprinsă de o mare sfîrșeală. Voia să ajungă acasă, altceva nimic, să se trîntească pe patul ei, să-și înfunde capul în pernă și să plîngă în hohote, pînă o vor ustura ochii.

A doua zi el o sună la telefon dis de dimineață, ca să-i spună că are un amic care se ocupă cu programarea mașinilor. Dînsul va lămuri sigur încurcătura și vor obține, poate chiar mîine, certificatul. S-a înțeles cu el să-i facă o vizită pe la ora zece, ar fi bine să meargă împreună. Ea acceptă, deși nu împărtășea optimismul lui. Intră, prin urmare, în biroul inginerului cibernetician cu o teamă secretă, ca și cum ar fi fost vorba de cabinetul unui medic, unde o aștepta cine știe ce diagnostic fatal.

Bărbatul căruia îi istorisiră necazul lor era o namilă de om. Avea însă o față infantilă, zglobie, își ridica mereu ochelarii mari pe frunte și își plimba curios către ei ochii foarte negri, zîmbitori.

Voi să știe ce informații ceruse mașina. El și le aminti exact și ea îi admiră memoria, pentru că nu trebui să-l ajute decît cu numele unor rude îndepărtate. Ciberneticianul notă totul într-un carnet, peste care aruncă la sfîrșit o privire gînditoare.

Apoi, după cîteva clipe, își săltă iar ochelarii și, cu o mînă încurcată, parcă cerînd scuze, începu să le explice de ce se întîmplă ca mașinile să mai și greșească

din cînd în cînd. Pot să nu aibă cîteodată destul discernămînt și să ia un nume propriu drept comun, Friedrich, de pildă. E o boală ereditară cunoscută. Produce tulburări în coordonarea mișcărilor sau, ceea ce se cheamă pentru specialiști, sindromul Friedrich. Pe o mătușă a ei, din partea mamei, o chema într-adevăr așa. Uneori despart în mod bizar numele persoanelor și citesc tot felul de trăsnăi sau fac ligamente imprevizibile ; le-ar da cîteva exemple, dar nu-i vine acum în minte nici unul, e lipsit de orice talent la calambururi, ține să le comunice zîmbind resemnat și ridicînd brațele a dezarmare. Probabilitatea ca mașina care-i refuzase pe ei să săvîrșească asemenea erori e mai mare, fiindcă operează cu foarte multe nume proprii. Vreo două-trei nici nu se întîlnesc prea des, băga de seamă și, recurgînd la un creion gros, roșu, încercui cîteva pe carnet, silabisindu-le : „Hei-sik, Mo-ra-i-di, Tri-hub."

„Poate să fie ceva chiar mai complicat", adăugă după o scurtă pauză, înclinînd puțin capul și examinînd dintr-o parte fila bloc-notesului. Cum să-i facă să înțeleagă ? În basme, își aduc aminte și ei, de multe ori se reunesc două bucăți care se potrivesc perfect și alcătuiesc laolaltă o monedă ruptă. Faptul constituie o dovadă izbitoare și schimbă instantaneu soarta eroilor, din temelii. E posibil ca și în cazul lor să fie vorba de așa ceva, dar cu efect contrar, să indice o primejdie. Nu, nu avea în vedere codul genetic, mașinile nu sînt încă în stare să-l descifreze și să țină seama de el, deși vor ajunge foarte curînd să facă și aceasta. Se gîndește la alți factori. Care ? I-ar fi greu să spună, pentru că nimeni nu reușește să cuprindă deodată cu mintea cîte ipoteze ia în considerație simultan mașina. Prevederile ei întrec de departe toate deducțiile noastre. Cine să întrezărească măcar ce-i poate trece acesteia prin cap ? El are însă acces la unul dintre terminalele mașinii și va sta de vorbă cu ea, chiar în fața lor, dacă sînt de acord.

Omul se arăta dornic să-i ajute și de aceea acceptară imediat, deși pe dînsa propunerea o îngrozea, fără să știe de ce.

Ciberneticianul căută într-un catastif voluminos, se întoarse apoi către ei și le spuse : „O cheamă Laura. Noi le punem mașinilor nume omenești. Asta creează o ambianță mai firească pentru purtarea unei conversații." Apăsă pe niște clape, obținu legătura dorită și-l auziră vorbind cu mașina, întrebînd-o dacă ea, Laura, are amabilitatea să-i dea cîteva lămuriri. O voce puțin foanfă se declară gata să răspundă la tot ce e în măsură să știe.

Ciberneticianul îi comunică numele lor și dori să afle dacă-și amintește de ele. Mașina le reținuse. Fură pe urmă martorii următorului dialog :

— Persoanele de care te interesezi au cerut ieri aprobarea să se căsătorească.

— Da, tocmai asta voiam să știu, de ce le-ai refuzat-o ?

— Nu e permis.

— Cum asta ?

— Tatăl ei e un biolog celebru pentru realizările sale în materie de inginerie genetică. Procedeul cel mai eficace prin care Methylophilus methylotropus poate fi produs pe cale industrială îi poartă numele. E o bacterie mîncătoare de petrol și fabricantă de proteine. Bătrînul a brevetat și o metodă extrem de avantajoasă pentru obținerea butandiolului cu ajutorul unui bacil. E o cale de a ajunge la carburanți foarte ieftini care să înlocuiască benzina. Va izbuti să-i fabrice curînd, după toate probabilitățile, fără aproape nici o cheltuială.

— Și ?

— El e ihtiolog. Studiază de mai mulți ani un pește care-și depune icrele pe fundul oceanului, numai în niște regiuni anume și ocolește altele, deși trebuie să străbată pentru aceasta distanțe uriașe. Dacă omul nostru se căsătorește, va avea gata, pînă ajunge fiul lui major, atlasul complet al zonelor preferate și ocolite de specia respectivă, toate indicate foarte precis.

— Bine, dar nu văd legătura !

— Peștii aceia înregistrează mișcările seismice submarine și evită locurile unde ele se manifestă. Acolo există, de fapt, pungi petrolifere, iar atlasul lui, conținînd poziția lor exactă, are să valoreze o avere. Pe deasupra, bunicul său dinspre partea mamei a fost chimist

și s-a ocupat toată viața de polyamidele aromatice. A descoperit o mulțime de compuși ai lor și nimeni n-a știut vreodată la ce-ar folosi.

— Atunci?

— Un văr al lui a construit din ele niște membrane care permit desalinizarea apei cu o aparatură foarte simplă și ușor realizabilă. Îți dai seama ce înseamnă asta?

— Da, dar e norocul vărului!

— Drepturile asupra întrebuințării procedeului vor reveni urmașului celor doi cunoscuți ai tăi, dacă se căsătoresc. Vărul e celibatar, are peste șaizeci de ani și alt moștenitor nu va exista la moartea lui. Brevetele bunicului după mamă vor trece asupra aceluiași descendent, precum și toate procentele care au să fie plătite pentru orice extracție de petrol efectuată pe baza hărților din atlasul tatălui său.

— Încep să înțeleg. De unde știi însă că nu se vor naște mai mulți copii?

— Probabilitatea ca persoanele de care vorbim să aibă un singur moștenitor e foarte mare. Prolificitatea în familiile lor a fost mereu extrem de scăzută.

— Să zicem. Totuși, chiar așa stînd lucrurile, li se poate interzice oare căsătoria numai pentru atîta?

— Pentru atîta nu, dar există și altele.

— Vrei să fii mai precisă, te rog?

— Am să mă străduiesc: un unchi al lui, pe linie paternă, se numără printre cei mai vestiți colecționari de artă. E solicitat mereu să împrumute diferitelor galerii pînze de Renoir, Van Gogh și Soutine. Colecția va ajunge și ea în posesia urmașului prietenilor dumitale.

— Unchiul are un fiu.

— Știu, dar în cel mult zece ani el nu va mai fi în viață.

— Ce te îndreptățește să crezi asta?

— Tînărul se dă în vînt după sporturile periculoase, participă la curse de automobil cu foarte dese accidente mortale. Era să fie carbonizat pînă acum de două ori și a scăpat ca prin minune ultima dată.

— Poate că unchiul își va dărui colecția statului.

— Exclus! A avut un conflict serios cu autoritățile; a fost anchetat de cîteva ori asupra provenienței miniaturilor sale persane, care se bănuie că ar fi aparținut unui tezaur devalizat. Pe deasupra, nu crede că arta e destinată celor mulți, ci numai prețuitorilor ei veritabili. Și-a exprimat această convingere într-un interviu, cînd a avut neplăcerile pe care le-am amintit.

— Și ce e rău în faptul că urmașul prezumtiv al prietenilor mei se va alege cu o colecție faimoasă de artă?

— Vor intra prea multe bunuri în posesia unui singur om. Nu uita cîtă greutate va avea cuvîntul lui în industria alimentară, automobilistică și petroliferă. După calculele mele există destule șanse ca să dispună și de o frumoasă sumă lichidă.

— De unde?

— Sora tatălui ei a lăsat un testament bizar. Din banii care i-au rămas, după ce a tocat o avere imensă, pentru că fusese o jucătoare pasionată la curse, mătușa cere să se cumpere lunar zece lozuri de loterie, cu cîștiguri puține dar foarte mari, pînă cînd fiul primei căsătorite dintre nepoatele sale va împlini optsprezece ani. Atunci tînărul să primească suma finală rezultată.

— Și a ieșit vreun loz cîștigător?

— Nu, dar șansele să iasă cresc considerabil cu fiecare lună și mai sînt încă cel puțin de 18×12 prilejuri.

— Laura, fii rezonabilă, există și varianta ca lozurile să rămînă tot timpul necîștigătoare.

— De acord, însă probabilitatea cealaltă atinge un procent apreciabil.

— Uiți că amicii mei ar putea să aibă o fată? Sau soarta să nu le dăruie nici un urmaș? Tu singură spuneai că în familia lor prolificitatea a fost mereu foarte scăzută.

— Nu uit. Trebuie să mă asigur însă de toate riscurile. Nu e permis ca procentul de admisibilitate în această materie, cîte bunuri pot intra în posesia unei singure persoane, să fie depășit, iar la dînșii e cu mult întrecut.

— Am priceput, Laura, îți mulțumesc, încheie ciberneticianul conversația, întrerupînd contactul și întorcîndu-se dezolat către ei. Nu există altă soluție, le explică, decît să renunțe amîndoi, de pe acum, la o parte din aceste bunuri. Cum? Dăruindu-le pur și simplu sta-

tului. I-ar sfătui să înceapă cu colecția de artă, întemeind o fundație și săvîrșind un gest sociabil lăudabil. Dar nu pot dona niște bunuri asupra cărora urmează să aibă drepturi de proprietate ipotetice. Să se descotorosească deci de cele sigure. Tot ce le-ar reveni de pe urma exploatării zăcămintelor petrolifere submarine, lăsînd statului libertatea să folosească gratuit indicațiile atlasului. Apoi, brevetele tatălui ei, să zicem, în fine, ce le vine lor mai ușor.

Atmosfera se însenină îndată, cînd îl auziră spunînd acestea. Pe ei, controlul industriei alimentare, automobilistice sau petrolifere îi lăsa absolut indiferenți. Voiau doar atît, să ajungă cît mai repede în Varua.

Se interesară unde trebuia făcută cesiunea de bunuri și porniră val-vîrtej într-acolo. Comunicară mașinii care efectua serviciul de notariat datele respective, cu o adevărată voluptate a renunțării. Aveau senzația că se leapădă de tot ce-i ținea prizonieri aici și nu le dădea voie să alerge goi și fericiți pe nisipul insulelor Fidji.

Mașina înghiți declarația prin care el ceda statului orice drepturi i-ar fi revenit din exploatarea zăcămintelor petrolifere submarine, descoperite pe baza hărților atlasului său. Înfulecă și actul de renunțare în folosul public la orice sumă va trebui să capete dînsa, ca singură moștenitoare directă, pentru folosirea brevetelor tatălui ei. Zgomotele mașinii care prelucra datele li se părură grohăituri lacome de satisfacție.

Dar nu era așa : auziră niște sonerii stridente. Un ecran se aprinse și pe el citiră cu litere mari, roșii, cuvîntul *INACCEPTABIL*. În aceeași clipă mașina le restitui printr-o deschizătură de sub ecran declarațiile lor imprimate pe niște formulare de cesiune, barate cu două linii groase diagonale.

Rămaseră buimăciți cîteva secunde, apoi el îi încleștă puternic degetele mîinii și o trase după dînsul către un taxi. Se năpusti furios în biroul ciberneticianului, neslăbind strînsoarea cu care o silea să-l urmeze.

Inginerul ascultă un potop de incriminări pînă află ce pătiseră. Avea, urmărind relatarea, o mină tot mai plouată. Încercă să-i liniștească, dar se vedea că nu prea e nici el în apele lui. Asistară la o nouă conversație

prin terminal, de astă dată cu mașina care îndeplinea sarcinile de notariat. Aceasta se numea Isabela. Ea îi aduse la cunoștință ciberneticianului că donația nu putea fi acceptată, deoarece ar provoca perturbări grave ale vieții sociale. Zăcămintele de țiței, indicate în atlasul lui, aparținînd statului, exploatarea lor devenea prea ușoară. Cunoașterea precisă a locurilor unde se aflau pungi petrolifere reducea considerabil investițiile, fiindcă nu mai era nevoie de nici o prospecțiune. În plus, posibilitatea de a fabrica în masă și fără nici o taxă bacteria care consuma hidrocarburi făcea să scadă și mai mult costul extracției. Dispărea utilajul foarte scump, reclamat de grija ca nu cumva petrolul scăpat din sondă să pună în primejdie mediul marin. Bacteriile aveau grijă să nu rămînă nici o picătură de păcură în apă. Cu petrolul obținut astfel pe aproape nimica, tot ele vor produce proteine la un preț derizoriu, adică o materie alimentară principală, extrem de ieftină. „Și ce-ar fi rău în asta ?" — îl auziră întrebînd pe cibernetician. Isabela își dezvoltă însă netulburată raționamentul. Costul foarte scăzut al proteinelor va face să crească în chip considerabil consumul lor. Rezultatul ar fi catastrofic, să ni-i închipuim pe oameni începînd să mănînce aproape toți numai carne și ouă sau să bea cantități uriașe de lapte. Longevitatea medie va scădea în cincizeci de ani cu treizeci la sută. Mașina nu dădu atenție unui oftat al ciberneticianului, care încuviință cu voce tare („Da, ai dreptate, n-ar fi bine deloc !") și continuă : „Producerea altor substanțe alimentare va deveni complet nerentabilă. Satele se vor depopula. Afluxul masiv de populație agrară la oraș va crea probleme serioase, în mare măsură insolubile. Unde să locuiască acești oameni ? Orașele nu sînt pregătite să-i primească. E de prevăzut o criză gravă a locuințelor. Și alta, mai primejdioasă, în privința locurilor de muncă. Se vor naște tulburări... Nu e exclus să izbucnească un fel de război permanent între sat și oraș". Cînd inginerul vru să spună ceva, Isabela i-o luă înainte : „Unde mai pui — adăugă ea, parcă nevoind să piardă firul — procedeul de fabricare a butandiolului prin manipulare genetică. Benzina va ajunge atît de ieftină încît toți oamenii vor

umple cu mașinile lor șoselele și autostrăzile. Rețeaua de drumuri nu are capacitatea să facă față unei asemenea creșteri bruște a numărului vehiculelor. Rezultatul va fi o blocare a întregii circulații rutiere. Riscăm o adevărată asfixie economică.

Ciberneticianul renunță să mai pună vreo întrebare volubilei sale interlocutoare și li se adresă lor, scuzîndu-o : „Mașinile astea, cînd pornesc să facă ipoteze probabilistice, e ceva de speriat!", ca, după o secundă, remarcînd stupoarea cu care ei îl priveau, să îngaime încurcat : „Ce-ar fi, mă gîndesc, să împărțiți bunurile viitorului vostru moștenitor unor persoane diferite ?". „Treceți-mă și pe mine pe listă", încercă să dreagă puțin lucrurile, printr-un amendament glumeț.

Ea tăcuse tot timpul, dar acum deschise gura și întrebă, privindu-l fix în albul ochilor : „Dumneata construiești mizeriile astea ?". Ciberneticianul dădu din cap jenat, neîndrăznind să recunoască faptul cu glas tare. „Să-ți fie rușine !" — îi spuse ea scurt, palidă de indignare.

*
* *

Camera e nu prea mare și auster mobilată. Un birou sub o fereastră largă și întreg peretele din stînga lui acoperit de clasoare, lăsînd loc doar atît cît să poată adăposti suportul cuierului. În colțul drept al încăperii, trei-patru rafturi cu cărți, cele mai multe, regulamente de funcționare și coduri legislative. Cîteva opere de ficțiune, în special utopii negative : Samuel Butler : *Erewhon*, Anatole France : *Pe piatra albă*, H.G. Wells : *Insula doctorului Moreau*, Aldous Huxley : *Cea mai bună dintre lumi*, Evgheni Zamiatin : *Noi ăștialalți*, Ernst Jünger : *Heliopolis*. Un catalog mare, cu principalele generații de ordinatoare aflate în funcțiune, descrise amănunțit.

Pe birou, ecranul ultimului dintre ele ; alături, o cutie de fișe și niște creioane colorate.

Camera nu diferă de restul încăperilor din edificiul cu nenumărate culoare care alcătuiesc un adevărat dedal, decît prin infime detalii, importante totuși, pentru

că vin să confirme ceea ce stă specificat pe ușă, sub inscripția *Reclamații* : Enos I.M., dr. phil. math. Adică înăuntru lucrează o ființă omenească. E vorba de o prezență singulară în vasta clădire destinată găzduirii *Centrului Administrativ General*, unde ne aflăm în împărăția mașinilor.

Detaliile semnificative încep cu covorul oriental, cafeniu deschis, așternut peste mocheta cenușie, între ușa de intrare și birou. Vin apoi garoafele pestrițe din cristalul care tronează deasupra rafturilor cu cărți, pălăria melon agățată în cuier, acuarela, avînd rostul să bucure ochiul, ori de cîte ori s-ar fi întîmplat ca el să cerceteze spațiile nude ale pereților.

Că „reclamațiile" sînt luate aici în considerație de o minte omenească, personajul instalat îndărătul biroului, pe un scaun cu spătar înalt, nu lasă nici o îndoială. Are numai vreo treizeci și cinci de ani, dar îl amenință o calviție precoce. E miop și poartă niște ochelari *pince-nez*. Citește hîrtiile dintr-o mapă deschisă în fața lui, pune întrebări ordinatorului și notează răspunsurile pe care acesta i le dă ; uneori, se ridică de la birou și consultă volumele cu diverse legi și regulamente.

Nu poate fi un robot, fiindcă face tot felul de gesturi aleatorii în timpul lucrului, ridică sprîncenele manifestîndu-și perplexitatea, încrețește fruntea a nedumerire, oftează copleșit adeseori și se întîmplă cîteodată să scoată chiar un : „O ! la, la !" protestatar.

Animația i-o cauzează desigur rîndurile pe care le parcurge, adică reclamațiile. Are acum sub ochi una și citește, după ce a sărit formulele protocolare : „Nenorocul m-a făcut să cîștig concursul anual de stenodactilografie și să obțin, grație lui, dreptul la postul cel mai potrivit aptitudinilor mele. Mașina, care urma să-l specifice, a cerut o serie de date, pentru a decide ce-mi convine din toate punctele de vedere. I le-am furnizat, ca după o săptămînă, atunci cînd așteptam rezultatul, să ceară altele, suplimentare. Obținerea lor m-a pus pe drumuri și a amînat angajarea mea cu încă o lună. Nici după aceea, mașina nu s-a declarat satisfăcută. A reclamat noi informații, spre a-și completa documentarea necesară rezolvării corecte a problemei. Lucrurile s-au

repetat, cînd i le-am adus și pe acestea. Sînt purtată așa de aproape un an, m-a trimis la nu știu cîte alte mașini, ca să strîng ce susține ea că are nevoie pentru a alege postul cel mai potrivit. Stau fără slujbă, în timp ce colegele mele, care au pierdut concursul, sînt angajate toate. M-aș fi lăsat de mult păgubașă, dar n-am cum, certificatul meu cuprinzînd precizarea că trebuie să capăt o repartiție *optimă* și, oriunde solicit un serviciu, mașinile încep să-mi ceară aceleași nesfîrșite informații."

Doctorul phil. math. Enos I.M. clatină capul înțelegător, pe urmă ridică din umeri și scrie deasupra rîndurilor citite: „Fără informațiile cerute, angajarea reclamantei este imposibilă în condițiile respectării sistemului care asigură regularizarea automată a repartiției forțelor de muncă". Așează apoi hîrtia în stînga sa și începe să o citească pe cea următoare.

E o adresă a organelor de ordine: la *Uzinele Unite* din localitate, muncitorii au distrus mașina de planificare generală. Conflictul a izbucnit atunci cînd s-a aflat că secția de mecanică fină urmează să fie închisă. Muncitorii au cerut lămuriri inginerului șef și acesta le-a comunicat că măsura a propus-o mașina care veghează la regularizarea producției. Hotărîrea i-a nedumerit și înfuriat. Secția funcționa foarte bine, cu cîteva luni înainte primise felicitări pentru randamentul înalt și economiile realizate. Inginerul le-a explicat că mașina ține seamă de numeroși factori, privește lucrurile în perspectivă și organizează astfel producția încît ea să poată face față din vreme conjuncturilor economice viitoare. Ei, de altfel, căpătaseră de lucru în alte secții, prin urmare nu aveau motive să se plîngă.

Pe muncitori i-a iritat însă îndeosebi faptul că rostul deciziei le scăpa cu desăvîrșire. Piesele lucrate de ei nu încetaseră să fie căutate, existau mai multe comenzi decît reușea uzina să satisfacă, rentabilitatea crescuse. De ce atunci o măsură care cerea o recalificare a lor și aducea chiar pagube serioase uzinei, cel puțin pentru o bucată bună de vreme?

Inginerul șef n-a știut să le răspundă la întrebarea aceasta, ba a declarat delegației venite să discute ches-

țiunea cu el, că și lui rațiunile mașinii îi rămîn neînțelese. E vorba de o *black box*, o „cutie neagră", așa a zis că se cheamă. Orice sistem cibernetic are o *intrare* și o *ieșire*. La mașini, cum e aceea care alege soluțiile de dezvoltare cît mai avantajoasă pentru uzina lor, se cunosc informațiile primite și concluziile scoase din ele. Ce operații au loc înăuntru habar n-avem. Cum calculează albina cea mai economică și rezistentă structură a fagurelui? Dar momentul cînd roiul să se despartă? Reușita practică arată că soluția problemei a fost găsită. „Mașina se descurcă și asta ne ajunge!", chiar vorbele acestea i-au ieșit din gură, declară lucrătorii. Părerea lor a fost însă că direcția întreprinderii îi tratează ca pe niște subdezvoltați mintali, furnizîndu-le asemenea explicații și, pierzîndu-și calmul, au distrus mașina. „Acum a fost adusă alta și am restabilit ordinea. Ne declinăm însă orice răspundere, dacă și în viitor direcția uzinei va continua să-și justifice astfel măsurile pe care le ia spre a organiza cît mai eficient producția."

Enos I.M., dr. phil. math. se scarpină în cap și scrie deasupra adresei după ce reflectează cîteva minute: „Inginerul șef a spus adevărul. Mașina e o *black box*. Nimeni nu poate ști pe ce cale ajunge să facă recomandările ei. Esențial e că se dovedesc cele mai potrivite".

Trece la reclamația următoare: e a unui profesor care se plînge că o mașină de pus diagnostice medicale i-a descoperit o nevroză obsesională. Adresîndu-se alteia, aceea l-a găsit perfect sănătos. El intrase însă la idee și a consultat o mașină de control superioară, supunîndu-i diagnosticele contradictorii. Spre uluirea lui, a primit răspuns că amîndouă erau justificate. Acum nu mai înțelege nimic, e bolnav sau nu? Mașina de control susține că aceasta atîrnă de felul cum se pune problema.

Dacă-și dă seama că suferă de anumite obsesii, nu e bolnav. A doua mașină are dreptate. Dar atunci îl urmăresc cu adevărat gîndurile negre de care se plînge. Rezultă că a făcut, totuși, o nevroză obsesională, deci și mașina dintîi a avut dreptate.

El e stupefiat, ca să nu spună indignat, cum poate fi lăsată aprecierea sănătății cetățenilor să depindă de ju-

decăţi care se bat cap în cap? Asta înseamnă curată batjocură!

Omul de la birou sfîrşeşte de citit reclamaţia. Faţa lui trădează o mare tristeţe. ia în mînă însă creionul şi scrie, pe colţul hîrtiei: „Maşinile superioare de control sînt astfel construite încît să poată cuprinde aproape întreg cîmpul informaţional din care subordonatele lui îmbrăţişează numai sectoare particulare. Pentru aceasta au fost dotate cu facultatea de a efectua calcule euristice şi posedă, în plus, însuşiri autoreflexive, fiind capabile să-şi analizeze singure validitatea logică a judecăţilor Pe măsură ce tind să devină atotştiutoare, suferă efectele teoremei lui Gödel, după care orice sistem, dacă nu e contradictoriu, nu e complet; iar dacă ajunge complet devine contradictoriu. Prin urmare maşinile superioare de control, cu cît se pricep la mai multe, cu atît prezintă riscul să emită judecăţi care-şi dezic reciproc enunţurile".

Dr. phil, math. Enos I. M. dă reclamaţia la o parte şi ia alta. Aceasta pare să cuprindă ceva cu totul neaşteptat, fiindcă-l face să o parcurgă, scoţînd un fluierat slab, admirativ. Reclamantul, după ce îşi dă numele şi adresa, ţine să denunţe pentru comportarea ei incalificabilă o maşină care atribuie spaţiu locativ. „De multă vreme, solicit un apartament mai încăpător — scrie autorul plîngerii —, întrucît familia mea s-a înmulţit, născîndu-mi-se o fetiţă. Maşina m-a programat abia peste şapte ani. Am protestat, arătînd că termenul e prea lung şi va face să sufere educaţia copilului. La insistenţele mele, maşina a acceptat să micşoreze termenul cu un an. Între timp, soţia mea a mai adus pe lume doi gemeni. Am revenit, încunoştinţînd maşina de factorul agravant care s-a ivit, dar ea a refuzat să-l ia în consideraţie. M-aş fi resemnat, cunoscînd criza de locuinţe, dacă un coleg al meu, nefamilist (reclamantul indică numele şi adresa acestuia) nu schimba pînă acum trei apartamente, cu patru şi cinci camere. L-am întrebat cum a reuşit şi, auzind necazul meu, mi-a spus să merg cu el, că aranjează dînsul lucrurile. M-a pus să fac o cerere nouă şi ne-am dus a doua zi împreună să o predăm maşinii. Înainte însă de a i-o încredinţa, el a

scos din buzunar un flacon cu ulei superfin şi, folosind o pipetă, a introdus unguentul în ordinator prin diversele interstiţii şi orificii ale acestuia. Apoi a înregistrat cererea şi, spre uluirea mea, maşina a satisfăcut-o favorabil imediat. Realizîndu-mi visul, un apartament splendid, cu cinci camere şi o terasă imensă, aveam, puteţi spune, toate motivele să fiu mulţumit şi să tac din gură. Sentimentele mele morale şi civice nu pot tolera însă asemenea practici nedemne. Mă grăbesc deci a vă aduce la cunoştinţă cazul sperînd că veţi lua măsurile exemplare cuvenite".

„Asta într-adevăr le întrece pe toate!" — exclamă Enos I. M. dr. phil. math, terminînd lectura. Scoate o fişă şi alege un creion de o altă culoare: „A! Trebuie învăţate minte!", murmură înfierbînţat cu o netă pornire vindicativă, pe care, se vede acum, o nutreşte de multă vreme. Începe să redacteze un raport de sancţionare drastică şi imediată a vinovatei. Scrie primele două cuvinte şi se opreşte deodată muiat complet. Îşi aminteşte că raportul îl adresează maşinii care trebuie să aprecieze ce prejudicii poate aduce prestigiului administraţiei recunoaşterea şi corijarea erorii. Rămîne pe gînduri o clipă. Încearcă să-şi imagineze mental reacţia maşinii. I se citeşte pe faţă o tot mai pronunţată descurajare. Oftează, pune sceptic creionul jos, se scoală de la birou, ia hîrtia şi împreună cu celelalte, o introduce într-un dosar voluminos, pe cotorul căruia stă scris: *reclamaţii clasate.*

INTERVIUL

— Stimate Domnule Profesor, vin la dumneavoastră cu o rugăminte din partea televiziunii... Dați-ne o mînă de ajutor...

— Tinere, sînt foarte ocupat.

— Știu, Domnule Profesor, dar curînd vom intra în secolul al douăzeci și patrulea și pregătim o emisiune specială în vederea evenimentului. Am dori să arătăm ce a adus pînă acum mileniul al treilea omenirii în materie de progres. S-au făcut pași enormi și asta datorită dumneavoastră, oamenilor de știință, în primul rînd.

— Ei, sigur... dar noi nu prea avem obiceiul să ne lăudăm.

— Sînt convins. Tocmai de aceea însă, lumea de astăzi ar trebui învățată să prețuiască mai mult munca tăcută și austeră din laboratoare și biblioteci.

— Mda... Aici cam ai dreptate.

— Îmi dați curaj. Ne-am gîndit la o emisiune care să intereseze pe toată lumea și să aibă acest efect educativ. Închipuiți-vă că un om din secolul al douăzecilea s-ar trezi în vremea noastră, n-are importanță cum, printr-o minune, să zicem, și ar fi curios să afle unde au ajuns știința și tehnica. Oare cine l-ar putea lămuri mai bine ca dumneavoastră în domeniul explorării spațiului, de pildă?

— Mă flatezi, tinere. Sînt și alții. Recunosc însă că aș fi în măsură să-i furnizez vizitatorului dumitale o cantitate apreciabilă de informații prețioase. Din păcate o astfel de conversație nu e cu putință.

— De ce, Domnule Profesor? Iată, eu am să joc rolul omului din secolul al douăzecilea. Nici nu e nevoie să-mi dau prea multă osteneală. În materie de astronomie, ca să fiu sincer, cunoștințele mele au rămas cam pe acolo. Deci, aveți în mine un om din vremea aceea, dornic să știe cum stați voi, contemporanii secolului al douăzeci și patrulea, cu investigația cosmosului.

— Încep să pricep, tinere, ce vrei. Să-mi închipui că dumneata ai urmărit emoționat cum a pus, pentru întîia oară, cineva piciorul pe lună, iar acum te trezești, deodată, cu trei sute de ani după faimosul eveniment și vrei să afli continuarea aventurii care a început atunci...

— Exact. Sau, dacă vă convine, să presupunem că dumneavoastră efectuați o călătorie în timp îndărăt și v-ați oprit la epoca primelor zboruri spațiale. Țineți o conferință de presă, e multă lume, blitz-urile fotoreporterilor se aprind mereu. Camerele de televiziune stau cu ochii pe dumneavoastră. Sînteți asaltat de întrebări.

— Bine, tinere. Ideea mă amuză. Dă-i drumul!

— Domnule Profesor, vreau să mă menajez și o iau cu încetul. Omenirea a descoperit vreo altă civilizație extraterestră în Univers? Vă cer scuze dacă întrebarea mea e cumva copilăroasă, dar știți, pe noi oamenii secolului al douăzecilea, ne cam speria gîndul că am putea fi singuri în întreg cosmosul.

— Dar dumneata știi foarte bine că nu sîntem.

— Firește. Vă vorbește însă în momentul de față un om din vremea cînd temerea aceasta exista.

— Ai dreptate. Am uitat. Trebuie să mă deprind cu jocul. Dragă domnule, problema existenței civilizațiilor extraterestre e de mult rezolvată. Nutreați speranța să găsiți ființe inteligente, care să răspundă în viitorul apropiat la mesajele voastre, pe vreuna din planetele a șapte stele simple, cam cît soarele și nu foarte îndepărtate de el: Epsilon Eridani, Tau Ceti, Sigma Draconis, Delta Pavonis, 82 Eridani, Beta Hydri și Zeta Tucanae. Uite-le figurate pe această hartă a cerului: Ei bine, află că pentru noi există, încă peste o sută de alte locuri unde au fost identificate civilizații tehnologice înfloritoare.

— Ați reușit să călătoriți cu viteze superioare luminii? Aveți nave care funcționează pe bază de tachyoni?

— Trebuie să vă dezamăgesc, domnul meu. Aceste obiecte cu masă imaginară au existat doar în mintea unor matematicieni din vremea dumitale. Nimeni n-a întîlnit pînă acum așa ceva. Și chiar dacă izbuteam să convertim toate particulele subatomice ale unui vas spațial în tachyoni, la plecare, și să le readucem în starea inițială, cînd nava s-ar fi apropiat de țintă, cum să asigurăm simultaneitatea atîtor transformări microfizice? Cea mai infimă eroare trimitea instantaneu fragmente din trupurile călătorilor în diferite părți ale Universului. Trebuia să căutăm apoi capete și picioare omenești la mii și mii de ani lumină distanță între ele. N-ar fi fost prea plăcut.

— Atunci zburați cu fotoni?

— Citeați prea multe romane de anticipație în secolul al douăzecilea. Și cu fotonii pățeam același lucru. Ei au masa nulă și la cea mai mică nesimultaneitate în procesul convertirii s-ar fi risipit care încotro. Iar dacă ne mulțumeam să călătorim cu viteza luminii, nu o scoteam la capăt niciodată. Cele mai multe planete pe care există civilizații tehnologice înaintate ar fi rămas la distanțe practic de nestrăbătut. Un drum dus și întors pînă în sistemul Rigel necesita peste 1000 de ani. Am abandonat, prin urmare, cu totul voiajele spațiale. Ghicesc întrebarea pe care abia aștepți să mi-o pui. Află că am renunțat să mai trimitem și sonde în spațiu. Și nici un aparat prevăzut cu organe de simț artificiale! Ar fi fost curată zădărnicie. Pînă să sosească informațiile așteptate, uita toată lumea ce voia să afle. Într-un cuvînt, domnule, am acceptat enormitatea distanțelor spațiale ca pe o margine fatală a experienței noastre sensibile. Degeaba ne vom bate capul să luăm un contact fizic sub orice formă cu civilizațiile extraterestre. Lucrul, trebuia să fi tras concluzia mai de mult, e imposibil.

— Omenirea s-a resemnat, Domnule Profesor? Păi... spuneați că...?

— Știința nu se resemnează niciodată, prietene. Am vorbit de contacte *fizice*. Absența lor nu le exclude pe cele ***intelectuale.*** În fond, parcă a văzut cineva vreodată un cîmp gravitațional? Sau electroni rotindu-se pe orbită? Asta nu ne împiedică să operăm cu asemenea lucruri, ba chiar să le figurăm. Pe cale pur mentală, am lărgit considerabil cunoștințele noastre despre civilizațiile extraterestre. Totul e să raționezi un pic. Ai auzit de *„principiul mediocrității"*?

— Mda... Despre așa ceva se vorbea și pe timpul meu. Soarele ar fi o stea comună, nici gigantică, nici pitică, nici foarte bătrînă, nici prea tînără, nici în centrul galaxiei, nici la periferia ei, prin urmare și numeroase alte corpuri cerești, asemănătoare lui, au probabil unele din proprietățile sale, planete cu atmosferă, carbon, apă și temperaturi prielnice vieții. Deducțiile continuă apoi în același fel. Unde sînt șanse să existe ființe care să fi descoperit focul? Cît timp le-ar fi trebuit ca să ajungă la zboruri spațiale, dacă noi am cheltuit pentru aceasta aproximativ 10 000 de ani? Care dintre civilizațiile apărute au șanse să mai existe, nepierind pînă acum prin nu se știe ce catastrofă? În ultimă instanță e vorba de niște speculații bazate exclusiv pe calcule probabilistice. Nu-i așa?

— Dacă le-ați fi acordat mai multă încredere, economiseați o cantitate bună de energie și nu o risipeați fără rost ca să construiți atîtea astronave, stații orbitale, sonde spațiale și radioobservatoare costisitoare. Noi preferăm să stăm liniștiți acasă și să ne punem la contribuție mintea. E și mai comod și mai folositor.

— Domnule Profesor, mă aruncați într-o totală nedumerire. Știința nu are nevoie de dovezi pentru a-și demonstra valabilitatea ipotezelor?

— Da. Dar nu căutîndu-le acolo unde e cu neputință să le găsească. Eroarea dumneavoastră, a oamenilor de acum trei veacuri, aceasta era, voiați să puneți neapărat mîna pe lucruri ca să dovediți că ele există. Admiteați principiul incertitudinii, dar țineați să stați de vorbă cu un extraterestru. Cum? Asta vi se părea nimica toată, să fi dat numai de el. Nu mi-o lua în nume de rău, dragă domnule, că o spun așa, pe neocolite. E ului-

tor cîtă persistență a păstrat mentalitatea naivă, pozitivistă de-a lungul vremurilor. Omul primitiv personifica fenomenele, altfel nu reușea să-și reprezinte raportul cauză-efect. Contemporanii dumitale aveau nevoie de date sensibile și se încăpățînau să caute în ele confirmarea unor ipoteze deduse din calcule matematice riguroase. Pînă ne-am dezbărat de această mentalitate numai noi știm ce greu a fost.

— Totuși, Domnule Profesor, iertați-mă, există o diferență mare între probabilitate și certitudine. Un procentaj ridicat de șanse ca să se întîmple ceva nu înseamnă o lege. Ea singură garantează că lucrul acela va avea loc cu adevărat și într-un anume chip.

— Așa ți se pare. Trebuie să-ți amintesc că toate fenomenele din natură sînt în realitate probabilistice. Legea exprimă doar o formă redusă, simplificată, a întregului joc de cauze și efecte. Ce crezi dumneata că se va putea petrece sigur e tot probabil, dar la un grad foarte ridicat. Contactul nostru cu alte civilizații, extraterestre, am pornit să-l realizăm practic atunci cînd ne-a intrat în cap, odată pentru totdeauna, că trebuie să-i căutăm o formă nu senzorială ci pur intelectuală.

— Și ce-ați făcut?

— Am perfecționat considerabil calculul probabilistic și l-am luat drept bază pentru tot felul de construcții mentale ulterioare. Să luăm un exemplu: care ar fi prima consecință a convingerii că civilizațiile unor planete diferite nu se pot cunoaște fizic între ele niciodată? Semnul ivirii conștiinței de cetățean veritabil al cosmosului. Numai facultatea de a putea concepe niște raporturi strict speculative între inteligențe diferite conferă cuiva această înaltă calitate. Ea presupune evitarea sistematică a orice ar fi în măsură să deranjeze alte civilizații tehnologice, deci un anume comportament. Există probabilitatea de 98,7%, am calculat-o exact, ca atunci cînd o planetă atinge această treaptă superioară de dezvoltare, să reușească a-și reprezenta singură principiile a căror respectare trebuie să se afle neapărat înscrise în Constituția Confederației Galactice. Așa a și luat naștere ea, printr-un consens presupus de însuși stadiul evoluției. Cît umblam brambura prin cosmos fără să ne pese ce încurcături provocam, ba făceam chiar planuri să construim o sferă Dyson, să deplasăm stele din loc și să le captăm energia, nu eram copți încă să devenim cetățeni ai Confederației. Se aștepta de la noi o înțelegere mai profundă a lucrurilor și, cînd am dobîndit-o, ea ne-a adus automat această cinste. A fost un moment crucial. Îl sărbătorim în fiecare an, la 23 februarie, data cînd am încetat, acum 116 ani, orice zbor spațial și orice trimitere de sonde către alte planete. Sîntem convinși că toate civilizațiile care fac parte ca noi din Confederația Galactică celebrează și ele un astfel de eveniment major al istoriei lor. În timpul ceremoniei solemne din Ziua Amiciției Cosmice (așa o numim), ne simțim înfrățiți cu mulțimea uriașă a ființelor inteligente de pe alte planete. Sigur, ele nu știu la ce dată exactă au loc festivitățile noastre. Dar e de presupus, cu o probabilitate aproape de certitudine, că-și imaginează existența unei asemenea sărbători în calendarul Terrei, cînd locuitorii ei își îndreaptă gîndurile prietenești către toți membrii Confederației Galactice. În consecință, procedează la fel de ziua lor. Așa că, practic, avem o sărbătoare comună, pe întreaga galaxie. Nu e înălțător?

— Domnule Profesor, dar zilele nu coincid.

— Firește. Ce înseamnă, totuși, o diferență chiar de un an la scara Galaxiei? Esențial rămîne faptul că ne întîlnim în același sentiment general și aceasta e o realizare măreață!

— Și vă mărginiți la atît?

— Da de unde! Ne trimitem și mesaje unii altora.

— Prin semnale radiofonice?

— Nu. Ar cere și ele, cum îți spuneam, prea mult timp. Și cum am ști să le descifrăm? Unde să găsești cel mai vag punct de sprijin? Pe vremuri se credea că formulele matematice ar putea fi recunoscute. Ce copilărie! Cine să ne spună care e semnul egal sau puterea a doua pe planetele din sistemul Tau Ceti? Și chiar dacă am afla așa ceva, cu cît ar progresa contactele noastre? Să ne comunicăm lucruri pe care le știm?

— Bine, dar treptat s-ar crea un limbaj comun.

— Eroare, domnul meu, gravă eroare! La ce pu-

team spera să ajungem pe această cale erau doar serii de paralelisme, analogii și echivalențe, adică niște presupuneri.

— Mă rog, și ele ar fi însemnat ceva.

— Nu neg. Dar dacă tot sfîrșeam prin a traduce aproximativ lucrurile în noțiunile noastre, de ce să nu ne imaginăm noi, din capul locului, ce mesaje am fi avut posibilitatea să primim?

— Asta-i bună!

— Văd că zîmbești. Nu e vorba de nici o glumă. Am construit efectiv gama mesajelor pe care s-ar fi putut să ni le adreseze niște civilizații atît de evoluate încît să devină membre ale Confederației Galactice, avînd în vedere deosebirile dintre noi, accesibilitatea limbajului întrebuințat, utilitatea și prioritatea știrilor comunicate. Acești parametri și alții, introduși în calcul, ne-au indicat ce vești era de așteptat să primim, după caz, cu o probabilitate maximă. Te asigur că multe nu au fost deloc convenționale. Pe baza unora, am reușit chiar să calculăm răspunsuri la ceea ce transmisesem ulterior noi, după captarea primelor mesaje. În destule cazuri s-a înfiripat un început de dialog.

— Contactul cu civilizațiile extraterestre constă, deci, în acest schimb de mesaje, bănuiesc, foarte lapidare?

— Oh, nu. Ar fi prea puțin. Raporturile noastre au depășit de mult stadiul protocolar. Civilizațiile membre ale Confederației Galactice au obligația de a se cunoaște cît mai bine între ele. E o prevedere constituțională de care am fost iarăși deplin conștienți din clipa intrării noastre în marea organizație planetară, fără să ne-o spună nimeni.

— Mă aruncați într-o crescîndă uimire. Cum să reușiți așa ceva, renunțînd la cunoașterea prin simțuri?

— Îți repet, dragul meu, că noi acordăm o mare încredere speculației probabilistice. Sprijinită tot timpul pe calcule matematice foarte riguroase, să fim bine înțeleși.

— Da, dar oricum...

— Păi, să zicem că e vorba de Delta Pavonis, care are o masă mai mică numai cu doi la sută ca a soarelui. Bazîndu-ne tot pe „principiul mediocrității", am construit modelul stelei în simulator, ținînd seama firește de parametrii diferiți care o pot afecta. N-a fost prea greu apoi să-i reconstituim formarea și să alegem cel mai probabil sistem planetar ivit în jurul ei. L-am supus la rîndul lui unui examen atent, din toate punctele de vedere. De aici a rezultat planeta cea mai probabilă a fi dezvoltat pe ea o civilizație tehnologică evoluată, contemporană cu noi. În sistemul Delta Pavonis n-am găsit un procent destul de ridicat al șanselor ca așa ceva să existe. Cifra a fost de 14,2% și noi ne oprim numai la cele superioare lui 75%. În schimb, simulatorul ne-a indicat că *Zeta Tucanae* posedă două planete care găzduiesc civilizații tehnologice înfloritoare, cu probabilitatea de 94,6% și respectiv 86,1%. Ei bine, în asemenea cazuri ne asumăm curajul de a înălța la un nivel superior eșafodajul ipotezelor noastre. Construim acum planeta în simulator și, dîndu-i parametri corespunzători, căutăm să aflăm cele mai probabile date ale ei, orbita, forța gravitațională, grosimea, densitatea și compoziția atmosferei, viteza de rotație, temperatura, natura solului etc. Îți dai seama că nu sîntem departe să deducem, cu aceeași metodă, ce floră și ce faună adăpostește. Avem în prezent numeroase muzee, consacrate celor peste o sută de planete cu care întreținem relații amicale. Se pot vedea acolo roci ale solului lor, plante și animale caracteristice uneia sau alteia dintre ele. Sigur, sînt construite de noi pe baza celor mai frecvente rezultate probabilistice, ivite în simulator.

— Spuneați, Domnule Profesor, că nu trebuie să fim robii simțurilor noastre și să ne construim reprezentările neapărat după ce putem vedea, auzi, pipăi sau mirosi...

— Fără îndoială. Dar lucrurile pe care le expunem noi în muzee nu sînt decît niște scheme orientative. La fel cu acelea care figurează structura atomului. Înfățișează modele mentale, dragul meu. Fiindcă au fost construite cu ajutorul rezultatelor unui calcul probabilistic, pot să difere sensibil de realitățile respective, dar numai în limitele parametrilor care le definesc natura posibilă. Nu vei găsi, te asigur, doar cristale minerale

pe planetele unde piesele noastre de muzeu indică o vegetație bogată. Și nici insecte mișunînd în locul mamiferelor. Am împins rigoarea și mai departe. Ai idee, cred, de arta cinetică. Se practica încă din anii voștri...

— Nu pot să spun că mă atrage prea mult, dar e, oricum, ceva amuzant. Obiecte care-și modifică necontenit înfățișarea, chiar sub ochii noștri. Nu-i așa?

— În fine... Ar fi și asta o definiție. În muzeele noastre, închinate civilizațiilor extraterestre, arta cinetică a căpătat un rol figurativ capital. Ea ne ajută să reprezentăm plastic modelele mentale, obținute pe cale de calcule probabilistice. Exponatele sînt într-o permanentă mișcare aleatorie. Parametrii, însă, de care-ți vorbeam, fixează marginile cîmpului acestor modificări. Înțelegi? Sigur că măcar una din nenumăratele imagini oferite privitorului de obiectul expus corespunde întocmai realității. Muzeul nu conține, prin urmare, doar pure ipoteze, ci reprezentări veritabile. Sîntem încredințați că, exact așa, înfățișarea aidoma a planetei noastre e oferită spre contemplare altor inteligențe în mii de muzee ale galaxiei. Nu constituie aceasta un motiv îndreptățit de mîndrie?

— Muzeul are, cum să spun, și un caracter *noologic*, Domnule Profesor? Pot fi văzute acolo și inteligențele de pe alte planete?

— Negreșit! Oricît te-ar șoca faptul, am extins „principiul mediocrității" și la om. De ce să credem că e o ființă cu totul ieșită din comun? Croită după chipul și asemănarea divinității! Mai multă modestie nu strică... Făpturile înzestrate cu o inteligență în stare să creeze civilizații tehnologice, pe diferite planete locuibile, trebuie să arate cam ca noi, cu anumite particularități, bineînțeles, corespunzătoare condițiilor de existență specifice. Extinderea „principiului mediocrității" asupra omului ne-a îngăduit extrapolări extrem de rodnice în această direcție. Am folosit cu și mai multă rîvnă simulatorul, calculatoarele electronice, o tehnică foarte minuțioasă a construirii portretelor-robot și, îndeosebi, spiritul nostru speculativ. Oricine vizitează muzeele vede și ce înfățișare probabilă au creatorii civilizațiilor extraterestre pe care le-am identificat. Poate ai să fii dez-

amăgit, dar nici unul nu se folosește în locul mîinilor de tentacule și o parte foarte mică dintre ei posedă la ceafă un al treilea ochi, epinal. Aripi ca ale liliecilor, adică o pieliță între corp și membre, am întîlnit, e drept, la mai mulți. Ca și fire de păr sensibilizate, în stare să se ridice asemenea unor antene și să joace rolul acestora. Trompă însă, coarne, cozi și alte apendice monstruoase pe care imaginația autorilor de *science-fiction* le atribuiau cu dărnicie locuitorilor altor planete, niciodată.

— Ați descoperit inteligențe extraterestre și în sistemul *Sigma Draconis*, Domnule Profesor? Scuzați-mi curiozitatea, dar v-am auzit rostind acest nume și el mă înfioară.

— A! Nu e cazul deloc. *Sigma Draconis* are șapte planete. Una e cam cît a noastră ca mărime și ființele inteligente de pe ea ne seamănă aproape leit. Doar că sînt mai înalte cu vreo cincizeci de centimetri și au pielea albăstrie.

— Sînteți sigur, Domnule Profesor?

— Absolut. Aceasta e una din primele civilizații extraterestre pe care le-am descoperit. Toate presupunerile noastre în legătură cu ea au o probabilitate între 94,2 și 98,1 la sută. De aici deținem și două mesaje.

— Cred, totuși, că vă înșelați. Eu vin din sistemul *Sigma Draconis*. Uitați-vă bine la mine, Domnule Profesor. Am ieșit din cutia aceasta care stă pe biroul dumneavoastră și nu este o cameră de luat imagini, cum credeați. E pur și simplu atelierul meu cosmic portativ. Pînă acum v-a vorbit un robot, confecționat de noi ca să semene perfect cu locuitorii *Terrei* și să le evite astfel șocul primelor contacte. Eu i-am dictat întrebările. Sînt dezolat că trebuie să vă clatin convingerile. Am, însă, cum vedeți, douăzeci și șase de centimetri și mă număr printre persoanele înalte pe planeta mea. Nu sîntem albaștri, ci roșii ca focul. Iarăși îmi pare rău, dar avem și două coarne mici pe frunte. Servesc la trimis între ele o scînteie de înaltă tensiune, cînd simțim nevoia să ne amplificăm considerabil facultățile cerebrale. Iar trompa, nu știu ce aveți împotriva ei, noi o găsim foarte drăguță.

— Tinere, eu sînt vinovat că m-am lăsat antrenat

într-o discuție cu un ignorant. Înfățișarea ființelor inteligente din sistemul *Sigma Draconis* a fost dedusă prin calcule probabilistice foarte amănunțite și e bine cunoscută tuturor oamenilor de știință. N-am, prin urmare, timp de pierdut cu farsele dumitale puerile, așa că te rog să părăsești cît mai repede încăperea.

CU SÎNGE RECE

Cînd auzi ce venise să-i propună bărbatul cărunt care ședea acum în fața lui și insistase la telefon, „domnule Merlin, trebuie neapărat să vă văd, e vorba de un lucru foarte serios, cere să fie explicat pe îndelete", simți întîi pornirea să-l oprească din capul locului. „El, consultant cinematografic? Cine avusese ideea asta năstrușnică?" Apoi, treptat, începu să asculte cu o atenție crescîndă cuvintele vizitatorului. Acesta își cunoștea meseria. Expunea calm, manierat, metodic, obligațiile care i-ar fi revenit lui, Prospero Merlin, dacă semna contractul cu casa de producție, și cît urma să primească, minus taxele și plus procentele, la difuzarea filmului.

Părea că prevăzuse prima reacție nefavorabilă și, fără să se lase descurajat de ea, ataca senin partea practică a chestiunii. Ar trebui doar să citească scenariul („ nu vă ia mai mult ca două, trei ore") și să comunice observațiile asupra lui („din punct de vedere științific, bineînțeles"). Să discute cu autorul eventualele modificări, să-și arunce ochii peste machetele decorurilor („poate vreunul din ele conține ceva aberant"). Să parcurgă încă o dată dialogurile în forma lor ultimă, înainte de turnare („mai intervin schimbări pe parcurs"). Să asiste la discuția cu producătorii înainte de finisarea definitivă a montajului („au și ei pretențiile lor"). În fine, nu era mare lucru. Cel mai mult îl deranja faptul că se prevedea ca unele scene să fie turnate chiar în laboratorul lui, iar prezența atîtor oameni străini, actori, mașiniști și secundanți ai regizorului, avea să aducă a-

colo o dezordine infernală. Dar și pentru aceasta compania era gata să plătească bani frumoși. Împreună cu onorariul de consultant, ei i-ar fi prins grozav de bine, mai ales că subvenția, pe care contase, nu o obținuse și punerea la punct a aparatului său reclama încă destule cheltuieli.

Ceea ce-l determină, în ultimă instanță, să-și schimbe cu totul atitudinea față de propunerea reprezentantului casei cinematografice fu însă un amănunt : tresări brusc cînd auzi cuvîntul *telecinetică*. „Am aflat că dumneavoastră sînteți unul dintre foarte puținii oameni care se pricep la așa ceva. Or, în filmul nostru, tocmai despre asta e vorba". Și se porni să-i povestească subiectul.

Îl frapă similitudinea extraordinară de situație. Exact ca fizicianul din scenariu era și el inventatorul unui aparat de transmis persoanele la distanță. Se baza pe același principiu, emițătorul lua întîi „mulajul" corpului de expediat, adică stabilea cu o precizie absolută poziția și natura tuturor atomilor care-l alcătuiau. Prefăcea instantaneu astfel de informații în semnale electrice și le telefona la destinația dorită. Acolo, receptorul executa operația inversă, adică organiza atomii din aer după „mulajul" primit și realiza un duplicat perfect al persoanei respective.

Inventatorul avea dificultăți cu experimentarea aparatului pe care-l construise. După cine și cum să ia primul „mulaj" ? Problema aceasta îl frămîntă și pe Prospero. Transmisese pînă acum diferite obiecte în alte camere și chiar o pisică, în vecini, unde întrebă apoi de ea, mințind că dispăruse din casă. Animalul își curăța liniștit blana în locul prevăzut să ajungă.

Dar Prospero nu putea ști ce se întîmpla în capul pisicii. Era ea oare într-adevăr o copie aidoma cu originalul ? Avea nevoie de un om pentru o experiență concludentă și întrevedea ocazia nesperată să o realizeze ușor, dacă și-ar da concursul la turnarea filmului. Reținu că, acolo, inventatorul se folosea de o stratagemă pentru a analiza și „transcrie" atomii din care e alcătuită persoana cuiva. Îi arăta unui tip, venit să iscodească la ce lucrează, cum funcționa, chipurile, aparatul și profita de ocazie spre a efectua o „copie" după individ, fără ca el să știe. Chiar așa putea proceda și dînsul, dacă filmările vor avea loc în laboratorul lui, se gîndi Prospero.

Semnă, deci, contractul și echipa pentru amenajarea platoului fu la el peste cîteva zile. Veni să inspecteze terenul și Carlo, regizorul, un tip scund și nervos, cu o nevoie irepresibilă de a da comenzi tot timpul, apărură interpreții principali precum și diverși alți trepăduși. Actorii îl agasau, erau preocupați exclusiv de persoana lor, se răsfățau și, mai mult chiar decît femeile, un mulatru zvelt și înalt, care părea excedat înainte de a face vreo mișcare (o vedetă, probabil).

În schimb, de la primele discuții pe marginea scenariului, autorul acestuia îi trezi o vie simpatie. Voia să știe dacă Prospero putea transmite realmente pe cineva într-o altă localitate, descompunîndu-i corpul și reconstituindu-l acolo unde persoana urma să ajungă. El rîse : „Facem un film fantastic, doar !". Telecinetica, se grăbi să-i explice, e abia la începuturile ei, iar cercetările lui sînt mai curînd de ordin teoretic.

Îl impresionau scrupulele morale pe care le invoca Santos, (așa se numea scenaristul), față de fabricarea unei „copii" după cineva. În ce raporturi se va afla ea apoi cu „originalul" ? ținea să stabilească neapărat, deși el, Prospero, nu acorda o mare importanță acestei probleme. Principalul obiect al curiozității lui era dacă exemplarul trimis la distanță păstrează toate particularitățile ființei reproduse, inclusiv memoria ei ; pentru rest, să-și bată alții capul. Întreaga complicație etică a scenariului îl intrigase, fără să-i modifice însă optica. Asculta argumentele lui Santos cu o anume indulgență pe care era dispus să o acorde firilor hipersensibile ; el rămînea obsedat de verificarea pur experimentală a aparatului său. Ce se va întîmpla dacă vor apărea doi mulatri identici ? Iată o chestiune de care îi păsa foarte puțin. Ba, cînd se gîndea mai bine la această ipoteză, ea îl amuza. Înfumuratul ăla poate are să înceapă astfel să-și cunoască lungul nasului, descoperind că nu e unic pe pămînt.

Sosi și momentul turnării scenei cînd inventatorul recurgea la stratagema din scenariu. Sugeră să se filmeze episodul în cabina aparatului său, fiindcă — îi explică regizorului — cam așa ar urma să arate o instalație de trimis persoanele la distanță. Chiar lunganul plin de el juca rolul curiosului, pe care inventatorul îl atrage în cursă. Prospero fu amuzat de această nouă coincidență între scenariu și realitate. Cînd propuse ca dînsul să o facă pe savantul viclean, pentru că va ști să umble mai bine ca oricine la numeroasele dispozitive ale aparatului, regizorul fu încîntat.

Prospero debută în cinematograf și realiză totodată un „decalc" perfect după faimosul june-prim, Julius Benedictus, sau „fatalul Ben", cum îi spuneau ziariștii.

Îl auzi pe acesta declarînd că abia așteaptă să termine filmările, ca să plece în Hawaii, unde vrea să-și petreacă o vacanță, fără să știe, acolo, nimeni de el. Prospero se îndoi că individul ar putea să trăiască măcar o săptămînă în anonimat, dar luă act de declarație. Chiar a doua zi dimineața se urcă într-un avion care zbura spre Honolulu. Lipsi numai patruzeci și opt de ore, spunîndu-le tuturor că o rudă apropiată i-a decedat și trebuie să fie prezent la înmormîntare. Montă într-o cabină telefonică de pe aeroportul hawaian receptorul aparatului, fără mare greutate. Imediat ce reveni acasă expedià dublul „fatalului Ben" în primitorul port al insulei Oahu.

* * *

Către prînz actorul îi dădu un telefon. Îl ruga foarte mult să treacă seara pe la el. Voia niște lămuriri în legătură cu o scenă care urma să fie turnată curînd și-l nedumereau acolo anumite replici. Se adresase, firește, întîi lui Santos, dar el nu fusese în stare să-i explice destul de limpede lucrurile. Va avea o mare plăcere să poată cina cu un om de știință. Îi rămînea îndatorat, dacă primea. Rostise ultimele cuvinte ca și cum ar fi fost cel puțin prințul de Galles.

Prospero nu avea nici un chef să ia masa cu Benedictus, dar consimți, pentru că soarta filmului începuse să-l intereseze. Porni cu puțin înainte de ora opt către locuința actorului. Era o vilă impunătoare, situată într-un cartier retras al orașului. Sună la intrare dar nu-i răspunse nimeni. Mirat, insistă, ba strigă și de cîteva ori: „Hei! Nu vine cineva să deschidă?". Cînd constată că și aceste apeluri ale sale rămaseră fără rezultat, încercă ușa. Era neîncuiată. Pătrunse în vestibul și de aici în hall. Nu întîlni țipenie de om. Căută comutatorul și aprinse lumina. Masa mare din mahon, cu picioare masive, sculptate în forma labelor de leu, oferea vederii o sticlă aproape golită și două pahare. Unul, răsturnat, lăsase să i se scurgă conținutul pe covor, unde privirile lui Prospero descoperiră o pată de whisky și, lîngă ea, lungit, trupul actorului. „Fatalul Ben" zăcea în nesimțire, cu fața în jos. Prospero se aplecă, îl întoarse, și constată că era rece și nu mai respira. Avea o rană urîtă la tîmpla dreaptă, unde o pată vînătă arăta că-și izbise capul, căzînd, de piciorul mesei și una din ghearele acelea uriașe leonine îi provocase moartea.

Actorul se bătuse cu cineva, așa lăsau impresia halatul lui de casă desfăcut și sfîșiat la umăr, o anumită dezordine în cameră, poziția scaunelor și, firește, paharul răsturnat.

Conflictul izbucnise însă după ce victima și adversarul băuseră întîi împreună. Aceasta arăta că se cunoșteau. Altfel Ben nici nu ar fi fost într-o ținută atît de familiară.

Prospero renunță însă repede să mai facă deducții. Nici nu simți o nevoie deosebită să afle ce se întîmplase în camera unde zăcea neînsuflețit actorul. Esențial era că acesta murise. Iată un fapt bine venit, își spuse Prospero. Rezolvă dintr-odată o mulțime de încurcături care ar putea să se ivească. Avusese dreptate să nu-și bată capul prea mult cu ce-o să facă Ben cînd îi va apărea în față dublul său. Sînt probleme pentru inși care au pasiunea cazuisticii morale, ca Santos. Mai intervine și providența, după cîte se vede, și aranjează lucrurile, iar el ar fi un mare dobitoc să nu profite de împrejurare.

Aduse mașina din stradă chiar în fața scării de intrare a vilei. Tîrî cadavrul actorului și-l băgă în portbagaj. Așeză iar în picioare paharul răsturnat. Șterse cu batista urmele de whisky vărsat pe masă. Îndreptă covorul și scaunele. Ajuns acasă, trecu imediat la dezintegrarea „fatalului Ben" și o realiză în cîteva clipe.

Se culcă fără cel mai vag sentiment de culpabilitate. Adormi repede și-l visă pe dublul „fatalului Ben", dînd autografe unei armate de gîsculițe care răsăreau fulgerător în jurul lui, oriunde apărea prin Honolulu.

*

* *

Visul fusese premonitoriu, căci a doua zi dimineață descoperi în ziar o fotografie a starului, mai melancolic ca oricînd. O scurtă informație anunța că admiratoarele îl recunoscuseră îndată ce ieșise din hotel și-i făcuseră o primire entuziastă.

Pe la unsprezece chemă Santos. Era foarte agitat și ținea să se vadă cu el negreșit, chiar atunci dacă avea timp. Nu trecuseră nici zece minute și sună la ușă. Arăta groaznic, palid ca un cadavru, vorbea grăbit, pierzînd șirul cuvintelor. Spuse de cum intră : „Trebuie să-ți fac o mărturisire gravă. L-am omorît pe Ben".

Prospero își invită oaspetele să ia loc. Scenaristul acceptă, dar nu reușea să stea pe scaun. Se ridica mereu și umbla nervos prin cameră în toate părțile.

Din confesiunea lui confuză, Prospero află, nu fără greutate, că Santos îl detesta de mult pe actor. Îi făcea greață aerele acestuia. Imbecilul se credea un al doilea Rudolf Valentino. (Aici Prospero îi dădu deplină dreptate). Omul nu primea pe tot ce scrisese nici jumătate din cît încasa „fatalul Ben" ca să-și arate, o săptămînă, mutra în fața obiectivului. Și culmea, fata lui Santos, pentru care el și-ar fi dat viața, se îndrăgostise de cabotin. Îi trimitea scrisori, amulete, avea toată camera plină cu fotografii ale „fatalului". În sfîrșit, nu lipseau motivele ca scenaristul să nutrească față de idolul brun al tinerelor fete o adevărată ură.

Ben îl invitase pe Santos la el, ieri după amiază, să discute niște replici, susținînd că nu-i sună bine. „Se socotea chemat să dea sfaturi și în materie de literatură, animalul !". La început fusese amabil, atîta cît reușea dînsul să fie. A adus o sticlă de *Bourbon* și au consumat-o aproape în întregime. Treptat, Ben a devenit tot mai arogant. I-a declarat textual lui Santos că scenariul lui nu face două parale. E un adevărat rahat, a adăugat, cu o vizibilă plăcere de a-și umili conlocutorul. Jignit, Santos s-a ridicat să plece. Ben n-a vrut să-l lase. S-a așezat înaintea ușii, proferînd tot soiul de injurii, între altele că el, Santos, e o nulitate și, după ce a scris o asemenea porcărie, are datoria să asculte observațiile cuiva grație căruia există singura șansă ca din imbecilitatea asta să iasă un film pasabil.

L-a împins cu energie înapoi pe scaun. Santos s-a împotrivit. Ben i-a pus mîna-n piept. Vocifera : „Ai să stai aici, ca să afli cît de nerod ești !". S-au încăierat. Santos l-a îmbrîncit. Ben s-a împiedicat de covor ; era și puțin băut, bănuiește. A căzut și s-a lovit cu tîmpla de o gheară a piciorului mesei. A rămas acolo jos. El și-a dat deodată seama că nu mai mișcă. A vrut să-l ridice și atunci a observat urma loviturii pe care nenorocitul și-o făcuse la tîmplă căzînd. Nu poate s-o uite, era un cheag de sînge învinețit. Îl omorîse, chiar dacă fără să vrea. Așa stăteau lucrurile !

Și-a pierdut capul. I se topiseră orice resentimente față de găliganul orgolios care zăcea acuma întins, fără suflare. Dimpotrivă, ar fi fost fericit să-l vadă iar în picioare, hlizindu-se disprețuitor la el. Avea tot timpul imaginea rănii aceleia sinistre înaintea ochilor. L-a cuprins o spaimă cumplită și a fugit.

N-a închis ochii toată noaptea. Oricîte circumstanțe atenuante își găsea, făcuse o crimă. Ben l-a provocat, moartea se datora unui accident, dar el, Santos, era de vină. Nu-i dăduse brînci actorului ?

În zorii zilei s-a predat autorităților. A fost la comisariat și a povestit totul. L-au pus să semneze o declarație și a rămas să aștepte, sub pază, pînă cînd polițiștii au să se întoarcă, după ce vor fi examinat locul crimei. Peste o jumătate de ceas, a fost introdus în biroul

comisarului. Acesta i-a cerut să repete adresa lui Ben și ce spunea că se întîmplase. Apoi l-a privit într-un mod ciudat: „Bizar e — a spus — că acolo locuiește într-adevăr cineva care se numește Julius Benedictus, dar n-am găsit nici o urmă de cadavru. E actorul de cinematograf?" Cînd Santos i-a confirmat faptul, un polițist mai tînăr, care ședea lîngă comisar, puțin mai în spate, și răsfoia ziarul, a sărit deodată ca ars: „Șefule, a strigat, ia uită-te la asta!". Și a întins pe birou pagina cu poza lui Ben. Scria acolo că „fatalul" se află în Honolulu, unde dă autografe admiratoarelor.

Comisarul, continuă Santos, l-a întrebat cum stătea cu sănătatea. Pe urmă i-a cerut să se ducă acasă și să rămînă la dispoziția autorităților: „Ne anunțați dacă părăsiți cumva localitatea. Ar fi bine să consultați un medic de nervi" a mormăit, văzînd că el nu se grăbea să plece și o ținea mai departe că l-a văzut cu ochii săi mort pe actor, care avea privirile sticloase și tîmpla dreaptă învinețită.

După ce ieșise din comisariat (mai mult dat afară), îi telefonase lui Prospero și venise direct aici. Se simțea apăsat de vină și nu mai înțelegea nimic. Cum putea fi Ben în Honolulu, cînd el îl lăsase rece la picioarele mesei masive din hall? De ce afirmau polițiștii că nu exista acolo nici un cadavru? Și pentru care motiv refuzau să creadă ce le spusese și-i dăduseră drumul? El, Prospero, cel puțin, știe că e în toate mințile și nu aiurează.

Omul era într-o stare de plîns, cu adevărat pe cale să înnebunească. Prospero își dădu întîi osteneala să-l liniștească. Stărui să ia un calmant. Îi umplu el însuși paharul cu apă și așteptă să vadă cum îl bea pînă la capăt, după ce înghițise comprimatul. Abia atunci cînd obținu ca Santos să stea jos și să nu mai umble agitat prin cameră, începu să vorbească.

Și convingerea lui era că avusese o halucinație. Prea se lăsase obsedat de scenariul pe care-l scrisese și continua să-i tot modifice amănuntele ca să facă lucrurile, cum spunea, cît mai credibile. Nu trebuia să aibă loc și în film ceva aproape identic? Retrăia în minte, din clipa cînd a

început turnarea, fiecare episod al scenariului. Poate să-l asigure că el, Prospero, care i-a devenit puțin amic, a observat mai de mult, fenomenul. De aici pînă la a ajunge să confunzi realitatea cu ficțiunea nu e o cale prea lungă. Așa se întîmplă cînd natura îți dăruiește o imaginație aprinsă. Pe dînsul, ca om de știință, cu o gîndire pozitivistă, rece, nu-l pîndeau asemenea primejdii, dar era și exclus să reușească vreodată a-și închipui situațiile complicate și dramatice din scenariul lui Santos.

Acesta țîșni de pe scaun. Cum? El îl văzuse realmente pe Ben mort, cu semnul acela vînăt la tîmplă! Prospero îi ceru să aibă răbdare cîteva clipe. „Hai să raționăm puțin" — îl îndemnă. Faptul că Ben a fost ucis îi tulbură conștiința, sau răspunderea morală de care se simte încărcat pentru moartea actorului? Îl detesta, mărturisise singur înainte. De dispariția lui de pe lume, nu s-ar fi sinchisit deci, e de presupus. Nu suportă însă ideea de a purta vina morții cuiva. Așa e? Santos încuviință. Nu încape nici o îndoială. După ce-l lăsase întins acolo jos, fără suflare, ar fi fost omul cel mai fericit să se știe cu totul străin de împrejurările care au pus capăt vieții lui Ben. Bun, reluă Prospero. Și dacă imbecilul ăla nu pățea nimic, cum s-ar simți Santos acum? „Ca un om scăpat de la înec", îl încredință acesta. S-ar îmbăta de bucurie.

„Poți să și începi atunci, zise Prospero, aducînd o sticlă de Ballantines. Află că *fatalul Ben* e bine mersi, și dă autografe elevelor de liceu pe o plajă din Oahu".

Santos nu părea să acorde vreo încredere acestei afirmații. Prospero se referea la știrea din ziar? E o prostie. Cine știe ce lichea de reporter a născocit-o, ca să umple pagina, în lipsa altor noutăți senzaționale!

„Ba e adevărul curat!" — îl contrazise Prospero. Dacă vrea să știe, el auzise aseară la radio, cu urechile lui, vocea *fatalului,* explicînd că a venit să-și petreacă o vacanță incognito în Hawaii, dar nu poate să scape de mulțimea admiratoarelor care-l recunosc oriunde se arată. Prospero mințea, fiind însă absolut sigur că actorul își va manifesta foarte curînd prezența într-un asemenea chip.

Efectul știrii asupra lui Santos fu — așa cum prevăzuse — benefic. Scenaristul își reveni și dădu semne de înseninare. Nu era convins încă, dar ceva se clătinase într-însul. Ceru detalii în legătură cu emisiunea; cum ajunsese Prospero să o asculte? Acesta, așteptîndu-se la întrebare, născoci ușor o explicație plauzibilă. Apoi, ca să-i întărească încrederea, îl întrebă de ce nu vorbește cu regizorul filmului. Acela trebuie să fi turbat, deschizînd ziarele, și acum dă telefoane după Ben, peste tot în Hawaii. Santos găsi sfatul foarte bun. Îl sună pe regizor și auzi din gura lui colecția celor mai plastice epitete la adresa mulatrului. Da, plecase în Hawaii, fără să-i spună nimic. A vorbit cu el la telefon chiar înainte. Susține că s-a trezit acolo fără să-și poată aminti cum, poate după o pileală strașnică. Îl lua drept idiot, istorisindu-i asemenea povești de adormit copiii. Dar a auzit și din partea lui cîteva. I-a comunicat să se pregătească pentru un proces monstru, dacă nu va fi pînă poimîine pe platoul de filmare. Are să-l coste cam scump vacanța aceasta hawaiană.

Cînd puse jos receptorul, la încheierea convorbirii, Santos părea alt om. Era intrigat doar de halucinația pe care o avusese, nu-i spunea acum altfel. „Mă duc să mă îmbăt", declară, despărțindu-se de Prospero.

*

* *

A doua zi, spre seară, reveni descompus. Ținea în mînă o brichetă de aur, somptuos lucrată. O găsise în buzunarul sacoului pe care-l purta cînd se bătuse cu Ben. Nu dăduse pînă atunci de ea pentru că, plecînd la comisariat, își schimbase hainele, cele din ziua încăierării nefiind utilizabile fără o intervenție serioasă a fierului de călcat. Bricheta îi căzuse lui Ben din halatul de acasă în timpul luptei. Santos o observase, cînd încercase să-l ridice de jos pe actor și o băgase mașinal în buzunar. Acum o oră o descoperise, căutînd în sacou o agendă cu numere de telefon. Îi arătă lui Prospero inițialele J. B. gravate fin pe brichetă. Era așadar limpede că nu avusese o halucinație și fusese într-adevăr la Ben.

Și cum reușise acesta să ajungă peste cîteva ore în Honolulu? Ceva nu era în regulă aici. Oare cine avea interes să ascundă moartea mulatrului? Și oricum, chiar dacă nu i-o imputa nimeni, era, fără dubiu, vinovat de ea și gîndul acesta îl chinuia.

Prospero avea în față un om disperat. Nu izbutea să înțeleagă de ce, oricîtă silință își dădea. Santos îi inspira însă milă și hotărî să fie sincer cu el.

Se referi iar la scenariu. Acolo avea loc o veritabilă operație telecinetică grație unei stratageme. Rezultatul fusese ivirea a doi inși absolut identici și, pe urmă, autorul experienței nu mai știa ce e de făcut cu amîndoi. Îl mințise, recunoștea, dar într-un anume sens îi spusese și adevărul.

Realitatea se suprapunea realmente ficțiunii, numai că nu autorul scenariului era obiectul acestei coincidențe, ci el, Prospero, care l-a expediat efectiv pe Ben în Hawaii. A profitat apoi de întîmplarea nefericită (oare?) și a restabilit o situație normală. Nu mai există acum decît un singur Ben, cel care se află la Honolulu, dar o să sosească mîine glonț aici, fiindcă știe ce poate să însemne pentru el nerespectarea contractului.

Dacă e același ins? Neîndoios! Îi dă cuvîntul că o să fie chiar „fatalul Ben" în carne și oase, exact așa cum îl știe, cu privirile lui disprețuitoare, sub genele lungi de cotoi irezistibil. Fără un fir de păr din cap lipsă! Și ca să nu-l regrete atîta pe Ben, e bine să știe că va avea foarte curînd prilejul să-i audă iar părerile despre scenariul său. Deoarece și ele au rămas în capul lui neschimbate. Speră însă că de astă dată o să-i încaseze liniștit toate măgăriile, ca să nu ajungă din nou la bătaie și, ferească dumnezeu, să deterioreze o figură care valorează milioane.

Pe Santos îl buimăci în asemenea măsură ceea ce află încît încasă nepăsător ironiile lui Prospero. Cerea mereu explicații suplimentare, nu-i venea să creadă că lucrurile pe care și le imaginase ca fantastice căpătaseră o existență reală. Era curios cu cîtă greutate el, autor al unor scenarii pentru filme de anticipație, accepta să-și întîlnească ficțiunile în viață. Prospero bănui că la mijloc trebuie să fie o formă de orgoliu

profesional: Santos nu se mai simțea un născocitor de întîmplări extraordinare ci reproducătorul anumitor fapte singulare care se petrecuseră aievea.

Oricum, voia să știe mai cu seamă dacă duplicatul lui Ben ține minte și tot ce i se întîmplase actorului în cursul vieții. „Firește", îl asigură Prospero. „Nu are doar aceeași constituție a creierului?". Ghicind motivul interesului purtat de Santos memoriei „dublului", savantul se grăbi să-i alunge temerea pe care, probabil, o nutrea. „Tot, cu o excepție! Nu mai știe ce s-a întîmplat din clipa cînd am luat *decalcul* după el. Așa că poți să fii liniștit. Ignoră complet ciocnirea care a avut loc între voi. O să-ți întindă, prin urmare, condescendent și colegial mîna. Dar te previn încă o dată să nu crezi că și-a schimbat părerile despre tine și talentul tău literar, astea existau în capul lui dinainte".

Voia să resuscite imaginea acelui Ben detestat de Santos, ca el să accepte astfel mai ușor ideea unui joc inofensiv de substituții fizice, fără implicații morale. „Are să-ți pară curînd rău că n-a murit de-a binelea", adăugă sentențios. Santos, însă, la gîndul de a da iar ochi cu Ben, resimțea o teamă gîtuitoare. Numai așa, știa foarte bine, revăzîndu-l pe lungan dîndu-și aere în fața lui, s-ar fi eliberat de sentimentul că săvîrșise o crimă. Dar, în același timp, avea o frică paralizantă de întîlnire, și singură ideea ei îi aducea automat în minte chipul actorului cu ochii înghețați și vînătaia fatală la tîmplă.

„Mîine reîncep filmările, m-a anunțat Carlo acum o oră. La unsprezece omul tău va fi aici, a trimis o telegramă că sosește negreșit. Scapi de coșmarul ăsta", îi spuse Prospero, bătîndu-l încurajator pe umăr.

*

* *

Ben ateriză dimineața la nouă. Tot timpul zborului încerca să găsească o explicație pentru Carlo. Apucatul ăla nu voia să creadă nici în ruptul capului că s-a trezit la Honolulu, fără să-și poată aminti cum ajunsese acolo, oricît încercase. Așa pățești, cînd te apuci să

spui adevărul. Acum trebuia să născocească o minciună, ca să nu-i lase lui Carlo impresia că vrea să-și bată joc de el.

Era ceva foarte curios. Parcă i se golise în întregime creierul, pe o bucată de timp, nu prea mare, dar oricît. Vidul începea de la ultima scenă filmată în care el căuta să afle cum funcționa invenția aceea stupidă (la ce dracu' folosea?) și autorul ei îi dădea explicații. Apoi se mai vedea ieșind dintr-o cabină telefonică pe aeroport. Ce făcuse aproape trei zile, între timp, îi e cu neputință să-și aducă aminte. Nici cum de nu luase nici o valiză. A trebuit să-și improvizeze o mică garderobă pe loc. Noroc că acolo nu avea nevoie de mare lucru; cu două perechi de pantaloni, o vestă albă și niște cămăși colorate se descurcase pentru moment. Pînă și biletul de avion îl rătăcise, degeaba își scotocise toate buzunarele în căutarea lui. Era stranie amnezia asta. Nu i se mai întîmplase niciodată, ar trebui să întrebe un medic.

A fost convins că terminase filmările. Altfel cum ar fi plecat? Mai avea obligația să apară în ultimul episod, dar îi ieșise complet din cap cînd fusese turnat și în ce împrejurări. Filmul de altfel nu-l interesa deloc. Primise să facă parte din distribuție, fiindcă insistase atîta Carlo. „Am nevoie de un nume trăsnet", spusese, umblase după el săptămîni în șir ca să accepte rolul și acum avea tupeul să vină cu amenințări. Lasă că o să i-o plătească la momentul potrivit. El nu e un fitecine cu care să vorbească răstit orice regizoraș. A acceptat rolul mai mult din milă, pentru a-i da nătărăului ăstuia o șansă. Obținea oare altfel cineva ca Julius Benedictus să figureze pe genericul unui film de duzină? Ba chiar țîmpit. Scenariul nu face două parale. O mulțime de replici sună complet aiurea, mai cu seamă în ultimul episod. El, fără să se ocupe cu redactarea dialogurilor, simte ce se potrivește și ce nu în gura unui personaj și o să i-o spună lui Santos. Băiatul ăsta își cam pierde vremea în cinematograf, iar, ca scriitor, greu să crezi că ar fi ceva de capul lui.

De la aeroport, Ben trecu pe acasă, făcu un duș și se schimbă. Deschise larg toate ferestrele, fiindcă ni-

meni nu aerisise în lipsa lui camerele și atmosfera era îmbîcsită. Afară strălucea soarele, niște copii alergau strigînd. O viespe mare, galbenă, dădu să intre pe geam, se încurcă în perdea și începu să bîzîie. Voi să o gonească afară. Viespea scăpă din cutele perdelei, își luă zborul și, deodată, pe Ben îl fulgeră o înțepătură foarte dureroasă în tîmpla dreaptă. Duse mîna acolo. Simțea o usturime cumplită și locul se umflase. Privi în oglindă, bestia îl aranjase destul de urît. Pe lîngă că-i stricase figura seducătoare, proaspăt rasă, acționase și asupra sistemului său nervos. Nu putea să clipească din ochi, fără o senzație ascuțită de durere. Și capul și-l mișca greu, parcă era în întregime umflat.

Reveni în baie și căută prin dulăpiorul cu medicamente. Trebuia să se dreagă rapid, să reducă efectele agresiunii căreia îi căzuse victimă și să fie exact la întîlnire.

În cursul drumului, durerea și inflamația cedară simțitor, așa că Ben, dîndu-și puțină osteneală, putu să intre triumfător pe ușa laboratorului. Adoptă o mină veselă care-i punea în valoare dantura albă, strălucitoare, și spuse, glumeț, din prag: „Salut, băieți! Fără Ben, văd că nu puteți termina filmul ăsta păduchios!".

Zărindu-i pansamentul de la tîmpla dreaptă, Santos se lumină la față. Prospero însă rămase cu ochii pironiți în aceeași direcție. Fu cuprins de o totală nedumerire și mîinile începură să-i tremure.

CRIZA DE IMAGINAȚIE

Daniel împlinise cincizeci și trei de ani, scrisese opt romane și nenumărate povestiri care, adunate laolaltă, alcătuiau încă șase volume groase. Se putea spune despre el că este, fără îndoială, un autor consacrat, deși nu-l vizitase niciodată *Marea Inspirație.* Era și motivul pentru care, cu cît înainta în vîrstă, avea tot mai puține certitudini de a fi dat la iveală o operă durabilă. Suspecta pe oricine îi lăuda iscusința scriitoricească. Adică îmi cunosc bine meseria, dar mă ocolește *scînteia*, asta vrea să spună.

O debutantă îl rugase să-i citească un manuscris, al cărui erou principal era chiar el. Fusese atentă la preferințele vestimentare, ticurile verbale și comportările lui caracteristice, reproducîndu-le fidel, astfel încît să poată fi recunoscute de toată lumea. Ba, ca să înlăture orice echivoc, amintea și ce cărți publicase personajul, un scriitor cunoscut, citînd două titluri de roman, ale sale, semnate Thomas Daniel. Păstrase pînă și aceleași nume, ușor de ghicit îndărătul inițialelor: T. D.

Avea talent puștoaica, nimic de zis, dar și un tupeu fără pereche să-i trimeată tocmai lui manuscrisul. E drept, îl înfățișase ca pe o persoană cu mult farmec și chiar cu o anume noblețe intelectuală. Acel T. D. sîrguincios și inventiv reușea, la sfîrșitul narațiunii, să restabilească încrederea în rostul scrisului după ce o bandă de ratați depuseseră pînă atunci enorme eforturi să o ruineze definitiv prin ambițiile lor nesăbuite.

Daniel nu se gîndea să trădeze cel mai mic semn de supărare (ar fi fost luat drept un încuiat iremediabil).

dar povestea îl otrăvise rău. Personajul triumfa prin îndemînare, măsură, pricepere, travaliu chibzuit și tenace. Nimic demonic în el. Daniel citise în toate acestea o condamnare mascată a mediocrității, ferită de experiențe abisale. Și ce putea fi mai nesărat decît un asemenea ins, înzestrat doar cu însușiri respectabile?

Îi căzuse de curînd în mînă o carte a lui Stanislas Lem, *Summa Technologiae*, și o parcursese cu mult interes. Ipotezele fantastice îl fascinau, dar nu reușise niciodată să le aplice în scrisul său. Și acum trebuise să recunoască încă o dată că nu avea nici o chemare pentru literatura de imaginație. La el, pe măsură ce narațiunea înainta, fantasticul, ori de cîte ori intervenea, se scurgea din povestire ca nisipul printre degetele unei mîini care încearcă zadarnic să-l rețină.

În cartea lui Lem, mai ales capitolul despre *fantomatică* îi trezise pofta să scrie o istorie cu situații paradoxale, asemenea celor amintite acolo. Dacă înțelesese bine, era vorba de a da cuiva iluzia perfectă că trăiește anumite lucruri, fără ca nimic din ele să se petreacă într-adevăr.

Mijlocul consta în a-l face să resimtă prin simulare toate senzațiile pe care le-ar fi încercat aievea. Un om culcat în pat, cu toate simțurile cuplate la o mașină de fabricat asemenea iluzii, căpăta convingerea că trece prin cele mai fabuloase aventuri, dacă așa fusese programat. Tehnica modernă era capabilă să realizeze chiar în prezent astfel de operații și avea să le efectueze cu o mare ușurință, peste cîtăva vreme, susținea Lem.

Pe Daniel îl tulburase îndeosebi cercul vicios care se crea prin fantomatizare. Cine suferea odată efectele acesteia pierdea pentru totdeauna posibilitatea de a mai face distincție între realitate și iluzie, chiar dacă i s-ar fi arătat mașina și cum funcționează ea. De unde să știe care e adevărul? Nu mai avea nici un criteriu sigur de apreciere, pentru că și dezvăluirea mistificării, patul în care se afla întins, aparatura, demonstrația, toate puteau fi la rîndul lor simulate.

Se simțea împins să găsească, totuși, condeiul de lucru, aceasta devenise pentru el o adevărată disciplină,

trebuia să umple zilnic cîteva file cu scrisul său mare, ordonat, era ca o gimnastică matinală. Cum nu avea alt subiect, hotărî să se ocupe pur și simplu de gîndurile care-l rodeau. Mucoasa aceea făcuse dintr-însul un personaj literar. Bun! Ce-l împiedica pe el acum să procedeze la fel?

Porni să scrie o povestire, în care ea deținea rolul de protagonistă. Nu inventa nimic, prezenta într-o anume lumină fapte care avuseseră loc realmente. Lăsă doar în oarecare umbră unele și le articulă în așa fel pe altele încît succesiunea lor să trădeze o intenționalitate neavuabilă. Istorisind, respectă riguros ceee ce se petrecuse cu adevărat, luîndu-și libertatea de a interveni exclusiv în interpretarea întîmplărilor. Și fără să spună prea multe, el, ci obligînd comportările să vorbească singure; se pricepea la așa ceva, nu trecea oare drept un romancier versat în „trucurile meseriei"? Totul era să creeze sentimentul că fîța aceea avusese anumite intenții în legătură cu dînsul și, neizbutind să și le realizeze, se răzbunase. De aici ieșise, ca urmare, în micul ei roman, portretul lui, aparent măgulitor, dar plin de venin secret, cînd îl studiai mai bine.

O cunoștea, firește, pe autoare, primise de la ea cîteva scrisori lungi, nu mai conteneau cu „maestre" în sus și „maestre" în jos. Îl și frecventase destul de asiduu, o vreme, îi făcea numeroase vizite, ca să cunoască — așa spunea — „cum lucrează un mare romancier". Dacă stă și se gîndește bine, poate chiar a urmărit să ajungă în dormitorul lui. Nutrise sau nu astfel de planuri, el avea dreptul să atribuie actelor ei ce sens voia și nici măcar să o facă expres, ci să lase aceasta pe seama cititorului. Condiția reușitei era să se păzească tot timpul de a aluneca în satiră. Nici un accent de batjocură! Obiectivitate senină, cel mult un pic de ironie blîndă, înțelegătoare și resemnată. Efectul va fi mortal, își spuse surîzînd, mulțumit de tonul imprimat istorisirii. Îl amuza efectiv ceea ce scria, i se citea încîntarea pe față. Izbutea să introducă o distanță critică plină de umor între persoana veritabilă a scriitorului T.D. și portretul lui din micul roman primit spre lectură. Oricine ar fi ghicit apoi ușor ce fel de frustrări își căutaseră

compensația în imaginea pe care tînăra autoare ținuse să o dea despre un prozator cunoscut.

Daniel îi plătea și polița datorată pentru aceasta. O zugrăvise pe blonda sa vizitatoare în cele mai suave culori, nu fără o secretă maliție. Dacă T.D. apărea drept întruchiparea mediocrității aurite, juna lui colegă inspira atîta stimă, încît tăia cheful oricui să se culce cu ea.

Scriind, uitase de fantomatică, dar situațiile stranii în care omul se putea trezi pus din cauza acesteia nu încetaseră să-l intrige. Inconștientul lucra. Intră în baie ca să ia ceva împotriva arsurilor care-l necăjeau de la o vreme și rămase cu privirile ațintite asupra chipului său din oglindă. Era fața unui bărbat cărunt, cu obrajii cam lăsați și pungiți în dreptul gurii. Se uita la Daniel fără simpatie, parcă intrigat de ce se întîmpla în jur. Avu deodată impresia că figura aceea nu era a sa, ci aparținea cuiva străin, care-l examina curios. Oare nu e chiar o altă persoană însărcinată să se țină tot timpul după el și să-i maimuțărească gesturile? Luă pieptenele și-l trecu prin păr, fără să aibă nevoie. Se surprinse controlînd dacă și individul din față face exact aceeași mișcare. Da, cu toate că nu era absolut sigur. Repetă gestul de cîteva ori lent și apoi brusc, foarte repede, încercînd să-și păcălească sosia. Individul din oglindă nu se lăsa dus, răspundea de fiecare dată cu mișcări identice. Identice? Nu chiar, observă Daniel. De pildă, luase pieptenele cu mîna stîngă, pe cînd el folosise dreapta. Asta era în afară de orice îndoială. Închise un ochi și constată că dublul său îl imită, dar cu celălalt. „Ce nerozii pot să-mi treacă prin minte, își spuse ca să alunge senzația de anxietate care pornise să pună stăpînire pe el. Inversarea aceasta e un fenomen descris în toate manualele". Dar gîndul următor care-i veni nu fu deloc mai liniștitor. Firește, așa se petrece fenomenul reflexiei, admise. De unde putea ști, totuși, că nu e el imaginea celuilalt? Căută argumente: dînsul există și atunci cînd nu se uită în oglindă. Respiră, își aude bătînd inima și acum îi e foame. O imagine nu simte asemenea nevoi. Se va duce la bucătărie și își va face două ochiuri. I-a rămas de ieri și niște ghiveci cu carne, trebuie doar să încălzească puțin cratița. E mulțumit de

ce a scris pînă acum, a găsit tonul potrivit, o superioritate abia perceptibilă, ușor sceptică, ba chiar melancolică pe alocuri.

Gîndul bizar nu-i da însă pace. *Oare cine poate spune cu certitudine ce face imaginea lui cînd el pleacă din fața oglinzii?* Nu mai există și gata! Într-adevăr, așa ar părea la prima vedere. *Dar dacă imaginea se ține în continuare după cel care a plecat, imitîndu-i gesturile ca înainte?* Lucrurile nu stau chiar așa de simplu, cînd te apuci să le examinezi mai îndeaproape. Teoretic trebuie să admitem și ipoteza aceasta, de vreme ce imaginea reapare instantaneu acolo unde întîlnim iar în cale o oglindă.

Și senzațiile? Satisfacția unei pagini bine scrise, oboseala, foamea? Gîndul bizar nu cedă. *Poate că și imaginea suferă tot ce trăiește persoana care a produs-o?* O simetrie perfectă ar cere neapărat ca lucrurile să se petreacă astfel. Pierea prin urmare și ultimul criteriu care i-ar fi permis să afirme cu siguranță că nu este imaginea altuia.

Se afla el însuși acum într-o situație fantomatică, dar nu vedea nici o șansă de a scoate din ea o istorie insolită, așa cum visa să scrie. Ca întotdeauna, lui, fantasticul îi fugea printre degete. Și de astă dată, ce-i rămînea să povestească? O întîmplare cum nu se poate mai banală: își privise chipul în oglindă.

Reveni la nuvela lui în dimineața următoare și reciti paginile pe care le scrisese. Nu-i mai plăcură atît de mult. Băgă de seamă că senzația stranie, încercată cu o zi înainte în fața oglinzii, se prelungește. Își pusese mereu, parcurgînd textul, o întrebare neliniștitoare: cine era, în definitiv, veritabilul T.D.? Cel din nuvela lui sau cel care deținea rolul personajului principal în romanul tinerei autoare? Sigur că eroul istorisirii sale, pentru asta doar o scria, ca să arate cît de subiectiv era prezentat acolo. O vanitate feminină rănită produsese imaginea prozatorului T.D. din manuscrisul care, precis, va stîrni la apariție multă vîlvă. Iată ce trebuia să-și spună orișicine, citind nuvela lui.

Daniel se și agățase, cu dibăcia sa reputată, de un amănunt: tînăra scriitoare relatase faptele la persoana

întîia, iar undeva, către final, cita cuvintele pe care i le-ar fi spus romancierul T.D.: „Poate ai să povestești dumneata odată toate acestea! Eu nu mă văd făcînd-o, am fost prea adînc implicat, dar ar merita să le aștearnă cineva pe hîrtie".

Manuscrisul fetei ar fi, deci, urmarea îndemnului adresat de T.D. Nuvela lui Daniel aducea doar un supliment de informație, arătînd ce umoare sentimentală prezidase la redactarea micului roman cu cheie.

Remarcă însă că lucrurile pot fi înțelese și altfel. În roman, T.D. lucra la o nuvelă. Întrebat ce subiect are, răspundea: „Cel mai trist cu putință. O femeie crede că stîrnește interes unui bărbat, pe cînd el nu resimte nici o atracție pentru dînsa și, dimpotrivă, depune eforturi disperate ca să scape de asiduitățile ei, fără să o jignească". Observa acum că o asemenea declarație (cum nu-i sărise în ochi de la început?) era în stare să schimbe cu totul imaginea lui T.D. din istorisirea sa. Aceasta ar putea fi socotită nuvela scriitorului. Atunci romanul îl înfățișa pe adevăratul T.D. și el se dovedea mult mai meschin decît găsise Daniel că apărea sub faimoasa lui corectitudine exemplară. Iată ce orgoliu prostesc de mascul care se crede irezistibil ascunde! O debutantă vine la el ca să ceară niște sfaturi profesionale. În realitate, vrea să se documenteze, plănuiește să scrie un mic roman din viața scriitoricească și T.D. o interesează ca personaj. Animalul însă își bagă imediat în cap că, gata, fata, sedusă de farmecul lui discret, umblă să se culce cu el. Și, culmea îngîmfării imbecile, face nazuri, nu o găsește demnă de atenția lui și rezistă superior la toate asalturile ei. „Doamne, ce cap de nătărău îmi pot crea singur!", se alarmă Daniel. Povestea cu oglinda revenea. T.D. din nuvela sa îl considera pe cel înfățișat de tînăra autoare o imagine a lui reflectată strîmb acolo. Dar nici ipoteza inversă nu era exclusă: T.D., eroul romanului pe care l-a scris zăpăcita aia, să se reflecte deformat de o autoadmirație stupidă în nuvela sa.

Daniel decise să nu lase loc unui astfel de echivoc. Modifică în consecință întreaga factură a nuvelei: romancierul T.D. parcurge manuscrisul unei tinere scriitoare, care-l rugase să-i citească încercările literare, și face însemnări pe marginea textului. Acestea se dilată cîteodată pînă la veritabile pagini de jurnal, adnotatorul aducîndu-și aminte cum a ajuns autoarea să solicite părerea confratelui ei mai experimentat și ce evoluție au avut relațiile lor. Așa, nădăjduia Daniel, apărea o distincție netă între ficțiune și realitate, nemaiîngăduind nici o interpretare contrară.

Lucră toată dimineața. Sigur, păstrase ceva din primul text, dar cea mai mare parte a noii versiuni trebuia rescrisă, chiar dacă faptele rămîneau aceleași. Formula diferită pe care o adoptase în relatarea lor cerea alt ton.

Trecînd la persoana întîia se simți mai în largul său. Încetă să caute a-l mima pe T.D. din roman, așa cum își dăduse osteneala pînă atunci. Vorbea el însuși și cît mai multă autenticitate era în folosul istorisirii. Nu doar întîmplările pe care le amintea, ci și stilul narațiunii, gîndurile exprimate cu un deplin firesc în cursul ei, urmau să dovedească cine era omul real și cine figura fictivă creată după modelul lui.

Pe la prînz făcu o pauză și ieși să ia puțin aer. La întoarcere, citi cîteva ore. Împrumutase o culegere de prefețe ale lui Henry James și avea ambiția să termine cartea deși nu prea gusta stăruința cu care autorul își analiza strategia narativă. Distincția între scriitor și narator o găsi însă judicioasă și demnă de reținut. Îmbucă ceva dar nu se mai simți în stare să lucreze. Îi era somn, plimbarea lungă de după amiază îl ajută să adoarmă repede, fără nici un somnifer.

Se trezi cu o mare poftă de a-și continua nuvela. Îi venise o idee, cum să contrapună ficțiunii realitatea într-un mod și mai convingător. Căută scrisorile pe care i le trimisese cîndva tînăra autoare și reproduse pasaje copioase din ele, cuvînt cu cuvînt, neschimbînd nici o virgulă. Avu de asemeni grijă ca și comentariile lui T.D. să cuprindă dese citate. Acestea aparțineau, firește, textului care-i fusese dat spre lectură, nu altuia, și erau transcrise iarăși întocmai. Supuse paginile sale unor radicale comprimări, înmulți intervențiile, rezumîndu-le adeseori la cîteva simple exclamații, lăsă înadins

propozițiile neterminate, întrerupte prin repetate puncte de suspensie.

Totul trebuia, în intenția lui Daniel, să facă impresia că nu nutrește nici o ambiție literară ; erau doar niște note fără pretenții. Descifrarea unei povești ascunse îndărătul lor urma să-i revină cititorului, ispitit să o reconstituie parcă fără voia nimănui, ea existînd de sine stătătoare, ca la Nabokov în *Foc palid.* Într-un cuvînt, era vorba de a face să creadă pe oricine parcurgea însemnările că are acces la realitatea nemijlocită a întîmplărilor care le-au provocat.

După ce scrisese întreaga zi, seara, căută o destindere. Hotărî să vadă un film și nimeri la o comedie de Woody Allen, *Trandafirul purpuriu din Cairo.* Urmări înduioșat peripețiile protagonistului care părăsea ecranul și cobora în sală, ca să înceapă acolo o aventură amoroasă cu consecințe dezolante.

Ieșind de la cinematograf, în drum spre casă, se întrebă ce statut ajunsese să aibă practic eroul nuvelei sale. Cine era, în fond, acest T.D. ? El, Daniel, își dăduse toată osteneala ca să fie identificat cu dînsul. Îl pusese să vorbească la persoana întîia, în maniera sa proprie, care constituia stilul cărților publicate de el și fusese obiectul unor analize critice, ba chiar al cîtorva pastișe. Strecurase în reflecțiile lui T.D. o sumedenie de elemente binecunoscute din biografia romancierului Thomas Daniel, evenimente, date, nume, adrese. Chiar neisprăvita aia îl ajutase în această direcție, prin faptul că-și botezase personajul cu inițialele numelui său și-i atribuise paternitatea a două romane pe care el le tipărise. În plus, T.D. comenta un manuscris primit spre lectură. Cum ar fi fost în stare de așa ceva, avînd numai existența livrescă pe care i-o îngăduia tocmai acest text ?

Dar dacă a părăsit și el ficțiunea și a pătruns în viața reală ca personajul din filmul lui Woody Allen ? Nu se prea simțea îndemnat să acorde credit unei astfel de eventualități. Trebuia să admită totuși că în manuscrisul pe care îl adnota, T.D. era un erou de ficțiune în cel mai strict sens. Altfel, de ce și-ar bate atîta capul ca să-i opună persoana sa reală ? În afară de aceasta, îl lăsaseră gînditor și considerațiile lui James, recent citite.

Își aminti că, după actualele teorii ale criticii, atunci cînd faci literatură, chiar vorbind la persoana întîia, creezi un personaj de ficțiune. Nu el, romancierul Daniel, ar fi autorul însemnărilor pe marginea manuscrisului fetei aceleia, ci o figură imaginară, generată de felul cum au fost redactate notele respective. E ceva adevărat aici, își spuse. Evident că nu Thomas Mann, ci Serenus Zeitblom vorbește în *Doktor Faustus* și ar fi o dobitocie să-l identifici pe Dickens cu David Copperfield. Dar cum stăteau lucrurile în *Negura,* acolo unde Unamuno însuși era vizitat acasă de eroul său, don August Perez ? Existau prin urmare și excepții de la regulă. Oricum însă statutul lui T.D. nu-i mai părea tot atît de clar ca la început, chiar și în paginile pe care le scrisese el.

Relua seara cartea lui James. Noaptea, T.D. îi apăru în somn sub o înfățișare curioasă. Avea chipul lui, al prozatorului Daniel, aceleași ocupații, scria și dînsul o nuvelă, totuși exista în afara sa. Adică el se simțea pe sine ca *altcineva* decît figura din vis.

Dimineața, îl cuprinse o mare descurajare. Nu mai credea că poate scoate ceva din tot ce mîzgălise pînă atunci. Singura soluție ca paginile acestea să evite a deveni la rîndul lor literatură era să le dea o altă destinație, foarte precisă și reală.

Luă o filă albă de hîrtie și scrise :

„Dragă colegă,

aș fi spus prietenă, dar nu sînt sigur că mi-am cîștigat un drept atît de prețios. Rămîn la o formulă mai distantă, bucuros măcar de a putea exprima prin ea prețuirea pe care o acord talentului dumitale. Da, după ce ți-am citit micul roman, te consider colegă în deplina accepție a cuvîntului, adică inițiată complet în secretele meseriei noastre, o spune cineva cu acest merit recunoscut pînă și de inamicii săi. Debutul e *un coup de maître.*

Vei găsi în filele următoare însemnările mele, pe măsura lecturii manuscrisului dumitale, făcute spontan și cu o desăvîrșită sinceritate. Multe scene și episoade mi-au chemat în minte unele momente din istoria norocoaselor împrejurări, grație cărora am ajuns să ne

cunoaştem. M-a împins nu ştiu ce demon să le evoc. Bineînţeles, putem vedea oamenii, fiecare dintre noi, în felul său. Interpretarea diferită dată de mine anumitor gesturi şi cuvinte e explicabilă. Ea nu scade cu nimic admiraţia mea pentru fineţea cu care romanul dumitale a ştiut să le atribuie alt sens. Sînt încredinţat că vei avea un mare şi meritat succes.

Aş minţi să nu recunosc că mă roade chiar invidia pentru ce ai reuşit să scoţi dintr-o experienţă care a fost, în definitiv, şi a mea.

Te felicit şi aş vrea să crezi în sentimentele mele (pot îndrăzni să scriu afectuoase ?)"

Semnă, adăugă manuscrisul tinerei autoare împreună cu notele care ar fi trebuit să alcătuiască nuvela lui, rămasă neterminată, băgă totul într-un plic voluminos şi-l expedie pe adresa fetei.

Două zile după aceasta primi de la ea următoarele rînduni :

„Scumpe maestre,

aş fi fost, la rîndul meu, mai mult ca fericită să pot începe scrisoarea de faţă nu cu o formulă protocolară care mă îngheaţă. Am totuşi consolarea că ea fixează o ierarhie consimţită în raporturile noastre. Eu voi rămîne mereu, oricîte elogii măgulitoare mi-aţi aduce, eleva d-voastră ascultătoare care a primit şi de astă dată o lecţie magnifică.

V-am citit cu emoţie însemnările făcute pe marginea manuscrisului meu, şi dacă aprecierile critice m-au interesat în cel mai înalt grad, interpretarea comportărilor noastre a fost pentru mine nu numai o supriză extrem de plăcută, dar şi o revelaţie artistică. Mi-aţi dat prilejul să învăţ abia acum realmente cum se transformă o experienţă de viaţă în literatură. Cu o discreţie care n-a încetat să mă vrăjească, notele d-voastră au sugerat ce lipsea personajului meu ca să devină mai interesant, acea doză de ambiguitate necesară unora dintre gesturile şi cuvintele omeneşti, în măsură a le face să intrige. Aşa se captivează cititorul, înţeleg.

Nu aş fi niciodată în stare să realizez eu ceea ce dumneavoastră aţi înfăptuit cu o magistrală siguranţă

prin cîteva adnotări abile şi o scurtă scrisoare. Sînt hotărîtă, deci, să public romanul însoţit de însemnări şi să explic prezenţa lor, adăugînd la ele rîndurile pe care mi le-aţi adresat. Vreau să sper că nu veţi socoti aceasta o impudoare şi nici un abuz.

De altfel notele ca şi scrisoarea vor purta semnătura dumneavoastră, întreagă, şi toată lumea va şti cui aparţin cu adevărat. Lărgimea de spirit pe care aţi dovedit-o întotdeauna îmi dă convingerea că nu veţi avea nimic împotriva intenţiei mele.

Romanul se va preface astfel într-o mişcătoare poveste de dragoste, ascunsă sub diverse pretexte literare. Dacă ficţiunea ar corespunde şi realităţii aş fi prea bucuroasă să-l continuăm, dar nu cutez să cred într-un atît de mare noroc, o spun spre a preveni invidia zeilor.

Cum să vă mulţumesc ?"

*
* *

„E dată dracului fata asta !, exclamă Daniel, terminînd de citit scrisoarea şi rămînînd cu ea în mînă stupefiat. Aiurita nu numai că are talent, dar e şi deşteaptă foc", reflectă el în continuare, tulburat agreabil de ultimele rînduri. Între o bănuială, luată ca punct de plecare pentru o operă de ficţiune, şi confirmarea, pe care veneau să i-o aducă faptele, era oricît o diferenţă serioasă. În plus, fata arăta destul de bine, nu negase niciodată aceasta, ba recunoştea chiar că avea un şarm deosebit. Dar şi în ce laţ îl prinsese !

Să se opună ca însemnările lui să apară în continuarea romanului ei nu mai avea cum. S-ar fi făcut de rîs, după ce îşi cîştigase faima de campion al autenticităţii. O să jubileze toţi adversarii lui literari. Şi era oare cazul să strice tocmai acum o veritabilă idilă care începea să se înfiripe ?

Manuscrisul va apărea aşa cum avea de gînd nebuna să-l publice. Lui îi rămînea doar să vadă în ce postură avea să fie pus astfel.

Toate măsurile ca nimeni să nu-l confunde pe romancierul Daniel, adevăratul, cu nesăratul acela de

T.D. din roman se păstrau. El începuse prin a fi personajul creat de o tînără debutantă după modelul unui scriitor reputat. Notele acestuia din urmă pe marginea textului veneau să demonstreze cît de puțin semăna portretul cu originalul. Dar, mai mult, însemnările o făceau pe juna autoare un personaj. Că faptul îi reușise, nu se îndoia, avea încredere în îndemînarea lui. T. D., eroul romanului, devenea astfel creația altui personaj literar, era o figură de o irealitate secundă, ficțiunea unei ficțiuni.

În schimb, prin publicarea scrisorii cu semnătura întreagă a autorului ei, notele dobîndeau o autenticitate considerabil sporită. Unde mai pui că erau scoase astfel complet de sub suspiciunea că ar fi cumva și ele literatură. Toată lumea le va considera pur și simplu niște impresii, comunicate de un scriitor cu experiență, debutantei care l-a rugat să-i citească romanul și să-și spună părerea asupra lui. O formă de a atrage atenția, cam impudică e drept, dar cîte libertăți nu-și iau autorii astăzi?

Era oare sigur însă că lucrurile stăteau așa?

Tot ce scrisese el țintea să încorporeze textul tinerei autoare, să-l aducă sub dependența însemnărilor lui. Micul roman ar fi ilustrat de fapt povestea unei vindicte literare din motive galante nemărturisite. Textul al doilea, scris de el, istorisea ce se petrecuse cu adevărat. Primul rămînea numai o piesă doveditoare la dosarul întîmplării.

Constată însă acum, alarmat, că eleva sa eternă, cum se declara, schimbase radical lucrurile, printr-o manevră vicleană. Textul ei îl încorpora pe al său, făcea din note și schimbul lor de scrisori o continuare a micului roman. Daniel era transformat efectiv într-un personaj literar. La însemnările lui se adăugase faptul că le trimisese autoarei romanului, însoțite de o scrisoare idioată, adică săvîrșise o *acțiune* care venea să-l definească și ea pe autorul adnotărilor și să pună în altă lumină motivația lor psihologică. Ce idee drăcească putuse să-i treacă fetei ăsteia prin cap! Și a găsit și mijlocul să o sublinieze cu o dibăcie formidabilă în scrisoarea prin care-i cerea voie să publice la sfîrșitul romanului notele lui și schimbul epistolar dintre ei. Iată-l în postura de îndrăgostit, mascîndu-și prin observații malițioase și o rezistență imaginară timiditățile. Bizar era că, analizîndu-se bine, în realitate chiar acest fond sufletesc îi dictase reacțiile. Cu alte cuvinte, fata intuise adevărul. Și pe deasupra, dacă el devenise un personaj literar, din cauza cîtorva pagini redactate la persoana întîia cu o deplină sinceritate confesivă, atunci și toate cărțile lui, scrise astfel, i se datorau aceluiași T.D. Și nu numai ele, ci întreaga sa corespondență, orice rînd care vorbește în numele său, inclusiv declarațiile fiscale sau dispozițiile testamentare. Dar acestea erau vădit ale prozatorului Thomas Daniel. Iar romanul, notele, scrisorile alcătuiau pînă la urmă ceva care avea loc în realitate, niște acțiuni și o relație amoroasă pe cale de împlinire grație lor.

Se pierduse cu totul. Îi veni în minte o legendă veche chinezească, citită cîndva: Chueng-Tzu visase că era un fluture, iar la trezire nu mai știa dacă este un om care s-a visat fluture sau un fluture care se visează acum om?

Și el intrase într-o dilemă asemănătoare. Nu mai știa ce să spună despre sine: era un scriitor care avea impresia că se prefăcuse în personaj literar, sau un personaj literar, de meserie scriitor?

O clipă simți o mare bucurie, izbutise în sfîrșit să compună și el o istorie insolită, ba chiar de curată fantomologie. Îndată însă văzu că nu intervenea în ea nimic extraordinar, doar niște întîmplări banale petrecute la masa de scris. Și de astă dată fantasticul se scurgea în întregime din ele ca nisipul printre degetele unei mîini care ar încerca zadarnic să-l păstreze — și bucuria îi pieri.

Cu popularizarea științei se ocupă de obicei oamenii care, din diferite motive, nu au reușit să facă o veritabilă carieră științifică. Ori soarta le-a închis la un moment dat drumul către studiile superioare, ori experiența i-a convins că sînt lipsiți de o autentică vocație savantă. S-au mulțumit atunci să explice pe înțelesul tuturor descoperirile altora, ceea ce, în raport cu planul creator, e o evidentă formă de ratare. Ea acrește în general spiritele. Ca oriunde, există însă și aici excepții.

Una dintre acestea era Karl Wehrli din Liestal. El punea în profesiunea sa de popularizator al științei o reală pasiune. Alegea cu mare grijă subiectele conferințelor pe care la ținea la casa de cultură din cumintele orășel elvețian unde se născuse și trăia, se străduia să trateze întotdeauna probleme cît mai interesante și să țină trează necontenit atenția ascultătorilor. Nu disprețuia amănuntul anecdotic, solicita ori de cîte ori se ivea prilejul ajutorul literaturii și artei, își dădea osteneală să îmbrace ideile într-o formă plăcută, fără a le trăda însă sensul exact.

Wehrli aducea fiecare duminică dimineața un public numeros în sala de conferințe a casei Euler. Remarcabil era că printre cei prezenți se aflau nu numai pensionari și fete bătrîne, ci și mulți tineri care veneau să afle ce sînt găurile negre sau cum a luat naștere viața pe pămînt. Pentru un oraș cu numai 11.000 de locuitori, succesul întrecea așteptările cele mai optimiste. De multă vreme, conferințele lui Wehrli constituiau evenimente locale și furnizau obiect de comentarii pentru întreaga săptămînă care le despărțea. Într-un an, ca să arate cît de necruțătoare sînt verdictele științei, vorbitorul a provocat senzație, citînd opinia rectorului Universității din Berlin, cu privire la „teoria culorilor", chiar dacă ea aparținea marelui Goethe : „o copilărie născută moartă a unui diletant autodidact". „Nu trebuia să o spună, oricît de adevărat ar fi, susținură multe persoane. Despre Goethe nu e admisibil să se vorbească astfel !". Dar cel puțin tot atîția aprobară cu însuflețire curajul lui Wehrli de a nu menaja pe nimeni, cînd înfățișa auditoriului în ce termeni exacți au loc controversele științifice.

Altă dată și-a uimit concetățenii susținînd că din cauza sistemului electoral majoritar s-ar putea ca ei să aleagă primar pe cineva care ar întruni cele mai puține preferințe și le-a demonstrat afirmația prin paradoxul lui Condorcet.

Karl Wehrli își datora succesul tocmai pasiunii sale profesionale. El trăia ideile pe care le împărtășea publicului, dacă putem spune astfel, participa sufletește la aventurile cunoașterii, încerca fiorul emiterii unei ipoteze îndrăznețe, aștepta încordat verificarea ei experimentală, exulta ori de cîte ori practica venea să confirme o teorie și suferea atunci cînd aceasta se năruia. De aici își trăgeau prelegerile lui Wehrli dramatismul. Vorbitorul făcea din cîmpul fizicii, biologiei, astronomiei sau chiar matematicii, teatrul unor întîmplări palpitante, conflicte, viclenii, trădări și sacrificii. Conferințele sale rivalizau cu serialele de televiziune cele mai prețuite, conțineau frecvent, ca și ele, momente „tari" și reversuri neașteptate ale faptelor. Lămurirea misterului luminii, de pildă, rezerva surprizele unui film polițist.

Anul acesta, Wehrli își propuse să trateze problema „De ce este cerul albastru ?". Consacrase răspunsului la întrebare mai multe expuneri, fiindcă știința nu izbutise să-l dea decît după repetate încercări nereușite.

Vorbitorul își începu ciclul conferințelor cu un mic istoric al chestiunii. Arătă că pînă către sfîrșitul secolului al XVII-lea se atribuia cerului o culoare naturală, care ar fi albastrul. Wehrli stîrni uimirea ascultătorilor cînd citi cum explica Epicur această proprietate prin poziția

atomilor, deși ei erau lipsiți de orice mărime și nimeni nu-i văzuse vreodată cu ochiul. Ca să înveselească lumea, povesti și ce a pățit Thales, căutînd un loc potrivit, de unde să poată observa mai bine stelele. Filozoful a căzut într-o groapă și o bătrînă care-l însoțea, i-a strigat : „Cum vrei să știi ce-i în cer, cînd nu ești în stare să vezi ce-i la picioarele tale !"

Expuse și ipoteza pe care avea să o combată mai tîrziu Newton : Cerul ar fi de fapt negru, dar lumina albă a soarelui îl „curăță" de întuneric în timpul zilei. Din această combinație de culori iese, pînă la urmă, albastrul bolții.

Wehrli își lăsă apoi întreg restul conferinței pentru a omagia geniul lui Newton care, cu ajutorul unei simple prizme de cristal, a reușit să revoluționeze tot ce se știa pînă atunci în privința luminii. Sublinie cum o observație elementară a fizicianului englez a dărîmat teoria purificării cerului de negreală sub acțiunea razelor solare, întrucît albul și negrul nu dau niciodată, combinate, culoarea albastră. În schimb, folosind aceeași magică prizmă, Newton a demonstrat de ce se ivește, după ploaie, curcubeul. Explicația era de o admirabilă limpezime : picăturile de apă rămase în atmosferă lucrează toate ca niște mici prizme și refractă lumina soarelui, dispersînd-o după culorile spectrului, roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo și violet, exact aspectul măreţului arc ceresc, care i-a anunțat lui Noe sfîrșitul potopului.

Ajuns aici, Wehrli comunica auditoriului și „eroarea" săvîrșită de Newton. O aducea la cunoștința publicului din sală cu un amar regret. Marele fizician s-a încăpățînat să explice și culoarea albastră a cerului prin același fenomen pe care-l descoperise. Ca să poată recurge iar la miraculoasele sale prizme, a susținut că văzduhul rămîne încărcat cu picături fine de apă și atunci cînd timpul e frumos. Ele fiind foarte mici însă, dispersează doar lumina albastră, care are o lungime de undă scurtă.

E curios, își îngădui să remarce Wehrli, cum un mare optician ca Newton n-a băgat de seamă tocmai ceva bătător la ochi. (Wehrli își lua din cînd în cînd libertatea să facă astfel de mici glume). Curcubeul, menționă el sec,

poate fi văzut numai pe ploaie, în timp ce azurul e culoarea cerului senin. Prinse aici momentul potrivit ca să lanseze și o explicație psihologică interesantă a acestei orbiri surprinzătoare, în care căzuse „prințul științei". După o lungă stare depresivă, cînd părea chiar că pierduse dreapta judecată, Newton și-a schimbat radical firea, sub influența unei nepoate, o femeie foarte atrăgătoare. Însărcinat cu supravegherea emisiunii monetare a regatului, s-a mutat la Londra într-o casă luxoasă și, din insul posac care fusese, a devenit o persoană mondenă. Strălucirea saloanelor, sugeră Wehrli, i-a răpit privirile.

A doua conferință o consacră lordului John William Rayleigh. Wehrli profită de ocazie să noteze că și după ce trecuseră două secole, englezii aveau ambiția să furnizeze ei explicația faptului pentru care cerul e albastru. Aminti refuzul lui Goethe de a accepta teoria newtoniană a culorilor și, ca să amuze asistența, arătă cum un autor cu gustul grotescului foarte dezvoltat, *Mynona*, pe numele adevărat Salomo Friedländer, filozof și comentator avizat al lui Kant, Schopenhauer și Nietzsche, publicase la începutul secolului XX numeroase scrieri literare sub acest pseudonim, creat prin inversarea cuvîntului *Anonym*. O schiță umoristică scrisă de el, se chema *Negru-alb-roșu* și dădea faimoasei controverse științifice proporții naționale. *Germania învinge Anglia sub culorile lui Goethe* preciza subtitlul scurtei improvizații grotești, atrăgînd cititorilor atenția că acestea din urmă aparțineau drapelului teuton și pentru prioritatea lor luptase marele poet împotriva infatuării britanice.

Dar, nu uită să precizeze Wehrli, o primă explicație plauzibilă la întrebarea „de ce e cerul albastru ?" a adus-o tot un englez. Evocă apoi condițiile în care se studiau fenomenele optice pe vremuri. Cercetătorii refracției și difuziunii luminii, la sfîrșitul secolului XIX, își petreceau cea mai mare parte a timpului în laboratoare unde domnea un întuneric dens. Aici aveau adesea prilejul să observe cum joacă firicelele de praf în cîte o rază pătrunsă printre perdelele negre. Astfel de pulberi infime deveneau vizibile, fiindcă dispersau o parte din lumina soarelui către ochiul nostru. Tot contemplîndu-le dansul, a ajuns

probabil și Sir William Rayleigh la explicarea culorii albastre a cerului prin impuritățile atmosferei. Remarca, Wehrli o luase dintr-o autoare sovietică, Irina Radunskaja, care se îndeletnicea și ea cu popularizarea științei și scrisese o carte intitulată *„Idei trăsnite"*.

Praful din atmosferă abate razele cu lungime de undă mică, situate spre extremitatea violetă a spectrului și le trimite în ochiul nostru. Iată de ce ne apare cerul albastru ! La răsăritul și apusul soarelui, cînd razele lui străbat cel mai gros strat de atmosferă, pentru un observator situat pe pămînt, abaterea e maximă. Atît de mare încît împinge afară din cîmpul privirii noastre lumina albastră. În schimb, face să se vadă cea roșie, fiindcă ea, avînd o lungime de undă mare, suferă o abatere mai mică.

Rayleigh izbuti să pună efectul dispersării luminii într-o formulă care-i poartă numele. Cu ea, spuse Wehrli, putem calcula și cele mai fine nuanțe ale culorii cerului, așa cum au știut să le surprindă pictorii impresioniști. E la îndemîna noastră, adăugă el surîzător, să stabilim cît de poluată era atmosfera în care a zugrăvit Manet gara Saint Lazare, în 1877. Enigma părea rezolvată, dar nu era, conchise Wehrli, la sfîrșitul celei de a doua conferințe, introducînd un prim „suspense".

A treia expunere o începu cu o observație de bun simț : Cerul e îndeosebi albastru, acolo unde nu există prea mult praf, adică departe de marile aglomerări urbane. Dimpotrivă, într-o atmosferă poluată, arată mai curînd albicios. Chiar sir Rayleigh și-a dat seama de aceasta, avu grijă să precizeze Wehrli. Făcu apoi cunoscute auditoriului amendamentele pe care savantul englez se văzuse nevoit să le aducă teoriei sale, din cauza faptului amintit. Singure particulele foarte mici abat lumina. Rolul celor cu dimensiuni mai mari ca lungimea ei de undă e nul în fenomenul dispersiunii. De aceea, atunci cînd crește cantitatea de praf în atmosferă, albastrul cerului nu se intensifică, ci suferă o spălăceală, trecînd spre un alb lăptos. E și motivul pentru care norii și ceața au această culoare.

Wehrli ceru o țigară și o aprinse. Zăbovi cîteva secunde cu ea în mînă, fără să o ducă la buze. „Vedeți, spuse, fumul are o culoare albăstrie, pentru că mucul de țigară e alcătuit dintr-o cenușă foarte fină. Particulele ei au dimensiuni sub lungimile de undă ale luminii și o disperseazā către extremitatea violetă a spectrului".

Se opri, trase din țigară și trimise cîteva rotocoale de fum în aer. „Acestea sînt albe, zise, invitîndu-i pe ascultători să observe diferența. „De ce ? întrebă el retoric, ca să poată furniza imediat răspunsul luminos : Pentru că atunci cînd am tras aerul prin canalele subțiri ale țigării, firișoarele de tutun s-au coagulat laolaltă formînd niște ghemotoace mai mari. Ele întrec ca dimensiune lungimea de undă a luminii și o abat pe toată către ochiul nostru. Practic — trebui să admită Rayleigh — în cazul cerului albastru, chiar moleculele aerului erau acele particule foarte mici care produceau fenomenul dispersiunii înspre partea violetă a spectrului."

Ajungînd aici, Wehrli atrase atenția ascultătorilor că explicația ilustrului fizician, deși acceptată unanim de cercurile științifice și introdusă în manuale, pornea să se clatine. Așa apar semnele de îmbătrînire ale unei teorii, își permise conferențiarul să facă o scurtă reflecție filozofică. Explicația, simplă la început, capătă tot felul de complicații care-i întunecă limpezimea inițială. „Nu se mai poate ține pe picioarele proprii, îi trebuie un baston de sprijin. Rolul acestuia l-a jucat în cazul teoriei savantului englez numărul lui Lodschmidt", fură cuvintele prin care Wehrli aduse vorba despre experiența astrofizicianului Charles Abbot. El a măsurat în 1906, la observatorul de pe Mount-Wilson, albăstrimea cerului. S-a apucat apoi și a calculat cu ajutorul formulei lui Rayleigh cîte molecule conține un metru cub de aer. Cifra găsită, 27.10^{18}, coincidea cu cea obținută de Lodschmidt pe altă cale, fără să recurgă la dispersiunea luminii. Teoria a căpătat astfel o salvatoare confirmare experimentală, exact atunci cînd era gata să se dărîme.

Nu trecu însă un an și trezi obiecții serioase într-o revistă științifică de mare autoritate, își continuă Wehrli cu însuflețire expunerea. „De ce este cerul albastru ?", se întreba acolo cineva și însuși faptul că relua vechea chestiune exprima o netă insatisfacție pentru răspunsul

pe care-l primise ea pînă atunci. Nemulțumirea și-o exprima un tînăr fizician rus, Leonid Issakovici Mandelstam, docotor de puțină vreme în filozofia naturii la Universitatea din Strasbourg și mare admirator al lui Rayleigh. Aceasta nu l-a împiedicat totuși să releve neajunsurile explicației date de el modului în care moleculele aerului provoacă abaterea luminii care-l străbate.

Intervenția lui Mandelstam fu iarăși un prilej fericit pentru vorbitor de a-și dramatiza expunerea. Insistă prin urmare asupra dilemei tînărului savant. Se cuvenea oare să-l mîhnească tocmai el pe omul de la care învățase atîtea? Dar cum putea să tacă, atunci cînd constata că se află în fața unor afirmații neadevărate? Unde era conștiința lui? După mult zbucium sufletesc a ajuns la convingerea că înlăturarea unei explicații false îi va produce o mare bucurie lui Sir Rayleigh în loc să-l supere.

Numărul mare al moleculelor, umplînd aproape complet mediul, ar fi trebuit să anuleze cu totul fenomenul de difuziune. Faptul îl putem constata ușor, privind ce se întîmplă pe o apă curgătoare la suprafața căreia plutesc sporii unor plante sau bucățele de lemn. În jurul acestor mici obstacole răsar, din unda principală, o mulțime de alte unde secundare. Exact așa are loc difuziunea luminii, atunci cînd ea întîlnește un mediu tulbure, neomogen. Dacă însă sporii sau bucățelele de lemn se înmulțesc pînă a acoperi întreaga suprafață a apei pe o anumită porțiune, undele secundare dispar cu totul și cea principală își continuă neabătut și doar puțin potolit cursul. Aerul provoacă difuziunea luminii, fiindcă rămîne un mediu neomogen, chiar și atunci cînd nu conține praf sau alte impurități. Turbulența moleculelor sale, care execută, așa cum se știe, o necontenită mișcare dezordonată, (agitația termică browniană) duce la diferențe de structură permanente. Instrumentele noastre grosolane de observație, barometrul, cîntarul, nu le înregistrează cu toate că există. În plus, noi efectuăm întotdeauna asupra cerului măsurători care cuprind miliarde de molecule și, la proporția aceasta numerică uriașă, concentrările și dispersările lor se anulează statistic. Lucrurile stau însă altfel în spațiul foarte redus al razei de lumină. Ea întîlnește mult

mai puține molecule, abia cîteva zeci de mii și numărul acesta relativ mic face ca deplasările lor să modifice sensibil structura mediului. Chiar aerul curat pentru noi e „tulbure" din punctul de vedere al luminii. Micimea concentrărilor moleculare, în sfîrșit, provoacă devierea razelor solare spre partea violetă a spectrului și dă cerului culoarea lui albastră.

În știință, — introduse Wehrli un nou „suspense", ca să țină încordată atenția auditoriului pînă la conferința următoare — se ivesc mereu surprize. Galvani a vrut să afle secretele anatomiei sistemului nervos al broaștelor și s-a trezit cu efectele curentului electric sub scalpel. Becquerel studia compoziția sărurilor de uraniu și a dat, dintr-o neglijență, peste radioactivitate. În definitiv Columb nu plecase să caute un drum mai sigur spre Indii și a descoperit America? Surprizele acestea norocoase în cercetare au primit un nume: *serendipity* de la *Serendip*, cum i se spunea pe timpuri Insulei Ceylon. După niște povești originare de acolo, au existat cîndva trei prinți care găseau mereu alte lucruri minunate din întîmplare. Prin analogie, termenul a fost adoptat — explică Wehrli — și a făcut o carieră prodigioasă în știință. Mandelstam, urmărind să explice de ce e cerul albastru, a deschis drumul uneia din cele mai revoluționare concepții din fizica modernă, teoria fluctuației. A fost un caz tipic de *serendipity*.

„Marian Smoluchowski, profesor la Universitatea Jagelonă din Cracovia, își începu Wehrli a cincea prelegere și ultima, a acordat o atenție specială mișcării browniene. De aici a rezultat o constatare uimitoare." După o clipă de tăcere destinată să creeze încordare, vorbitorul împărtăși auditoriului curios ceea ce descoperise savantul polonez: întrucît moleculele elementelor se grămădesc necontenit în diferite puncte, densitatea lor *fluctuează*. Modificări permanente, asemănătoare cunoaște și presiunea gazelor sau lichidelor. În general, proprietățile fizice ale corpurilor sînt considerate imuabile, dar variază mereu și par constante numai din cauza instrumentelor noastre de măsură imperfecte. Ajuns la punctul acesta al expunerii, Wehrli întrebă cît e ceasul, ca să nu rămînă în pană de

timp, se părea. Cineva îi satisfăcu îndată curiozitatea și cum ne aflam în patria orologeriei spuse ora exactă, indicînd nu numai minutele, ci și secundele. O altă voce îl corectă : era cu o jumătate de secundă mai mult. Conferențiarul își consultă ceasul de buzunar (un Schaffhausen antediluvian, mare cît o ceapă), arătîndu-se mirat. După el, trecuse peste cifra indicată inițial un minut. Interveni o a treia persoană din public, ea citea pe ceas cu optsprezece secunde mai puțin. Wehrli folosi mica divergență ca introducere la principiul statistic, în care ținea să-și inițieze auditoriul. Cei prezenți în sală aflară deci că Maxwell și Bolzmann fuseseră nevoiți să recurgă la el ca să poată elabora o cinetică a gazelor. „Așa a reușit știința să formuleze legile dezordinii, exclamă triumfător Wehrli. Principiul a căpătat o tot mai mare extindere, prin Smoluchowski, Lorenz și Einstein, cuprinzînd astăzi aproape întreg domeniul fizicii. Fiindcă cine ar fi în stare să urmărească mișcarea bezmetică a fiecărei molecule ?“ își continuă perorația Wehrli și, ca nimeni să nu rămînă cu vreo îndoială, analiză ipoteza. Presupunînd că pentru stabilirea poziției și vitezei unei molecule ne-ar trebui o secundă, n-am reuși să calculăm mișcarea unui centimetru cub de aer nici în cîteva secole, chiar cu concursul tuturor oamenilor care populează planeta noastră. Operația e însă, din fericire, inutilă, își liniști Wehrli ascultătorii, lămurindu-i cum prin metode statistice se poate obține destul de repede rezultatul dorit. Nu ne interesează ce face fiecare moleculă în parte, ci efectul probabil al acestei mișcări haotice generalizate — și vorbitorul dezvoltă mai departe ideea, indicînd consecințele și aplicațiile ei : fluctuația densității aerului din atmosferă explică, în ultimă instanță, de ce e cerul albastru. Mediul pe care-l străbat razele solare ajunge, sub efectul ciudatului fenomen, să fie neomogen și să disperseze lumina cu lungime de undă scurtă. Fluctuația densității aerului din atmosferă se poate calcula. Numerele foarte mari de cazuri, care sînt luate în considerație, reduc șansele unui rezultat neprevăzut, ceea ce nu înseamnă că el e absolut cu neputință, ținu să precizeze Wehrli. Se grăbi să-și exemplifice imediat afirmația printr-o demonstrație la tablă. „Moleculele de aer din sala noastră — declară dramatic conferențiarul —, ar fi în stare la un moment dat să părăsească toate o jumătate a încăperii provocînd brusc asfixia persoanelor aflate în acea parte“. Citi satisfăcut o tresărire de spaimă în privirile asistenței și se grăbi să adauge. „Nu e însă cazul să vă temeți de așa ceva, pentru un motiv foarte simplu !“. Cu creta în mînă, sub privirile ațintite asupra lui, începu să socotească. Evaluă volumul sălii $15,00 \times 12,00 \times 5,00$ m=900 mc, adică $9 \times 10^8 cm^3$ sau aproximativ $10^9 cm^3$. Înmulți cu numărul lui Lodschmidt și calculă cam cîte molecule se aflau acolo, rotunji rezultatul și scrise pe tablă cifra uriașă 2×10^{28}. Voi să știe probabilitatea ca ipoteza luată în considerație să se realizeze și găsi că era de 1 la $10^{3 10^{28}}$ ..

Cum o moleculă se deplasează cu aproximativ 0,5 km pe secundă, Wehrli deduse de aici cîtă vreme ar trebui să treacă pînă ar interveni combinația corespunzătoare și abia găsi loc pe tablă ca să scrie fantastica mărime a numărului : $10^{299,999,999,999,999,999,999,999.952}$ ani. După ce încercui rezultatul, adăugă flegmatic : „La o distribuție uniformă a moleculelor, fluctuația densității aerului ar înceta și, odată cu ea, și fenomenul de dispersiune a luminii. Atunci am avea deasupra noastră un cer negru în plină zi. Dar probabilitatea ca să se întîmple așa ceva e mult mai mică decît aceea ca moleculele de aer să treacă toate într-o singură jumătate a unei încăperi.“

„Cerul își va păstra prin urmare frumoasa lui culoare albastră“, încheie vorbitorul, culegînd aplauzele furtunoase ale auditoriului.

„Orologiul primăriei din Liestal bătu ora douăsprezece cînd Wehrli părăsi sala de conferințe și se îndreptă spre casă, încă sub excitația succesului repurtat. Era o zi senină de Mai, sufla un vînt călduț și în aer mirosea a liliac proaspăt înflorit. Fiindcă trăia, așa cum am spus, ideile pe care le comunica, Wehrli se simțea plin de o nobilă mîndrie. Inteligența omenească biruise încă o taină a naturii, reușind să pătrundă pînă în mijlocul agitației moleculare, să-i descopere consecințele ciudate și să o supună calculului matematic riguros. Pășea în această stare de beatitudine intelectuală pe strada principală a orașului său natal.

Ceva contrasta totuși cu bucuria înălțătoare din sufletul lui Wehrli; nu știa să spună ce anume, poate că lumina lividă care se scurgea pe bătrînele ziduri ale primăriei. Ridică intrigat ochii spre cer. Acesta era absolut senin și galben ca lămîia.

SINGURĂTATEA ALERGĂTORULUI DE CURSĂ LUNGĂ

Enoh Davis era un matematician apreciat. Spunînd aceasta, îmi dau seama că traduc mult prea vag ce credeau cu adevărat confrații săi despre el. Davis se bucura de reputația unui spirit foarte înalt. Puțini reușeau să-l urmărească în construcțiile sale speculative, de o mare îndrăzneală inventivă. Contribuțiile lui la dezvoltarea analizei non-standard, clasa funcțiunilor fuzzy, ale căror proprietăți rare le stabilise, soluțiile date de el unor probleme nerezolvate din teoria grafurilor îi atraseră stima colegilor. Cîțiva mergeau pînă acolo încît să pronunțe cuvîntul *geniu*. Ar fi însă fals să se creadă că numele lui Davis devenise arhicunoscut. Ca să ajungi faimos în lumea matematicii nu e ușor, pentru un motiv foarte simplu, puțini oameni au acces aici. Îți trebuie o pregătire serioasă ca să pricepi ce se petrece în împărăția semnelor și o tot mai mare ascuțime cu cît vine vorba de edificiile ei ultime. Cum Davis își îndrepta atenția exclusiv către asemenea probleme, numărul celor competenți a se pronunța asupra însemnătății contribuțiilor lui era foarte restrîns. Dar interveneau opiniile avizate care, datorită autorității lor, îi influențau și pe alții. Într-un cuvînt, Davis trecea drept o persoană demnă de tot respectul, dacă nu chiar oriunde era pomenit, cu siguranță printre confrații săi.

Societatea de Matematică din Dortmouth se grăbi așadar să programeze o ședință extraordinară, cînd el anunță că vrea să facă o comunicare. Membrii, nevoind să piardă spectacolul, umpleau sala de conferințe alteori pe jumătate goală. Fuseseră invitați și cîțiva oaspeți de seamă și

doi dintre ei chiar veniră, zicîndu-și că Davis nu-și pierde vremea cu lucruri banale.

Presupunerea lor se dovedi justă. Davis apăru, inspectă o clipă cu priviri plăcut surprinse asistența numeroasă, mulțumi pentru cîtă cinste îi făceau atîția colegi eminenți adunați să-l asculte, scoase din buzunar niște foi de hîrtie și citi enunțul teoremei pe care o stabilise. Apoi trecu la tablă și începu să o demonstreze.

Că nu era vorba de o teoremă comună se vedea limpede, din capul locului. Pînă și cei mai puțin familiarizați cu domeniul asupra căruia își întindea ea aplicabilitatea întrezăriră ce consecințe fundamentale avea. O ramură nouă a matematicii se și schița printr-însa, dacă era adevărată. Nu-mi cereți însă, vă rog, precizări, veți vedea îndată de ce. Davis acoperi cu formule o tablă întreagă. Le șterse și scrise altele, ca să nu mai aibă curînd loc nici pentru ele. Se oprea din cînd în cînd și cu vocea lui potolită, egală, dădea lămuriri. Cineva îi ceru să explice de ce pusese semnul minus într-un loc. „Dar e evident" — răspunse David, intrigat că trebuie să-și piardă timpul cu asemenea fleacuri. Reveni totuși, furnizînd argumentul care îndreptățea operația de scădere.

Întrebarea fusese pusă însă mai mult de formă. Cel care i-o adresase voia să arate că urmărește demonstrația cu o mare atenție. În realitate îi pierduse firul, nemaiînțelegînd de la un moment dat nimic. Nu era singurul. O mare parte din asistență renunțase la orice asemenea efort, după primele propoziții și rînduri de formule înșirate pe tablă, considerațiile lui Davis depășind simțitor comprehensiunea medie a celor prezenți în sală. Unul luase o poză foarte încordată, încrețind fruntea, ca să dea impresia că reflectează intens. De fapt era curios dacă o muscă va izbuti să se așeze pe chelia lui Davis, așa cum părea să aibă intenția. Altul se scobea în nas cu o mare voluptate. Puțini rezistau încă, dar își simțeau tot mai mult răsuflarea tăiată de abisurile peste care-i purtau raționamentele colegului lor. Curînd, cedară și ei. Acum, nimeni dintre cei de față nu mai înțelegea ce scria pe tablă și spunea vorbitorul. Pînă și oaspeții iluștri dădură bir cu fugiții, unul constatînd cum o durere crescîndă de

cap îi paralizează facultățile intelectuale, al doilea neizbutind să învingă opacitatea compactă care învăluia treptat demonstrația.

Davis termină și rosti, răsuflînd ușurat, ca după o muncă istovitoare, salvatorul *quod erat demonstrandum*. Asistența aplaudă, mai însuflețit ca altă dată, poate și pentru că avea conștiința încărcată de a fi fost absentă și voia să repare măcar astfel aceasta. Președintele *Societății de Matematică*, un personaj corpolent și jovial, îl felicită pe Davis pentru „istorica" lui comunicare (chiar așa spusese), adăugînd încă vreo trei-patru propoziții măgulitoare, printre care ultima proorocea teoremei „o soartă glorioasă, întrucît deschidea gîndirii deductive orizonturi absolut noi". Întrebă apoi cine are de făcut observații. Acestea se mărginiră, toate, la generalități neangajante.

Davis fu dezamăgit și de platitudinea lor. El dorise să-și verifice soliditatea raționamentelor, aștepta obiecții sau măcar îndoieli și culegea vorbe goale. Ciuli deci urechile atunci cînd unul dintre invitații de marcă, acela care încercase fără succes să urmărească demonstrația teoremei pînă la capăt, dar întîlnise undeva o întunecime impenetrabilă și se dăduse bătut, folosise în remarcile sale condiționalul „dacă așa este". Încercă să afle ce motiv îi dicta rezerva și-l întrebă după încheierea ședinței. Distinsul oaspete evită să intre într-o discuție cu Davis. Îi declară că vrea să reia singur demonstrația ca să fie deplin convins de validitatea ei. Așteaptă să apară și să o analizeze pe îndelete. Era convins că Davis nu s-a abătut nicăieri de la principiile logicii, dar el gîndește mai încet și-i trebuie un răgaz de meditație. Făgădui să-l țină la curent cu concluziile acesteia cît de curînd.

Între patru ochi, pe drumul spre casă, președintele *Societății de Matematică* îi mărturisi unui coleg care-l însoțea că nu înțelege nimic, dar absolut nimic, din demonstrația lui Davis. Scena se repetă. Alții făcură confesiuni similare soțiilor în intimitatea domiciliului conjugal, unii permițîndu-și chiar bombăneli critice la adresa celora care încep să confunde matematicile cu doctrinele ezoterice.

Davis avea o minte prea ascuțită ca să nu realizeze ce se întîmplase. Era clar pentru el că demonstrația lui rămăsese neînțeleasă pentru auditoriul în fața căruia fusese produsă. Aceasta nu-l descurajă ; din fericire adevărurile matematice sînt independente de sufragiul universal. N-au intrat lucrările lui Evariste Gallois în istoria matematicii, chiar dacă Poisson le-a găsit obscure și Cauchy nedemne de atenție ? Întrebarea era : se ținea sau nu în picioare teorema pe care o stabilise ? Poate că demonstrația are o lacună și aceasta a făcut-o ininteligibilă. Modest, Davis refuza să-și atribuie o judecată care întrecea puterea de discernămînt a confraților săi matematicieni, pînă acolo încît ei să nu mai fie în stare a-i urmări raționamentele. Se apucă așadar să controleze minuțios toate încheieturile logice ale demonstrației sale. Nu găsi nici o slăbiciune. Rămînea atunci în discuție numai claritatea formulărilor. Dar și acestea, după un examen sever, frază cu frază, se vădiră ireproșabile. Ca veritabil matematician, Davis nu vedea cum explicații suplimentare le-ar fi ușurat inteligibilitatea, cînd orice redundanță era sortită aici să facă demonstrația abia mai obscură. Limpezimea în matematică, își repeta el, rezultă din rigoare și raționamentele sale o respectau cu strictețe. Cei chemați să le priceapă nu erau de căutat doar printre persoanele care-i ascultaseră comunicarea. „Mai sînt judecători la Berlin !" — își spuse el, decis să se bată pentru dreptatea sa, cu oricine, fie chiar regele, asemenea morarului din Sans-Souci. Și așa procedă.

Trimise revistei *The American Mathematical Monthly* teorema însoțită de cîteva rînduri în care spunea că l-ar bucura ca ea să suscite o discuție serioasă printre specialiști. Davis nu era un nume necunoscut redacției, prin urmare propunerea fu supusă îndată consiliului științific al publicației. Aici, teorema stîrni o reacție generalizată de perplexitate și stînjeneală. Fiecare vorbea în doi peri, ferindu-se să emită critici dar și să-și dea asentimentul cu privire la publicare. Situația era de-a dreptul penibilă și fără precedent. Cineva, luîndu-și curajul în amîndouă mîinile, bîigui că poate n-ar fi rău să i se sugereze autorului o revedere a textului spre a-l face mai puțin obscur. Ideea cîștigă imediat o încuviințare unanimă. Toți vociferau „Da, da, neapărat !". Pînă la urmă reieși că niciunul nu înțelesese demonstrația, oricîtă silință își dăduse. Dar membrii consiliului științific al reputatei publicații matematice erau oameni serioși, care știau foarte bine că o teoremă nu devenea falsă prin simplul fapt că se refuza înțelegerii lor. Hotărîră, deci, să recurgă la ajutorul unor minți mai luminate poate, în această materie. Aleseră trei matematicieni care-și cîștigaseră o mare autoritate în problemele tratate de Davis și îi rugară din partea revistei să-și comunice părerea asupra teoremei.

Referatele primite semănau aidoma cu luările de cuvînt din consiliul științific al redacției, adică scăldau groaznic lucrurile. Nu spuneau nici că teorema e greșită, dar se fereau ca de dracu să-i recunoască valabilitatea, altfel ar fi trebuit să exulte în fața a ceea ce stabilise Davis și avea consecințe matematice colosale.

Un singur referent își îngăduia o sinceritate liminară. El declara că n-a reușit să priceapă demonstrația teoremei. A încercat de repetate ori, dar mereu pierdea șirul raționamentelor și-i era cu neputință să-l mai regăsească. Nici experiența de a parcurge lanțul argumentației în etape nu i-a reușit, acesta nelăsîndu-se întrerupt nicăieri. Ar fi însă greșit să tragem de aici concluzia că demonstrația e incorectă, ținea să precizeze el.

Niște raționamente nu devin neapărat false atunci cînd întrec puterea uneia sau chiar a mai multor minți de a le înțelege. Ca să ai dreptul de a afirma că sînt neîntemeiate, trebuie să fi dezvăluit în prealabil șubrezenia edificiului logic pe care îl închipuie. Dar oricîtă osteneală și-a dat, el, cel puțin, n-a izbutit să surprindă vreo eroare în raționamentele lui Davis. Teorema stă în picioare, cîtă vreme nu vine nimeni să arate unde păcătuiește demonstrația ei.

Referentul împingea sinceritatea și mai departe. Disperat că nu reușea să înțeleagă cum rezultau ecuațiile lui Davis, le-a supus, declara el, la verificări numerice. E o faptă rușinoasă pentru un matematician, recunoștea, dar a vrut să exercite o formă de control asupra demonstrației, măcar pe calea aceasta jalnică. Toate ecuațiile au fost confirmate de repetate încercări cu numere foarte diferite, întregi, fracționare, iraționale și imaginare. Sigur,

nici aceasta nu constituie o dovadă, dar dă de gîndit. Consiliul ştiinţific al revistei aprecia mai mult chiar decît sinceritatea referatului, iscusinţa diplomatică de care el făcea uz în recomandarea finală. Semnatarul sfătuia redacţia să respecte pur şi simplu dorinţa lui Davis. Nu scria dînsul că ar fi bucuros ca teorema să suscite *discuţii*? Atunci revista o putea publica sub un asemenea titlu necompromiţător pentru ea. Va semnala cineva neajunsuri ale demonstraţiei, reuşind să o înţeleagă? Nici o nenorocire! Vor fi evidente pentru toată lumea roadele unei controverse ştiinţifice. Va rămîne teorema necontestată? Cu atît mai bine! Revista se va putea mîndri că a publicat o contribuţie destinată să revoluţioneze gîndirea matematică.

Consiliul dădu ascultare sfatului şi teorema apăru, în *The American Mathematical Monthly* la o rubrică înfiinţată ad-hoc şi intitulată „Discuţii". Davis nu fu prea încîntat, dar şi-o făcuse singur. Procedura se afla sugerată chiar în scrisoarea lui, deşi el îşi imagina lucrurile cu totul altfel, publicarea să implice măcar acordul revistei. Aşa, teorema era tratată ca o supoziţie nesigură şi relegată printre ciudăţeniile matematice, chiar dacă aducea în sprijin o demonstraţie riguroasă şi avea consecinţe majore, discernabile de pe acum. Un indiscret îl amărî şi mai mult, istorisindu-i ce se petrecuse în redacţie. Pe deasupra, *The American Mathematical Monthly* nu primi nici o observaţie în legătură cu teorema lui Davis, şi invitaţia la discutarea ei rămase fără ecou. Era iarăşi un fapt puţin încurajator.

Davis se mîngîie cu gîndul că statutul sub care teorema fusese publicată crease acest echivoc provizoriu, dar o dată adusă la cunoştinţa matematicienilor îşi va croi ea singură drum, fiind prea importantă ca să-i lase indiferenţi. Aici nu greşea, deşi lucrurile aveau să ia un curs întru totul neprevăzut de el.

Forurile oficioase păstrară o distanţă prudentă faţă de „monstrul matematic". Majoritatea publicaţiilor academice şi universitare, trecînd în revistă numărul din *The American Mathematical Monthly* menţiona teorema, fără să facă însă cine ştie ce caz de ea. Ici, colo, erau amintite

unele consecinţe însemnate la care ar duce „dacă se va dovedi că este adevărată". Rezerva aceasta laşă îl scotea din sărite pe Davis. Protestă de cîteva ori, fără rezultat.

Tineretul în schimb, atras de noutăţi, comenta cu mare aprindere teorema. Înţelegeau oare novicii în matematică ceea ce rămăsese impenetrabil pentru magiştrii lor? Ar fi fost, desigur, frumos, dar nu era adevărat! Abia minţile necoapte, lipsite de experienţă şi încă nefamiliarizate destul cu abstracţiile, se pierdeau repede în labirintul demonstraţiei lui Davis. Faptul nu-i împiedica totuşi pe tineri să fie fascinaţi de cîmpul vast şi surprinzător al aplicaţiilor teoremei la nenumărate probleme matematice. Apoi, printr-un instinct al vîrstei, simţeau că maturii sînt deranjaţi de ea şi caută să o oculteze. Era un motiv suficient ca ei, tinerii, să o ia în braţe. Mulţi ar fi dorit să-şi construiască lucrările lor de dizertaţie pe diverse aplicaţii ale teoremei lui Davis în topologie, axiometrie şi calcul matricial. Şefii de catedră nici nu voiau să audă. Un profesor, la Berkeley, întrebă batjocoritor: „Şi cine o să vă spună dacă e adevărat sau nu ce aveţi voi să demonstraţi? Poate Davis în persoană, că altul nu ştiu să se încumete!" La Harvard, avu loc o scenă similară. Acolo, profesorul, în relaţii mai destinse cu studenţii, îşi motivă astfel obstrucţia, aproape plîngînd: „Faceţi-mă şi pe mine să pricep teorema lui Davis şi apoi vă las să deduceţi orice vreţi dintr-însa!" O fată răzbătătoare izbuti totuşi să-şi ia examenul de licenţă la Universitatea Columbia cu o asemenea lucrare. Cuprindea o rezolvare senzaţională a primei dintre problemele lui Hilbert („ipoteza continutului") şi îndrumătorul a trebuit să cedeze în faţa insistenţelor candidatei care dovedea aptitudini matematice remarcabile şi nici nu era urîtă. După ce i-a dat nota maximă, mai mult ca să o tachineze, preşedintele comisiei de examen a rugat-o să spună sincer dacă a înţeles cu adevărat teorema lui Davis. „Nu!" — a declarat flegmatic candidata. „Asta-i bună! Păi... atunci, cum te-ai descurcat?", a vrut să ştie preşedintele care nu se aştepta la o asemenea mărturisire cinică. „Am luat-o ca pe o axiomă", i-a răspuns surîzătoare fata. Istoria micii întîmplări comice a făcut înconjurul lumii matematice, ajungîndu-i şi lui Davis

coala 12 c-da 45

la ureche. Venea să mărească numărul veştilor neliniştitoare (şi aşa destule) în privinţa carierei aventuroase pe care o făcea teorema sa.

Nu se putea plînge acum că e ignorată, dimpotrivă, în anumite cercuri matematice nonconformiste constituia obiectul interesului principal. Apăru o adevărată modă Davis. Toată lumea îl cita cu şi fără rost, lucrările bazate pe relaţiile stabilite de el alcătuiau deja o listă foarte lungă. Biroul său gemea sub vraful extraselor cu dedicaţii encomiastice înflăcărate, sute de publicaţii obscure îi consacrau articole delirante. Un eseist, la anii care scuză impetuozitatea ideilor, nu se sfii să afirme că prin Davis îşi croia drum cea mai virulentă formă de misticism contemporan. Trăim în veacul ştiinţei, toate disciplinele au ambiţia să-şi matematizeze demersul. Gîndirea omenească visează să atingă în orice domeniu concizia şi exactitatea formulelor algebrice. Dar matematica a ajuns în vremea noastră o „gnoză". Sînt aşteptaţi noii apostoli, care să vină şi să declare că au avut revelaţia teoremei lui Davis. Iar noi să-i credem pe cuvînt, fiindcă alt mijloc de a le controla spusele nu ne mai stă la îndemînă. Numele „matematicianului neînţeles" pătrunse şi în presa de mare tiraj. Radioul şi televiziunea vorbiră despre el.

Dar teorema lui Davis continua să fie ţinută în carantină de lumea ştiinţifică „respectabilă". Bilanţurile de contribuţii notabile o omiteau şi nici un tratat matematic nou nu găsea loc să-i rezerve măcar cîteva rînduri. „Teorema cu demonstraţia ininteligibilă", cum începuse să fie numită, căpăta o tot mai pronunţată apartenenţă *underground*. O aură sulfuroasă îi înconjura faima mereu crescîndă. Enoh Davis devenea pe zi ce trece un Sade al matematicii pus la index de păstrătorii bunelor ei rînduieli.

Existau însă printre savanţii de renume şi spirite care contraziceau comportarea majorităţii pontifilor disciplinei. Ele nutreau convingerea secretă că Davis e, poate, cel mai strălucit matematician al epocii şi incomprehensibilitatea teoremei sale provine dintr-o originalitate a ei extremă, încă neasimilabilă. Cu timpul, nu există îndoială, un număr mereu sporit de minţi vor fi în stare să o priceapă.

Se întîmpla ceva foarte curios: toată lumea refuza să creadă că teorema lui Davis nu fusese înţeleasă pînă atunci de nimeni. Cîţiva trebuie să existe neapărat printre atîţia admiratori, îşi spunea fiecare, altfel de ce s-ar aprinde aşa? Mai aveau încă un motiv ca să acorde credit „teoremei cu demonstraţia ininteligibilă". Dacă ar fi fost greşită, mulţimea faptelor deduse dintr-însa ajungea măcar la o singură contrazicere flagrantă pînă acum, ceea ce nu se întîmplase. Sub raport strict matematic, argumentul avea o pondere nulă, dar practic exercita o presiune apreciabilă asupra conştiinţelor şi explica prezenţa unor partizani ai lui Davis chiar printre colegii săi reputaţi. Ca altădată, după pescari şi sclavi, noua credinţă începea să atragă acum şi patricieni în rîndurile ei. Unii dintre matematicienii de vază îl vizitau pe Davis în taină spre a-i aduce la cunoştinţă preţuirea lor. Se fereau să şi-o exprime public, fiindcă nu venise încă vremea (aşa ziceau), erau însă convinşi de iminenta ei sosire şi se comportau ca şi cum făceau parte dintr-o sectă persecutată.

Pe ascuns şi numai între dînşii îşi comunicau părerea că situaţia marginală a lui Davis constituia un veritabil scandal pentru lumea ştiinţifică şi trebuia curmată cît mai curînd. Puseră prin urmare la cale planul de a obţine pentru confratele lor proscris medalia Field, echivalentul Premiului Nobel în matematică.

Hotărîră să uzeze în vederea acestui scop de întreaga influenţă pe care o aveau. Mulţi făceau parte chiar din comisia de decernare a medaliei, recomandaţia altora cîntărea foarte greu. Planul fu urzit cu o delicată artă academică în trasul sforilor, pînă la ultimul amănunt; propunerea urma să vină din cercuri străine ca să nu trezească suspiciuni şi să-i ia pe eventualii oponenţi prin surprindere. Manevre discrete şi abile erau destinate să reducă simţitor numărul acestora, cîştigîndu-le adeziunea sau măcar tăcerea. Vizitatorii secreţi ai lui Davis se grăbiră să-l pună la curent cu demersul care trebuia să-i aducă medalia Field.

Nu o primi însă, căci o intervenție neprevăzută răsturnă planul conceput cu atîta grijă.

Deși Davis se îndoise de reușita lui din capul locului și își făcuse puține iluzii, știrea că proiectul eșuase definitiv îl duru totuși. Printre cei care nu pierdeau vreo împrejurare ca să facă ironii pe seama „teoremei cu demonstrație ininteligibilă" era și un bătrîn matematician cîrcotaș. Steril în privința operei proprii, își crease o reputație de dărîmător infailibil, intervențiile sale constînd mai ales din dezvăluirea punctelor slabe în diverse demonstrații. Încercase, firește, să dea peste cap și teorema lui Davis, dar se făcuse de rîs. O singură replică usturătoare a autorului arătă limpede ca lumina zilei că detractorul ignora pur și simplu despre ce era vorba în realitate și își băgase nasul acolo unde nu-i fierbea oala. Moșneagul răutăcios găsi îndată o scuză eșecului său : oricine avea mintea sănătoasă era fatal să-și piadră busola urmărind demonstrația teoremei lui Davis, și repeta aceasta pe toate drumurile.

Auzind, nu se știe cum, că niște persoane influente lucrează pentru ca zămislitorul „monstrului matematic" să primească medalia Field, insistă să ia contact cu ele, spre a le aduce la cunoștință ceva foarte important. Partizanii lui Davis deciseră să-i dea satisfacție, intimidîndu-l însă prin număr și autoritate. Fu drept urmare invitat să vorbească în prezența întregului grup.

Bătrînul cercetă întîi adunarea cu o privire vicleană, aruncată pe sub sprîncenele lui stufoase albe, cîntărind într-adevăr ce forțe ar fi silit să înfrunte, dacă se năștea o reală dispută și, trăgînd de aici concluzii descurajante pentru el, întrebă ca și cum nu urmărea nimic rău : „Dumneavoastră, domnilor, bănuiesc, ați înțeles toți demonstrația teoremei lui Davis ?". Nimeni nu-i răspunse și în cameră domni cîteva secunde o tăcere penibilă. „Mă înșel atunci ?, continuă, prefăcîndu-se mirat moșneagul. Chiar nici unul dintre dumneavoastră, principii matematicii, nu a priceput-o ? Bine, conchise el conciliant, fixînd chipurile înmărmurite dinaintea sa, să știți că vă respect intenția de a obține medalia Field pentru Davis. Dar ca pe un țel izvorît nu dintr-o reflecție rațională, ci

dictat de o credință înfocată. Atîta am ținut să vă spun !", și ridicîndu-se, părăsi grăbit încăperea.

Toate acestea, Davis le află de la cineva care trăise scena și venise să-i explice pentru ce proiectul eșuase. Inițiatorii lui erau oameni de știință veritabili și cuvintele pe care le auziră avură asupra lor un puternic efect. Se simțiseră tulburați în adîncul conștiinței; presupuneau pînă atunci că măcar cîțiva dintre ei reușiseră să înțeleagă demonstrația teoremei, altfel cum ar fi consimțit să-și pună în joc obrazul ? Comparația cu cei care se mișcă mînați doar de o credință oarbă îi deranja cumplit, în primul rînd ca matematicieni autentici. Plecaseră unul cîte unul îngîndurați, fără să mai scoată o vorbă, îi relată lui Davis aducătorul dezolantei știri. Cine printre urmașii lui Euler sau Gauss ar îngădui umilirea puterii de pătrundere a minții omenești, pînă acolo încît să o silească a delega drepturile ei imprescriptibile încrederii oarbe ? Davis va fi cel dintîi care să-i înțeleagă și să le dea dreptate.

Dînsul ridică filozofic din umeri. Da, știa : ca să le dovedească evreilor că în Țara Făgăduinței curgea cu adevărat lapte și miere, Moise a pus iscoadele trimise într-acolo să aducă niște roade ale pămîntului spre încredințare și, întorcîndu-se bărbații care primiseră această sarcină, doi abia puteau căra un ciorchine de struguri. Judecătorii i-au dat dreptate pe loc lui Hyperides, atunci cînd, smulgînd vălul Phryneiei, a silit-o să li se arate în toată frumusețea goliciunii ei. Copernic a găsit mijlocul să-și publice teoria care răsturna ideile bisericii cu privire la mișcările astrelor cerești, dedicînd lucrarea unde era ea expusă papei Paul al treilea și admițînd să i-o prefațeze un pastor luteran. Desigur, o expediție britanică a venit să demonstreze pe cale experimentală ceea ce susținuse Einstein cu ani înainte și părea o absurditate, anume că spațiul devine curb în apropierea masselor mari.

Dar dacă nimeni nu izbutea să înțeleagă demonstrația teoremei pe care o stabilise el, ce putea face mai mult un biet matematician, chiar și de geniu, decît să dea din umeri ?

ALTERNATIVA

Cîteodată, e destul un singur strigăt ca să desprindă de pe povîrnișurile munților o avalanșă. Cînd aceasta pornește să se rostogolească la vale, nimic nu-i mai poate ține piept, tîrăște și îneacă sub tăvălugul de zăpadă tot ce întîlnește-n cale, pietre, case, copaci, animale și oameni.

Dar, nu e exclus ca strigînd Evrika ! cineva să provoace o catastrofă asemănătoare, pentru că o descoperire științifică senzațională poate declanșa o veritabilă lavină de informații. În cîmpul cercetării și aplicațiilor ei, un adevăr nebănuit deschide brusc calea către altele și acestea, la rîndul lor, îngăduie fiecare aflarea de noi și noi cunoștințe, multiplicîndu-le numărul cu o viteză vertiginoasă, așa cum crește o progresie exponențială și se amplifică ecoul vocii omenești prin văgăunile munților, făcînd să vibreze aerul, pînă cînd mișcarea lui produce prăbușirea avalanșei .

Cine a scos cel dintîi exclamația imprudentă de triumf nu e foarte sigur. Dacă ar fi să dăm crezare istoriei anecdotice, un fizician, studiind dezintegrarea elementelor grele, a nimerit peste o proprietate ciudată a anumitor corpuri.

Povești de acestea în legătură cu împrejurările care au dus la descoperiri faimoase se cunosc destule : Arhimede țîșnind din baie, alergînd gol așa cum era pe străzile Syracuzei și strigînd că a aflat ce forță permite corpurilor să plutească. Newton stînd sub un pom și avînd brusc revelația legilor atracției universale, sub efectul loviturii celebrului măr care i-a căzut în cap. Pascal du-

cînd proprietățile cicloidei ca să-și potolească durerile de dinți, fiindcă acestea îi treceau numai atunci cînd era cu mintea concentrată la rezolvarea problemelor geometrice.

Au avut oare loc lucrurile chiar așa? Poate că nu, dar istorioarele sînt frumoase și imaginației omenești i-a plăcut să înflorească întotdeauna cu ele drumul arid al științei.

Fizicianul nostru măsura cît timp avea nevoie o cantitate de *radiu A* ca să se înjumătățească și a constatat surprins o accelerare subită a acestui proces. Căutînd să vadă ce factor nou intervenise deodată și putea fi cauza fenomenului, a fost constrîns să accepte o concluzie consternantă. Doar atît, un ceas electronic cu baterii din *technețiu* modificase datele obișnuite ale experienței și înlăturarea lui readucea durata înjumătățirii cantității de *radiu A* la timpul cunoscut și specificat în tabele. Obiectul buclucaș avea și el o istorie, demnă de povestit : i-l dăruiseră niște colegi, ca să nu mai rateze și o a treia relație sentimentală, fiindcă două le omorîse pînă atunci, întîrziind inadmisibil la niște întîlniri hotărîtoare. Omul avea nenumărate calități, dar era groaznic de distrat iar, cînd se cufunda în măsurătorile lui, uita și ce zi este, ba chiar și anul în care trăia : 2312.

Ceasul de mare precizie, deși emitea la fiecare oră o muzică discretă, nu l-a ajutat să găsească o nouă iubită, dar i-a dat ocazia să facă o descoperire fizică epocală. Orice pagubă cu cîștigul ei. Folosise prețiosul obiect la cronometrarea vitezei cu care se producea dezintegrarea gramului de *radiu A* și așa remarcase strania accelerație. După ce reluase de nu știu cîte ori experiența, scosese toate obiectele din buzunare, lepădase pînă și pantofii, pentru că aveau blacheuri, martorul curiosului fenomen ar fi strigat *Evrika* : dăduse fără să vrea, odată cu o gaură urîtă în ciorapul drept, peste un catalizator miraculos al procesului de dezagregare radioactivă naturală. Acesta din urmă era grăbit considerabil în prezența *technețiului* și devenea perceptibil chiar la corpuri care altminteri se înjumătățeau numai în milioane de ani. Peste o bucată de vreme, nu prea lungă, efectul înceta, dar ținea destul ca urmările lui să aibă o însemnătate practică extraordinară.

După unii, abia acela care a dat o interpretare teoretică fenomenului ar fi scos cunoscutul strigăt, retrăind bucuria lui Arhimede, întrucît găsise ceva cu adevărat formidabil, de natură a face să se prăvălească peste întreaga lume o lavină informațională. Era relația între procesul observat și așa-numitele „șiruri de noroc", cunoscute din *teoria jocurilor*. În orișice listă cu numere provenite exclusiv pe calea hazardului, anumite cifre se repetă la un moment dat pentru o bucată de vreme, pînă cînd revenirea lor încetează. Care va fi ordinea apariției regimului privilegiat și cît de lungă durata lui, nimeni nu poate ști. Dar tocmai aceste succesiuni „improbabile" au obsedat imaginația matematică a jucătorilor la ruletă, împingîndu-i să născocească diferite „metode" de a da lovitura prinzînd momentul cînd un număr intră în zodia favorabilă.

Grăbirea procesului de dezintegrare nucleară grație catalizatorilor miraculoși s-ar fi datorat, după teoria îndrăzneață amintită înainte, introducerii unor asemenea „șiruri norocoase" în ordinea întîmplătoare cu care se dezintegrează nucleele atomice ale elementelor grele. Proprietatea era extensibilă, rezulta imediat, și la procesul fisiunii spontane. Corpurile în stare să o accelereze considerabil au fost botezate „talismane" prin analogie cu puterea pe care o atribuiau credințele străvechi anumitor obiecte de a influența probabilitatea ca un fapt să se petreacă sau nu. Între noi fie zis, cel care a pus în circulație cuvîntul și i-a asociat o teorie științifică solidă, era un superstițios fără pereche : cînd scria 2+2=4 bătea cu mîna stîngă în lemn ca rezultatul adunării să nu se modifice. Mintea lui imagina pînă și ecuațiile matematice prinzînd ființă printr-o șansă secretă a simbolurilor algebrice, intrate în componența lor. Pe acestea le vedea mișcîndu-se imprevizibil, după traiectorii secrete și izbutind să stabilească între ele relații armonioase, ca gloanțele ajunse exact la țintă, grație și unui anume noroc. Nu e deci de mirare că a elaborat o *teorie a talismanelor*.

Vastitatea cîmpului ei de aplicație se dovedi amețitoare. Cataliza generalizată deschidea dintr-odată cercetării zeci de căi, una mai promițătoare ca alta. În plus, experimentarea proprietății de „talisman" a diverselor sub-

stanțe asupra celor mai variate fenomene care se produceau rar, doar atunci cînd erau reunite condiții numeroase, puțin probabile ,nu reclama o aparatură prea complicată și se afla la îndemîna oricui. Descoperiri însemnate porniră astfel să răsară cu duiumul din surse absolut incredibile. Laboratoarele trecură grabnic la clasificarea „talismanelor", după cum se vădeau ele favorabile unor reacții sau altora. Dar erau necesare atît de multe încercări, încît nici măcar împărțindu-și sarcinile, specialiștii nu mai pridideau cu această muncă. Pînă să fie dusă ea la capăt, unii se și apucară să tragă cîteva consecințe practice din observațiile adunate deocamdată. Curînd, posturile de radio și televiziune, ziarele și publicațiile științifice vuiră ; fuseseră fabricate ușor numeroase elemente transuranice, cu numărul atomic peste 126. Pragul metastabilității odată trecut, se confirma ipoteza că dincolo de el puteau exista metale supragrele, care să-și păstreze neschimbată structura microfizică. Ele aveau însușiri extraordinare. Unul, *mastodonțiul*, numit astfel pentru greutatea uriașă a nucleului său 296 u. nu se topea nici la 5000 de grade. Altul întrecea în conductibilitate argintul de zece ori. Un izotop al *canisiumului*, în stare gazoasă, exercita o influență bizară asupra simțului olfactiv (cei care lucraseră la prepararea ciudatului element în laborator se treziră distingînd mirosurile mai bine ca prepelicarii).

Laborantul principal, de pildă, cîștigă pe rînd cîteva concursuri oenologice reputate și-și umplu pivnița cu vinuri rare, din recolta 1920 și chiar 1900. Doi membrii ai echipei se îmbogățiră indicînd zăcăminte de petrol la adîncime mică, ușor exploatabile. Un al treilea mirosi, cum ajunse acasă, că nevasta îl înșală, ceea ce declanșă o altercație violentă între el și prietenul său cel mai bun, identificat îndată drept autorul măgăriei. Orice cîștig cu paguba lui !

Prin *canisium* oamenii căpătau acces la o realitate imperceptibilă chiar și aparatelor de o extremă sensibilitate, puteau pătrunde în paradisul simbolist al miresmelor. Dar cine mai avea timp pentru așa ceva ? Se anunță că niște fizicieni americani reușiseră să găsească „talismanul" care permitea fuziunea *deuteriului* și *tritiului*

dintr-o plasmă cu densitate scăzută, pe o durată de timp apreciabilă. Nu trecură 24 de ore, și un japonez înfăptui aceeași ispravă, folosind alt catalizator și prelungind reacția atîta încît să devină rentabilă. „Talismanele" măreau sensibil numărul de ciocniri fericite între nuclee și făceau posibil rezultatul miraculos. Nici măcar pentru această știre, care îngăduia omenirii să-și vadă cu ochii un vechi vis, nu se găsi răgaz de discuții. Era și greu ca lumea să stea și să sucească prea mult lucrurile, cînd ducea atîta lipsă de energie și avea șansa să pună mîna acum pe o sursă practic inepuizabilă. Prilejul fericit monopoliză cea mai mare parte a forțelor cercetării. Posibilități de a construi elemente noi, perspectivele *alchimiei moderne*, cum i s-a spus, erau și ele bineînțeles nesfîrșite, dar cu cît profit nu se întrevedea prea bine, pentru că însușirile corpurilor care aveau să fie obținute astfel rămîneau necunoscute și urma să le stabilească abia ulterior un travaliu migălos. În schimb, avantajele colosale de a obține o energie imensă prin reacții termonucleare controlate săreau în ochi din capul locului.

Interveni deci o primă opțiune, chiar dacă de la un punct încolo oarbă. Dilema nu întîrzie să reapară însă foarte curînd, cînd cineva reuși, tot cu o substanță care introducea „șiruri norocoase" în mișcarea dezordonată a universului microfizic, să izoleze minicircuitele electronice de perturbațiile cuantice și să construiască astfel ordinatoare foarte mici. Cuplarea lor în agregate le permitea să efectueze un volum de calcul imens sporit. Și de așa ceva era o nevoie arzătoare, chiar pentru obținerea energiei termonucleare pe căi cît mai convenabile.

Cantitatea cunoștințelor absolut noi, care se prăvăleau din atîtea părți, asupra omenirii își făcu simțită și altfel presiunea de lavină. Nimeni nu mai era în măsură să urmărească progresele cercetării, nici măcar în disciplina sa. Chiar și recurgînd la sistemele de informație computerizate sfîrșea prin a fi copleșit. Cum să străbată mulțimea enormă de informații pe care se simțea obligată să i le furnizeze mașina, atunci cînd era consultată în vreo problemă ? Nici instituțiile prevăzute cu un personal numeros și avînd exclusiv această sarcină, nu mai izbuteau să facă față avalanșei. Fură nevoite să lucreze,

toate, pe principiul „după noroc" şi, fatal, ce informaţii anume ajungeau să strîngă şi să sistematizeze depindea de o veritabilă loterie.

Apăru o criză gravă de specialişti. Lipseau calculatori, laboranţi, electronişti, programatori, mecanici, radiotehnicieni, ca să nu mai vorbim de matematicieni, fizicieni, ciberneticieni şi chimişti. Salariile care li se ofereau creşteau vertiginos de la o săptămînă la alta. Sub ispita noului Eldorado, oricine ştia să umble cu un aparat de măsură sau să citească o diagramă părăsea locul unde lucrase pînă atunci, fugind după asemenea slujbe gras plătite, în nădejdea că va face repede avere, ca pe timpul „goanei după aur". Drept urmare rămase descompletat personalul spitalelor, serviciilor de asistenţă socială, policlinicilor, staţiunilor meteorologice, observatoarelor astronomice, agenţiilor turistice, hotelurilor. Mii de ateliere şi mici întreprinderi fură silite să-şi suspende lucrul. Zgomotul nenumăratelor obloane trase, uşi trîntite şi porţi încuiate începu să semene leit cu uruitul mereu crescînd al unei avalanşe care-şi anunţă năruirea strivitoare.

Nu mai puţin avu de suferit învăţămîntul, din cauză că necontenit alte cadre didactice dezertau, punîndu-i în primejdie însăşi existenţa. Se ivi o dilemă gravă : nevoia stringentă şi imediată de specialişti provoca năvala aceasta către cîmpul cercetării şi, tot ea, ameninţa să blocheze întreaga activitate ştiinţifică, fără pregătirea a noi elemente care să-i asigure dezvoltarea impetuoasă. Dar cine să o facă dacă lipseau profesorii ?

Statul fu silit să intervină, altfel exista primejdia să se ajungă la o anarhie generală. Graba o impusese, din primele zile, ultimele tehnici descoperite. Întrucît acestea erau bazate toate pe influenţa fastă a „talismanelor", care determinau apariţia „şirurilor norocoase", numai pentru scurt timp, trebuia profitat de el la maximum, „stors ca un burete" — cum declarase o distinsă personalitate ştiinţifică.

Măsurile administrative nu reuşiră să îndiguiască lavina, ci o siliră doar să se reverse cu o furie înzecită pe alte căi, spre a ocoli orice dispoziţii oficiale, restrictive. Vînzare de „talismane" continuă nepăsătoare, în ciuda prevederilor destinate să o supună unui control sever.

Laboratoare clandestine, ivite pretutindeni, aşa cum răsar ciupercile după ploaie, preparau tot soiul de substanţe „magice" cu nume vagi şi misterioase ca „sarea pămîntului", „lapis philosophorum", „umbra soarelui", „apa uscată" sau „sămînţa lui Çiva" şi le furnizau la preţuri accesibile pungii eventualilor amatori.

Numărul experimentatorilor crescu astfel considerabil, sporind fatal şi pe cel al descoperirilor făcute în fiecare oră. Orice pagubă cu cîştigul ei. Dar cataliza miraculoasă putea să şi mărească şansele producerii unor fenomene fizice nedorite. Şi pentru că printre cei care începuseră să umble cu „talismanele" se găseau nu puţini diletanţi, avură loc şi o mulţime de accidente.

Cuiva îi veni ideea să prefacă noaptea în zi. Ceea ce reuşi fu exact contrariul, să scufunde timp de cîteva săptămîni un cartier întreg din Copenhaga în cel mai dens întuneric. Altcineva vîndu primăriei oraşului Londra nişte praf care avea proprietatea să alunge ceaţa. Ea părăsi capitala Regatului Unit, dar apăru la Lisabona. De aci fu izgonită, prin acelaşi procedeu, spre nefericirea cehilor, deoarece cuprinse Praga. Cum praful era uşor de procurat şi născocitorul lui abia aştepta ocazii să-l plaseze, ceaţa londoneză ajunse pe rînd la Viena, Florenţa, Atena, Odesa, Budapesta, Stuttgart şi Nisa, continuînd să colinde Europa. „Talismanele" pătrunseră chiar printre triburile africane, modernizînd arsenalul vrăjitoresc tradiţional, nu însă şi fără urmări neplăcute.

La Bokawu (Congo Kinshasa) se ivi o „gaură neagră" în spaţiu. Nu întrecu, din fericire, ca mărime un micron şi dispăru foarte repede, dar apucă totuşi să soarbă vegetaţia, clădirile, fiinţele şi peisajul întreg, pe o rază de cîţiva kilometri. Orice cîştig cu paguba lui.

Cei chemaţi să stabilească direcţiile prioritare ale cercetării şi aplicării roadelor ei, dădeau din colţ în colţ sub presiunea avalanşei. Erau obligaţi să prevadă, ca şahiştii, paisprezece, cincisprezece mutări înainte, fiecare cu variantele ei. Comparaţia nu dă însă măsura dificultăţilor muncii de planificare în condiţiile respective. Numărul pătrăţelelor tablei de şah şi al figurilor care evoluează pe ea e relativ mic. Opţiunile ştiinţifice şi tehnologice, reclamate de rostogolirea năprasnică a lavinei, implicau factori

infinit mai mulți iar datele problemelor se schimbau mereu, cu o repeziciune fantastică. Trebuia jucat un șah în simultan, avînd în față nu douăzeci, treizeci, o sută, ci mii de adversari. O decizie putea să pară foarte înțeleaptă azi ca mîine să reiasă a fi fost iremediabil de idioată.

Descoperirile neașteptate, cunoștințele cu totul noi, dobîndite prin ele, foloasele lor, la care nimeni nu se gîndise măcar pînă atunci, răsturnau orice tentativă de a schița vreo strategie în cercetare. Datele se modificau peste noapte, rămîneau pur și simplu în afara calculelor, năvăleau din cele mai diferite sectoare ale tehnologiei, modificînd perspectivele și amestecîndu-le într-o învălmășeală năucitoare.

Ordinatoarele minuscule, construite cu ajutorul materialelor care le permiteau să funcționeze fără perturbări cuantice, alcătuiau asamblate adevărate creiere gigantice în măsură să efectueze calcule de o complexitate inimaginabilă. Grație lor, oamenii izbutiră să descifreze cîteva porțiuni bune din codul genetic, ceea ce dezlănțui încă o mișcare nebună, în cîmpul activităților practice. Se trecu febril la fabricarea industrială de alimente prin intermediul diverselor bacterii programate a înfăptui sinteza lor pe cale organică. Omenirea trăi clipa măreață a lichidării foametei pe întreg globul. Piețele fură invadate cu semințele unor plante care creșteau și dădeau roade în două-trei ore. Cultivate se întinseră însă atît de repede încît amenințau cu cotropirea așezările omenești. Exuberanța aceasta vegetală reclamă o masivă intervenție armată spre a fi oprită. Orice cîștig cu paguba lui! Apărură primii inși cărora li se manipulase genotipul ca să vină pe lume dotați într-o anume direcție. Cum să se nască mai inteligenți rămăsese încă o problemă nerezolvată, dar cu talente muzicale de pildă, nu. Drept urmare nesfîrșite acorduri și refrene asaltară ca niciodată înainte auzul omenirii. Prăvălirea lavinei își căpătă astfel și corespondentul sonor prin asurzitorul cor voios care o însoțea.

Energia gigantică, eliberată prin fuziunea nucleară, precum și proprietățile metalelor obținute după trecerea pragului metastabilității elementelor făcură posibile trimiterea și recuperarea unor sonde spațiale dincolo de sistemul solar, către stele îndepărtate. Fură aflate pe aceasta cale o altă mulțime de lucruri, a căror examinare, chiar sumară, amplifică enorm avalanșa și-i însuti forța copleșitoare.

Nu numai oamenii de știință și tehnicienii erau prinși în colosala rostogolire, se înțelege, ci întreaga viață. Mii de produse nemaiîntîlnite o umpleau fără încetare. Lumea ofta de cîte trebuia să știe ca să le utilizeze. Veți spune că se putea dispensa de ele și trăi liniștită. Eroare! Cum să mănînce o simplă friptură cu cartofi sau o rață pe varză? Orice gospodină era nevoită să recurgă la alimente sintetice dacă avea ambiția să respecte nivelul atins de civilizația culinară în rafinament palatal și evitare a colesterolului, dar nu putea să înjghebe niciodată o masă acceptabilă, fără să cunoască numele și compoziția ingredientelor necesare preparării ei. De cînd apăruseră medalioanele izotermice pe care lumea le purta pe piept, sub cămașă, cine nu știa să-și regleze minuscula uzină portativă risca să umble netuns cu lunile și să nu mai vadă vreun spectacol fiindcă toate serviciile se obțineau prin ordinatorul casnic, ceea ce presupunea o deprindere serioasă în mînuirea lui. Dar astea erau fleacuri.

Avalanșa de descoperiri științifice și invenții afectă și altfel mult mai grav viața socială. Informațiile despre ultimele evenimente survenite în știință și tehnologie ocupară curînd prima pagină a ziarelor. De aici se trăgeau demisiile ministeriale și crizele guvernamentale. Relațiile între state cunoșteau încordări aproape exclusiv din cauză că fiecare era împins să acapareze cît mai multă materie cenușie, ea constituind principala lipsă pe glob. Primejdia unor conflagrații internaționale dispăru însă cu totul, nici o parte neîngăduindu-și nebunia de a sacrifica vieți omenești într-o ciocnire armată, cînd întreaga populație a planetei nu ajungea pentru cîte minți reclama cercetarea și aplicațiile ei practice. Războiul fu, deci, înmormîntat pentru totdeauna, chiar dacă omenirea se opintea din greu să răzbată prin nămeții lavinei. Reieși încă o dată că orice rău are și partea lui bună.

Efectivele militare, extrem de micșorate, nu mai cuprindeau decît foarte puțini inși. În schimb, bărbații valizi erau obligați să facă parte din diverse feluri de corpuri civice, destinate ca și cel al pompierilor să intervină

cu maximă rapiditate acolo unde se ivea vreo urgență. O lună pe an, ei erau instruiți asupra ultimelor cunoștințe ivite în matematică, fizică, biologie și chimie, pentru a putea compensa lipsurile care afectau la un moment dat sectoarele suprasolicitate ale activității științifice. Alcătuiau masa de rezervă în cazurile disperate. Cum acestea deveneau mereu mai dese, perioada de instruire obligatorie se extinse la două și apoi la trei luni. Nu peste multă vreme fură incluse în corpurile civice de prim ajutor (așa erau botezate) și femeile, pe principiul că tot reclamaseră ele atîta vreme o egalitate deplină cu bărbații.

O senzație de extremă fragilitate a viitorului stăpînea întreaga omenire. Fiecare era curios să afle ce o să se mai întîmple mîine, convins fiind că ziua următoare putea aduce lucruri absolut neașteptate. Încrederea în miracole creștea paradoxal, cu cît sporea cunoașterea omenească. Nimic nu mai părea imposibil și acest climat sufletesc făcu să se înmulțească fantastic numărul profeților, vracilor, prezicătorilor, inșilor care pretindeau că au darul clarviziunii, necromanților, magicienilor și șarlatanilor.

Nu era prima surpriză în evoluția mentalității umane. Ajuns aici, cronicarul întîmplărilor acestora ține să preîntîmpine o eventuală obiecție a spiritelor cu un simț realist hiperdezvoltat. Sigur că mentalitățile nu se modifică în cîteva luni și trebuie să treacă ani de zile pînă ele ajung să sufere schimbări notabile. Evenimentele relatate de noi au avut, fără îndoială, un ritm mult mai lent, cel puțin pentru persoanele care le-au trăit. Desfășurarea faptelor cu viteza comediilor filmului mut, impresia că lumea întreagă îl imită pe Charlot, încercînd să urce o scară rulantă coborîtoare e un efect de optică, dar are justificarea lui perfectă. Ca să poată cuprinde ceea ce și-a propus să spună — și se va vedea îndată cîtă dreptate avem — narațiunea noastră trebuie să privească lucrurile oarecum de pe Sirius. La această înălțime însă, timpul curge altfel, anii pămînteni sînt secunde, pitecantropul se ridică în două picioare și peste trei săptămîni și jumătate, pitecantropul ajunge să scrie *Critica Rațiunii Pure*, iar cine nu crede să cerceteze teoria relativității.

Purtată deci furtunos dintr-o parte în alta, îngropată sub troienele avalanșei, luptînd eroic ca să iasă iar la suprafață, lumea abia își trăgea răsuflarea, dar găsea mereu alte resurse spre a ține pasul cu viteza de rostogolire mereu crescîndă a tăvălugului și a continua să trăiască.

•

Undeva neînchipuit de departe, niște ființe, mult superioare oamenilor în toate privințele, studiau atent frămîntările dramatice ale locuitorilor pămîntului. Orice am spune despre acești observatori ar fi vorbe goale, fiindcă gîndurile lor și mijloacele prin care și le împărtășeau depășesc complet înțelegerea umană. Ne lipsesc pînă și noțiunile necesare unei cît de elementare descrieri. E ca și cum am încerca să le explicăm copiilor de vîrstă preșcolară teoria catastrofelor sau principiul entropiei. Altă cale decît să recurgem la analogii nu există, așa că tot ce cuprinde relatarea noastră în continuare trebuie privit astfel.

O întrebare firească cere, totuși, răspuns : pentru care motiv, ființele acelea superioare urmăreau cu atîta atenție ce se petrecea pe pămînt ? Pregăteau oare o invazie ?

Alungați din minte o asemenea ipoteză, bună doar să excite imaginația autorilor de S.F. Înălțimea spiritului, la care se ridicase civilizația ființelor acelora cu privirile ațintite către pămînt, excludea însăși ideea de agresiune. Nici măcar intervențiile pașnice nu le admitea, pentru că implicau tot felul de riscuri. Extratereștrii, e cazul să o spunem clar de la început, spre a înlătura orice echivoc, studiau pămîntul ca exercițiu în clasă. Li se preda pur și simplu o lecție bazată pe exemple intuitive, cum ar fi observarea unui mușuroi, dacă avem libertatea să facem o astfel de analogie, fără a răni susceptibilitatea cuiva.

Prin ce mijloace izbuteau să aibă limpede sub ochi activitatea terestră și să-i priceapă rostul, rămîne pentru biata noastră minte omenească o enigmă de nepătruns. Cert e doar că se aflau acolo vreo zece copii ai ființelor superioare și, sub îndrumarea uneia dintre ele, mai vîrstnice, încercau să aprecieze cît de judicioase erau actele pămîntenilor.

I-am plîns înainte pe cei cărora le revenea răspunderea să decidă orientarea cercetării și a aplicațiilor ei. Spuneam că li se cerea să fie niște șahiști care să poată

juca simultan mii de partide și să prevadă nu știu cîte mutări ulterioare, cu diferitele lor variante. Tocmai așa ceva învățau extratereștrii de vîrstă școlară, pe o situație din natură, comentînd-o. Procedau ca analizatorii unei partide faimoase de șah între doi maeștri. Deosebirea era însă că aici aveam de a face cu minți superioare, chiar dacă nu ajunseseră încă la deplina lor dezvoltare. Copiii aceștia hiperînzestrați intelectual puteau analiza dintr-odată foarte multe asemenea partide, luînd în considerație zeci de mutări eventuale. Încercați atunci să vă imaginați și cît de iute derulau dînșii timpul în gînd. Se nășteau cu niște însușiri pentru care i-ar fi invidiat planificatorii de pe pămînt, iar acum învățau să și le exerseze. Dacă greșeau, profesorul era alături de ei, gata să surprindă eroarea și să o corijeze imediat.

Cînd oamenii deciseseră să se ocupe de obținerea unei energii practic infinite, prin fuziunea elementelor, școlarii extratereștri exclamară: „N-au fost proști deloc! Au evitat la timp un impas mortal: le-ar fi lipsit îndată mijloacele tehnice pentru a ține pasul mai departe cu progresele științei lor". Profesorul fu de acord, aprobînd reflecția printr-un semn tăcut din cap.

Hotărîrea oamenilor de a-și concentra forțele spre a construi microordinatoare obținu și ea o apreciere favorabilă: „Dacă nu procedau așa — spuse unul dintre micii extratereștri — ar fi intrat foarte repede într-o criză de materie cerebrală, fără soluție — și asta înainte că să pună mîna pe o energie nesfîrșită!". Profesorul scoase un „Hm!", care lăsa să se înțeleagă că nu e în întregime convins, dar la nevoie găsea demersul acceptabil.

Peste foarte puțină vreme încurcăturile apărute îi dădură dreptate. Copiii păreau a fi prins însă o anumită simpatie pentru furnicile acelea care, jos pe pămînt, se zbăteau sub avalanșă, născoceau, în ciuda dificultăților crescînde, mereu alte mijloace spre a face față necontenitelor impasuri, recurgînd la paleative, cîrpind lucrurile, acolo unde era cu putință, sau grămădindu-și toate efectivele disponibile către ținta destinată a le scoate mușuroiul din încurcătură, fie și momentan.

La reușita operației de decodare a mai multor gene, micii extratereștri strigară într-un glas: „Bravo! Ia uite ce frumos s-au descurcat!". Profesorul nu păru să acorde faptului o importanță deosebită, urmărind foarte concentrat ce se întîmpla cu cercetările teoretice asupra naturii „șirurilor norocoase". Hărțuiți cum erau mereu de alte chestiuni mai urgente, oamenii consacraseră foarte puțin timp unor asemenea studii. Voiajele în spațiu le actualizară însă subit, întrucît construcția de nave mari, alcătuite din nenumărate elemente, aduse pe tapet problema cum să fie micșorat riscul nefuncționării ansamblului, atunci cînd suferă defecțiuni o piesă componentă, fapt foarte frecvent.

Rămăsese un singur institut care era în stare să se ocupe de așa ceva și către activitatea lui era îndreptată atenția profesorului. Obiectul interesului său major arăta jalnic. Număra o zecime din cadrele științifice inițiale, celelalte nouă fiind trimise pe rînd în diferite părți, unde interveniseră nevoi arzătoare. Personalul tehnic se risipise aproape în întregime, care încotro. Institutul făcea impresia unei case părăsite, păianjenii țesuseră pînze prin toate colțurile, ca și cum clădirea ar fi fost bîntuită de fantome și, după spusele vecinilor, nici nu era prea recomandabil să-i calci pragul. Cîțiva inși doar se mai încăpățînau să-și găsească de lucru acolo, intrigînd lumea prin stăruința lor.

În aceste condiții vitrege, ei schițaseră o teorie a reducerii riscului de defecțiune care pîndea funcționarea tuturor sistemelor alcătuite din nenumărate piese foarte delicate supuse unor deteriorări dese. Luaseră drept model organismele vii și felul cum ele își compensează și autorepară defecțiunile locale, prin izolare și regenerare. Se întrevedeau și aplicații practice importante ale teoriei: pe lîngă ușurarea considerabilă a construcției de nave spațiale imense, necesare neapărat colonizării altor planete, ea ar fi deschis calea către fabricarea unor roboți aduși la o mare perfecțiune. Mai ales perspectiva din urmă exercita o reală fascinație, întrucît făgăduia o suplinire substanțială a muncii umane chiar sub raport intelectual, și, deci, remedierea lipsei principale, dar reclama o concentrare de forțe științifico-tehnologice colosale. O clipă lumea stătu în cumpănă, dacă să nu o apuce cu toate resursele ei pe acest drum.

Exact atunci bionica înregistră un succes spectaculos. Se reuşi nu numai descifrarea altei mari porţiuni din codul genetic, dar şi traducerea de programe complexe inginereşti în limbajul cromozomilor. Practic, puteau fi făcuţi să ia naştere şi să crească oricîţi roboţi erau necesari, fecundînd doar corespunzător nişte ovule şi lăsînd apoi natura să lucreze ea mai departe. Procedeul acesta fu, bineînţeles, preferat ca mai lesnicios şi omenirea îşi angajă toată energia fizică şi intelectuală în ingineria genetică.

Copiii extratereştri, supradotaţi, desluşiră imediat încă un avantaj al noii tehnologii. Prin ea puteau fi creaţi curînd roboţi care să se autoreproducă, ba mai mult, maşini şi uzine chiar, în stare să crească singure dintr-o sămînţă, ca arborii. Această viziune mirifică îi determină pe micii extratereştri să însoţească opţiunea oamenilor cu o explozie de entuziasm zgomotos ; ei tropăiră şi bătură din palme satisfăcuţi, comportîndu-se asemenea spectatorilor la un meci de fotbal, cînd mingea intră în poartă şi întreg stadionul excitat răcneşte : „gooool !, gooool !, goool !".

Profesorul, în schimb, realiză mintal tehnica rafinată, pe care ar fi dezvoltat-o pămîntenii, construind ansambluri complicate, cu o funcţionare tot mai puţin afectată de eventualele defecţiuni ale pieselor componente. Întrevăzu iarăşi fulgerător ce putea ieşi din transferarea experienţei cîştigate astfel asupra modelului iniţial, adică a organismelor vii. Cînd nu mai există nici o îndoială că oamenii dăduseră definitiv preferinţă ingineriei genetice, se întunecă la faţă, îşi încreţi mîhnit fruntea şi copiii îl auziră conchizînd descurajat : „Nenorociţii ! Au abandonat tocmai calea pe care ar fi descoperit cum să nu moară niciodată !".

CUPRINSUL

Lector FLORIN MUGUR
Tehnoredactor GH. CHIRU

Apărut 1986 Bun de tipar 24.06.1986
Format 16/54×84 Coli tipo 12,50

Tiparul executat sub c-da nr. 45
la Întreprinderea Poligrafică Galați
B-dul George Coșbuc nr. 223 A
Republica Socialistă România

Lei 8